

R. Vinkeles, inv. del. et sculp.

ALGEMEENE KERKELIJKE GESCHIEDENIS, DER CHRISTENEN.

ALGEMEENE KERKELIJKE GESCHIEDENIS,

DER

CHRISTENEN,

DOOR

IJSBRAND VAN HAMELSVELD.

ZESTIENDE DEEL.

MET PLAATEN.

TE HAARLEM BIJ
FRANÇOIS BOHN,
MDCCCVIII.

I N H O U D

VAN HET

ZESTIENDE DEEL.

VIJFDE BOEK.

Bevattende het vijfde tijdperk; van den tijd der kruistogten, of het Pausſchap van GREGORIUS VII, in de elfde eeuw, tot de Kerkhervorming in het begin der zestiende eeuw.

VIERDE HOOFDSTUK.

KER-

KERKELIJKE GESCHIEDENIS.

VIJFDE BOEK.

BEVATTENDE HET VIJFDE TYDPERK; VAN DEN TIJD DER KRUISTOGTEN, OF HET PAUSSCHAP VAN GREGORIUS VII, IN DE ELFDE EEUW, TOT DE KERKHERVORMING IN HET BEGIN DER ZESTIENDE EEUW.

VIERDE HOOFDSTUK.

Geschiedenis der Roomsche Pausſen in dit Tijdvak. Toeſtand der Geestelijkheid.

V BOEK IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Overgang tot de geschiedenis der Pausſen.

Wij moeten thans de Geſchiedenis der *Roomſche* Pausſen, gedurende dit Tijdvak, beſchrijven, eene Geſchiedenis, zoo veel te merkwaardiger, dewijl deze Pausſen eindelijk in het begin van hetzelve het gebouw van eene algemeene Geestelijke Heerſchappij over alle Christelijke Gemeenten, aan welks oprigting zij reeds verſcheidene eeuwen gearbeid hadden, ter tinne toe voltooiden, en door deze Geestelijke Heerſchappij tevens eenen vermogenden invloed behielden op de wereldlijke zaken en belangen, zoodat Keizers en Koningen zich naar hun goedvinden

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

fchikken, of gevaar loopen moesten van troon en leven beide te verliezen.

GREGORIUS VII.

GREGORIUS VII, die ALEXANDER II, in het jaar 1073 (*) overleden, als Paus opvolgde, was de man, die dit groote werk tot ftand bragt. Het karakter van dezen Paus, die in der daad groote bekwaamheden en fterkte van geest bezat, wordt zeer onderfcheiden opgegeven en beoordeeld, naar mate gunst en haat jegens hem in het fpel zijn, en de eerfte hem tot eenen Heiligen verhoogt, terwijl de laatfte hem op het diepst en verachtelijkst verlaagt. De Schrijvers, zijne Tijdgenooten, waren niet onpartijdig, zijne Levensbefchrijvers daartegen meestal Lofredenaars, zelfs de latere nakomelingfchap was vooraf tegen hem ingenomen. Evenwel, wij hebben echte ftukken, onder anderen zijne eigene Brieven, uit welken en uit gelijktijdige Schrijvers wij de daadzaken, en het gene hij verrigt heeft, kunnen opmaken, wanneer deze onpartijdig worden voorgedragen, zal het elken onbevooroordeelden Lezer niet zwaar vallen, over den man, die deze daden verrigtte, te oordeelen.

wordt Paus.

Zijn eigen naam was HILDEBRAND, ook HILTEBRAND, van anderen HELLEBRAND, van de *Italianen* fomtijds ALDOVRANDI gefchreven; hij was volgens PAUL BERNRIED een Kanunnik en Priester in het Bisdom *Augsburg*, die omtrent het jaar 1130 zijn leven befchreven heeft (†), uit *Toskanen* geboor-

(*) Zie *Deel* XIII. *Bladz.* 331.

(†) *Vita Gregorii* VII. *in* JAC. GRETZERI *Opp. Tom.* VI.

boortig, het zij te *Soana*, of te *Siena*; maar zijn tijdgenoot, de Abt HUGO van *Flavigny*, meldt *Rome* als zijne geboorteplaats (*), alwaar hij door zijnen Oom, een' Abt van een Klooster, werd opgevoed en onderwezen. Tot voortzetting zijner oefeningen reisde hij vervolgens naar *Frankryk*, en onthield zich ook eenigen tijd aan het Hof van Keizer HENDRIK III, die van hem zal getuigd hebben, dat hij nooit iemand het woord Gods met zoo veel vrijmoedigheid had hooren prediken, als hem. Hij moet dus toen al Geestelijke of Monnik geweest zijn. Te *Rome* wedergekeerd, leide hij zich toe, om zijne begaafdheden meer en meer te verbeteren, maar was, dewijl hij vele vijanden en benijders had, weder voornemens naar *Duitschland* en *Frankryk* te reizen, waar van hem, zoo men het gelooven wil, eene verfchijning van den Apostel PETRUS zal terug gehouden hebben, toen in het jaar 1048 Paus DAMASUS II overleed, en door LEO IX werd opgevolgd, die met HILDEBRAND zoo was ingenomen, dat hij hem in alles raadpleegde. Hij werd Aardsdiaken der Kerk van *Rome* en *Kardinaal*, en had onder LEO IX en de volgende Paufen, bijzonder onder ALEXANDER II, zoo veel invloed, dat één zijner tijdgenooten hem den *Heer der Paufen* noemde (†). Na de dood van ALEXANDER II, in het jaar

VI. *et* MABILLON. *SS. Rer. Ital. Tom.* III. *P.* I.

(*) *In Chron. Virdun. ap.* LABB. *Biblioth. Nova MSS. Tom.* I. *pag.* 75.

(†) Zie *Deel* XIII. *Bladz.* 333.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

jaar 1073, verkozen de Kardinalen, gelijk zij verhalen (*), onder de toejuiching eener groote menigte, HILDEBRAND tot Paus, die den naam van GREGORIUS VII aannam. Hij zelve verzekert (†), dat het Roomsche volk, bij den dood zijns voorzaats, heel gerust gebleven was, en aan de Kardinalen de noodige schikkingen tot de verkiezing van een' opvolger had overgelaten, waarom hij met dezelven een vasten van drie dagen, vele gebeden en aalmoezen had verordend, om de verkiezing te gelukkiger te voltooijen; maar bij de begravenis van den Paus was het volk te hoop geloopen, en had hem met onstuimigheid voor Paus uitgeroepen, niet zonder hem te ontstellen en te beangstigen, ook uit hoofde van de algemeene verdorvenheid der tijden, in welke zelfs de Prelaten de Kerk meer in verwarring dan in aanzien bragten. Hier uit echter te willen besluiten, dat hij tegen wil en dank tot Paus gemaakt zij, zou te overhaast zijn, omtrent een' man, die reeds meer dan twintig jaren zoo ijverig geweest was, om in naam der Pausen te regeren; alleen het kon hem niet behagen, dat het volk zoo geweldig te werk ging, te minder, indien het waar zij, dat de Kardinalen daar in niet toegestemd hadden, gelijk de Kardinaal BENNO (§) verhaalt. Een an-

(*) *Relatio Electorum ap.* PAUL. BERNRIED *C.* 27.

(†) *L.* I. *Ep.* 1. *ap.* HARD. *Act. Conc. T.* VI. *P.* I. *p.* 1195. *Ep.* 3. *Ep.* 9. *l. c. p.* 1197. *et* 1200.

(§) *De vita Hildebrandi L.* I. *p.* 2. *in* MELCH. GOLDASTI *Apologg. pro Henrico* IV.

ander Levensbeschrijver van dezen Paus (*), die twee honderd jaren na hem leefde, verhaalt, dat hij, daags na zijne verkiezing, terstond Gezanten gezonden hebbe aan HENDRIK IV, met verzoek, dat deze Vorst zijne verkiezing niet wilde bekrachtigen, alzoo hij GREGORIUS besloten had, 's Keizers buitensporigheden niet te zullen dulden; doch hij besluit te veel, wanneer hij aanneemt, dat de Paus dit zou gedaan hebben, om zijne verkiezing te doen vernietigen, het was veel meer, zoo het gebeurd zij, eene ernstige bedreiging aan den Keizer, die het toch niet durfde wagen, om de gedane verkiezing niet te bevestigen. Uit 's Pausen Brieven blijkt allerduidelijkst, dat hij zich terstond als Paus gedragen heeft, zonder dat hij in dezelven met één enkel woord van des Keizers goedkeuring gewaagt. Veel eer schrijft hij reeds in de derde week na zijne verkiezing aan eenen Duitschen Hertog GOTFRIED (†), dat hij bij de eerste gelegenheid den *Duitschen* Koning, het gene hij ten beste der Kerke, en ter eere der Koninklijke waardigheid, noodig zou achten, met vaderlijke liefderijke vermaningen zou laten voordragen. „Zal hij ons hooren," zoo vervolgt GREGORIUS, „dan zullen wij ons over zijnen welvaart, als over onzen eigenen, verblijden. — Maar zoo hij ons, hetwelk wij niet hopen, haat voor liefde, en den almagtigen God,

(*) De *Kardinaal* van *Arragon de Vita Gregorii* VII. *ap.* MURATOR. *in SS. rer. Ital. Tom.* III. *Part.* I. *pag.* 104. *not.* 4.

(†) *Libr.* I. *Epist.* 9.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

God, voor de zoo groote eer, welke hem verleend is, door verwaarloozing van zijne geregtigheid, eene onbillijke verachting mogt bewijzen, dan zal ten minste ons, naar Gods Voorzienigheid, de bedreiging van den Profeet: *Vervloekt is de man, die zijn zwaard van bloed onthoudt!* niet treffen. Want, het staat ons niet vrij, uit personelijke genegenheid, de wet Gods aan eene zijde te stellen, of om menschengunst te bejagen, van den regten weg af te wijken, gelijk de Apostel zegt: *als ik den menschen wilde behagen, zoo ware ik geen dienstknecht van God.*"

Zijne verkiezing door Keizer HENDRIK IV goedgekeurd.

Doch, alhoewel GREGORIUS zich terstond na zijne verkiezing als Paus gedroeg, evenwel was 'er hem aan gelegen, dat zijne verkiezing door den Keizer bevestigd werd. LAMBERT van *Aschaffenburg*, een der verstandigste Geschiedschrijvers van dezen tijd, schrijft (*): „Na den dood van ALEXANDER verkozen de Romeinen terstond, zonder voorkennis van den *Duitschen* Koning, HILDEBRAND tot zijnen opvolger: eenen in de Godgeleerdheid zeer kundigen man, die reeds onder de vorige Pausen in de geheele Kerk door alle deugden zeer beroemd was. Maar, alzoo hij eenen brandenden ijver voor God had, waren de *Fransche* (*Duitsche*) Bisschoppen beducht, dat een zoo hevig en in zaken van het geloof zoo streng man, hen over hunne nalatigheid in het waarnemen van hun ambt tot scherpe verantwoording roepen mogt. Zij verzochten daarom den Koning ge-

(*) *De rebus German. pag.* 354.

gemeenschappelijk, dat hij deze verkiezing, welke zonder zijne voorkennis geschied was, voor nietig wilde verklaren; hem tevens verzekerende, dat, zoo hij de onstuimigheid van dezen man niet voorkwam, het gene daar uit ontstaan zou, niemand kwader dan hem zelven treffen zou. De Koning zond terstond den Graaf EBERHARD van zijn Hof naar *Rome*, om de Grooten aldaar af te vragen, waarom zij, tegen de gewoonte van hunne Voorvaderen, eenen Paus verkoren hadden; ook moest hij GREGORIUS, als hij daar niet voldoenend op zou antwoorden, bevelen, om deze waardigheid, welke hij op eene onwettige wijze verkregen had, neder te leggen. Doch deze ontving den Graaf heel beleefd, en gaf hem ten antwoord: dat God zijn getuige was, dat hij niet naar deze waardigheid eerzuchtig gestaan had; maar dat hij van de *Romeinen* verkoren, en dat hem de regering der Kerk met geweld opgedrongen was; dat hij zich echter volstrekt niet had laten noodzaken, om zijne inwijding te laten voortgaan, tot hij vernomen had, dat zoo wel de Koning, als de *Duitsche* Rijksstanden, daar toe bewilligd hadden, en zoo lang zou hij dit uitstellen." HENDRIK, hier mede genoegen nemende, bevestigde de verkiezing van GREGORIUS, en gebood hem in te wijden, hetwelk echter eerst den tweeden Februarij des jaars 1074 geschiedde, hoewel zekere *Vatikaansche Akten* (*) de verkiezing van den Paus, door den Bisschop van *Vercel-*

(*) PAGI *Brev. Gest. PP. Rom. T.* I. *p.* 558.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

celli, Kanfelier van het Rijk van *Italië*, als Gezant des Konings, laten bekrachtigen, en deze inwijding kort na Pinkfteren van het jaar 1073 zeggen gefchied te zijn.

GREGORIUS beweert dat Spanje aan den H. PETRUS behoort.

Terftond in de eerfte dagen reeds na zijne verkiezing, zond GREGORIUS den Kardinaal HUGO naar *Spanje*, en fchreef aan alle Vorsten, die derwaards wilden trekken tegen de Arabieren, dat zij weten moesten, dat *het Spaanfche Rijk van oude tijden af aan den Heil.* PETRUS *in eigendom behoorde* (*), en dat men, het gene eens een eigendom der Kerk geweest was, haar nimmer ontnemen kon. Ook fchijnt hij, ten aanzien van *Spanje*, zijn oogmerk eenigermate bereikt te hebben, alzoo SANCHEZ, Koning van *Arragon*, *Navarre*, enz. hem, als zijn Leenman, eene fchatting van 500 ftukken gouds betaald heeft (†).

Hij beproeft hetzelfde met Frankryk

In hetzelfde jaar 1073 ondervond ook de Koning van *Frankryk*, FILIPS I, reeds het gebiedend gezag van GREGORIUS. Deze fchreef aan eenen *Franfchen* Bisfchop (§), dat geen der Vorsten de Kerken van zijn Rijk door het verkoopen van geestelijke ambten zoo verdrukt had, als deze Koning, en dat, zoo hij dit niet beterde, hij wegens deze Ketterij van *Simonie* naar Kerkelijke wetten behoorde geftraft te worden; ja zijne *Franken* zouden zeker, ten zij zij liever het Christelijk geloof verlaten wilden,

(*) *Libr.* I. *Epist.* 7.
(†) PAGI *Crit. ad* BARON. *Amall. ad a.* 1073. *n.* 13.
(§) *Libr.* I. *Epist.* 35.

den, door het zwaard des algemeenen bans getroffen, ophouden hem te gehoorzamen. In het volgende jaar noemt hij, in eenen Brief aan den Aartsbisschop van *Rheims* (*), dezen Koning eenen roofzuchtigen wolf, en onregtvaardigen dwingeland, eenen vijand van God, den Godsdienst en der Heil. Kerk, wien hij met alle krachten zou tegenstaan, als hij in zijne buitensporigheden voortvoer. Den Koning zelven, die aan den Paus gehoorzaamheid beloofd had, vermaant hij niet alleen (†), om, gelijk zijne Voorvaders, de Kerk te beschermen; maar beveelt hem ook in het vervolg, in naam van den Apostel PETRUS (§), de wettige vrijheid eener Bisschoppelijke verkiezing niet te verhinderen, terwijl hij hem herïnnert: *dat zijn Rijk en zijne ziel in de magt van dien Apostel zijn.* Ten blijke, wat hij met deze woorden verstond, gaf hij in het jaar 1080 zijnen Legaat in *Frankryk* in last, om al de ingezetenen aan hunnen pligt te doen gedenken, dat elk huis ten minste eenen penning jaarlijks aan den Heiligen PETRUS behoorde te betalen, zoo zij hem anders nog voor hunnen Vader en Herder erkenden. Evenwel gelukte hem zijn eisch in *Frankryk* niet.

Hij onderneemt het zelfde in Bohemen te Kapua en Hongaryen.

Ook was hij aan andere kanten niet minder werkzaam, om zijne heerschappij over Vorsten en Landen uit te breiden of te bevestigen. WRATISLAW, Hertog van *Bohemen*, had van ALEXANDER II het voorregt bekomen, om een Bisschopsmijter (*Mitra*) te

(*) *Libr.* II. *Epist.* 32. (†) *Libr.* I. *Epist.* 75.
(§) *Libr.* VIII. *Epist.* 20.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

te mogen dragen, GREGORIUS bevestigde dit, maar bragt hem tevens in de gedachte, wat hij daartegen beloofd had, dewijl niet alleen zijne waardigheid, maar zelfs zijne zaligheid daar van afhing (*). En wat de Hertog beloofd hebbe, mag men daar uit opmaken, dat GREGORIUS hem, in het volgende jaar 1073, bedankt, dat hij hem 100 mark zilver voor den Apostel PETRUS had toegezonden (†). Toen hij zich in 1073 te *Kapua* onthield, moest de Vorst dier plaats, RICHARD, zoo als reeds sedert NICOLAUS II plaats had gehad, hem den eed van trouw afleggen (§). Aan SALOMO, Koning van *Hongaryë*, herïnnerde hij insgelijks in het jaar 1074, dat zijn Rijk aan de Roomsche Kerk in eigendom toebehoorde, hij bestraft hem, dat hij zijn Rijk van HENDRIK IV te leen genomen had, en dreigt hem, dat hij niet lang regeren zal, als hij het niet voor een leen der Roomsche Kerk erkent (**). Vervolgens schrijft hij aan 's Konings nabestaande, den Hertog GEYSA, dat dit ook werkelijk gebeurd zij (††); God had het onregt, hetwelk de Koning zijnen Apostel aangedaan had, gestraft, en het Rijk aan den Hertog geschonken, maar deze moest dan ook deszelfs leenroerigheid des te minder vergeten. In het jaar 1076 begeerde DEMETRIUS, Hertog van *Kroatië* en *Dalmatië*, van GREGORIUS den titel van

(*) *Libr.* I. *Epist.* 38. (†) *Libr.* II. *Epist.* 7.

(§) *Iuramentum fidelitatis, quod fecit* RICHARDUS, *princeps Domino suo Gregorio Papæ, ap.* HARD. *l. c. p.* 1213.

(**) *Libr.* II. *Ep.* 13. (††) *Libr.* II. *Ep.* 63, 70.

van Koning, welken hij ook verkreeg, onder voorwaarde, dat hij daar voor jaarlijks aan den Heiligen PETRUS 200 *Bijzantinen*, eene soort van *Griekſche* geldſtukken, betalen zou (*). Ook vermaande hij in het jaar 1075 SUENO, Koning van *Denemarken*, om zich en zijn Rijk met behoorlijke godvruchtigheid aan den Prins der Apostelen over te geven (†). Zelfs de *Rusſiſche* Grootvorst van *Kiew*, ISIJASLAW, welken de Paus DEMETRIUS, Koning der *Rusſen* noemt (§), zond in het jaar 1075 zijnen Zoon aan GREGORIUS, om deszelfs bijſtand tegen zijne vijanden te erlangen, en daar voor zijn Rijk aan hem op te dragen.

Zijn ijver tegen het huwelijk der Geestelijken.

Toen hij onder vorige Pauſen Legaat in *Frankryk* was, had HILDEBRAND ſteeds veel ijver betoond tegen Kerkelijke misbruiken, welke de overhand genomen hadden; zoo dra hij Paus geworden was, verdubbelde hij dezen ijver, ten welken einde hij eene Kerkvergadering te *Rome* beleide, in het jaar 1074 (**). De voornaamſte misbruiken der Geestelijken waren in zijn oog de *Simonie* en het *Concubinaat*. Wat hij door het eerſte verſtond, zullen wij zoo zien; ten aanzien van het laatſte ſpreekt de Paus, in zijne Brieven van de ondeugd van hoererij, maar men weet, dat ten dezen tijde, het huwelijk, het houden van bijzitten en andere on-

(*) DU MONT *Corps Diplom. T.* I. *P.* I. *n.* 88. *p.* 53.

(†) *Libr.* II. *Ep.* 51. (§) *Libr.* II. *Ep.* 74.

(**) *Libr.* I. *Ep.* 42, 43. De beſluiten dezer Kerkkergadering vindt men bij HARD. *l. c. p.* 1523.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

onkuischheid der Priesteren, tot ééne klasse gebragt werd, en in dezen zin verhaalt LAMBERT van *Aschaffenburg:* „ De Paus HILDEBRAND verordende, dat de Priesters, naar de oude Kerkewetten, geene echte vrouwen hebben, en die getrouwd waren, hunne vrouwen laten gaan, of afgezet zouden worden; ook zou in het vervolg niemand in dezen ftand worden toegelaten, ten zij hij voor altijd onthouding en een ongehuwd leven beloven zou." SIGBERT oordeelde over deze verordening, dat zij een geheel nieuw voorbeeld geweest was, en zoo als velen geloofden, uit onbedachtzame gezindheden jegens de meening der oude Kerkvaderen voortgevloeid, als die gefchreven hadden, dat de *Sacramenten*, te weten, de Doop, het gewijde Olijfel en het Avondmaal, eene geheime werking des Heiligen Geestes ontdekten, het zij dezelve door goede of flechte Priesters bedeeld werden," zonder dat deze Gefchiedfchrijver echter uitdrukkelijk zegt, dat HILDEBRAND de door zulke Priesters bediende *Sacramenten* voor nietig zou verklaard hebben, gelijk fommigen hem begrepen, en daarom van eenen misflag befchuldigd hebben. De Gefchiedfchrijver wil alleen zeggen, dat men, gelijk niet onnatuurlijk was, uit het verbod van den Paus omtrent de huwelijken der Geestelijken zulks befloten en afgeleid had, gelijk blijkt, uit het gene hij verder van andere kwade daar uit voortgevloeide gevolgen verhaalt: „ Nadien weinige Geestelijken," zegt hij, „ deze onthouding in acht nemen; velen alleen voordeels- of vertooningshalve den fchijn daar van vertoonen; maar velen hun gebrek

brek van onthouding door meineed en nog menigvuldiger echtbreuk verergeren, en de Leeken zich bij deze gelegenheid tegen de Geestelijkheid verheffen, en alle Kerkelijke onderwerping afschudden: zoo ontheiligen dezen de heilige verborgenheden; twisten over dezelven; doopen kinderen, terwijl zij zich van onrein oorsmeer, in plaats van den heiligen olie bedienen; willen in hunne laatste uren het Avondmaal en de gewone Kerkelijke begrafenis van ongetrouwde Priesters volstrekt niet aannemen; verbranden de tienden, die voor de Priesters bestemd zijn; ja zelfs hebben Leeken, (om van één voorbeeld tot allen te besluiten,) het door gehuwde Priesters gewijde ligchaam des Heeren, meermalen met voeten getreden; en opzettelijk het bloed des Heeren uitgestort; en ook bovendien is 'er veel, dat verkeerd is, in de Kerk gedaan; 'er zijn bij deze gelegenheid vele valsche Leeraars in dezelve opgestaan, welke het volk door slechte nieuwigheden van de Kerkelijke regering aftrekken (*).

Tegenstand der Geestelijken tegen dit verbod

LAMBERT verhaalt vervolgens: Nadat de Paus zijn verbod in geheel *Italië* had laten afkondigen, begeerde hij ook van de *Fransche* Bisschoppen, (*ad Episcopos Galliarum*, maar hij verstaat 'er de *Duitsche* Bisschoppen door, omdat het *Duitsche* Keizerrijk door de *Franken* gesticht was,) dat zij in hunne Kerken alle vrouwen der Priesteren voor altijd door den ban van hen verwijderen zouden. Maar te-

(*) Deze plaats van SIGBERT is overgenomen door MATTH. *Paris. Hist. Maj. p.* 9.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

tegen dit bevel woelde terstond de geheele aanhang, (*factio*,) der Priesteren. „ *Zij* zeiden overluid, „ het moest een volkomen kettersch mensch en van „ dwaze leerstellingen zijn, die, niettegenstaande „ het gezegde des Heeren: *Niet allen vatten dit* „ *woord; die het vatten kan, vatte het!* als ook „ de plaats van den Apostel: *Wie zich niet ont-* „ *houden kan, dat hij trouwe! Het is beter te* „ *trouwen dan te branden*; de menschen wreedelijk „ wilde dwingen, om als Engelen te leven, en die, „ terwijl hij de Natuur haren gewonen loop ver- „ bood, aan de hoererij en onkuischheid den teu- „ gel vierde. Zoo hij bij zijn voornemen bleef, „ wilden zij liever het Priesterschap, dan het hu- „ welijk, verlaten; hij, wien de menschen walg- „ den, mogt dan toezien, van waar hij Engelen „ tot het bestuur van het volk in Gods Kerk kon „ bekomen." De Aartsbisschop van *Ments*, die in het jaar 1074 eene Sijnode te *Erfurt* bijeen deed komen, om de Geestelijken onder zijn regtsgebied tot gehoorzaamheid aan het Pauselijk bevel over te halen, werd door hen met de dood bedreigd. In het volgende jaar 1075 hield hij eene vergadering te *Mentz*, waar ook een Pausselijk *Legaat* tegenwoordig was, met scherpe bevelen gelast, maar toen hij die ten uitvoer wilde brengen, zegt LAMBERT van *Aschaffenburg*, wederleiden hem de tegenwoordig zijnde Geestelijken nadrukkelijk, en begonnen hem tevens met de vuist als anderszins zoo te dreigen, dat hij blijde was, levende uit hun gezelschap te raken. — Met welk bijzonder oogmerk GREGORIUS

den

den ongehuwden ſtaat der Priesteren dus driftig zocht door te dringen, of omdat hij in eene ongehuwde Geestelijkheid een' vasten ſteun meende te vinden voor het Pausſelijk gezag, of uit eene overmate van Monniken godsvrucht, zullen wij niet beſlisſen. Ondertusſchen heeft hij zijnen wil niet volkomen kunnen krijgen. Onder andere *Duitſche* Bisſchoppen verzette zich OTTO, Bisſchop van *Konſtans*, tegen denzelven, waarom GREGORIUS eenen ernſtigen Brief aan hem ſchreef (*), en tevens aan zijne Geestelijkheid en Gemeente, deze vermanende, om toch, om hunner zielen zaligheid wille, eenen Leeraar niet verder gehoor te geven, *die zich tegen God en den Apostoliſchen Stoel oproerig gekant had.* Ja hij riep de Hertogen van *Zwaben* en *Karinthië* op, met andere Grooten van *Duitschland*, om dezen en andere hem ongehoorzame Bisſchoppen volſtrekt te verwerpen. GREGORIUS wilde zelfs vernomen hebben, dat de inwoners van *Cambrai*, (*Kamerik*,) een mensch verbrand hadden, omdat hij beweerd had, dat Priesters, die zich aan *Simonie* of hoererij, (maar hier onder wordt in des Pauſen taal ook het huwelijk der Geestelijken begrepen,) ſchuldig had gemaakt, geene *Mis* mogt houden (†).

Zijn ijver tegen de Simonie.

Simonie was namelijk het andere hoofdkwaad in de Kerk, hetwelk GREGORIUS op de vergadering van het jaar 1074 zocht uit te roeijen, behalve het eerſte, hetwelk men de *Ketterij der Nicolaïten* noemde.

(*) *Ap.* PAUL. BERNRIED *in Vit. Gregorii* VII. *C.* 37.
(†) *Libr.* IV. *Epist.* 20.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

de. De *Simonie*, waar door men verstaat het koopen of verkoopen van Kerkelijke ambten of waardigheden om geld, was in der daad, ten dezen tijde, inzonderheid aan het Hof van den jongen *Duitschen* Koning HENDRIK IV, tot die hoogte gestegen, dat het alle palen te buiten ging, en regtmatig door den Paus werd tegengegaan; maar hij strekte deze misdaad ongelijk verder uit, zoodat onder die benaming ook begrepen werden die *regten* der Vorsten over de Geestelijken, welke zij beweerden, dat hun wettig toekwamen. Men ziet dit uit het besluit der bovengemelde Kerkvergadering zelve, hetwelk dus luidt (*): „ Wie in het vervolg een „ Bisdom of eene Abdij uit de hand van eenen „ Leek aanneemt, die zal volstrekt niet onder de „ Bisschoppen en Abten gerekend worden; ook zal „ hem het regtsgebied, (*audientia*,) van eenen „ Bisschop of Abt geheel niet toegestaan worden. „ Wij ontzeggen hem bovendien de genade van den „ zaligen PETRUS, en den ingang in de Kerk, zoo „ lang, tot hij den post, welken hij door de misdaad, zoo wel van ongeoorloofde eerzucht, als „ van ongehoorzaamheid, welke eene zonde van afgoderij is, bekomen heeft, zal hebben afgestaan. „ Hetzelfde verordenen wij omtrent de mindere Kerkelijke bedieningen. Insgelijks, wanneer eenig „ Keizer, Hertog, Markgraaf, Graaf, of eenig ander Wereldlijke Groote, en zoodanig ander per-

„ soon,

(*) HUGO *van Flavigny Chron. Virdunens. in* LABBEI *Bibl. nova libror. MSS. T.* I. *p.* 196.

„ ſoon, zich onderwinden mogt, de beleening, „ (*investitura*,) over een Bisdom of eenige andere „ Geestelijke waardigheid uit te deelen: zoo zal hij „ weten, dat hem ditzelfde oordeel kluisteren zal."

Twist over de beleening (Investitura.)

Sedert eeuwen was de beleening der Bisſchoppen en Abten, die allengs vele goederen, en landsheerlijke regten of *Regalien*, bekomen hadden, door hunne Landsvorsten, bijzonder de Duitſche Keizeren, geſchied, ten einde hunne trouw op eene plegtige wijze aan hunnen Vorst te verbinden. Dit geſchiedde door het overgeven van eenen *ſtaf* en eenen *ring*; zelfs had dit reeds plaats onder de *Meroveiſche* en *Karolingiſche* Koningen van *Frankryk*, ſedert de VIIde eeuw. Nog ouder was het regt der Vorsten, om de keuze der Bisſchoppen te bevestigen, of wel geheel te vernietigen, wanneer zij de Bisdommen en Abdijen naar welgevallen begaven. GREGORIUS VII had in het eerst dit beleeningsregt der Keizeren zelve erkend, maar naderhand ijverde hij tegen hetzelve, willende *de vrijheid der Kerk* handhaven, gelijk hij het noemde, dat is, de onafhankelijkheid der Geestelijken van alle Wereldlijke Overheid, een hoofddoel, hetwelk hij zich ſteeds voorſtelde; zich beklagende, dat de Vorsten de Kerk als eene gemeene dienstmaagd onderdrukten (*), maar onder deze onderdrukkingen telde hij voornamelijk de *Investituur* der nieuw aangeſtelde Bisſchoppen en Abten. Tevens waren de tijdsomſtandigheden bij uitſtek geſchikt, om de oogmerken van GREGORIUS te be-

(*) *Libr.* I. *Epist.* 42.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

bevorderen. In *Duitschland* regeerde HENDRIK IV, een jong Heer van 24 jaren, die tot hier toe de Keizerlijke kroon niet ontvangen had. Deze Vorst was, door heerschzuchtige Bisſchoppen, gedurende zijne minderjarigheid, geheel bedorven, en opzettelijk in buitenſporigheden geſtort, om hem van het behandelen van ſtaatszaken af te houden, door zijn willekeurig gedrag waren de *Sakſen* en *Thuringers* in het jaar 1073 tot oproer gebragt, en hij door hen tot eenen vernederenden vrede genoodzaakt, ook had reeds de voorgaande Paus ALEXANDER II, of liever GREGORIUS, toen Kardinaal HILDEBRAND, hem reeds te *Rome* ontboden ter verantwoording. In der daad ſcheen ook GREGORIUS dezen Koning met regt te beſtraffen, omdat hij openlijk de Bisdommen aan de meestbiedenden verkocht, zoodat ſommige ſteden van *Duitschland* twee Bisſchoppen te gelijk hadden. 's Pauſen Brieven aan den Keizer, en 's Keizers Moeder AGNES, door den Paus aan hem gezonden, ſcheenen ook in het eerst van vrucht te zullen zijn, alzoo HENDRIK in eenen Brief zijne misſtappen bekende en berouw toonde (*). Ook beloofden 's Keizers Staatsdienaars bij eede, dat de onregtmatig verkregene Kerkelijke goederen terug gegeven zouden worden (†).

Thans ſcheen de verzoening getroffen te zijn. GREGORIUS ſchreef eenen vriendelijken Brief aan den Kei-

(*) *Libr.* I. *Ep. post* 29 *l. c. p.* 1219.

(†) BERTHOLD. *Conſtant. Append. ad Hermanni Contract. Chron. ad a.* 1074.

Keizer, en meldde hem, dat hij eenige Bisschoppen van *Duitschland* naar *Rome* ontboden had, verzoekende hem, die des noods, zoo zij gehoorzaamheid weigerden, tot deze reize te dwingen (*). Evenwel gelukte hem zijn ontwerp niet, om door zijne *Legaten* eene Kerkvergadering in *Duitschland* te doen houden; maar daartegen hield hij, 'er eene te *Rome* in het jaar 1075, op welke hij vijf Hofbedienden van den Keizer in den ban deed; den Aartsbisschop van *Bremen* een tijd lang in zijn ambt schorstte, als ook de Bisschoppen van *Straatsburg*, *Spiers* en *Bamberg*, en in *Italië* die van *Pavia* en *Turin*, en den Bisschop van *Piacenza* geheel afzette (†).

Vernieuwing van den twist met HENDRIK IV.

Nadat HENDRIK IV in het jaar 1075 de *Sakfen* volkomen tot onderwerping gebragt had, kreunde hij zich verder niet aan 's Pausen bevelen, maar nam de in den ban gedane Grooten en Bisschoppen weder aan zijn Hof, en ging met de Duitsche Kerken als voorheen te werk (§). Ook begeerde hij van den Paus, dat die de *Sakfische* Bisschoppen, die het oproer aangestookt hadden, zou afzetten (**). Maar de *Sakfen* zich tot den Paus gewend hebbende, eischte de Paus van den Keizer, dat hij de gevangene Bisschoppen zou ontslaan, opdat hunne zaak voor eene Kerkelijke vergadering kon onderzocht wor-

(*) *Libr.* I. *Ep.* 85. *Libr.* II. *Ep.* 30.

(†) HARD. *act. Concill. l. c. pag.* 1551.

(§) HUGO *Flavin. Chron. P.* II. *pag.* 209.

(**) BRUNO *de bello Saxon. pag.* 196.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

worden, onder bedreiging, dat de Paus anderszins hem, als een verrot lid, door het zwaard des bans van de gemeenschap der Kerk zou afsnijden; onder gelijke bedreiging daagde hij den Keizer in het jaar 1076 voor eene Sijnode, welke te *Rome* gehouden zou worden.

Gevaar van den Paus te Rome.

Ondertusschen geraakte GREGORIUS te *Rome* zelve onverwachts in gevaar. De Bevelhebber van *Rome*, CENCI, dien LAMBERT (*) QUINTIUS noemt, een rijk en magtig Heer, was, omdat hij veel wederregtelijks ondernomen had, door den Paus in den ban gedaan. Om zich te wreeken, viel hij in den nacht voor het Kersfeest, waar mede toen het jaar 1076 begon, in de Kerk, waar de Paus de Mis las, vatte hem bij de haren, en sleepte hem, onder scheldwoorden, in een versterkt huis, hetwelk hij te *Rome* had. Maar een algemeene opstand der *Romeinen* noodzaakte hem schielijk, om den Paus los te laten, hoewel 'er eenige dagen lang in de stad gevochten werd. PAUL VAN BERNRIED (†) verhaalt dit anders, en schrijft de mishandeling van den Paus toe aan den Zoon van eenen anderen Bevelhebber binnen *Rome*, dien GREGORIUS, al onder de regering van den voorgaanden Paus, wegens zijne buitensporigheden, in den ban gedaan had, ook beschuldigt hij HENDRIK IV van deze zaak geweten te hebben, doch hij is geen zoo geloofwaardig Schrijver als LAMBERT.

HEN-

(*) *l. c. pag.* 403.
(†) *Vit. Gregorii* VII. *Cap.* 45, 57. *cet.*

HENDRIK IV, getergd door deze handelwijze en beledigingen, riep de *Duitsche* Bisschoppen en Abten in het jaar 1076 bijeen te *Worms*, om met hen te raadplegen, hoe GREGORIUS het gevoegelijkst zou kunnen afgezet worden. In deze vergadering kwam ook de Roomsche Kardinaal HUGO BLANCUS, (misschien BIANCHI,) wien de Paus onlangs wegens zijne slechte zeden had afgezet. Deze leverde een opstel in van beschuldigingen tegen den Paus, waarop alle de bijeengekomene Prelaten een vonnis uitspraken, dat die gene geen Paus kon zijn, noch het voorregt van den Roomschen Stoel, de magt om te binden en te ontbinden, behouden, wiens leven met zoo vele ondeugden bevlekt was. Alleen weigerden de Bisschoppen ADELBERT van *Wurtsburg*, en HERMAN van *Mets*, dit vonnis te onderteekenen, maar zij werden door WILLEM, Bisschop van *Utrecht*, die bij den Keizer zeer gezien was, een geleerd maar hoogmoedig man, overgehaald, om zich bij de overigen te voegen; waar na een hoonend geschrift aan den Paus opgesteld, en hem daar bij aangekondigd werd, dat hij van de Pausselijke waardigheid, die hij tegen de Kerkelijke wetten zich had aangematigd, afstand had te doen; terwijl zij alles, wat hij van dezen tijd af aan als Paus verrigten zou, voor nietig en van onwaarde verklaarden.

HENDRIK IV laat den Paus afzetten.

Dit laatste gedeelte des verhaals van LAMBERT wordt bekrachtigd door den Brief des Keizers aan den Paus, die nog voorhanden is (*). Het opschrift

(*) BRUNO *Hist. belli Saxon. p.* 198.

schrift van denzelven luidt: „ Aan HILDEBRAND, niet meer Paus, maar eenen valschen Monnik!" „ Zoodanige groetenis," zegt de Keizer, „ hebt gij, door de algemeene verwarring, welke gij in de Kerk aangerigt hebt, verdiend. Gij hebt, om 'er slechts iets van aan te roeren, de Bisschoppen en Priesters, als slaven, met voeten getrapt, en daar door gunst bij het gemeen verworven. Wij hebben zulks alles uit eerbied voor den Apostolischen Stoel verdragen. Maar gij hebt deze onze nederigheid als vrees opgevat, en u daarom niet ontzien, u zelven tegen onze Koninklijke waardigheid te verheffen, welke gij gedreigd hebt, aan ons te zullen ontnemen, als of wij het Rijk van u ontvangen hadden; tot hetwelk ons echter de Heere CHRISTUS geroepen heeft. Maar u heeft hij niet tot het Priesterschap beroepen, dewijl gij door list en bedrog, door geld en zwaard, den Stoel des vredes ingenomen, en den vrede uit denzelven verstoord, de onderdanen tegen de Prelaten gewapend, en hen geleerd hebt, Bisschoppen af te zetten of te verdoemen. Mij zelven, die echter naar de leere der heilige Vaderen alleen van God geoordeeld, en om geene misdaad, ten ware ik van het geloof afweek, afgezet kan worden, hebt gij pogen af te zetten; alhoewel de Bisschoppen voorheen zelfs den afvalligen JULIAAN aan het oordeel van God alleen overgelaten hebben." De Brief eindigt met deze woorden: „ Klim derhalve af, gij, die door dezen ban en door het oordeel van alle onze Bisschoppen veroordeeld zijt, en laat den Apostolischen Stoel aan eenen

eenen anderen over, die de Godsdienst door geene geweldadigheden ontreinigt, en de gezonde leer van PETRUS voordraagt! Ik, de Koning HENDRIK, van Gods genade, en alle onze Bisschoppen, zeggen u: klim af! klim af!

De Paus doet den Keizer in den ban en zet hem af.

HENDRIK had ook aan de Geestelijkheid en de inwoners van *Rome* geschreven, en hun den inhoud van zijnen Brief aan den Paus medegedeeld, waar bij hij nog deze bijzonderheid voegde, dat de Paus zou gezegd hebben: „ Ik wil sterven, als ik den „ Keizer zijne ziel en rijk niet ontruk!" Maar toen deze Brief des Keizers aan den Paus voor de Sijnode in de Kerk van *Lateraan* werd voorgelezen, en 's Keizers Gezant, in naam van zijnen Meester, en der Duitsche en Italiaansche Bisschoppen, den Paus gebood, zijne waardigheid neder te leggen, en van de Roomsche Geestelijkheid, namens den Keizer, eischte, om van hem eenen nieuwen Paus te ontvangen, zou hij, zonder de bescherming van GREGORIUS, vermoord zijn geweest. Deze hield nu de vergadering voor, hoe zacht hij den Keizer had vermaand, zijne buitensporigheden te verlaten, maar hoe deze zulks met hardnekkigheid beantwoordde, dat men dus in hem den voorloper zag van den Antichrist, en het teeken der oude slange; dat het nu tijd was, het zwaard der wrake tegen hem te ontbloten enz. De Bisschoppen vermaanden den Paus, een regtvaardig vonnis uit te spreken; zij wilden zelfs den dood ondergaan, om in de voetstappen der Vaderen te treden. Hier op ontzette de Paus, onder algemeene toejuiching der vergadering, den

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Keizer van zijne regering, en deed hem, zoo wel als alle zijne aanhangers, in den ban, en onder dezen met name den Aartsbisschop van *Mentz*, de Bisschoppen van *Utrecht* en *Bamberg*, terwijl hij de overige Bisschoppen, op straffe van gelijken ban, naar *Rome* ontbood, om zich te verantwoorden.

Wij zullen het formulier van dezen ban en afzetting hier laten volgen, zoo als men het bij de Schrijvers van dezen tijd en in 's Pausen Brieven en de Handelingen der Kerkvergadering vindt: „ Zalige PETRUS! Prins der Apostelen! neig toch uwe godzalige ooren tot ons! en hoor mij, uwen knecht, dien gij van zijne kindsheid af gered, en tot op den huidigen dag van het geweld der boozen bevrijd hebt, die mij om mijne trouwe jegens u gehaat hebben en haten. Gij, en mijne gebiedster, de Moeder Gods, en de Zalige PAULUS, uw Broeder onder al de Heiligen, zijt mijne getuigen, dat mij uwe heilige *Roomsche* Kerk, tegen mijnen wil, tot hare regering opgevoerd heeft, en dat ik het voor geenen roof geacht heb, uwen Stoel te beklimmen; dat ik veel meer mijn leven als een Pelgrim heb willen eindigen, dan uwe plaats uit wereldlijke eerzucht aan mij trekken. Ik geloof daarom, dat het u naar uwe genade, en niet om mijner werken wil, behaagd heeft, en nog behaagt, dat het Christen volk, hetwelk mij geheel bijzonder is toevertrouwd, mij bijzonder als uwen Plaatsvervanger gehoorzame; en dat mij uwentwege van God de magt, om in den hemel en op aarde te binden en te ontbinden, geschonken is. In dit vertrouwen, ter eere en bescher-

ſcherming uwer Kerk, *verbiede ik*, in den naam des almagtigen Gods, des Vaders, des Zoons, en des Heiligen Geestes, uit kracht mijner magt en van uw gezag, *den Koning* HENDRIK, Zoon van den Keizer HENDRIK, die zich met ongehoorde trotschheid tegen uwe Kerk verzet heeft, *de regering van het geheele Duitſche en Italiaanſche Rijk*, *en ontſla alle Christenen van de verpligting des eeds*, *welken zij hem gedaan hebben*, *of doen zullen*; *ook verbiede ik*, *dat niemand hem als Koning diene*. Immers, wie de eer der Kerke zoekt te verminderen, die verdient ook de eer te verliezen, welke hij ſchijnt te hebben. En dewijl hij als een Christen niet heeft willen gehoorzamen, en niet tot God terug gekeerd is, dien hij verlaten heeft; maar veel meer met geëxcommuniceerden gemeenſchap onderhouden, vele ongeregeldheden gepleegd, de vermaningen, welke ik hem, tot zijn heil, onder uw getuigenis, geſchreven heb, veracht, en zich van uwe Kerk, opzettelijk met oogmerk, om ze te verdeelen, afgeſcheiden heeft: zoo *binde ik hem*, *in plaats van uwe banden*, *met de banden des bans*, en in vertrouwen op u, zoodanig, opdat de volken het weten en vernemen, dat gij PETRUS zijt, en dat de Zoon des levenden Gods zijne Kerk gebouwd heeft, welke de poorten der helle niet zullen overweldigen."

Niets is zekerder, dan dat de Paus hier eenen ongehoorden en voorbeeldeloozen ſtap deed, gelijk hij dan ook zich ſpoedig genoodzaakt zag, denzelven tegen de menigvuldige tegenwerpen, welke ge-

 maakt

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

maakt werden, te verdedigen. Hij poogde zulks te doen in eenen langen Brief, aan de Bisſchoppen, Hertogen, Graven en alle geloovigen des Duitſchen Rijks (*), en aan HERMAN, Bisſchop van *Metz*, in het bijzonder (†), doch welke, gelijk ook andere ſchriften, ter verdediging van den Paus geſchreven, door anderen wederlegd werden.

Gevolgen hier van.

Alhoewel nu velen in *Duitschland* zich aan deze handelwijze van den Paus ergerden, evenwel neigden weldra de meeste Geestelijke en Wereldlijke Vorsten zich naar deszelfs zijde, waar toe HENDRIK zelve, door de wraakzucht en hardheid, met welke hij de overwonnene *Sakſen* behandeld had, niet weinig toebragt. Zij kwamen daar door in het jaar 1076 weder op nieuw tot eenen opſtand, waar op verſcheidene Hertogen en Bisſchoppen bijeenkwamen, om te overleggen, hoe men best van alle deze verwarringen een einde zou maken. De Aartsbisſchop van *Trier*, die van *Rome* terug gekomen was, brak ook alle gemeenſchap af met de Bisſchoppen, die bij den Keizer het meest vermogten, omdat zij, even als hij, in den ban waren; op zijn voorbeeld onttrokken zich verſcheidene Graven aan het Hof. HENDRIK gedroeg zich ondertusſchen zeer ongeſtadig; hij ontſloeg wel de gevangene Bisſchoppen en andere Grooten, die tegen hem zich oproerig getoond hadden, maar daar tegen beoorloogde hij de *Sakſen* op nieuw.

Thans

(*) *Ap.* BRUNON. *l. c. pag.* 200.
(†) *Ap.* BRUNON. *l. c. pag.* 202-207.

De Rijksvorsten zetten HENDRIK af.

Thans besloten RUDOLF, Hertog van *Zwaben*, WELF, Hertog van *Beyeren*, HENDRIK, Hertog van *Karinthië*, de Bisschoppen van *Wurtzburg* en *Worms*, en andere Grooten, den eersten November des jaars 1076 te *Tibur*, (in het *Hessen-Darmstadsche*,) zamen te komen, en te raadplegen over de herstelling der rust. Toen de zaken zulken ernstigen keer namen, verlieten zelfs de driftigste aanhangers van HENDRIK, onder welke de Aartsbisschop van *Mentz* de voornaamste was, zijne zijde.

De vergadering te *Tibur* was zeer talrijk, ook lieten zich hier Pausselijke *Legaten* vinden, die op de verkiezing van eenen nieuwen Koning aandrongen. Na eenig beraad kwam men tot een besluit, dat alleen het afzetten van HENDRIK een einde kon maken aan de ellende van *Duitschland*. HENDRIK, die met een leger bij *Oppenheim* stond, zoodat enkel de *Rhyn* hem van de Vorsten, die ook hun leger bijeen hadden, afscheidde, beloofde zich te zullen verbeteren, en bood zelfs aan, om aan de Stenden de regering ten vollen over te laten, alleen dat hij den naam van Koning behield. Maar de Vorsten, die hem niet vertrouwden, verklaarden, dat zij wel tot hier toe zijne bijna onverdragelijke onderdrukkingen gedragen hadden, omdat zij slechts aardsche voordeelen betroffen, maar thans, nu de Koning door het zwaard van den Apostolischen ban van de Kerk was afgesneden, en zij door Apostolisch gezag van de verpligting van hunnen eed ontslagen waren, zou het dwaas zijn, als zij deze gelegenheid niet waarnamen. Men verwachtte nu, dat

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

dat het tusschen de beide partijen tot een algemeen gevecht komen zou, maar de *Sakſen* lieten HENDRIK aanzeggen, dat zij de beslissing dezer zaak aan den Paus wilden overlaten, dien zij verzoeken zouden, om zich in het jaar 1077 op het Feest van *Maria's reiniging* in *Duitschland* te laten vinden, ten einde in eene volle vergadering der Rijksstenden den beschuldigden te veroordeelen of vrij te spreken. Maar zoo hij binnen het jaar niet van den ban was vrijgesproken, zou hij de regering, welke hij in dien tusschentijd niet kon waarnemen, geheel verliezen. Daar bij schreven zij hem als voorwaarden voor, dat hij allen, die nevens hem in den ban waren, uit zijn gezelschap verwijderen, zijn krijgsvolk afdanken, te *Spiers* met den Bisschop van *Verdun* en eenige bedienden als een ambteloos persoon leven, niet ter Kerke gaan, nog eenige openlijke zaak waarnemen zou, tot zijn ontslag toe, en eindelijk de stad *Worms* weder aan den Bisschop inruimen zou. Aan deze voorwaarden moest HENDRIK zich onderwerpen, waar op de *Sakſen* van dit alles den Paus kennis gaven, en hem verzochten, tegen den bestemden tijd in *Duitschland* over te komen.

Dus begingen de Duitsche Stenden eene onbezonnenheid, welke hun naderhand berouwde, daar zij zich als het ware geheel afhankelijk maakten van den Paus; ondertusschen is het opmerkelijk, dat, toen HENDRIK van bijna alle zijne Stenden uit vrees voor den Paus verlaten werd, de steden aan den *Rhyn* grootendeels hem getrouw bleven, gelijk 'er ook onder de Duitsche Bisschoppen mannen waren,

die

die vrij goede denkbeelden hadden van de regten van den Vorst en van de Geestelijkheid, onder welken de bovengewaagde Bisschop van *Verdun*, DIETRICH genoemd, geteld moet worden, die vier jaren daar na den Paus deswegens onderhield in eenen langen Brief, in welken hij hem de beschuldigingen en tegenwerpingen tegen hem en zijn gedrag voorhield, en vraagde, wat hij daar op moest antwoorden (*).

HENDRIK reist naar Italie en doet boete voor den Paus.

Dewijl HENDRIK het noodzakelijk oordeelde, om van den ban ontslagen te wezen, voor dat een jaar ten einde was, uit hoofde van het schandelijk verdrag met de Rijkstenden, en hij het voor zich niet geraden vond, des Pausen komst in *Duitschland* af te wachten, ging hij op reize naar *Italië*, met zijne Gemalin en Zoontje, kort voor Kersmis van het jaar 1076, in het midden van eenen strengen winter. De *Italiaansche* Bisschoppen en Grooten ontvingen hem met allen eerbied, die hunnen Koning toekwam, alzoo zij zich verbeeldden, dat zijne tegenwoordigheid een einde zou maken van alle onrusten, die hun land gedrukt hadden, en tevens hoopten, zich aan den Paus, van wien zij, als aanhangers van HENDRIK, in den ban gedaan waren, te zullen kunnen wreken, dewijl zij geloofden, dat HENDRIK met dit oogmerk in *Italië* gekomen was, om den Paus af te zetten. — Van den anderen kant was de Paus, die zich reeds op weg begeven had, naar *Duitschland*, toen hij de aankomst van HEN-

(*) *In* MARTIN. *Thes. novo Anecdott. T.* I. *p.* 214. *sq.*

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

HENDRIK hoorde, onzeker, of deze zich vernederen of wreken wilde, waarom hij zich, op raad van de Markgravinne MATHILDIS, voor eene poos op haar wel versterkt bergslot *Canossa*, in het Hertogdom *Modena*, begaf.

Deze Vorstin, die het Markgraafschap *Toskanen* en vele landerijen in *Opper-Italië* bezat, en weduwe was van eenen Hertog van *Lotharingen*, stak niet alleen in magt en rijkdommen uit, maar bijzonder door hare ijverige vereering van GREGORIUS VII. Zij was bijna zijn onafscheidbaar gezelschap; steeds gereed, om hem, als haren Vader of Heer, in alles, wat hij behoefde, bij te staan. Het was uit dien hoofde, dat de aanhangers van den Keizer uitstrooiden, en voornamelijk de Geestelijken, wien de Paus het huwelijk verboden had, dat de Paus met haar eene ongeoorloofde gemeenzaamheid en verkeering had. Maar, zegt de Geschiedschrijver LAMBERT, alle verstandige mannen hielden het voor uitgemaakt zeker, dat dit valsch was; want niet alleen leide de Paus een zoo Apostolisch leven, dat daar op niet de geringste vlek hechten kon; maar ook zouden onkuische Tooneelen in eene zoo volkrijke stad niet verborgen hebben kunnen blijven, indien zij ooit hadden plaats gehad. Hier bij had hij het kunnen laten blijven, maar hij beroept zich bovendien op de wonderen, welke meermalen op het gebed van den Paus zullen geschied zijn, en op deszelfs brandenden ijver voor God en de Kerkelijke wetten enz.

Ten gelijken tijde met den Keizer kwamen ook de

de meeste in den ban gedane Bisſchoppen te *Canosſa* aan, waar zij, blootsvoets en enkel met een linnen kiel gekleed, den Paus om ontheffing des bans, (Aflaat, *abſolutie*,) baden. Zij ontvingen dezelve ook, na eenige dagen, na elk afzonderlijk, in Cellen opgeſloten, tot den avond ſtreng gevast te hebben, doch met waarſchuwing, dat zij met HENDRIK, voor dat hij van den ban ontſlagen was, geene gemeenſchap oefenen, noch hem in zijne ſnoode ontwerpen bijſtaan zouden. HENDRIK zelve kon zijn oogmerk niet dan met moeite bereiken. Op de voorſpraak zelfs van MATHILDIS en eenige aanzienlijke Grooten, antwoordde de Paus: dat HENDRIK, zoo hij zich onſchuldig kende, zich te *Augsburg* kon laten vinden, in de vergadering der Rijkſtenden, waar de Paus een onpartijdig vonnis zou ſpreken. Als 's Keizers voorſpraken aanmerkten, dat intusſchen de tijd verliep, welken de Vorsten bepaald hadden, liet eindelijk de Paus zich hooren: „ Als HENDRIK waarachtig berouw heeft over zijne handelingen, laat hem dan, ten bewijze daar van, zijne kroon en andere Rijkskleinodien ons overgeven en bekennen, dat hij, na een zoo trotsch gedrag, den Koninklijken naam onwaardig is!" Eindelijk evenwel werd aan HENDRIK vergund, voor den Paus te verſchijnen, en naar deszelfs voorſchrift boete te doen voor de belediging, den Apostoliſchen Stoel aangedaan.

HENDRIK kwam dus in Januarij des jaars 1077 in het ſlot, hetwelk met eenen driedubbelden muur omringd was. Toen hij door den tweeden muur ging,

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

ging, moest hij zijn gevolg en Koninklijken sieraad achterlaten, maar blootvoets, alleen met een wollen overrok, daar drie dagen lang, van den morgen tot den avond, nuchteren blijven staan, en op deze wijze afwachten, wat de Paus verder besluiten zou. Deze werd met dit alles niet terstond bewogen; maar allen, die in het slot waren, hadden zoo veel medelijden met den boeteling, die al weenende om de *absolutie* aanhield, dat zij insgelijks met tranen bij den Paus smeekten, en, gelijk hij zelve verhaalt (*), over zijne buitengewone hardheid verbaasd stonden, en velen hem overluid zeiden, dat dit niet was eene Apostolische strengheid, maar de wreedheid van eene Tijrannische woestheid. Eindelijk liet GREGORIUS hem, op den vierden dag, bij zich komen, en onthief hem van den ban, doch onder voorwaarde, dat HENDRIK zich in eene algemeene vergadering der Rijksvorsten zou laten vinden, en naar derzelver uitspraak het Rijk behouden, of, zoo hij schuldig verklaard werd, daar van terstond afstand doen zou; dat hij zich in geenen gevalle wreeken, en tot de beslissing zijner zaak zich van alle gezag en magt onthouden zou; ook zouden allen, die aan hem door den eed van trouwe verbonden waren, zoo lang van denzelven ontslagen zijn, en zijne vertrouwelingen van zijn Hof verwijderd blijven. Voorts, als hij het Rijk weder ontving, zou hij aan den Paus steeds onderworpen, gehoorzaam, en bereid zijn, om alles, wat in het Rijk

(*) *Libr.* IV. *Ep.* 12. *pag.* 1355.

Rijk tegen de Kerkelijke wetten geschied was, te verbeteren; anderszins zou deze ontheffing, (*absolutie*,) terstond en met de daad nietig, en hij tot de regering onbevoegd zijn. HENDRIK beloofde alles, maar de Paus, hem weinig vertrouwende, deed deze voorwaarden ook door de Bisschoppen en Wereldlijke Grooten op de Heilige Overblijfselen bezweren. Vervolgens vierde hij de Mis, en riep den Keizer openlijk tot den Altaar. Toen het gewijde brood nemende, bood hij aan, hetzelve als eene proeve zijner onschuld te zullen gebruiken, te gelijk een gedeelte aan HENDRIK aanbiedende, om dus insgelijks zijne onschuld aan den dag te leggen. HENDRIK ontstelde, en met zijne vrienden gesproken hebbende, hield hij den Paus voor, hoe weinig dit werken zou op zijne afwezende vrienden en vijanden; dus werd hij van deze proeve ontslagen, maar moest nu nog eenen bijzonderen eed afleggen, dat hij, wanneer en waar het den Paus behaagde, ter verantwoording verschijnen, en den Paus in *Duitschland* alle veiligheid bezorgen zou (*).

Dus had GREGORIUS het zoo ver gebragt, als nog niemand zijner voorzaten, door eenen Vorst zoo geheel aan zijne voeten te vernederen, terwijl de voorwaarden, aan HENDRIK voorgeschreven, denzelven geheel van den Paus afhankelijk maakten, zoodat de Paus ligtelijk aan de *Saksen*, die het ontslag, (*absolutie*,) van HENDRIK zochten te weeren,

(*) *Juramentum Henrici Regis Teutonicorum ap.* HARD. *l. c. pag.* 1356.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

ren, schrijven kon: „ Weest maar onbekommerd! Ik lever hem nog schuldiger aan u terug (*)!"

Gevolgen hier van.

Evenwel nam dit Tooneel te *Canossa* eene geheel andere wending, voor den Keizer en den Paus, dan men had kunnen verwachten. Zoo dra de Grooten van het Rijk van *Italië* van het voorgevallene berigt hadden gekregen van den Bisschop van *Zeiz*, wien de Paus gelast had, om ook allen, die uit hoofde van gemeenschap met HENDRIK in den ban waren, daar van te ontslaan, voeren zij tegen hem uit met scheldwoorden en spotternijen. Zij telden, zeiden zij, den ban geheel niet van iemand, wien alle *Italiaansche* Bisschoppen reeds voor lang om regtmatige redenen in den ban gedaan hadden, omdat hij den Apostolischen Stoel door de ketterij der *Simonie* in bezit genomen, door moorden bloedig gemaakt, en door echtbreuk en andere hoofdondeugden bevlekt had; ook beklaagden zij zich over den Koning, die zich op eene zoo lage wijze schandelijk vernederd had. Men sprak ook reeds, om 's Konings jongen Zoon HENDRIK Koning te maken, met denzelven naar *Rome* te trekken, en daar een' nieuwen Paus te verkiezen. HENDRIK vond echter middel, om hen te bedaren, hoewel men hem bij zijne terugreize geene Koninklijke eere bewees, ja niet eens toeliet, om in de steden te komen.

RUDOLF, Hertog van Zwa-

Ondertusschen bouwde HENDRIK op deze gezindheid der *Italianen*, zonder zich verder aan het verge-

(*) WALTRAM *de Unitate Eccles. L.* I. *C.* 6.

gelijk met den Paus te kreunen; hij nam zijne oude vertrouwelingen weder aan zijn Hof, en ſprak in de vergaderingen der *Italiaanſche* Grooten van den Paus niet anders dan als van den ſtichter van alle onrusten, welke de Kerk en den Staat deden daveren. Ook lieten zich de *Duitſche* Bisſchoppen, die van den ban ontheven waren, weder bij hem vinden; zijn leger, hetwelk hij op de been bragt, werd van dag tot dag talrijker. Op raad van GUIBERT, Aartsbisſchop van *Ravenna*, ſloeg hij den Paus een mondgeſprek voor, met oogmerk, zoo men zegt, om zich van zijn perſoon en van de Markgravin MATHILDIS te verzekeren, maar deze hier van de lucht gekregen hebbende, begaf zich met den Paus in veiligheid in het gebergte. Aan den anderen kant beleiden de Geestelijke en Wereldlijke Vorsten in *Duitschland* eene vergadering tegen Maart 1077, te *Forchheim* in *Frankenland*, waar toe zij ook den Paus noodigden. Deze zond hier op eenen Kardinaal, aan HENDRIK, om hem te vermanen, op deze vergadering te verſchijnen, en zich te verantwoorden. HENDRIK gaf tot beſcheid: dat de belangen van het Rijk van *Italië* hem verhinderden, om op deze zoo verhaaste vergadering tegenwoordig te zijn. Dit berigtte de Paus naar *Duitschland*, tevens klagende, dat HENDRIK voor hem alle wegen om naar *Duitschland* te komen had geſloten, en hen radende, om voor de belangen des Rijks zoo goed te zorgen als mogelijk was. Met dit verhaal eindigt LAMBERT van *Aſchaffenburg* zijne Geſchiedenis.

ben, tot Duitſche Koning verkozen

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

De Rijksvergadering te *Forchheim* had echter haren voortgang, en verkoos RUDOLF, Hertog van *Zwaben*, tot haren Koning, die ook terstond daar op te *Mentz*, in tegenwoordigheid der Pausselijke Legaten, gekroond werd. Het verhaal van SIGBERT van *Gemblours* (*), dat de Paus de grootste hand zal gehad hebben in deze verkiezing, en dat hij aan RUDOLF eene kroon hebbe gezonden, met het opschrift:

Petra dedit Petro, Petrus diadema Rudolpho.

aanduidende, dat hij zijne kroon aan PETRUS verschuldigd was, wordt genoegzaam wederlegd uit de Brieven van GREGORIUS zelven; in éénen van welken, geschreven, nadat hij de tijding van RUDOLFS verkiezing ontvangen had, hij aan zijne Legaten in *Duitschland* belast (†), de beide Koningen RUDOLF en HENDRIK te vermanen, dat zij hem een veilig geleide zouden bezorgen, om naar *Duitschland* te komen, en over hunne aanspraken te beslissen, hetwelk in Kerkelijke zaken zijn pligt was. Vier jaren later verzekerde hij, in eenen Brief aan alle geloovigen (§): dat God zijn getuige was, dat RUDOLF geenszins op zijn bevel of raad verkoren was; ja dat hij zelve op eene Sijnode besloten had, dat, als de Aartsbisschoppen en Bisschoppen hun gedrag ten dezen niet konden verantwoorden, zij van hunne waardigheid en RUDOLF van het Rijk ont-

(*) *Chron. ad a.* 1077. (†) *L.* IV. *Ep.* 23.
(§) *Libr.* IX. *Epist.* 28.

ontzet zou worden. En dit was ook de reden, waarom de *Sakſen* zich in het jaar 1078 ten ſterkſten beklaagden over 's Pauſen onbeſtendigheid (*). Uit welk een en ander men beſluiten mag, dat GREGORIUS de verkiezing van RUDOLF wel niet bevolen, maar daar toe echter door zijn gedrag omtrent HENDRIK aanleiding gegeven heeft; gelijk hij ook niets ſterker zocht, dan het Duitſche Rijk geheel afhankelijk van zich te maken, en te houden. Ook had zijn invloed deze uitwerking, dat de Rijksvergadering te *Forchheim* in het jaar 1077 met goedkeuring en bekrachtiging van den Paus beſloot, dat het Rijk nimmer erfelijk, maar altijd verkieslijk zou zijn, waar door het gezag van den Paus te meer gevestigd werd.

Drie jaren lang zag GREGORIUS den ſtrijd der beide Vorsten om het Rijk van *Duitschland* aan, zonder eene beſlisſende uitſpraak te wagen. HENDRIK, die in het jaar 1077 in *Duitschland* terug was gekeerd, had weder zoo vele magt bijeen gekregen, dat hij zijne partij noodzaakte, tot in *Sakſen* terug te trekken. In het volgende jaar 1078 kwam het tusſchen de beide Vorsten bij *Melſichſtad* in *Frankenland* tot eenen veldſlag, in welken geene van beide partijen de overwinning behaalde; doch in welken de Bisſchoppen, die van de zijde der *Sakſen*, wier leuze was: *Heilige* PETRUS! zelfs in gezelſchap met den Pausſelijken Legaat, mede wilden vechten, het eerst de vlugt namen. Onder dezen werd de Aarts-

(*) BRUNO *Hist. bell. Saxon. p.* 218.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Aartsbisschop van *Maagdenburg* door de inwoners doodgeslagen, en de Bisschop van *Merseburg* naakt uitgeschud; eene naaktheid, zeide hij in het vervolg, welke hij om geen geld had willen missen. Bij dezen twijfelachtigen uitslag oordeelde de Paus het te minder noodzakelijk, zich voor éénen van beiden te verklaren; waar over de *Sakſen* zich op nieuw bij hem beklaagden.

De Paus doet HENDRIK op nieuw in den ban.

Eindelijk geloofde hij, in Maart 1080, dat de tijd gekomen was, om te beslissen, alzoo HENDRIK in Januarij van dat jaar den veldslag bij *Fladenheim* in *Thuringen* verloren had. In eene Sijnode te *Rome*, dreigde hij alle Bisschoppen en Abten, die hunne ambten zich van eenen Leek zouden laten opdragen, met den ban, als ook alle Vorsten en andere Leeken, die aan iemand over een Bisdom of een ander Geestelijk ambt de *Investituur* zouden geven; waar op eene herhaling van den ban over HENDRIK volgde, wien hij andermaal de regering ontzeide van het *Duitsche* en *Italiaansche* Rijk, en alle Koninklijke magt ontnam, ontslaande zijne onderdanen van de verpligting van allen eed van trouwe, ook wenschende, dat hij nooit overwinning behalen mogt. Integendeel schonk hij aan RUDOLF, wegens deszelfs nederigheid, waarachtigheid en gehoorzaamheid, alle Koninklijke magt in *Duitschland;* waar toe ook veel deed deszelfs toegevendheid omtrent de *Investituur* (*).

HENDRIK

HENDRIK, die met alle zijne gebreken evenwel eene

(*) *ap.* HARD. *T.* VI. *P.* I. *p.* 1587-1591.

eene onvermoeide werkzaamheid betoonde, liet in het jaar 1080 eene Kerkvergadering houden te *Mentz* van 19 Bisschoppen, en kort daar na eene talrijker te *Brixen*, op welke GREGORIUS als een valsche Monnik en stichter der schadelijkste onzinnigheid, die niet van God maar van zich zelven verkoren was; die zich door bedrog en geld aan de Kerk onbeschaamd opgedrongen; het Christenrijk geschud; eenen Katholijken Koning den dood van lijf en ziel gedreigd; een' meinedigen Koning beschermd; louter oneenigheid en ergernis, ook echtscheidingen onder echte lieden veroorzaakt had; verders als de snoodste Leeraar van kerkroof en brandstichting; als een verdediger van meineed en moord; die het Katholijk en Apostolisch Geloof van het ligchaam en bloed des Heeren in twijfel trok; en een oud leerling van den Ketter BERENGARIUS; aan waarzeggen en droomen gehecht; een openbaar zwartekunstenaar, met één woord, een afvallige van het geloof, afgezet, en in zijne plaats WIBERT of GUIBERT, Aartsbisschop van *Ravenna*, verkozen werd, die den naam van KLEMENS III aannam.

verkiest eenen tegenpaus, KLEMENS III.

HENDRIK zelve zocht in het jaar 1080 zijnen mededinger in *Sakfen* op, alwaar het tusschen hen in October tot eenen derden veldslag kwam aan de *Elster*, niet ver van *Merseburg*. In dezen veldslag waren weder aan weêrskanten vele Bisschoppen tegenwoordig; van HENDRIKS zijde onder anderen de Aartsbisschoppen van *Keulen* en *Trier*; de *Sakfen* lieten voor den aanvang van het gevecht hunne Geestelijken den LXXXIIsten *Psalm* zingen. HENDRIK

Dood van RUDOLF.

 ver-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

verloor wel dezen ſlag, maar eene doodelijke wonde, welke RUDOLF ontving, bevrijdde hem tevens van dezen mededinger. Hier verhaalt de Chroniek van *Auerberg* (*), hoewel anderhalve eeuw daar na, dat RUDOLF, toen men hem zijnen regter arm, die hem afgehouwen was, vertoonde, al zuchtend tot de omſtaande Biſchoppen gezegd zal hebben: Dit was de hand, met welke hij weleer aan HENDRIK, zijnen Heer, den eed van trouwe gezworen had; zij, die hem op deszelfs troon gebragt hadden, mogten toezien, of zij hem langs den regten weg geleid hadden. BRUNO (†) integendeel, zijn tijdgenoot, die geheel en al van de regtmatigheid van zijne verkiezing overtuigd was, meldt, dat RUDOLF geruster geſtorven is, toen hij vernam, dat zijne *Sakſen* overwinnaars waren. PAUL VAN BERNRIED (§) merkt aan, dat hij en zijne aanhangers onder de Duitſche Rijksvorsten niet meineedig genoemd konden worden, dewijl HENDRIK met regt naar de grondſtellingen van GREGORIUS *den Grooten* afgezet was. Maar wederom zegt SIGBERT (**), dat de Paus voorzegd had, als ware hem dit van God geopenbaard, dat de valſche Koning dit jaar ſterven zou; dit was ook vervuld, maar in een' anderen, dan hij bedoeld had.

HENDRIK trekt naar Italië.

Thans bood HENDRIK op eene vergadering der Biſchoppen van beide zijden in Februarij des jaars 1081 te *Kauffungen* aan de *Werta*, aan de *Sakſen* den vrede aan. Maar de Aartsbiſchop van *Salts-*

(*) *abbas Urſpergenſis p.* 172. (†) *l. c. p.* 226 228.
(§) *l. c. Cap.* 97. (**) *ad a.* 1080.

Saltsburg belette den vrede, door te beweeren, dat geene Kerkelijken noch Leeken HENDRIK, zonder nadeel van hunne zielen, als Koning konden aannemen; ook wilden de *Sakſen* geen' wapenſtilſtand ſluiten, zoo hun opperhoofd, de Paus, 'er niet mede in begrepen was. Maar HENDRIK had thans beſloten, den Paus, dien hij als den aanſtoker van al zijn ongeluk beſchouwde, in *Italië* zelve aan te tasten, waar toe hij met een leger optrok. De troepen van de Markgravin MATHILDIS werden door hem geſlagen, en de meeste aanhangers van den Paus raadden denzelven thans, HENDRIK, gelijk de Paus zich in eenen Brief aan zijne *Legaten* in *Duitschland* uitdrukt, *in genade aan te nemen* (*), maar de Paus dacht zoo niet, en wilde, dat zijne Legaten den Hertog WELF van *Beyeren* tot zijne hulp zouden oproepen, tevens echter oordeelde hij het best, dat 'er niet terſtond weder een Koning in *Duitschland* verkoren werd, waar bij hij het formulier van eenen eed voegde, welken zulk een Koning in allen gevalle zou behooren te zweeren, hoofdzakelijk behelzende eene getrouwe en ware gehoorzaamheid aan den H. PETRUS, en deszelfs plaatsvervanger GREGORIUS, ook zou hij, de eerſte keer, als hij den Paus zien zou, door handſlag, een vaſal, (*miles*,) van den H. PETRUS en den Paus worden moeten.

De Paus zoekt den bijſtand van RO-

Naardien MATHILDIS, en hare Moeder BEATRIX, niet hadden kunnen beletten, dat HENDRIK in *Italië* tot voor *Rome* zelve was doorgedrongen, begreep de

(*) *Libr.* IX. *Epist.* III. *p.* 1480.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

de Paus, dat hij zich eene andere meer vermogende hulp bezorgen moest. De *Noormannische* Vorsten in *Neder-Italië* waren reeds sedert het midden der XIde eeuw Vasallen of Leenmannen van de Pausen geworden, maar zij hadden zich niet altijd naar den wil der Pausen gedragen; zelfs had GREGORIUS in het jaar 1074 ROBERT GUISCARD in den ban gedaan, omdat deze vijandelijk in *Kampanië* gevallen was, waar de *Roomsche* Kerk vele goederen had, en hoe zeer ROBERT herhaalde keeren om ontslag van den ban verzocht (*), echter had de Paus niet alleen geweigerd, hem te ontslaan, maar den ban in het jaar 1075 zelfs herhaald. Maar nu de Paus begreep, dat hij dezen Vorst noodig had, werd, door bemiddeling van den Abt DESIDERIUS van *Monte Casino*, in het jaar 1080 de vriendschap met den Hertog hersteld, die aan den Paus te *Benevent* plegtig trouw beloofde, en van hem de beleening van zijne landen ontving.

BERT GUISCARD

HENDRIK bemagtigt Rome.

Intusschen was HENDRIK in het jaar 1080 met zijn leger tot *Rome* toe voortgerukt, en had zelfs reeds begonnen, deze stad te belegeren, toen hij naar *Toskanen* terug keerde. In het volgende jaar hernieuwde hij de belegering, maar verliet zijn leger weder, over hetwelk hij aan zijnen Paus KLEMENS III het bevel gaf. Doch bij eene derde onderneming in het jaar 1083 gelukte het hem, het deel dezer hoofdstad, hetwelk over den *Tiber* ligt, te vermeesteren. Nu bood hij den Paus den vrede aan, ter-

(*) GREGOR. *L*. II. *Ep*. 9. *p*. 1270.

terwijl de *Romeinen*, in uitzigt op denzelven, een' ſtilſtand van wapenen met hem ſloten; maar de Paus hield veel meer eene Sijnode, op welke hij met moeite terug gehouden werd, om den Keizer op nieuw in den ban te doen. HENDRIK, *Rome* ingeſloten houdende, was nu in het jaar 1084 voornemens, om ook de *Noormanniſche* Vorsten te beoorlogen, waar toe de *Griekſche* Keizer hem ook door het aanbieden van geld zocht te bewegen. Eindelijk openden de *Romeinen*, de langdurige inſluiting moede, hem de poorten, omtrent Paſchen van het jaar 1084, waar op de Paus de vlugt nam op *Engelenburg*, toen nog *de Toren van Crescentius* genoemd; ook bleven de bruggen over den *Tiber*, en eenige verſterkte plaatſen in de ſtad in handen van zijne aanhangers. Thans ſtelde de Keizer KLEMENS III ſtatelijk in het bezit der Pausſelijke waardigheid, en liet zich van denzelven tot Keizer kronen. HENDRIK verliet *Rome* in het jaar 1084 weder met zijne troepen, waar na ROBERT GUISCARD in *Rome* rukte, en den Paus bevrijdde, wien de *Romeinen* nu om vergeving moesten bidden. Bij deze gelegenheid bedreven de *Noormannen*, bij welken zich eene menigte *Arabieren* bevond, de ſnoodſte wreedheid en verwoesting; zij verbrandden onder anderen het heerlijke Amfitheater van FLAVIUS, welks overblijfſels nog onder den naam van het *Colliſeo* bewonderd worden.

Dood van GEORGIUS VII.

GREGORIUS verzuimde nu niet, op eene ten ſpoedigſte vergaderde Sijnode den Keizer en deszelfs Paus in den ban te doen; ook gaven zich eenige

na-

naburige steden weder aan hem over. Maar dewijl hij bespeurde, dat zijn verblijf te *Rome* niet veilig zou zijn, begaf hij zich met den Hertog ROBERT naar *Salerno*, alwaar hij den 25sten Meij des jaars 1085 overleed.

Aanmerking over zijn karakter.

Hoe zeer het schijnen moge, dat 's Pausen worsteling met den Keizer alle zijne vermogens bezigheid verschaffen moest, verwaarloosde echter zijn veel omvattende geest niets van alles, wat in Kerk en Staat elders, tot in het Oosten zelfs, zijne oplettendheid waardig mogt zijn. Wij zien dit uit de verzameling van zijne Brieven, gemeenlijk *Registrum Gregorii* VII genoemd, in elf Boeken en twee Aanhangsels, waar van echter het tiende Boek geheel verloren is, en het elfde slechts twee Brieven bevat. Ook lezen wij 'er veel in, het gene ons zijne gevoelens en karakter kan leeren, ten minste zoo als hij zelve die beschouwd wilde hebben. Dus schreef hij in het jaar 1080 aan ALFONSUS, Koning van *Kastilië* (*), dat hij wel wist, dat men dezen Vorst veel nadeeligs gemeld had van zijne handelingen en redenen; ook bekende hij, dat hij een zondaar was. „Doch," vervolgt hij, „wanneer men de oorzaken van den haat en het kwaadspreken van onze vijanden nader onderzoekt: dan zal het duidelijk blijken, dat zij niet zoo zeer op ons vergramd zijn uit hoofde van eenig misdrijf, als omdat ik de waarheid handhave, en de ongeregtigheid tegenspreek. Wij hadden ook hunne diensten en rijkelijke geschenken

(*) *Libr.* IX. *Ep.* 2. *p.* 1478.

ken kunnen bekomen, als wij liever met hun en ons gevaar de waarheid hadden willen verzwijgen, en ons houden, als of wij niets van hunne boosheid wisten. Maar dewijl wij naar de kortheid van dit leven, en naar de gesteldheid van tijdelijke voordeelen, de aanmerking gemaakt hebben, dat nooit iemand een Bisschop genoemd kan worden, dan wanneer hij om der geregtigheid wille vervolging lijdt: Zoo hebben wij besloten, liever door gehoorzaamheid aan de Goddelijke bevelen, ons de vijandschap der boozen te verwekken, dan Gods toorn daar door te tergen, dat wij hun met onregt behagen."

Tevens echter wist GREGORIUS zich ook naar den tijd, de omstandigheden en personen somtijds te schikken, en zulken, die hij reden had te vreezen, zachter te behandelen, en in hen tegenkantingen te dulden, welke hij in anderen ten sterksten vervolgde; waar van zijn gedrag omtrent WILLEM *den Veroveraar*, Koning van *Engeland*, ten voorbeeld kan strekken, die in het jaar 1076 ronduit weigerde, aan den eisch van 's Pausen Legaat te voldoen, om aan den Paus den eed van getrouwheid af te leggen; ook vergunde deze Vorst, niettegenstaande de herhaalde aanzoeken van den Paus, aan niemand van zijne Bisschoppen om naar *Rome* te reizen, en in persoon den Paus van hunne gehoorzaamheid te verzekeren. Dit alles duldde GREGORIUS, en gelastte ook zijnen Legaat bij dezen Koning (*), denzelven toch niet zonder zijn bevel te verbitteren, want alhoewel hij niet

(*) *L.* IX. *Ep.* 5. *pag.* 1483.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

niet zoo godsdienstig was, als hij, (de Paus,) wel wenschte, echter hielp hij geene Kerken te gronde, hij hield vrede en geregtigheid, en scheen ligter door zachtheid dan door gestrengheid tot bestendige liefde voor den Heiligen PETRUS opgewekt te kunnen worden.

Dictatus van GREGORIUS VII.

Het merkwaardigste in zijne Brieven zijn zijne zoogenoemde *Dictatus* (*). Onder dezen naam zijn 27 stellingen of uitspraken begrepen, in welke GREGORIUS alles zamengevat zal hebben, wat de hoogheid en ommetrek der Pauselijke magt uitmaakt. Zij zijn de volgende: „ De *Roomsche* Kerk is van den Heere alleen gegrond geworden. — De Roomsche Paus alleen wordt met regt de algemeene genoemd. — Hij alleen kan Bisschoppen afzetten, en weder met de Kerk verzoenen. — Zijn Legaat heeft, hoewel minder in rang zijnde, op eene Kerkvergadering de Voorzitting voor alle Bisschoppen, en kan het vonnis van afzetting over hen vellen. — De Paus kan afwezenden afzetten. — Met de genen, die hij in den ban gedaan heeft, mag men onder anderen niet in hetzelfde huis blijven. — Het is hem alleen geoorloofd, naar de behoefte der tijden nieuwe wetten te maken; nieuwe gemeenten te verzamelen; van een Domstift eene Abdij te maken, en daartegen een rijk Bisdom te verdeelen; maar arme te vereenigen. — Hij alleen kan zich van Keizerlijken tooi bedienen. — Den Paus alleen moeten alle Vorsten de voeten kussen. — Zijn naam alleen in de

(*) *L.* II. *post. Ep.* 55. *pag.* 1304.

de Kerken genoemd worden. — Dit is eenige naam van zijne soort in de wereld. — Het is hem geoorloofd, Keizers af te zetten. — Hij mag de Bisschoppen, als het de nood vordert, van het ééne Bisdom naar het andere verplaatsen. — Het staat hem vrij, in de geheele Kerk een' Geestelijken te wijden, waar toe hij wil. — Een van hem gewijde kan eene andere Kerk besturen; maar niet krijgsdiensten doen, noch van eenen anderen Bisschop een' hoogeren rang aannemen. — Zonder zijn bevel mag geene Kerkvergadering eene algemeene genoemd worden. — Zonder zijne bekrachtiging mag men geene wet, (*Capitulum*,) ook geen Kanoniek Boek aannemen. — Zijn vonnis mag niemand opheffen; dit kan hij alleen doen. — Hij mag van niemand geoordeeld worden. — Niemand mag zulk eenen, die zich op den Apostolischen Stoel beroepen heeft, veroordeelen. — Alle groote belangen van elke Kerk moeten voor dezen Stoel gebragt worden. — De Roomsche Kerk heeft nooit gedwaald, en zal ook, gelijk de Schrift getuigt, nooit dwalen. — Als de Roomsche Paus *Kanoniek* verkozen is, dan wordt hij door de verdiensten van den Zaligen PETRUS buiten twijfel heilig gemaakt; de Heilige ENNODIUS, Bisschop van *Pavia*, getuigt dit, en verscheidene Heilige Vaders stemmen met hem overeen; zoo als men het in het Decreet van den Zaligen Paus SYMMACHUS vindt. — Wanneer de Paus het beveelt en veroorlooft, kan een geringere eenen hoogeren aanklagen. — De Paus kan Bisschoppen afzetten, en weder met de Kerk verzoenen, zonder daar eerst

eene

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

eene *Sijnode* over te houden. — Wie met de *Roomsche* Kerk niet overeenstemt, wordt niet voor regtzinnig, (*catholicus*,) gehouden. – Hij kan de onderdanen van den eed van trouwe aan hunne Vorsten ontslaan." Voorheen geloofden zoo wel Roomsche als Protestantsche Geleerden, dat deze stellingen in der daad van GREGORIUS VII zelven waren, en men kan niet ontkennen, dat hij zijne handelingen werkelijk naar deze grondregelen heeft ingerigt; naderhand hebben inzonderheid Fransche Geleerden ze als een onecht verdichtsel, strijdig met de denkwijze van GREGORIUS, verworpen, omdat zij niet in zijne Brieven noch in de handelingen van eenig door hem gehouden *Sijnode* voorkomen; de middelweg schijnt hier echter de veiligste te zijn, dat namelijk een ijverig vereerder van GREGORIUS ze zal hebben opgesteld, om de grootheid van den *Roomschen* Stoel in haar geheel voor te stellen.

Hoe het zij, dit is zeker, dat GREGORIUS deze grootheid tot dat toppunt verheven heeft, hetwelk reeds in voorgaande eeuwen de Bisschoppen van *Rome* hadden pogen te bereiken, om namelijk in den naam van den Apostel PETRUS het geheele Christendom te beheerschen; en hier toe kwamen hem zijne groote geestvermogens, zijne onwrikbare vastheid van gemoed, en zijne Monnikenvroomheid buitengemeen te stade; maar beschouwt men hem, als Leeraar der Christenen, dan kan zijn gedrag in geenen deele goedgekeurd of prijswaardig geoordeeld worden; in plaats van waarheid door leer en onderwijs te verbreiden, en zich te beijveren, dat het ver-

verstand der menschen verlicht, en hun hart verbeterd mogt worden, tastte hij de ontwijfelbare regten der Vorsten en der Geestelijkheid met geweld aan, en stookte daar door een vuur, hetwelk meer dan vijftig jaren met eenen hevigen gloed gebrand, en toen nog naauwelijks heeft kunnen gebluscht worden.

SIGBERT van *Gemblours* (*) verhaalt, dat hij in een schriftelijk berigt gevonden heeft, dat GREGORIUS, zijnen dood voelende naderen, zijnen geliefdsten Kardinaal bij zich ontboden, en voor hem aan God, den Heil. PETRUS en de geheele Kerk bekend hebbe, dat hij in het hem toevertrouwde Leerambt zeer gezondigd, en op aanstoken des Duivels haat en toorn tegen het menschdom veroorzaakt had. Hier op volgen eenige duistere uitdrukkingen van SIGBERT, (*Postea vero sententiam, quæ in orbe terrarum effusa est, pro argumento Christianitatis coepisse dicebat*;) en eindelijk meldt hij nog, dat GREGORIUS dezen Kardinaal aan den Keizer gezonden, en door hem zoo wel dezen Vorst als alle andere levende en overledene Christenen, die hij ooit in den ban gedaan had, van denzelven ontslagen heeft (†). Maar PAUL VAN BERNRIED verhaalt (§), dat hij tegen de Kardinalen en Bisschoppen, die in zij-

(*) *Chronogr. ad a.* 1085.

(†) ALBERICH *in Chronogr. pag.* 129. *en* MATTH. *Paris. Hist. Maj. pag.* 13. hebben dit verhaal van hem overgenomen.

(§) *Vit. Gregor.* VII. *Cap.* 108. 110.

zijne laatste uren bij hem stonden, en hem wegens zijn leven en leere gelukkig noemden, gezegd hebbe, dat hij op zijne werken geheel geenen prijs stelde; alleen vertrouwde hij op dit eenige, dat hij altijd de geregtigheid bemind, en de ongeregtigheid gehaat had; dat hij daarom ook in ballingschap stierf; bovendien had hij allen van den ban vrijgesproken; alleen den Keizer en den Tegenpaus uitgezonderd. Het is moeijelijk tusschen deze verhalen uitspraak te doen; SIGBERT schreef wat vroeger dan PAULUS, en was den Keizer toegedaan; maar PAULUS was een driftig voorstander van den Paus, en verhaalt veel omstandiger. Ook is dit zeker, dat de partij van GREGORIUS in het vervolg de overhand behield, en dat dus het voordeeligste van hem geloofd werd.

Hoe zwart zijne Tegenstrevers dezen Paus hebben afgemaald, daar van zagen wij in het voorgaande een voorbeeld, in de redenen, waarom Keizer HENDRIK en zijne aanhangers tot zijne afzetting besloten. Niemand echter heeft hem met afzigtiger kleuren afgebeeld, dan de Kardinaal BRUNO, 's Pausen Tijdgenoot, in zijne Levensbeschrijving van GREGORIUS, welke hij kort na deszelfs dood heeft opgesteld, en welke eigenlijk uit twee Brieven van dezen Kardinaal aan de *Roomsche* Kerk bestaat. Als men hem gelooven zal, dan is HILDEBRAND op eene overhaaste en onregtmatige wijze Paus geworden; hij heeft de Kardinalen, die naar de Kerkelijke wetten getuigen van zijn leven zijn moesten, van zich verwijderd, zonder hunne toestemming den Keizer

in

in den ban gedaan; moorddadige aanslagen op hun leven gemaakt; onregtvaardige strafoefeningen bevolen; door een Tooverboek den Duivel tot zijnen dienst opgeroepen, en deze booze kunst van twee leerlingen van Paus GERBERT of SYLVESTER II, die ook Pausen geweest zijn, onder den naam van BENEDICTUS IX en GREGORIUS VI, geleerd; de ketterij, dat de doop door eenen in den ban zijnde bediend, nietig is, beweerd; door goochelspel gewaande wonderen verrigt; zijne naaste voorzaten op het laaghartigst, zelfs met slagen, mishandeld, en sommigen van hen door zijne vrienden laten vergiftigen. Men ziet hier zeker den haat van den Kardinaal tegen den Paus doorschijnen, maar daar uit volgt niet, dat alles enkel laster zij.

GREGORIUS VII Heilig verklaard.

Aan den anderen kant hebben de aanhangers van dezen Paus, en al de voorstanders der Pausselijke hoogheid, hem door buitensporige loftuitingen verheven. Reeds bij zijn leven verspreidde men wonderwerken, als door hem verrigt, gezigten en verschijningen, aan hem gebeurd, en zijne hem begunstigende Levensbeschrijvers hebben 'er na zijnen dood nog meer verhaald. Hier door werd men allengs opgewekt, om GREGORIUS voor eenen Heiligen te verklaren. In het jaar 1584 liet GREGORIUS VIII, nadat één zijner voorzaten reeds in de XIVde eeuw zijn Beeld onder de Beelden van andere Heiligen had laten plaatsen, zijnen naam in het Roomsche *Martijrologium* invoegen; maar in het jaar 1609 veroorloofde PAULUS V het eerst aan den Aartsbisschop van *Salerno* en deszelfs Domkapittel, om

V BOEK IV Hoofdst. na C. G Jaar 1073 tot 1517.

ter zijner eere een Feestdag te vieren; en deze vrijheid verkregen vervolgens meer andere Gemeenten. Doch, toen BENEDICTUS XIII in het jaar 1729 hem in zijne gansche Kerk ter algemeene vereering voorstelde; en ook de *Legende*, of de *Liturgie*, (Kerkedienst,) welke op zijnen Heiligendag in de Kerk gebruikt zou worden, bekend maakte, in welke uitdrukkelijk gezegd wordt, dat hij den goddeloozen Keizer afgezet, en deszelfs onderdanen van hunnen eed ontslagen had, verboden de Keizer, de Koning van *Frankryk*, en andere Roomschkatholijke Vorsten, de plegtige vereering van GREGORIUS in hunne landen (*).

VICTOR III opvolger van GREGORIUS VII.

GREGORIUS VII was op zijn sterfbed door de aanwezende Kardinalen en Bisschoppen verzocht, hun eenen man te noemen, wien men, na zijnen dood, de bescherming der Kerk kon toebetrouwen. Hij stelde hun daar op ANSELMUS, Bisschop van *Lucca*, voor; die in het jaar 1071 dit Bisdom en de beleening van hetzelve door staf en ring van HENDRIK gekregen, maar daar over berouw hebbende, zich aan 's Pausen zijde gevoegd, en dien in zijne schriften tegen KLEMENS III verdedigd had, waarom de Paus hem zoo hoog achtte, dat hij hem in zijn Bisdom weder herstelde, en ook bij het naderen van zijnen dood, hem zijne wonderdadige Bisschopsmuts of mijter toezond; behalve hem liet GRE-

GO-

(*) *L. Avocat du Diable, ou Memoires historiques et critiques sur la vie et sur la Legende du Pape Gregoire* VII. 3 *Voll.* 1743. *in* 8*vo.*

GORIUS aan de Kardinalen de keuze tot zijnen opvolger tusſchen den Kardinaal DESIDERIUS, Abt van *Monte Casſino*, den Bisſchop OTTO van *Ostia*, thans zijnen Legaat in *Frankryk*, en den Aartsbisſchop van *Lions*, HUGO; maar onder dezen prees hij bijzonder den Kardinaal DESIDERIUS aan.

Deze was de eenige Zoon van eenen Vorst van *Benevento*, die, geheel tegen den zin zijner bloedverwanten, Monnik, en in het jaar 1058 Abt van *Monte Casſino* geworden was, en kort daar na Kardinaal der Roomſche Kerk werd. Hij bragt de verzoening tusſchen GREGORIUS VII en den Hertog ROBERT GUISCARD te wege, gelijk wij hier voor gezien hebben; maar vermijdde zorgvuldig allen omgang met HENDRIK IV; zelfs, als hij eens genoodzaakt was, in het jaar 1082 voor denzelven te verſchijnen, weigerde hij, hem den eed van trouwe af te leggen. Bij deze gelegenheid beweerde hij ook tegen de Bisſchoppen, dat NICOLAUS II heel zot gehandeld had, dat hij de noodzakelijkheid eener Keizerlijke bekrachtiging tot de verkiezing van eenen Paus erkend had; geen mensch kon den Apostoliſchen Stoel tot eene dienstmaagd vernederen, en de *Italiaanſche* Geestelijkheid zou zich hier in alleen tegen de geheele wereld verzetten (*). DESIDERIUS betoonde zich echter volſtrekt afkeerig van de Pausſelijke waardigheid, en weigerde zelfs te *Rome* te komen, om de verkiezing bij te wonen, opdat men hem niet verkiezen en noodzaken zou dezelve aan te

(*) LEO *Ostiens. L.* III. *C.* 50.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073 tot 1517.

te nemen, waar mede het geheele jaar 1085 verliep. Doch het volgende jaar besloot DESIDERIUS naar *Rome* te gaan, omdat van hem niet meer gesproken werd. Hier werd hij terstond verkoren onder den naam van VICTOR III, maar hij bleef deze waardigheid weigeren, en begaf zich weder naar zijn Klooster, tot hij zich eindelijk in het jaar 1087 liet bewegen, op eene Kerkvergadering te *Kapua*, om zijne verkiezing aan te nemen. Nu kwam hij, verzeld van de Vorsten van *Kapua* en *Salerno*, te *Rome*, alwaar hij in de *Pieters Kerk*, uit welke de soldaten van den Tegenpaus KLEMENS verdreven werden, gewijd werd, waar na hij weder naar zijn Klooster keerde, maar door de Markgravin MATHILDIS, die met een leger te *Rome* gekomen was, overgehaald zijnde, om naar *Rome* te keeren, werd hij meester van het grootste gedeelte der stad, en ook van *Engelenburg*, en de naburige steden *Porto* en *Ostia*, wanneer een gewaande Bode van den Keizer de *Romeinen* opriep, om aan hunnen pligt te denken, waar op zij de geheele stad bemagtigden, uitgezonderd de Pieters Kerk en *Engelenburg*, zoodat, schoon KLEMENS thans scheen boven te drijven, *Rome* echter in opschudding bleef. Inmiddels was VICTOR weder naar *Monte Cassino* vertrokken, waar hij eene soort van kruistogt uitschreef tegen de *Arabieren* van *Afrika*, die de kusten van *Italië* plunderden, maar spoedig door deze kruisvaarders geslagen werden.

Doch VICTOR had ook een' onverwachten tegenstander aan HUGO, Aartsbisschop van *Lions*, die ook

ook van GREGORIUS VII tot Paus was aangeprezen, en gelijk men geloofde, en VICTOR hem te laste leide, uit nijd, omdat hij voorbijgegaan was, zich met den Abt RICHARD van *Marseille* tegen VICTOR verbond. Hoe het zij, in twee Brieven aan de Markgravin MATHILDIS (*), geeft hij de slechtste schets van dezen Paus, deszelfs trotsheid, arglistigheid, en zeden over het algemeen. Daartegen verweet VICTOR, op eene *Sijnode* te *Benevent*, in het jaar 1087, aan hem en den Abt RICHARD lasteringen en vervolgingen, verbiedende tevens alle gemeenschap met hen; te gelijker tijd ontzette hij den Tegenpaus, dien hij den voorlooper van den Antichrist, en den aanvoerder des Satans noemt, van deszelfs Priesterlijke waardigheid, en sprak den banvloek tegen hem uit. Ook verbood hij op nieuw alle beleeningen der Bisschoppen en Abten, door Wereldlijke Vorsten; zelfs zou niemand den Godsdienst bijwonen der genen, die zoodanige beleening ontvangen had, dewijl het eene dwaling was, hen voor Priesters te houden (†).

Drie dagen na deze vergadering stierf VICTOR den 16den September 1087. Een gelijktijdig Duitsch Schrijver (§) verhaalt, dat hij niet alleen door omkoopingen op den troon geraakt was, maar ook dat hij een zeer verachtelijk einde gehad hebbe. Maar hier

(*) *In* HUGON. *Flaviniac. Chron. Virod. Part.* II. *pag.* 233.

(†) PETRUS *Diaconus Libr.* III. *Cap.* 72.

(§) *In Chron. Augustens. ad a.* 1087.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

hier spreekt een ijverig aanhanger des Keizers, wiens berigten nog onzekerder zijn dan de doorgaans prijzende berigten van PETRUS *den Diaken*. Zekerder is het, dat hij Schrijver is geweest van een werk tot lof van den Heil. BENEDICTUS, (*Dialogorum Libri IV. de Miraculis S. Benedicti*,) doch waar van het vierde Boek verloren is geraakt.

URBANUS II.

VICTORS dood bragt zijne partij in groote ontsteltenis, evenwel, door de aanmoeding van MATHILDIS kwam 'er eene vergadering bijeen in Maart 1088 te *Terracina*, in welke de Kardinaal-Bisschop OTTO van *Ostia*, die insgelijks door GREGORIUS was aangeprezen, tot Paus verkoren werd, onder den naam van URBANUS II. Deze was uit een adelijk geslacht in *Frankryk* afkomstig, en een leerling van den beroemden BRUNO, stichter van de *Karthuizer* Orde te *Rheims*; hij ging in het jaar 1070 in het Klooster te *Clugny*, in hetwelk hij spoedig *Prior* werd. Op verzoek van GREGORIUS VII werd hij in het jaar 1078 door zijnen Abt, met anderen, als de wijsten van het Klooster, naar *Rome* gezonden, en door den Paus tot zijnen raadsman verkoren, en met het Bisdom van *Ostia* begiftigd. HENDRIK IV, aan wien hij door den Paus als Legaat gezonden was, liet hem in het jaar 1083 gevangen zetten, schoon hij spoedig weder ontslagen werd; evenwel was hij van nu af te ijveriger in het voorstaan van de belangen van zijnen Meester. In eene vergadering, in het jaar 1085 te *Quedlinburg*, alwaar ook de door de Pausselijke partij nieuw verkorene Koning HERMAN van *Luxemburg* tegenwoordig was, had hij de voorzitting.

Naau-

Naauwelijks was hij tot Paus verkoren, of hij liet tevens bij de kennisgeving van zijne verheffing overal bekend maken, dat hij de grondregelen van GREGORIUS VII volstrekt zou volgen, doch, schoon men zich vrij algemeen gereed toonde, om hem te erkennen, wilden echter de *Engelschen* tot het jaar 1091 zich nog voor hem noch voor KLEMENS III verklaren, zelfs schoon hun Aartsbisschop ANSELMUS van *Canterbury* zich toen voor URBANUS verklaarde, volgden zij eerst in het jaar 1095 deszelfs voorbeeld. Te *Rome* zelve leefde URBANUS in benauwde omstandigheden, in den winter des jaars 1088, zoodat hij slechts van eenige, gedeeltelijk arme vrouwen, het noodige tot zijn onderhoud bekomen kon, en ter naauwer nood op een eiland van den *Tiber* door eenen dapperen *Romein* beschermd werd. In het volgende jaar echter werden de omstandigheden voor hem gunstiger, toen de veranderlijke *Romeinen* den Tegenpaus KLEMENS uit hunne stad verjaagden, waar op URBANUS II eene Kerkvergadering hield, en op dezelve den ban tegen den Keizer vernieuwde, en de uitspraken zijnes voorzaats bevestigde (*).

In het volgende jaar won URBANUS II in *Italië* nog meer gezag; hij leide den twist bij tusschen ROGER en BOËMUND, Zonen van ROBERT GUISCARD, en ROGER deed hem den eed van Leenmanschap; ook bragt hij een huwelijk tot stand tusschen MATHILDIS, die thans reeds over de 40 jaren oud was,

(*) HARD. *Act. Concil. T.* IV. *P.* II. *p.* 1653.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

was, en den Hertog van *Beyeren*, WELF V. Dit huwelijk echter tergde den Keizer zoo zeer, dat hij in het jaar 1090 met een ſterk leger in *Italië* kwam, en twee of drie jaren lang de Landen van MATHILDIS verwoestte en plunderde. Reeds was zij bedacht op vrede, toen zeker Abt haar verzekerde van den Goddelijken bijſtand, op de voorbede van den H. PETRUS; en zijne voorſpelling ſcheen ook bewaarheid te worden, toen het geluk in het jaar 1092 de wapenen des Keizers verliet. Gedurende deszelfs voorſpoed hadden ook de aanhangers van KLEMENS III weder moed gevat, die zich in 1091 van *Engelenburg* meester maakten, terwijl URBANUS op eene Sijnode te *Benevent* den ban tegen hem herhaalde. In het jaar 1093 hield hij eene andere vergadering van bijna 100 Bisſchoppen, te *Troja* in *Apulië*, alwaar hij allen in den ban deed, die de zoogenoemde *Trevia* of *Treuga Dei*, (opſchorting van alle bijzondere vrede en vijandelijkheden, door de Geestelijkheid bevolen,) zou ſchenden. Men leide hem, om dezen tijd, de gewetensvraag voor: of zulken, die in den tegenwoordigen krijg in *Italië* eenen *Scheurmaker*, (zoo noemde men de aanhangers van den Keizer,) om hals bragten, ook aan de Kerkelijke boete onderhevig waren? Hier op antwoordde hij: dat hij die genen wel niet voor doodſlagers hield, die uit brandenden ijver voor hunne Katholijke Moeder, (de Kerk,) eenigen, die in den ban waren, gedood hadden. Opdat nogtans de Kerketucht niet geheel verloren ging, zouden de Bisſchoppen hun, naar het oogmerk, waar mede zij deze daad ver-

verrigt hadden, (*secundum intentionem*,) eene voegzame boete opleggen, opdat zulke lieden de oogen der Goddelijke eenvoudigheid met zich verzoenen mogten, als zij misschien volgens de menschelijke zwakheid daar bij iet *dubbelzinnigs* in de gedachten gehad mogten hebben (*).

HENDRIKS Zoon KOENRAAD staat tegen den Vader op.

In het jaar 1093 kreeg de Paus URBANUS II te meer in *Italië* de overhand, toen de partij van MATHILDIS 's Keizers Zoon KOENRAAD, die reeds voor lang door de *Duitschers* tot opvolger van zijnen Vader verkoren was, tegen den Vader wist op te zetten, zoodat hij zich onverziens tot de zijde van den Paus wendde. DODECHIN, Abt van het Klooster *Disenberg* of *Disibodenberg*, (*S. Dysibodi*,) in den *Paltz*, die in de XIIIde eeuw geschreven heeft, geeft van dezen opstand des Zoons eene zoo verfoeijelijke als onwaarschijnlijke oorzaak op (†). De Keizer, zegt hij, begon zijne Gemalin ADELHEID te haten, en sloot haar in eene gevangenis op, alwaar hij haar van verscheidene personen liet verkrachten; hier toe wekte hij zelfs zijnen Zoon KOENRAAD, wiens Stiefmoeder zij was, insgelijks op; en als deze van zoodanige schendaad terug beefde, gaf zijn Vader hem voor eenen Bastaard en ondergestokenen Zoon uit. ADELHEID ontvlugtte uit hare gevangenis naar MATHILDIS, en den Paus, wien zij haar ongeluk verhaalde, en toen in een Klooster ging.

KOEN-

(*) *Decret. Gratiani P.* II. *Causa* XXIII. *quæst.* 5. *Cap.* 47. *pag.* 810.

(†) *Append. ad Marian. Scoti Chron. a.* 1093.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073 tot 1517

KOENRAAD begaf zich insgelijks, uit tegenzin tegen zijnen Vader, bij den Paus, die hem van den ban onthief en aflaat gaf. — Het is waar, men vindt dit verhaal ook bij DONNIZO of DOMNIZO, Hofgeestelijke van MATHILDIS, op het Slot *Canosfa*, die haar leven in flechte Latijnfche Verzen befchreven heeft, en bij BERTOLD, maar deze allen zijn hevige vijanden van den Keizer, en het verhaal brengt zoo veel inwendige ongeloofwaardigheid met zich, dat geen mensch van eenig doorzigt 'er geloof aan hechten zal. Men heeft, naar alle waarfchijnlijkheid, den jongen Prins van zijnen Vader afkeerig gemaakt, deels wegens den ban, die zoo dikwijls tegen denzelven vernieuwd was, deels door hem te doen hopen op het Koningrijk van *Italië*. Gelijk hij dan ook dadelijk reeds in het jaar 1093 te *Monza* en te *Milaan* als Koning van *Italië* gekroond werd. Ook werden vele fteden in *Lombardyen* tegen den ouden Keizer oproerig, en niet alleen WELF IV, Hertog van *Beyeren*, Vader van den Gemaal van MATHILDIS, maar ook andere Vorsten op eene vergadering te *Ulm* in het jaar 1093, leiden den eed aan den Heil. PETRUS af. Evenwel beledigde KOENRAAD den Paus al fpoedig, door in hetzelfde jaar, als Koning van *Italië*, aan den nieuwen Aartsbisfchop van *Milaan*, ARNULF, de beleening van zijne wereldlijke regten en goederen te geven.

Met dit alles kon URBANUS geen meester van *Rome* worden, waar de Tegenpaus tot in het jaar 1097 *Engelenburg* in bezit hield. Ook waren zij-

ne inkomsten in treurige omstandigheden, zoodat hij, als in het jaar 1094 de Opziener van het Paleis van *Lateranen* hem aanbood, hetzelve tegen eene somme gelds over te leveren, zich bijna vergeefs, om dezelve te bekomen, tot de aanwezende Bisschoppen en Kardinalen wendde. In het jaar 1095 deed de Paus eene reize naar *Lombardyë*, alwaar hij te *Piacenza* de vermaarde Kerkvergadering hield, welke den kruistogt vastſtelde tegen de *Muhammedanen.* Ook veroordeelde de Paus op deze vergadering de Ketterijen van BERENGARIUS, en die der *Simonie* en der *Nikolaïten*, in den zin van GREGORIUS VII. Toen hij vervolgens te *Cremona* kwam, hield de Koning KOENRAAD voor hem den stijgbeugel, en deed hem den algemeenen eed van trouwe, waar tegen de Paus hem voor eenen Zoon der Kerke erkende, en hem zijnen raad en bijstand beloofde, om het Duitsche Rijk en de Keizerlijke Kroon te bekomen, doch behoudens alle regten der Roomsche Kerk, bijzonder ten aanzien der *Investituur* van Geestelijken door Leeken.

URBANUS II doet den Koning van Frankryk in den ban

Middelerwijl werd URBANUS II in geschillen gewikkeld met den Koning van *Frankryk*, FILIPS I. Deze Vorst, die reeds niet zeer gezien was bij GREGORIUS VII, had in het jaar 1097 zijne Koningin BERTHA verstooten, en BERTRADA, die hij aan haren Gemaal eenen Graaf van *Anjou* ontvoerd had, getrouwd. Hier tegen verzette zich IVES of IVO, Bisschop van *Chartres*, waarom de Koning de landerijen van zijne Kerk liet plunderen, en hem zel-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

zelven gevangen nam. Dus verhaalt IVO zelve (*), en anderen na hem; maar DAVID BLONDELL heeft beweerd (†), dat FILIPS zich reeds in het jaar 1085 van BERTHA, ook met bewilliging zijner Geestelijkheid, uit hoofde van te na bloedverwantschap, heeft laten scheiden; maar ook dat BERTHA, met regtmatige bekommering voor hare eere, haren Gemaal verlaten hebbe, waar bij echter de Koning eenige misslagen beging; bij voorbeeld, dat hij op zijne vermaagdschapping met haar geen acht gegeven hebbe, noch haar vorig huwelijk eerst behoorlijk had laten ontbinden. Hoe het zij, URBANUS bestrafte in het jaar 1092 RAINAULD, Aartsbisschop van *Rheims*, en andere van dezen afhankelijke Bisschoppen, onder welken ook die van *Senlis* was, die het huwelijk des Konings bevestigd had, en belastte hun, den Koning terstond te vermanen, om deze zaak spoedig te verbeteren, dewijl de Paus anders dezen *Midianitischen* echtbreker met het zwaard van PINEHAS zou moeten doorsteken (§). Maar de Koning liet daartegen in het jaar 1094 eene *Sijnode* te *Rheims* houden, om zijn huwelijk goed te keuren, en IVO als een' oproerig hoofd te straffen. Meer weten wij niet van deze vergadering, dan

(*) *Epist.* 13, 14, 15, 19, 21, 22, 35.

(†) *De formulæ: Regnante Christi, in Vett. Monum. usu Sect.* II. *pag.* 16.

(§) *Append. Epistt. Urbani* II. *Ep.* 35. *ap.* HARD. *Concil. T.* VI. *P.* II. *pag.* 1672.

dan dat IVO, die nu weder in vrijheid gesteld was, voor dezelve ontboden zijnde, geweigerd hebbe te verschijnen (*).

Doch de Paus benoemde den Aartsbisschop van *Lions*, HUGO, tot zijnen *Legaat* in *Frankryk*, die in het jaar 1094 op eene Sijnode te *Autun* den ban tegen Keizer HENDRIK IV en den Tegenpaus KLEMENS III liet vernieuwen, maar denzelven ook tegen Koning FILIPS liet uitspreken, omdat hij bij het leven zijner Gemalin eene andere genomen had. Thans begon FILIPS zich voor den Paus te verootmoedigen. Hij liet denzelven onder eede verzekeren, dat hij met BERTRADE geene verkeering had gehad, sedert de Paus zich deze zaak had aangetrokken. De Paus onthief hem daar op van den ban, en gaf hem vrijheid, verder zijne kroon te gebruiken, welke de Fransche Koningen ten dezen tijde, als zij op Feestdagen in hunnen sieraad verschenen, uit de hand van eenen Bisschop ontvingen (†). Spoedig echter veranderde de Paus zijne gevoelens weder omtrent den Koning, waarschijnlijk, omdat deze met BERTRADE bleef verkeeren, en FULCO, haar voormalige echtgenoot, zich deswegens bij den Paus beklaagde. Hij deed den Koning op nieuw in den ban, op de vermaarde Kerkvergadering te *Clermont*, in het jaar 1095, op welke de eerste kruistogt vastgesteld werd. In den XV en XVIden *Canon* van deze vergadering verbood ook de Paus in het algemeen, dat geen Gees-

(*) HARD. *l. c. pag.* 1709, 1710.

(†) URB. II. *Ep.* 36. *ap.* HARD. *l. c. p.* 1673.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Geestelijke eene Kerkelijke bediening uit de hand van eenen Leek ontvangen, en geen Leek eenige beleening over Geestelijke waardigheden geven zou; en in den XVIIden verbood hij aan alle Bisschoppen en Priesters in handen van eenen Koning of anderen Leek den eed van leenroerig- of onderdanigheid af te leggen, (*ne in manibus ligiam fidelitatem faciat*) (*). Als eene reden van dit laatste verbod gaf de Paus (†) het volgende: het was verfoeijelijk, dat handen, welke tot zulke eer verheven waren, dat door derzelver dienst *God geschapen werd*, en dat zij aan God den Vader tot zaligheid der menschen offeren konden, het gene zelfs den Engelen niet geoorloofd is, dat deze zich aan zulke handen zouden onderwerpen, welke onophoudelijk door onkuische aanzoekingen, roof en bloedvergieten bevlekt worden. Doch deze *Canon* is noch in *Duitschland*, noch in *Frankryk* en *Engeland* ten uitvoer gebragt.

In het jaar 1096 keerde URBANUS als in zegepraal naar *Italië* terug, na den Koning van *Frankryk* in deszelfs Rijk bestraft, en daar eenen geduchten oorlog tegen de *Muhammedanen* aangevangen te hebben; *Rome* was thans ook geheel in zijne magt, behalve het Kasteel *Engelenburg*; en schoon MATHILDIS in misverstand geraakt was met haren Gemaal, den Hertog WELF, die haar verliet, zette zij

ech-

(*) *Ap.* HARD. *Concill. l. c. p.* 1717.

(†) ROGER *van Heyiden bij* PETR. DE MARCA *Concord. Sacerdot. et Imper. L.* VIII. *C.* 21. *p.* 1203.

echter den oorlog tegen HENDRIK IV met zoo veel werkzaamheid voort, dat deze in het jaar 1097 van alle ondernemingen op *Italië* in het vervolg moest afzien.

Monarchia Siciliæ.

In het jaar 1098 bevond URBANUS II zich bij de belegering van *Kapua*, welke ſtad tegen haren Vorst RICHARD was opgeſtaan. Na het overgaan dezer ſtad hield de Paus te *Salerno* een mondgeſprek met ROGER, Graaf van *Sicilië*, aan wien en deszelfs opvolger hij het voorregt ſchonk, om altijddurende *Legaten* van den Heil. PETRUS in *Sicilië* te zijn, hetwelk aan deze Vorsten een groot gezag in de Kerkelijke zaken van hun land bezorgde, en daarom gemeenlijk *Monarchia Siciliæ* geheeten wordt (*). In later tijd ondernam de Kardinaal BARONIUS in het XIde Deel zijner *Kerkelijke Jaarboeken* deze ſchenking van den Paus, en die zoogenoemde *Siciliaanſche Monarchie* te ontkennen, en te beweeren, dat URBANUS II alleen aan ROGER of ROGIER zekere bepaalde Kerkelijke voorregten had toegeſtaan, en dat de zoogenoemde *Monarchia Siciliæ* haren oorſprong veel later had gehad van eenen onregtmatigen Tegenpaus ANAKLETUS II enz. Het *Spaanſche* Hof, hetwelk toen in bezit was van *Sicilië*, nam dit zoo hoog op, dat dit Deel van BARONIUS werk terſtond verboden en zelfs volgens ſommigen openlijk in *Spanje* verbrand is geworden Ter-

(*) GAUFRIED *of* GALFRIED *van Malaterra Hist. Sic. Libr.* III. *Cap.* 27.

(†) L. EL. DU PIN *Defenſe de la Monarchie de Sicile contre les entrepriſes de la cour de Rome.*

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073 tot 1517

Terwijl URBANUS zich bij de *Normannische* Vorsten onthield, vergaderde zijne partij in het jaar 1098 driemaal, ten einde, zoo zij zeide, de door HILDEBRAND uitgevondene of van hem onder voorwendsel van Godzaligheid vernieuwde oude Ketterijen te niet te doen, en de goddeloosheid van die genen uit te roeijen, die onlangs in het Katholijk Geloof scheuringen verwekt hadden. De Hoofden dezer partij schreven deswegens eenen Brief, met het opschrift: Aan allen, die God vreezen, en de Roomsche Kerk liefhebben (*). Maar dit was ook de laatste poging dezer partij, alzoo de geheele stad *Rome* zich in het jaar 1099 aan URBANUS II onderwierp. Hij had in het jaar 1098 nog eene Kerkvergadering te *Bari* in *Apulië* gehouden, op welke gehandeld werd over eene vereeniging der *Griekſche* met de *Latijnſche* Kerk. ANSELMUS, Aartsbisschop van *Kanterbury*, was op dezelve tegenwoordig, en verhinderde, dat de ban tegen zijnen Koning niet werd uitgesproken, wien echter de Paus tijd stelde ter verantwoording. Maar daartegen had 's Pausen *Legaat* in *Frankryk* den Koning FILIPS weder in den ban gedaan, omdat hij niet lang zonder BERTRADE gebleven was. De Paus, nu meester van *Rome*, hield daar eene Kerkvergadering, op welke hij de banvloeken tegen den Tegenpaus en deszelfs aanhangers vernieuwde, en eenige andere schikkingen maakte.

Dood van Kort daar na overleed URBANUS II, den 19den Ju-

(*) BRUNO *Vit. Gregor.* VII. *L.* II. *p.* 26.

Julij 1099. Men heeft hem ook wonderwerken toegeschreven, en zijn naam is in sommige Martijrologien en Lijsten van Heiligen geplaatst, hoewel hem nooit een Feestdag gewijd is. Ook is zijne geleerdheid en welsprekendheid geroemd geworden, doch in zijne Brieven, welke ons alleen zijn overgebleven, komt slechts de gewone *Latijnsche* stijl van die tijden en eenige belezenheid in de Kerkvaderen voor; voor het overige was hij een man van ondernemenden geest, standvastigen moed, en aanhoudende werkzaamheid, in het voorstaan en uitbreiden van de grondregelen van GREGORIUS VII, ter verheffing van de Pausselijke magt en gezag, welke hij in alle opzigten, en met een gevolg, overeenkomstig zijne oogmerken, bevorderd heeft.

URBANUS II.

Omtrent veertien dagen na de dood van URBANUS II, werd in Augustus 1099 de Kardinaal RAINER of RAGINER, onder den naam van PASCHALIS II, tot zijnen opvolger verkoren. Bij zijne inwijding deed men hem eenen gordel aan met zeven nederhangende sleutelen en zegelen, om daar mede te beteekenen, dat hij naar de zevenvoudige genade des Heiligen Geestes, in de regering der Kerk, de magt had, om te sluiten en te openen.

PASCHALIS II.

In het jaar 1100 overleed ook de Tegenpaus KLEMENS III. Deze wordt van de Pausselijke partij, die hem eenen Aartsketter, (*hæresiarcha*) noemt, als een trouwelooze boosdoender beschreven, en door den vriend van GREGORIUS VII, ANSELMUS, Bisschop van *Lucca*, niet zachter behandeld.

Dood van den Tegenpaus KLEMENS III.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

deld (*). Met meer billijkheid wordt hij behandeld in de Chroniek van *Auersberg* (†), alwaar hij beschreven wordt als een man, uitstekende in gaven van geest, welsprekendheid, adel en eerwaardigheid van persoon. Het is merkwaardig, dat men na zijnen dood uitstrooide, dat bij zijn graf te *Ravenna* wonderen gebeurden; waarom de Paus het ligchaam van dezen zijnen mededinger, die zelfs na zijnen dood voor hem nog gevaarlijk was, liet opgraven en wegwerpen (§). — De Keizerlijke partij stelde wel bij vervolg nog drie Tegenpausen aan, maar deze verdwenen schielijk. Zekere ALBERT werd op den dag zijner verkiezing, en de tweede, DIETRICH of THEODERICUS, eenige maanden daar na, gevangen genomen; maar de derde, MAGNIULF, die zich SYLVESTER IV noemde, moest *Rome* verlaten, en stierf kort daar na.

FILIPS Koning van Frankryk in den ban

PASCHALIS trad, als Paus, volkomen in de voetstappen van GREGORIUS VII. Dewijl Koning FILIPS van *Frankryk* weder in de oude gemeenzaamheid met BERTRADE leefde, zond de Paus twee Kardinalen, die hem noodzaken zouden, zich van haar te scheiden. Deze hielden in het jaar 1100 eene vergadering te *Poitiers*, op welke WILLEM, Hertog van

(*) *Libri duo contra Guibertum Antipapam, pro defensione Gregorii* VII. *in* CANIS. *Lectt. Ant. Tom.* III. *P.* I. *pag.* 369-395.

(†) *Chron. Abb. Ursperg. pag.* 181.

(§) *Chron. Abb. Ursperg. pag.* 189.

van *Aquitanië*, en andere Grooten, vergeefs verzocht hebbende, dat men hunnen Koning niet in den ban zou doen, de vergadering onder bedreigingen verlieten. Doch na hun vertrek ging men echter voort met het uitſpreken van den ban. Het volk hier door getergd, begon te ſchelden, en één van het volk wierp van boven eenen ſteen op de Kardinalen, maar trof eenen Geestelijken op het hoofd, zoodat hij bloedend ter aarde viel. Evenwel bleven de Kardinalen ſtandvastig, zoodat zij zelfs hunne hoofden voor de rondvliegende ſteenen blootſtelden. Dit gezigt bragt de aanwezende grooten en het gemeen tot berouw, zoodat men zich voor de vergadering vernederde, en gehoorzaamheid beloofde. De ban, nu tegen den Koning vernieuwd, deed thans ook die uitwerking, dat men, gedurende vier dagen, welke hij zich met BERTRADE te *Senlis* onthield, al de Kerken dier ſtad geſloten hield, en 'er geenen Godsdienst in verrigtte, waarom BERTRADE eene derzelven liet opbreken, om 'er door eenen Hofgeestelijken de Mis te laten lezen (*).

Vervolg van den twist met HENDRIK IV.

PASCHALIS zette ook den twist met HENDRIK IV op dezelfde wijze als zijne voorzaten voort, en vernieuwde den ban tegen denzelven op eene Kerkvergadering te *Rome*, in het jaar 1102, op welke HENDRIK beloofd had te verſchijnen, maar niet verſcheen, en veel meer bedacht was, op het aanſtellen van eenen nieuwen Tegenpaus. 's Kei-

(*) *Concil. Pictav. ap.* HARD. *Tom.* VI. *Part.* II. *pag.* 1857. *Chron. Virodun. in* LABBEI *Biblioth. MSS. Tom.* I. *pag.* 260.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

HENDRIK, Zoon van HENDRIK IV, staat tegen zijn' Vader op, en neemt hem gevangen.

's Keizers oproerige Zoon KOENRAAD was in het jaar 1101 als Koning van *Italië*, doch van elk en zelfs van de Markgravin MATHILDIS veracht, overleden. Maar 's Keizers nog overige tweede Zoon, HENDRIK, dien hij in het jaar 1099 tot zijnen opvolger had laten verkiezen, behandelde den Vader kort daar na even trouweloos, ja nog slechter. De Pausselijke partij hield hem gestadig voor, dat zijn Vader in den ban was, en dat hij zelve dien niet ontgaan zou. OTTO van *Freisingen* noemt ook twee Duitsche Graven, die den Zoon zouden opgehitst hebben; maar HERMAN, Abt van *Doornik*, die terstond na dezen tijd geschreven heeft, zegt uitdrukkelijk (*): „ dat de schrandere Paus den jongen „ Prins met eenen Brief tegen zijnen Vader hebbe „ opgestookt, en hem vermaand, Gods Kerk te „ hulpe te komen; dus had HENDRIK, die buitendien naar het Rijk begeerig was, en die zich verheugde, door het Apostolisch gezag gelegenheid „ gekregen te hebben, zich des te stouter gewapend. " Waarlijk 'er is geene reden, waarom men dit verhaal geloof zou weigeren, daar de Paus den opstand van den oudsten Zoon goedgekeurd had, en zich alles tegen HENDRIK, die in den ban was, geoorloofd rekende.

Hoe het zij, HENDRIK verliet zijnen Vader onverwachts, op het einde des jaars 1104, en liet zich door

(*) HERMAN. *Tornacensis Narratio restaurationis Abbatiæ S. Martin. Tornac. Cap.* 83. *ap.* DACHER. *Spicil. Tom.* II. *pag.* 914.

door 's Pausen Legaat in *Duitschland*, den Bisschop GEBHARD van *Konstans*, van den ban ontslaan, en weder in den schoot der Kerke aannemen, vervolgens werd in eene vergadering te *Nordhausen*, in het jaar 1105, alles afgeschaft, wat den Paus kon mishagen, terwijl HENDRIK vele aanhangelingen van zijnen Vader door beloften en bedreigingen van denzelven aftrok, en hem eindelijk te *Coblenz* in zijne magt lokte, hetwelk door den ouden Keizer zelven verhaald wort in eenen aandoenelijken Brief aan den Koning van *Frankryk* (*). Nadat HENDRIK namelijk zijnen Vader had doen verklaren, dat hij met geëxcommuniceerden geene gemeenschap zou houden, nadat hij hem, met geweld van wapenen, verscheidene steden ontnomen, de hem getrouwe Bisschoppen en Abten afgezet, en zich voor een groot gedeelte van het Rijk meester gemaakt had, kwam hij eindelijk, onder schijn van een mondgesprek met zijnen Vader ter verzoening te begeeren, te *Koblenz* bij zijnen Vader. Deze viel hem, zoodra hij hem zag, te voet, en bezwoer hem smeekende, dat hij zich ten minsten, indien ook zijn Vader voor zijne zonden van God gekastijd moest worden, geen schandvlek op den hals zou laden; nademaal het hem, als Zoon, niet voegde, hem deswegens te straffen. Maar HENDRIK, zoo schrijft de Vader, was zoo fraai geleerd, dat hij tegen zulke daad den hoogsten afkeer betuigde, voor hem ne-

(*) HENRICI IV. *Epist. ad Reg. Celtar. ap. Hist. Vitæ ejus p.* 397.

nederviel, en hem volkomene trouw en gehoorzaamheid beloofde, indien hij zich slechts met den Apostolischen Stoel wilde verzoenen. De Keizer beloofde dit gereedelijk; maar vond zich, onder aanhoudende geveinsde verzekeringen van zijnen Zoon, tegen het einde van het jaar 1105, te *Bingen* en *Beckelsheim* gevangen, alwaar hij van des Zoons aanhangers genoodzaakt werd, de Rijkskleinodien over te geven, en te *Ingelheim* van het Rijk zelve afstand te doen.

HENDRIK V sterft.

HENDRIK, zijn leven in gevaar ziende, was overbodig, om alles te doen, wat men begeerde. De Pausselijke Legaat, die ook bij de hand was, gaf hem te kennen, dat hij zich niet anders kon redden, dan door de openbare belijdenis van zijn onregt, aan den Paus en de Kerk aangedaan. Op 's Keizers vraag, of hij dan door eene algemeene belijdenis aflaat zou verkrijgen, was het antwoord van den Legaat, dat hij daar toe geene volmagt had; dit moest te *Rome* geschieden, en de aflaat daar verleend worden. Eindelijk ontvlugtte de Keizer naar *Luik*, alwaar de Bisschop hem onderhoud bezorgde; maar waar de Keizer eindelijk onder zoo vele rampen uit kommer bezweek, en den 7den Augustus des jaars 1106 overleed. Zijn lijk werd terstond te *Luik* in eene Kerk begraven, maar als eenige Vorsten den jongen HENDRIK voorhielden, dat hij welligt verdacht zou worden, in gelijke gevoelens met zijn' Vader te staan, indien deszelfs lijk in eene gewijde Kerk bleef, gaf deze bevel, het lijk op te graven, en in eene ongewijde Kerk te plaat-

plaatsen, tot de Paus, op gedaan verzoek, den ban zou opgeheven hebben. Dit geschiedde, en het lijk werd in eene ongewijde Kapel van eene andere Kerk, in welke zoo lang alle dienst geschorst werd, bijgezet, tot dat dit Geestelijk potsenspel vier of vijf jaren daar na een einde nam, wanneer de Pausselijke aflaat aankwam, en het lijk in de gewijde aarde begraven werd.

HENDRIK V sluit een vergelijk met den Paus over de Investituur.

Zoo lang zijn Vader leefde, betoonde HENDRIK zich zeer onderdanig aan den Paus, en noemde zich den Zoon en Beschermer der Roomsche Kerk (*). Ook zond hij in zijnen eigen naam en in den naam der Rijksstenden in het jaar 1106 Gezanten aan den Paus, om dien te verzoeken, in *Duitschland* te komen, tot bijlegging van alle verschillen. De Paus ging ook werkelijk op reize, maar verstaande, dat de *Duitschers* zijne schikkingen omtrent de *Investituur* niet gemakkelijk zouden aannemen, en dat de jonge moedige Koning nog niet geschikt was, om het juk des Heeren te dragen, zeide hij zuchtend: de deur was in dat land nog niet geopend! en ging toen naar *Frankryk*, in het jaar 1107, waar hij om ondersteuning tegen den Keizer aanhield (†). Ook had hij niet misgehad. Immers, op eene door hem gehoudene Kerkvergadering te *Troyes*, op welke hij weder de vrije verkiezing der Geestelijken bepaalde, met verbod, dat geen Leek zich daar mede zou be-

(*) *Epist. ad. Gislam Abbatisf. in* MARTIN. *Thes. nov. anecdd. T.* III. *p.* 1176.

(†) *Abb. Ursperg. pag.* 193.

bemoeijen, verschenen ook Gezanten van HENDRIK, stroeve en spijtige Heeren, (zegt de Abt SUGER) (*), en onder dezen WELF, (WELF V van *Beyeren*,) (*vir corpulentus, et tota superficie longi et lati admirabilis, et clamosus.*) De Aartsbisschop van *Trier* alleen was onder deze Gezanten een beschaafd en wellevend man, die zeer verstandig sprak en in de Fransche welsprekendheid geoefend was (*gallicano cothurno exercitatus.*) Deze stelde namens den Keizer voor: dat van de tijden van GREGORIUS *den Grooten* af in gebruik was geweest, dat bij de verkiezing van Bisschoppen den Keizer kennis werd gegeven, en zijne toestemming verzocht, dat vervolgens de verkiezing op verzoek des volks door de Geestelijkheid geschiedde. Vervolgens begaf zich de nieuwverkozene Bisschop vrijwillig en zonder *Simonie* tot den Keizer, om van denzelven *door ring en staf* met de *Regalien* beleend te worden, en hem den vasallen eed te doen, opdat de Bisschop bezit konde nemen van steden, sloten, tollen enz. die hem van den Keizer geschonken zijn. Als de Paus dit wilde toegeven, kon 'er tusschen het Rijk en de Kerk eene vereeniging getroffen worden.

De Paus liet door een' Bisschop hier op antwoorden: de door CHRISTUS bloed verloste en in vrijheid gestelde Kerk mogt geene dienstmaagd verbeelden; als zij zonder 's Keizers wil geene Prelaten kan verkiezen, dan was de dood des Verlossers krachteloos

(*) *In Vita Ludovici Grossi ap.* DUCHESNE *SS. Hist. Franc. T.* IV. *p.* 289.

loos verklaard, en de Kerk slaafs aan den Vorst onderworpen enz. De Gezanten toonden zich hoogst onvergenoegd en zeiden: Niet hier, maar te *Rome* moet deze zaak dan door het zwaard afgedaan worden! De Paus zond nog wel aan den Rijkskanselier ALBRECHT, om een vergelijk te treffen, maar HENDRIK wilde niet, dat dit in eens anders Rijk zou geschieden, en men kwam overeen, dat men in het volgende jaar te *Rome* ten dezen einde een algemeene *Sijnode* houden zou.

Eerst in het jaar 1109 gingen 'er Gezanten van HENDRIK naar *Rome*, aan welken de Paus verklaarde, dat hij den Keizer met vaderlijke zachtmoedigheid zou onthalen, indien hij zich als een *Katholijk* Koning, als een Zoon en verdediger der Kerk, als een vriend der geregtigheid gedragen zou. In het jaar 1110 trok HENDRIK zelve met een leger van 30,000 man naar *Italië*, om bezit van het Rijk van *Italië* te nemen, zich tot Keizer te laten kronen, en van den twist met den Paus een einde te maken. Op zijne aannadering naar *Rome* liet de Paus hem voorslagen doen tot een vergelijk, hetwelk ook werkelijk in het jaar 1110 getroffen werd, op de volgende voorwaarden: De Keizer zou afstaan van de *Investituur* van alle Kerken; hij zou alle Kerkegoederen vrijgeven, die niet openlijk tot het *Duitsche* Rijk behoorden, en ieder van den eed, welke tegen Bisschoppen geschied was, ontslaan; hij zou aan den Heiligen PETRUS alle zijne bezittingen wedergeven, en den Paus alle mogelijke veiligheid verzekeren; en daar voor eenige Grooten tot gijzelaars

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

laars leveren. De Paus daartegen wilde op den dag, als HENDRIK gekroond zou worden, aan alle Bisschoppen bevelen, dat zij aan den Keizer en zijn Rijk alle *Regalien* zouden overlaten. Te gelijk beloofde de Paus voor zich en zijne nakomelingen den Keizer en het Rijk over dit alles niet te zullen ontrusten, hem te zullen kronen, hem tot handhaving des Rijks bij te staan, en voor dit alles ook zekerheid te geven (*).

De Paus en Geestelijkheid verloren bij dit verdrag, tegen de afschaffing der ijdele plegtigheid van de *Investituur*, zoo veel wezenlijke voordeelen van *Regalien* enz., dat het naauwelijks geloofbaar schijnt, dat des Pausen meening bij het sluiten van hetzelve opregt geweest zij; trouwens, men had bij hetzelve voorbehouden, dat de Bisschoppen 'er in bewilligen zouden, welke bewilliging kwalijk te verwachten was; evenwel is 'er nog een geschrift van den Paus voorhanden (†), uit hetwelk schijnt te blijken, dat de Paus opregt zal hebben te werk gegaan, dewijl hij daar in de gronden en redenen ontvouwt, welke hem dit vergelijk hebben doen aannemen. Daartegen heeft HENDRIK naderhand in eenen rondgaanden Brief aan alle Christenen (§) zich beklaagd, dat PASCHALIS arglistig gewerkt hebbe, om het Rijk

(*) PETR. *Diacon. Chron. Casin. L.* IV. *C.* 35. *in* MURATOR. *SS. rer. Ital. T.* IV. *p.* 513.

(†) *In* DODECHIN *Append. ad* MARIANI *Scoti Chron. Tom.* I. PISTOR. *pag.* 669.

(§) Bij denzelven. *l. c. p.* 668.

Rijk en de Kerk te scheiden, niettegenstaande het geslotene vergelijk, volgens hetwelk de Kerk zich met hare tienden en vrijwillige giften zou vergenoegen. PANDULF in zijne Levensbeschrijving van PASCHALIS II, zwijgt geheel van dit vergelijk, om den Keizer des te meer als eenen vijand der Kerk en als een' trouweloos en wreed Vorst te kunnen afschilderen.

HENDRIK wordt tot Keizer gekroond

Nadat het vergelijk van wêerskanten bezworen was, trok HENDRIK in het jaar 1111 binnen *Rome*; maar wilde niet eer in de Hoofdkerk gaan, bij welker ingang de Paus hem ontving, voor dat derzelver deuren en de nabijzijnde kleine vestingen door zijne getrouwen bezet waren. Toen de Paus van hem het geschrift van afstand der *Investituur* begeerde, sprak hij eerst in het geheim met zijne Bisschoppen en Vorsten. Deze raadpleging duurde zoo lang, dat de Paus bij den Keizer op de uitvoering vas het vergelijk liet aanhouden, waar op eenige vertrouwden des Keizers antwoordden, dat het vergelijk onregtvaardig, en even daarom nietig was. De Schrijvers, die dit verhalen, noemen het eene listige hardnekkigheid van de Keizerlijke partij, maar vergeten tevens de waarschijnelijke oorzaak te melden, dat namelijk de Bisschoppen, die bij het vergelijk te veel verloren, het aannemen en uitvoeren van hetzelve verhinderd hebben.

Men twistte hier nog over in de Kerk, toen een Duitscher uit het gevolg des Keizers optrad en tegen den Paus zeide: „ Wat behoeft men zoo veel „ woorden? Gij moet maar zeker weten, dat on-

„ ze

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

„ ze Heer, de Keizer, even zoo gekroond wil zijn, „ als KAREL, PIPYN en LODEWYK gekroond zijn „ geworden." Als de Paus desniettegenstaande hier in weigerig bleef, omdat het vergelijk verbroken was, liet HENDRIK denzelven gevangen nemen, en met het vallen van den nacht uit de Kerk naar een huis wegbrengen. Maar zoo dra de *Romeinen* dit gevangennemen van den Paus vernamen, vielen zij op de *Duitschers* aan, die in de stad verstrooid waren, van welken zij een groot getal ombragten. Den volgenden dag kwam het tot een hevig gevecht, waar in de kans eene poos twijfelachtig was, maar de Keizer eindelijk met zijne gevangenen van de stad aftrok. Deze werden op Sloten en Kastelen gezet en 61 dagen lang bewaard, en terwijl HENDRIK intusschen *Rome* belegerd hield, en het gebrek in deze Hoofdstad toenam, drongen de *Romeinen* zelve bij den Paus aan, dat hij den Keizer zou toegeven, gelijk hij dan ook ten laatsten daar in bewilligde.

Dienvolgens beloofde PASCHALIS, en 13 Kardinalen bezwoeren het voor en met hem, dat hij in het vervolg zou dulden, dat de met goedkeuring des Keizers vrij gekozene Bisschoppen en Abten van denzelven, voor hunne inwijding, door ring en staf beleend konden worden; ook dat hij den Keizer wegens al het gebeurde nooit ontrusten of ooit in den ban zou doen; waar tegen HENDRIK op zich nam, onder eede van zijne Bisschoppen en Grooten, den Paus en al de gevangenen in vrijheid te stellen; hem bij te staan en getrouwelijk te gehoorzamen,

men, zoo ver de eer van zijn Rijk zulks duldde. Aangaande het inwilligen in de *Investituur* moest de Paus een bijzonder geschrift aan HENDRIK ter hand stellen bij deszelfs kroning, welke in April des jaars IIII in de Pieterskerk plaats had. Bij die gelegenheid bood hem de Paus ook de helft eener gebrokene *Hostie* aan met deze woorden: „ Gelijkerwijze dit deel van het levendmakend ligchaam gescheiden is, zoo worde ook die geen van het Rijk van CHRISTUS en God gescheiden, die het beproeft, om dit vergelijk te breken!"

Nieuwe bewegingen.

Thans scheen alles op eenen goeden voet te zijn, maar terstond na den aftogt des Keizers verklaarden de Kardinalen, die niet mede gevangen geweest waren, in eene vergadering, het door den Paus bewilligde verdrag voor nietig, en PASCHALIS, schoon hun gedrag in eenen Brief afkeurende, beloofde nogtans te gelijk, te zullen verbeteren, waar in hij zich door ijver voor het algemeene best mogt misgrepen hebben. BRUNO, Bisschop van *Signia*, en Abt van *Monte Casino*, die een' grooten naam van heiligheid had, drong insgelijks bij den Paus aan, om dit verdrag te niet en den Keizer in den ban te doen; de Paus daartegen, die hem ontzag, verbood hem, Bisschop en Abt te gelijk te zijn, en gebood den Monniken, eenen anderen Abt te verkiezen. BRUNO zocht hun in het eerst door soldaten eenen opvolger op te dringen, maar leide kort daar na zijn ambt neder (*). Het onlangs gesloten vergelijk

(*) PETR. *Diac. Chron. Monast. Casin. L.* IV. *C.* 42.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

lijk verwekte ook opzien in andere landen; onder anderen ontschuldigde IVO, Bisschop van *Chartres*, anders een ijverig voorstander van de regten der Geestelijkheid, den Paus, in eenen Brief aan een' Abt, die hem naar zijn oordeel over dit vergelijk gevraagd had (*), hij erkende daar in, dat de Paus eene zwakheid getoond had, en als hij daar ongeneeselijk bijbleef, dan mogten wel de Bisschoppen den Paus niet oordeelen, maar zij behoefden hem niet te gehoorzamen, ook mogten zij, als hij iet strijdigs met het Euangelie leerde, hem tegenspreken, gelijk PAULUS aan PETRUS gedaan had. Hetzelfde beweerde IVO, aan den Aartsbisschop JOANNES van *Lions*, welke Primaat van *Frankryk* eene Sijnode bijeen geroepen had, op welke IVO niet verscheen, maar aan welke hij zijne gevoelens mededeelde in eenen Brief (†); in dezen veroordeelde hij de *Investituur der Leeken*, maar wilde dezelve geene *Ketterij* genoemd hebben, men moest dezelve wel uitroeijen, maar wanneer dit niet zonder Kerkelijke scheuring geschieden kon, behoorde men dit uit te stellen.

Het vergelijk verbroken en HENDRIK weder in den ban gedaan.

Te *Rome* baatte het ondertusschen niet, dat de Kardinalen, die met den Paus gevangen waren geweest, het vergelijk mede bezworen hadden. Men noodzaakte den Paus door hevige verwijtingen, zoo hij zelve dit niet van eersten af voornemens geweest was, om het vergelijk te herroepen; ten minste zond hij nog voor de Sijnode, welke hij in het jaar

(*) *Epist.* 225. (†) *Epist.* 236.

jaar 1112 houden moest, eenen rondgaanden Brief aan alle zijne Legaten, waar in hij alles, wat hij als een gevangene genoodzaakt geweest was, den Koning te belooven, voor nietig verklaarde en voor altijd veroordeelde (*). In de Kerkvergadering, welke daar op in de Kerk van *Lateraan* gehouden werd, verklaarde de Paus, dat, alhoewel de Koning en die het bezworen vergelijk niet gehouden hadden, hij echter nooit den banvloek tegen hem uitspreken, of hem over de *Investituur* ontrusten zou. Het overgeleverde geschrift erkende hij voor eenen misslag, dien hij wenschte, verbeterd te zien, doch de wijze van verbetering aan de Prelaten overlatende. Zeldzaam genoeg, en waar bij men den Paus van strijdigheid en huichelen niet vrij kan spreken! Vervolgens, nadat de Paus zijne Geloofsbelijdenis had afgelegd, veroordeelden en excommuniceerden de leden der vergadering het van hem aan den Keizer overgeleverd geschrift, als strijdig tegen den Heiligen Geest en tegen de Kerk (†).

Het gene PASCHALIS zelve tegen den Keizer niet wilde ondernemen, deed, waarschijnlijk niet zonder zijn weten, of welligt niet zonder zijne heimelijke bevelen, zijn *Legaat* in *Frankryk*, de Aartsbisschop GUIDO van *Vienne*, die in het jaar 1112 met een aantal Bisschoppen eene Kerkvergadering te *Vienne* hield. Deze schreven aan den Paus (§), dat zij in

(*) BARON. *Annal. ad a.* 1112. *n.* 3. *p.* 95.
(†) *ap.* HARD. *T.* VI. *P.* II. *p.* 1899.
(§) *ap.* HARD. *l. c. p.* 1913.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

in hunne vergadering, door medewerking van de genade des Heil. Geestes, geraadpleegd hadden over de *Investituur*, over zijn gevangennemen en over het geschrift, hetwelk de meineedige *Duitsche* Keizer hem, (*a vestra Majestate*,) afgeperst had, — dat zij, om de verwoesting der Kerk en des Geloofs te verhoeden, ook tot Gods en tot zijne eer, door ingeving des Heil. Geestes, elke *Investituur*, *die van eenen Leek over Kerkelijke dingen* geschonken werd, voor eene Ketterij verklaard, het geschrift, hetwelk de Koning van zijne eenvoudigheid afgeperst had, veroordeeld, en *tegen den Koning den banvloek* uitgesproken hadden. — Zij eindigden met de verklaring, dat, als de Paus dit bevestigde, en zich van alle verbindtenis met dien wreeden dwingeland onthield, zij zijne getrouwe Zonen wilden blijven. Maar als hij hun gedrag niet wilde goedkeuren, mogt God hun genadig zijn, dewijl hij daar door hen van hunne gehoorzame onderwerpelijkheid terug zou stoten. – Doch PASCHALIS dankte God terstond in eenen nieuwen Brief aan deze Bisschoppen, voor den ijver, met welken zij als leden des Kerkelijken ligchaams, de krankheid, met welke deszelfs hoofd bevangen was geweest, hadden zoeken te verdrijven, en bevestigde voorts hunne besluiten (*).

Dus werd HENDRIK V, dien men eenen *anderen* JUDAS noemde, in één van zijne eigene Rijken, want *Vienne* behoorde tot het *Burgundische* Rijk, door

(*) *Ibid. pag.* 1915.

door zijne eigene Bisſchoppen, in den ban gedaan. Maar ook in *Duitschland* ging ADELBERT, wiens raad hij ſedert jaren gevolgd was, en dien hij onlangs het Aartsbisdom *Mentz* geſchonken had, tot de Pausſelijke partij over, waar op HENDRIK hem gevangen liet nemen. — De ſtrenge en inhalige regering van HENDRIK maakte hem bij verſcheidene Rijksſtenden hatelijk, en gaf in het jaar 1113 aanleiding tot eenen binnenlandſchen oorlog in *Duitschland*. Niemand onder de Bisſchoppen was heviger dan die van *Halberſtad*, die in het jaar 1115 den veldſlag bij *Welfesholze* in het *Mansfeldſche* beſtuurde, in welken de Keizerlijken geheel geſlagen werden, en deze Bisſchop verbood, de Keizerlijke dooden te begraven, omdat zij voor eenen, die in den ban was, geſtreden hadden. Ook noodzaakten de Burgers van *Mentz* den Keizer, om hunnen Aartsbisſchop te ontſlaan, die in eenen vermagerden haveloozen toeſtand te voorſchijn kwam, en nu meer dan ooit tegen den Keizer verbitterd was. De misnoegde Rijksſtenden ontboden zelfs 's Pauſen Legaat uit *Hongaryen*, tot eene *plegtige excommunicatie* van den Keizer, maar de Legaat ſtierf gedurende het maken van ſchikkingen tot dezen ſtap; tot welken echter verſcheidene Bisſchoppen in het jaar 1115 te *Keulen* bijeenkwamen. HENDRIK zond den Bisſchop van *Wurtzburg* aan hen, maar ook dezen haalden zij tot hunne zijde over. Middelerwijl werd de Keizer in het jaar 1114 en het volgende door den Pausſelijken Legaat in *Frankryk* op verſcheidene Kerkvergaderingen op nieuw in den ban gedaan.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073 tot 1517.

Ook hield de Paus in het jaar 1116 eene Kerkvergadering in het *Lateraan*, in welken hij zijnen misslag nederig bekende; één der Bisschoppen voerde hem te gemoet, dat in zijn aan den Keizer overgeleverd geschrift eene Ketterij vervat was, maar de Paus deed de uitspraak, dat de Roomsche Kerk nooit in eene Ketterij vervallen kon. Tevens bevestigde hij alles, wat zijn Legaat in *Frankryk* gedaan had; doch bleef nog steeds bij zijne ellendige uitvlugt, dat hij den Keizer niet in den ban deed (*).

HENDRIK V trekt naar Italië.

HENDRIK scheen alle deze banbliksems te verachten, maar besloot in het jaar 1115 naar *Italië* te trekken; deels omdat 'er onderhandelingen op til waren met den *Griekschen* Keizer ALEXIUS, die aan den Paus voorstellen had laten doen, om zich te *Rome* als wettig Keizer te laten kronen; deels uit hoofde van de dood van de Markgravinne MATHILDIS, die alle hare goederen en bezittingen aan den *Roomschen* Stoel bij uitersten wil vermaakt had, zonder zelfs behoorlijk te onderscheiden tusschen hare eigene bezittingen en die welke Leenen waren van het Keizerrijk, alhoewel de Pausen in het vervolg enkel aanspraak gemaakt hebben op hare erfgoederen, (*allodium Mathildis.*) HENDRIK in *Italië* gekomen, maakte zich in het jaar 1116 meester van alle de bezittingen van MATHILDIS; van de Leengoederen, als Keizer, en van hare Erfgoederen, als zijnde haar naaste bloedverwant; zonder dat PASCHALIS in staat was, zich hier in tegen den Keizer

(*) HARD. *l. c. pag.* 1933.

zer te verzetten, hoewel zijne opvolgers zich beijverd hebben, hunne aanfpraken te doen gelden, gelijk zij ook hare weldoenfter vereerd hebben, toen URBANUS VIII in het jaar 1630 haar lijk uit het *Benedictyner* Klooster te *Padoliro* naar *Rome* heeft laten overbrengen, en daar in de Pieterskerk begraven, alwaar een fchoon praalgraf van wit marmer met haar ftandbeeld en een Latijnsch opfchrift ter harer eere werd opgerigt.

HENDRIK V laat zich andermaal te Rome kronen.

Men begrijpt ligtelijk, dat het in bezit nemen der landen van MATHILDIS door den Keizer weinig diende, om hem met den Paus te bevredigen, alhoewel de Keizer, getroffen door den verwarden toeftand van *Duitschland*, en door eene geweldige aardbeving in het jaar 1117, den Paus voorflagen van vrede liet doen, doch waar op de Paus antwoordde: dat hij zijne hem afgeperste belofte gehouden, en den Keizer niet in den ban gedaan had, maar dewijl de Bisfchoppen zulks gedaan hadden, kon hij niet dan met derzelver goeddunken hem daar van ontheffen. Inmiddels naderde de Keizer *Rome*, alwaar hij in het jaar 1117 zijne intrede deed, wordende door het Volk en de Wereldlijke Grooten met vreugde verwelkomd, terwijl de Paus naar *Benevento* geweken was. HENDRIK zelve verhaalt, in eenen Brief, die nog voorhanden is (*), dat hij, nadat de Paus hem had laten verzekeren, tot vele ftappen van zijne Legaten tegen den Keizer geen

(*) *In* UDALRICI *Babenberg. Cod. Epistol. Epist.* 318. *in* ECCADI *Corp. Hist. Med. ævi T.* II. *p.* 331.

geen last gegeven te hebben, zich naar de Hoofdstad begeven had, om een hevig oproer der Romeinen tegen den Paus te stillen; dat hij op het Kapitool eene vergadering van al de Stenden had gehouden; dat de Kardinalen drie uit hun midden aan hem hadden gezonden met vredesvoorslagen, onder voorwaarde: dat hij van de *Investituur* door staf en ring zou afzien; maar dat hij, (de Keizer,) geantwoord had, dat dit een Keizerlijk regt was, hetwelk hij niet op kon geven. Ten laatsten schrijft de Keizer aan den Bisschop van *Regensburg*, aan wien deze Brief gerigt is: Deze zijn die muggenzifters, van welken de Zaligmaker spreekt, die om kleinigheden het groote vergeten; en hij eindigt met de verklaring: dat hij den ban niet vreest. De inhoud van dezen Brief verschilt dus veel van de aanspraak, welke PANDULF (*) den Keizer laat houden aan de Geestelijkheid, waar in hij haar tot eenigheid vermaant, en voor zich zelven de bekeering als een zondaar belooft enz. Ook liet HENDRIK zich daar op van den Aartsbisschop van *Braga*, dien de Paus aan hem gezonden had, de Keizerlijke kroon opzetten.

In Engeland wordt de twist over de Investituur beslist.

PASCHALIS kon dus den twist over de *Investituur* met HENDRIK niet ten einde brengen, maar in *Engeland*, alwaar ANSELMUS, Aartsbisschop van *Kanterbury*, met zijnen Koning HENDRIK I, sedert het jaar 1100 insgelijks daar over gestreden had, werd de-

(*) *Vit. Paschal.* II. *ap.* MURAT. *T.* III. *P.* I. *SS. Rer. Ital. pag.* 385.

dezelve in het jaar 1106 bijgelegd, toen van de zijde der Bisschoppen werd toegegeven, dat zij den eed van getrouwigheid doen zouden.

Eindevan den twist met FILIPS Koning van Frankryk

Ook nam de langdurige twist met FILIPS, Koning van *Frankryk*, in het jaar 1105 een einde. De ban tegen dezen Koning, in het jaar 1100 in de Kerkvergadering van *Poitiers* uitgesproken, bleef zijne kracht behouden. FILIPS verzocht den Paus om aflaat, waar op deze in het jaar 1104 den Bisschop RICHARD van *Albano* naar *Frankryk* zond, om onderzoek te doen. Deze hield eene vergadering te *Beaugenci* bij *Orleans*, op welke ook de Koning en BERTRADA verschenen, en zich, volgens het voorschrift van den Paus, gereed toonden, om onder eede te belooven, dat zij voortaan zonder verlof van den Paus niet zamen wonen zouden. Doch na lange gesprekken werd niets besloten, terwijl de Koning zich beklaagde, dat hij slecht behandeld was. Daar op gaf de Paus aan den Aartsbisschop LAMBERT van *Arras* volmagt, om den Koning en BERTRADA van den ban te ontheffen, als zij den gemelden eed deden (*). Dus kwam de Koning in de vergadering der Aartsbisschoppen en Bisschoppen te *Parys*, in het jaar 1105, in de houding van eenen boeteling, met bloote voeten, en verkreeg den aflaat, waar na hij, gelijk ook BERTRADA, den eed aflei-de. Evenwel bleef FILIPS tot aan zijn' dood in het jaar 1108 met BERTRADA als met zijne Gemalin la-

(*) PASCH. II. *Ep.* 35. *ap.* HARD. *l. c. p.* 1798.

leven, waar uit men beſloten heeft, dat de Paus, dewijl ook 's Konings eerſte Gemalin voor lang overleden was, verlof tot dit tweede huwelijk zal gegeven hebben, hetwelk echter anderen ontkennen.

Dewijl men ook in verſcheidene Staatsſtukken gedurende de regering van FILIPS de dagteekening vindt: *Regnante Domino nostro Jeſu Christo*, zonder bijvoeging van het jaargetal van 's Konings regering, heeft men daar uit afgeleid, dat FILIPS zich, gedurende zijnen ban, van de regering onthouden zal hebben; tot dat BLONDEL in een opzettelijk werk over deze ſpreekwijze getoond heeft, dat men dezelve ook in vele andere openbare ſtukken plag te gebruiken, om zijnen eerbied jegens JEZUS als Koning te kennen te geven.

'sPauſen Legaten vinden tegenſtand in Engeland, Hongarye en enz.

Bij al den eerbied echter, met welken de bevelen van dezen Paus in bijkans alle *Europiſche* Landen ontvangen werden, gebeurde het echter nu en dan, dat men zijne *Legaten* niet wilde erkennen; gelijk zulks aan zijnen Legaat GUIDO, Aartsbisſchop van *Vienne*, in het jaar 1100 gebeurde, in *Engeland*, alwaar men geenen anderen Plaatsbekleeder van den Paus erkennen wilde, dan den Aartsbisſchop van *Kanterbury*. In *Hongaryë* weigerde de Aartsbisſchop van *Colocza* den eed, dien de Paus hem afvergde, dat hij den Pauſelijken Legaat gehoorzamen en onderhoud bezorgen zou. Ook klaagde vele eerlijke lieden ten dezen tijde overluid over de geldzucht, roofzucht, onregtvaardigheid, weelde en andere buitenſporigheden der Pauſelijke Legaten in ver-

verfcheidene landen (*). Ook fchreef onder anderen een ongenoemde Geestelijke in naam der Kerke van *Luik* eenen Brief aan den Paus met ftoute verwijtingen, dat hij den Graaf ROBERT van *Vlaanderen* tot vergeving van zijne zonden opgewekt had, om hunne goederen te plunderen; onder anderen wordt in dezen Brief gezegd: dat door de heerschzucht van den Roomfchen Stoel vele ongehoorde dingen bedreven werden; dat de Keizers verfcheidene Paufen veroordeeld en afgezet hadden; dat derzelver moed daar bij meer gegolden had, dan de ban van HILDEBRAND en zijne opvolgers, en dat deze Paus de eerfte geweest was, die de Priesterlijke lans tegen de kroon van het Rijk had opgeheven (†).

V BOEK IV Hoofdft. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Paus PASCHALIS II overleed den 21ften Januarij des jaars 1118, juist als hij aan het hoofd van een klein leger krijgswerktuigen liet oprigten, om de Keizerlijke partij uit de St. Pieterskerk te verdrijven. BARONIUS berispt dezen Paus zeer, omdat hij de zwakheid gehad heeft, van al te getrouw aan zijnen eed te zijn, en den Keizer niet in den ban gedaan te hebben. MURATORI daartegen prijst hem, dat hij zijnen eed heeft gehouden, en den Kardinalen tevens toegelaten, om den ban tegen den Keizer uit te fpreken. De onpartijdige zal echter moeite hebben,

Dood van PASCHALIS II.

(*) PETR. DE MARCA *de Concord. Sacerdot. et imper. L.* V. *C.* 49, 50. *p.* 711.

(†) *Inter Epistt. Pafchal.* II. *ap.* HARD. *Tom.* VI. *P.* II. *p.* 1769.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

GELASIUS II wordt Paus.

ben, om hem van schandelijke huichelarij vrij te keuren.

Drie dagen na den dood van PASCHALIS II verkoren de Kardinalen den Kardinaal en Kanselier der *Roomsche* Kerk JOANNES CAJETANUS, (naar zijne Vaderstad *Gaëta*,) eenen getrouwen aanhanger van PASCHALIS, tot zijnen opvolger, onder den naam van GELASIUS II. Maar nauwelijks had CENCI FRANGIPANI, een der vermogendste Heeren te *Rome*, het hoofd der Keizerlijke partij, dit vernomen, of hij viel met eenige gewapenden in de Kerk, waar GELASIUS de eerste eerbewijzen ontving, en greep den Paus bij de keel, sloeg hem met vuisten, trapte hem met de voeten, en wondde hem bloedig met zijne sporen, en hem dus in zijn huis gesleept hebbende, wierp hij hem, met ketenen beladen, in eenen Kerker. Ook werden de Kardinalen en Bisschoppen niet minder mishandeld. Maar eenige voorname Heeren en het Volk, de wapens opgevat hebbende, noodzaakten de FRANGIPANI, den Paus los te laten. Doch na zijne kroning kreeg de Paus 's nachts tijding, dat de Keizer, die op het eerste berigt van den dood van PASCHALIS naar *Rome* opgetrokken was, door een' bedekten gang in de Pieterskerk gekomen was, welke zijne aanhangers nog in bezit hadden. GELASIUS nam terstond de vlucht in een burgerhuis, en ging 's morgens op den *Tiber* scheep, om in zee te steken, maar door storm terug gedreven, droeg de Kardinaal van *Alatro* hem op zijne schouders in het Kasteel *Ardea*, van waar hij eindelijk in *Gaëta* ontkwam. De Keizer zond hier op

op Gezanten aan hem, om hem te verzoeken naar *Rome* te keeren, waar de Keizer zijne inwijding wilde bijwonen, maar de Paus, den Vorst niet vertrouwende, weigerde dit voorstel, maar bood aan, den tegenwoordigen twist te *Milanen* of *Cremona* op eene Sijnode te laten onderzoeken (*).

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

De Keizer, zich hier door geregtigd oordeelende, om eenen anderen Paus te doen verkiezen, werd in Maart des jaars 1118, die zelfde Aartsbisschop van *Braga*, BURDIN, die den Keizer voor de tweede keer gekroond had, tot Paus benoemd, die den naam van GREGORIUS VIII aannam. De Romeinen waren ook op GELASIUS verstoord, omdat hij twee afgelegene steden voorgeslagen had, en werden verders door den vermaarden Leeraar in de Regten, GUARNERIUS of IRNERIUS, opgezet. Van dezen Paus liet HENDRIK zich nog eens kronen, terwijl GELASIUS hen beiden te *Kapua* in den ban deed (†).

HENDRIK verkiest eenen anderen Paus GREGORIUS VIII.

Toen de Keizer naar *Lombardyë* terug getrokken was, waagde de Paus het, om naar *Rome* te reizen. Maar, als hij daar in eene Kerk de Mis las, overvielen de FRANGIPANI de wijk, waar hij zijn verblijf had, waar uit een gevecht met zijne aanhangers ontstond; gedurende hetwelk hij buiten de stad vlugtte. Thans zeide hij tegen zijn gevolg: dat hij dit *nieuwe Babylon*, zoo als de Profeten het noemden, *Sodom* en *Egypte* wilde ontvlieden; ja, als

Dood van GELASIUS II.

(*) *Gelasii* II. *Epist. ap.* HARD. *Tom.* VI. *Part.* II. *pag.* 1941.

(†) PETR. *Diac. Chron. Monast. Casin. L.* IV. *C.* 64.

als het mogelijk was, wilde hij liever éénen Keizer hebben, dan velen; waar op al de aanwezenden *Amen!* riepen. De Paus zeilde vervolgens naar *Frankryk* met zes Kardinalen en andere aanzienelijke lieden en Geestelijken. Hier werd hij met allen eerbied ontvangen, en ſtond nu gereed, te *Rheims* eene Sijnode te houden, toen hij den 29ſten Januarij des jaars 1119 in het Klooster *Clugny* overleed, na den Kardinaal-Bisſchop van *Preneste* tot zijnen opvolger te hebben aangeprezen; doch die volſtrekt deze waardigheid weigerde, maar den Aartsbisſchop GUIDO van *Vienne* daar toe voorſtelde, die ook door de Kardinalen tot Paus verkoren werd, onder den naam van CALIXTUS II.

CALIXTUS II wordt Paus.

CALIXTUS II was de Zoon van eenen Graaf van *Burgondië*, en zoo wel met het Koninklijke Huis van *Frankryk* als met HENDRIK V vermaagdſchapt, doch den laatstgemelden had hij reeds voor zeven jaren als Pausſelijk Legaat op eene *Sijnode* te *Vienne* in den ban gedaan. Thans, nadat hij te *Vienne* gekroond was, hield hij in het jaar 1119 twee Kerkvergaderingen. Op de eene te *Toulouſe* werden zekere Ketters veroordeeld, die de Sacramenten, den geheelen ſtand der Geestelijkheid, en het wettig huwelijk verwierpen; ook werd aan de Vorsten en andere Leeken verboden, geene Kerkelijke inkomſten, noch de goederen van overledene Geestelijken aan zich te trekken (*). De tweede vergadering werd te *Rheims* gehouden, alwaar Prelaten uit *Frankryk*,

En-

(*) *Concil. Tolos ap.* HARD. *T.* VI. *P.* II. *p.* 1977.

Engeland en *Italië*, en uit *Duitschland* onder anderen ook de Aartsbisschop van *Mentz* tegenwoordig waren; maar de Koning van *Engeland*, HENDRIK I, had zijne Bisschoppen verboden, op dezelve klagten tegen malkanderen in te brengen, dewijl hij hun zelve in zijn Rijk regt doen zou; ook zouden zij wel de Pausselijke schikkingen nederig aanhooren, maar geene overtollige nieuwigheden medebrengen. LODEWYK VI, Koning van *Frankryk*, verscheen zelve met een aantal van zijne Grooten op deze Sijnode, en bragt klagten in tegen den Koning van *Engeland*, ook werden nog andere klagten van aanzienlijke lieden gehoord, maar de hoofdzaak, welke ter tafel kwam, betrof den langdurigen twist met den Keizer over de *Investituur*.

Deze Vorst had alle reden, om van dezen twist een einde te maken. De binnenlandsche oorlog in *Duitschland* vermeerderde van jaar tot jaar de wanorden; en niemand was heviger tegen den Keizer in de weer, dan zijn voormalige vriend ADELBERT, Aartsbisschop van *Mentz*. In *Saksen* had men reeds eigendunkelijk de *Investituur* afgeschaft; de Bisschop van *Verden* was door den Aartsbisschop van *Keulen* ingewijd, zonder zich om de goedkeuring van HENDRIK te bekreunen. In het jaar 1118 werd de Keizer met eenige Vorsten op eene *Sijnode* te *Keulen* in den ban gedaan. Eindelijk, als degenen, die zich tegen den Keizer verbonden hadden, hem met de afzetting dreigden, hield hij in het jaar 1119 eene algemeene Rijksvergadering te *Tribur*, waar hij allen bevredigde. Op deze vergadering kwa-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

kwamen ook Gezanten van CALIXTUS en GREGORIUS; maar het grootste deel der Rijksstenden erkenden den eersten als Paus, en wilde den ouden Kerkelijken twist te *Rome* bijgelegd hebben.

Eer de *Sijnode* daar nog gehouden werd, had 'er eene onderhandeling plaats tusschen den Keizer en den Bisschop van *Chalons*, en den Abt van *Clugny*. Deze sloegen voor, dat de Keizer van de *Investituur* zou afzien, onder voorwaarde, dat de Bisschoppen en Abten voor hunne *Regalien* den Keizer de schuldige diensten zouden bewijzen. Dit werd van den Keizer en den Paus beiden aangenomen, en een vergelijk op dien voet ontworpen. De Paus ging toen zelve in October des jaars 1119 op reis, om met den Keizer een mondgesprek te houden; maar zijne Gezanten, door hem vooruitgezonden, ontmoetten den Keizer aan het hoofd van 30,000 soldaten, waar op de Paus niet verder ging. 's Pausen Gezanten vonden den Keizer ongenegen, om het vergelijk te bekrachtigen, integendeel verklaarde hij, van de *Investituur* niet eer te zullen afzien, voordat hij het goeddunken van alle zijne Rijksstenden vernomen zou hebben.

Nu keerde CALIXTUS naar *Rheims* terug, alwaar de vergadering de eigenlijke *Simonie* op nieuw veroordeelde, en voorts alle *Investituren* van *Bisdommen* en *Abdijen* door Leeken, op straffe van den ban, en verlies der Geestelijke waardigheid verbood. In het eerst was bij dit laatste besluit ook ingevoegd: *en van alle Kerkelijke bezittingen;* maar dewijl de Geestelijkheid vreesde, dat daar door haar de

de Tienden en andere inkomsten onttrokken mogten worden, noodzaakte zij den Paus, om deze woorden weg te laten; vervolgens sprak hij in tegenwoordigheid van al de Aartsbisschoppen, Bisschoppen en Abten, die ten getale van 427 tegenwoordig waren, en brandende kaarsen in de handen hadden, den ban tegen den Keizer, den Tegenpaus en derzelver aanhangers uit, waar op de kaarsen werden uitgebluscht. Eenige Bisschoppen waren niet vergenoegd, dat de Keizer in den ban gedaan werd, maar dewijl de Paus dreigde hen insgelijks van de gemeenschap uit te sluiten, durfden zij hem niet verder tegenspreken (*).

Door dezen afloop der vergadering te *Rheims* werd aan het gezag des Keizers een nieuwe slag toegebragt; de *Saksen* stoorden zich voortaan geheel niet aan hem, en vervulden de openstaande Bisdommen met eigene verkiezing, terwijl de Aartsbisschop van *Mentz* deze nieuwverkorenen inwijdde, zonder dat 'er van den Keizer gesproken werd. HENDRIK daartegen handhaafde zijne regten met de wapenen, en maakte schikkingen, om *Mentz*, het hoofdbolwerk van zijne partij, te belegeren; doch als de legers in het jaar 1121 gereed stonden, eenen beslissenden slag te wagen, werd op 's Keizers voorstel een wapenstilstand, en kort daar na te *Wurtsburg* de vrede voor *Duitschland* gesloten; en men kwam overeen, dat de Paus eene *algemeene Kerkvergadering* zou beschrijven, opdat het gene door geen

(*) HARD. *l. c. p.* 1983, 1997.

De Tegenpaus GREGORIUS VIII in een Klooster gebannen

geen menschelijk oordeel beslist kon worden, *door het oordeel des H. Geestes* zou beslist worden (*).

Ondertusschen was CALIXTUS volkomen meester van *Rome* geworden. Zoo dra hij in het jaar 1120 uit *Frankryk* te *Rome* wedergekeerd was, vlugtte GREGORIUS VIII, dien de tegenpartij enkel BURDIN noemt, naar *Sutri*, een vast stadje in de nabuurschap van *Rome*. Maar hier werd hij in het volgende jaar door den Paus belegerd, en toen de inwoners de stad hadden overgegeven, ruggelings, met een schapenvacht bekleed, op een kameel gezet, waar van men hem den staart in de hand gaf, en in deze houding naar *Rome* gebragt, en eindelijk werd hij in een Klooster gebannen (†). Dezen hinderpaal der verzoening met den Keizer dus uit den weg geruimd zijnde, zond de Paus den Kardinaal-Bisschop van *Ostia*, als zijnen *Legaat*, met twee andere Bisschoppen, in het jaar 1122, om over die verzoening te handelen, naar *Duitschland*, van waar 'er reeds ten zelfden einde Afgevaardigden gezonden waren. 'Er was wel ten dezen tijde eene nieuwe scheuring in *Duitschland* ontstaan. Na den dood van den Bisschop ERLONG van *Wurtsburg*, in het jaar 1121, waren de Domheeren omtrent zijnen opvolger verdeeld, en de Keizer had aan GEBHARD, Graaf van *Henneburg*, terstond de *Investituur* geschonken, terwijl RUTGERS, deszelfs mededinger, door

(*) *Annalista Saxo p.* 645.

(†) PANDULF. *Pis. Vit. Calixti* II. *p.* 419. *Cardin. de arragenia Vit. ejusd. p.* 420.

door den Aartsbisschop van *Mentz* ondersteund werd; ook stond de Keizer op het punt, om *Aschaffenburg*, hetwelk door den Aartsbisschop onlangs versterkt was, te belegeren, wanneer de Pausselijke Legaat op eene Sijnode aan den vrede arbeidde, en de Aartsbisschop ADELBERT zelve tot zachtere gevoelens werd overgehaald, zoodat hij aan den Paus schreef: dewijl zoo wel het Rijk als de Keizer de beleening door staf en ring als het ware volgens een erfelijk regt wilden bezitten, en de Leeken in het gemeen deswegens de Bisschoppen van de Pausselijke partij rustverstoorders van het Rijk genoemd hadden, zoo was het niet mogelijk, den Keizer alle aandeel aan de verkiezing der Bisschoppen te ontzeggen.

Verdrag van Worms.

Eindelijk werd in het jaar 1122 op eene Rijksvergadering te *Worms*, met eenige verzachting der Pausselijke eischen, het vergelijk, (*Concordatum Wormatiense*,) met den Keizer gesloten. Vooraf ontsloegen de Pausselijke Gezanten den Keizer en zijn gansche leger van den ban. Daar op stelde hij den *Legaat* een geschrift ter hand van den volgenden inhoud: „ Ik, HENDRIK, door Gods genade „ *Roomsch* Keizer, *late* uit liefde tot God, tot de „ Heilige *Roomsche* Kerk, en tot den Heer Paus „ CALIXTUS, ook tot losgeld voor mijne ziel, aan „ *God*, en zijne heilige Apostelen, PETRUS en „ PAULUS, insgelijks aan de heilige *Roomsche* Kerk, „ *alle Investituren door ring en staf*, *over*; ook „ geef ik toe, dat in alle Kerken de verkiezing en „ inwijding vrij gedaan worde. De bezittingen en

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

„ *Regalien* van den Heiligen PETRUS, welke, van „ het begin dezer oneenigheid af, tot op den hui- „ digen dag, ten tijde mijns Vaders en in mijnen „ tijd, zijn genomen, en welke ik nog heb, zal ik „ aan de Heil. *Roomsche* Kerk terug geven; maar „ welke ik niet heb, derzelver teruggave zal ik ge- „ trouwelijk bevorderen. Ook zal ik de bezittin- „ gen van alle andere Kerken, naar den raad der „ Vorsten, van andere Geestelijken en Leeken, „ volgens regten, als ik ze heb, terug geven, en „ als ik ze niet heb, derzelver teruggave getrouwe- „ lijk bevorderen. Aan CALIXTUS en de Heilige „ *Roomsche* Kerk geve ik eenen waren vrede; ook „ aan allen, die zijne partij gehouden hebben, of „ nog houden, ook zal ik de Heilige Roomsche „ Kerk getrouwelijk bijstaan, als zij mijne hulp „ vordert." — Daartegen gaf hem de *Legaat* de volgende schriftelijke verzekering: „Ik, CALIXTUS, „ knecht der knechten Gods, aan HENDRIK, van „ Gods genade *Roomschen* Keizer! Ik sta toe, dat „ de *verkiezingen der Bisschoppen en Abten des* „ *Duitschen Rijks*, die tot het Rijk behooren, „ (dat is, die onmiddelijk onder hetzelve staan,) „ in uwe *tegenwoordigheid* zonder eenige *Simonie* „ en geweld voltrokken worden; en dat gij, wan- „ neer onder de partijen eenige oneenigheid ontstaan „ mogt, naar den raad en het oordeel van den Me- „ tropolitaan, en der overige Bisschoppen der Pro- „ vintie, aan het verstandigste deel uwe goedkeu- „ ring en bijstand schenken moogt. Maar de *nieuw-* „ *verkozene* zal de *Regalien* van u *door den schepter*

„ ont-

„ ontvangen, uitgezonderd alles, wat openbaar aan „ de *Roomsche* Kerk behoort; en hij zal doen, wat „ hij dienvolgens u te doen schuldig is. Maar uit „ andere gedeelten des Rijks zal de gewijde binnen „ zes maanden van u de *Regalien* door den schep- „ ter ontvangen. Waar gij bij mij over klagen „ zult, daar in zal ik u, volgens mijnen schuldigen „ pligt, bijstand bewijzen. Ik geve u en allen, die „ uwe partij, van het begin dezer oneenigheid af, „ genomen hebben, eenen waren vrede." Nadat deze stukken openlijk waren voorgelezen, hield de Kardinaal *Legaat* de Misse, en nam tevens den Keizer door den kus des vredes volkomen weder in de Kerkelijke gemeenschap aan (*).

Dus eindigde deze *krijg tusschen het Priesterdom en het Rijk*, gelijk men hem genoemd heeft, die vijftig jaren geduurd had, en eene bron van zoo vele onoverzienbare rampen geweest was. Men zal zich misschien verwonderen, dat de Pausen op de beleening door staf en ring zoo zeer aangedrongen hadden, en evenwel de beleening door den *schepter* aan den Keizer overlieten; maar men bedenke, dat een *staf* en *ring* zinnebeelden van eene Geestelijke regering vertoonden, welke men in de handen der Leeken volstrekt niet dulden wilde, tevens hadden de Pausen bij dit verdrag van *Worms* dit voordeel, dat zij de Keizers beletten, om voortaan de Bisdommen en Abdijen in hun Rijk te vergeven of te verkoo-

(*) *Annalista Saxo pag.* 648. *Abb. Ursperg. Chron. pag.* 204.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073 tot 1517.

koopen, hoewel aan den anderen kant het oppergezag des Keizers over de *Duitsche* Prelaten, ten aanzien van de landsheerlijke regten, bevestigd werd; en als de Keizers de verkiezingen konden bijwonen, kon zulks gewigtige gevolgen voor hun hebben, alzoo zij daar door gelegenheid hadden, om dezelven naar hunnen zin te doen uitvallen, behalven het regt, hetwelk hun werd gelaten, om in gevallen van verschil uitspraak te doen. Doch aan den anderen kant werden de Keizers bij dit verdrag uitgesloten van alle deelneming aan de verkiezing der *Italiaansche* Bisschoppen, en van de Pausfen zelve, welke zij te voren bekrachtigd hadden.

De twist over de *Investituren* had zich niet alleen tot de *Duitsche* Keizers bepaald, schoon hij met dezelven het hevigst werd doorgezet, om de nadere betrekking, welke zij van ouds op *Italië* en *Rome* zelve hadden, maar in *Engeland* werd hij in het begin der XIIde eeuw ook gedreven door den Aartsbisschop ANSELMUS; en in *Frankryk* hadden de Koningen al voor het jaar 1122 de *Investituur* door staf en ring, als ook den Leeneed der Geestelijkheid opgegeven.

In de latere jaren der XIIde eeuw sprak Keizer FREDERIK I, van het merkwaardig gevolg der thans ingevoerde vrije verkiezing der Bisschoppen, zeggende tegen eenen Aartsbisschop van *Keulen*: „zoo lang dit naar den wil des Keizers geschiedde, vond men meer regtschapene Priesters, dan thans, nu zij door de vrije verkiezing tot den Bisschoppelijken Stoel komen. Want zij deelden de *Investi-*

tuur

tuur mede, naar mate hunne zeden die verdienden; maar thans worden zij niet met betrekking tot God, maar naar gunst, verkoren (*)."

CALIXTUS bekrachtigde in het jaar 1123 het geslotene verdrag van *Worms* op eene Kerkvergadering in de *Lateraansche* Kerk te *Rome*. Behalven den twist over de *Investituur*, door welks einde hij zijne regering vermaard gemaakt heeft, had hij ook deel in eenen twist, welken de *Engelsche* Aartsbisschoppen van *Kanterbury* en *York* hadden over de onafhankelijkheid. In het jaar 1072 besliste een Pausselijk Legaat ten voordeele van den Primaat van *Kanterbury*. Maar THURSTAN, die in het jaar 1118 Aartsbisschop van *York* geworden was, handhaafde de regten van zijnen Stoel, waar in hij door PASCHALIS II ondersteund werd. Toen in het jaar 1119 de Kerkvergadering te *Rheims* door CALIXTUS II gehouden werd, liet HENDRIK I wel toe, dat de Aartsbisschop THURSTAN bij dezelve tegenwoordig zou zijn, doch op voorwaarde, dat hij zich van den Paus niet zou laten wijden, evenwel geschiedde dit kort daar na te *Rheims*. HENDRIK verbood hem om deze reden, ooit weder in *Engeland* of in het Hertogdom *Normandië* te komen. In dit Hertogdom te *Gisors* hield de Paus niet lang daar na een mondgesprek met den Koning, wien hij toegaf, dat hij geen *Legaat* naar *Engeland* zou zenden, ten zij op begeerte van den Koning, en wanneer deszelfs Bisschop-

(*) *Arnold. Lubec. Contin. Chron. Slavor. Libr.* III. *ap.* 17.

schoppen niet in staat mogten zijn, zekere zaken van belang tot stand te brengen. De Paus verzocht, dat HENDRIK THURSTAN weder wilde herstellen, hetwelk de Koning weigerde, omdat hij gezworen had, dit nooit te zullen doen. De Paus geloofde, dat het genoeg was, als hij den Koning verzekerde, dat hij Paus was, (*ego Apostolicus sum*,) en dat hij den Koning van dezen eed ontslaan wilde. De Koning verzocht tijd van beraad, en liet den Paus toen melden, dat het tegen zijne eer streed, zulk een ontslag aan te nemen, dewijl niemand den anderen op zijnen eed gelooven zou, als men aan zijn voorbeeld zag, dat die eed te niet gedaan kon worden; alleen wilde hij, om des Pausen wil, dulden, dat THURSTAN in het bezit van het Aartsbisdom *York* hersteld zou worden, mits dat hij naar *Kanterbury* gaan, en aan den Aartsbisschop aldaar gehoorzaamheid beloven zou, zoo als zijne voorzaten gedaan hadden. In het jaar 1120 verklaarde de Paus de Kerk van *York* onafhankelijk van het Aartsbisdom *Kanterbury*, en gelijk de Monnik EADMAR van *Kanterbury* verhaalt, in het volgende jaar gebood hij de herstelling van THURSTAN, op straffe van den ban, waar op het dezen gelukte, te *York* weder te keeren, doch onder voorwaarde, dat hij geenen Godsdienst zou bedienen buiten zijn eigen Kerspel, voordat hij aan de Kerk te *Kanterbury* voldoening gegeven had (*), doch deze voorwaarde heeft hij nooit volbragt.

CA-

(*) EADMER. *Hist. nov. Libr.* V. *pag.* 94. *post Anselmi Cant. Opp.*

CALIXTUS II overleed in December des jaars 1124. De ijverige vereerders van zijnen Stoel prijzen hem, dat hij de Kerk volkomen in vrijheid gesteld heeft, nadat zij te voren door de dwingelandij des Keizers in eene slaafsche onderdrukking geleefd had. Hoe schandelijk hij zijnen mededinger MAURITIUS BURDIN of GREGORIUS VIII behandeld hebbe, hebben wij hier voor gezien, geen wonder, dat deze in de Geschiedenis doorgaans in een ongunstig licht geplaatst wordt; maar hij heeft eenen verdediger van zijne eer in later eeuw gevonden in STEVEN BALUZIUS, die aangetoond heeft, dat BURDIN een man geweest is van voortreffelijke gaven en hoedanigheden, wiens verkiezing tot Paus ook gemakkelijk te regtvaardigen is, gelijk dan ook een der beste gelijktijdige Geschiedschrijvers (*) van hem getuigt: „dat BURDIN verdiend had, van ieder een vereerd en bijna aangebeden te worden, zoo hij niet liever door eene zoo kwalijk beruchte onderneming had willen uitmunten (†)."

Dood van CALIXTUS II. Karakter van den Tegenpaus GREGORIUS VIII.

Nog voor het einde des jaars 1124 verkoren de Kardinalen éénen uit hun midden tot Paus, THEBALDO BUCCAPECU, die den naam COELESTINUS aannam. Maar zoo als zij den gewonen Lofzang aanhieven, riep ROBERT FRANGIPANI met zijne aanhangers en eenige Hovelingen LAMBERT, Kardinaal-Bis-

HONORIUS II wordt Paus.

(*) GULIELM. *Malmesb. Libr.* V. *de Gestis Regg. Anglor.*

(†) STEPH. BALUZ. *Vit. Maurit. Burdini Episc. Bracarensis in Miscellan. L.* III. *p.* 471-514.

V BOEK IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Biſſchop van *Oſtia*, tot Paus uit, die den naam van HONORIUS II aannam. COELESTINUS maakte echter ſpoedig een einde van de wanorden, die daar door ontſtond, door vrijwillig afſtand van zijne waardigheid te doen. HONORIUS, die voelde, hoe weinig *Kanoniek* zijne verkiezing geweest was, deed hetzelfde; maar liet zich terſtond daar op op nieuw verkiezen (*).

Dood van Keizer HENDRIK V. LOTHARIUS wordt Keizer.

In het volgende jaar overleed de laatſte Keizer uit het *Frankiſche* Huis, HENDRIK V. De Paus zond aanſtonds twee *Legaten* naar *Duitschland*, om de verkiezing van den nieuwen Keizer bij te wonen. De keuze viel, tot groot genoegen van den Paus, en waarſchijnlijk niet zonder zijnen invloed, op LOTHARIUS, Hertog van *Sakſen*, die in de oorlogen met den voorgaanden Keizer ten minſten voorgewend had, de vrijheid der Kerk te verdedigen. Zoo zeer waren de omſtandigheden veranderd, dat, daar voorhenen Keizers de verkiezingen der Pauſen moesten bekrachtigen, thans de verkiezing van LOTHARIUS door twee Biſſchoppen mondeling aan den Paus werd bekend gemaakt, om door hem bekrachtigd te worden. De Zusters Zonen van den laatstoverledenen Keizer HENDRIK V, KOENRAAD en FREDERIK, Hertogen van *Frankenland* en *Zwaben*, vatten wel tegen LOTHARIUS de wapenen op, waar uit een oorlog van omtrent tien jaren ontſtond; KOENRAAD nam zelfs den titel van *Duitsch* Koning aan, liet zich

(*) PANDULF. *Vit. Honorii* II. *pag.* 421. *Ejusd. Vit. Auct. Cardin. de Arragon. p.* 422.

zich in het jaar 1228 tot Koning van *Italië* kronen, en ging reeds op *Rome* los; maar de beide Broeders werden zoo wel van de *Duitsche* Bisschoppen, als in het gemelde jaar van den Paus zelven in den ban gedaan.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Met ROGIER, Graaf van *Sicilië*, die na den dood van WILLEM, Hertog van *Apulië*, laatsten afstammeling van ROBERT GUISCARD, in het jaar 1127, het Vorstendom *Salerno*, en de Hertogdommen van *Apulië* en *Kalabrië* in bezit genomen had, geraakte Paus HONORIUS in eenen hevigen twist, hij deed den Vorst niet alleen in den ban, maar trok zelfs in het jaar 1228 tegen hem te veld, maar dewijl het den Paus aan geld haperde, en hij van zijne soldaten verlaten werd, kwam men spoedig tot een verdrag, volgens hetwelk de Paus ROGIER, mits den eed van hulde doende, en eene jaarlijksche schatting belovende, met de beide gemelde Hertogdommen beleende.

HONORIUS II sterft. INNOCENTIUS II en ANACLETUS II te gelijk verkoren.

HONORIUS II stierf in Februarij des jaars 1130. Terstond na zijnen dood haastten zich zestien Kardinalen, ten einde den Kardinaal PETRUS LEONIS, die naar de Pausselijke waardigheid stond, voor te komen, om den Kardinaal GREGORIUS van *St. Angelo* tot Paus te verkiezen, die zich INNOCENTIUS II noemde. Maar de overige Kardinalen, die de meerderheid hadden, gaven hunne stemmen aan den uitgeslotenen Kardinaal PETRUS, die, onder den naam van ANACLETUS II, op denzelfden dag gewijd werd als INNOCENTIUS, maar in eene andere Kerk. ANACLETUS was de Zoon van een' gedoop-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

ten Jood, een' zeer vermogend man te *Rome*, maar die van velen als een woekeraar gehaat werd; ook wordt zijn Zoon door de Schrijvers der tegenpartij niet beter afgeschilderd. Hij had thans uit de Pieterskerk, en eenige andere Kerken, alle kostbaarheden ontroofd, en met het één en ander zoo veel aanhangers gekocht, dat hij volkomen de meerderheid kreeg, waar door INNOCENTIUS zich in het jaar 1130 genoodzaakt zag, met zijne Kardinalen naar *Frankryk* te wijken.

ROGIER door ANACLETUS II Koning van Sicilie gemaakt.

Het was de zaak dezer beide Pausen, zich van de gunst der Vorsten te verzekeren. ANACLETUS verkreeg die van ROGER of ROGIER, door dezen Hertog de waardigheid en titel van Koning van *Sicilien* te schenken, en hem het bezit van het Vorstendom van *Kapua*, het Hertogdom van *Napels*, *Apulië*, *Kalabrië* en *Sicilië* te verzekeren; van deze landschappen had *Kapua* zijnen eigenen regtmatigen Vorst, ROBERT, maar deze had zich voor INNOCENTIUS verklaard, reden genoeg voor ANACLETUS, om hem van zijne heerschappij te ontzetten; *Napels* had nooit aan eenen *Noormannischen* Vorst behoord, maar de Pausen hadden reeds de gewoonte, om landen, op welke zij geen het minste regt hadden, aan Vorsten weg te schenken, van welken zij zich voordeel beloofden, en deze Vorsten gebruikten deze giften van de Pausen als een schijnbaar regt, om zulke landen aan derzelver bezitters te ontnemen.

INNOCENTIUS wordt erkend op

INNOCENTIUS daartegen werd in *Frankryk* als de regtmatige Paus erkend, alwaar hij in het jaar 1131 eene Kerkvergadering hield te *Rheims*, op welke hij den

den Tegenpaus in den ban deed. Dit was ook reeds in het jaar 1130 geschied te *Wurtsburg*, op eene Kerkvergadering, alwaar Keizer LOTHARIUS zich insgelijks voor INNOCENTIUS verklaarde. In het volgende jaar hield deze Paus een mondgesprek met den Keizer, die bij deze gelegenheid van denzelven het *Investituur*-regt terug verlangde, hetwelk den Paus in zijne tegenwoordige omstandigheden verlegen maakte, maar de vermaarde Abt BERNHARD van *Clairveaux* verzette zich met zoo veel stoutheid tegen den Keizer, dat deze dien eisch niet verder aandrong.

de Kerkvergadering te Rheims.

LOTHARIUS, die reeds in het jaar 1131 door INNOCENTIUS te *Luik* gekroond was, trok ook in het volgende jaar naar *Rome*, doch uit hoofde van de onlusten in *Duitschland*, met niet meer dan 1500 man. Evenwel nam hij in het jaar 1133 een gedeelte van *Rome* dadelijk in bezit, en werd toen van INNOCENTIUS, die ook te *Rome* gekomen was, in de Kerk van *Lateranen* plegtig tot Keizer gekroond. Ook kwam de Paus met den Keizer overeen, dat de Paus aan den Keizer het erfgoed van MATHILDIS, (*Allodium Mathildis*,) zou overlaten, mits dat het na 's Keizers dood weder aan den Roomschen Stoel vervullen zou.

LOTHARIUS wordt door INNOCENTIUS tot Keizer gekroond

In hetzelfde jaar keerde de Keizer, wiens krijgsmagt te zwak was, weder naar *Duitschland* terug, gelijk INNOCENTIUS, die te *Rome* tegen zijnen mededinger niet bestand was, insgelijks die stad verliet; maar daartegen in het jaar 1134 te *Pisa* op eene Kerkvergadering, bij welke ook BERNHARD

INNOCENTIUS moet Rome weder verlaten.

van

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073 tot 1517.

van *Clairveaux* tegenwoordig was, ANACLETUS op nieuw bande; hij werd verders in genoegzaam alle Christen landen erkend, behalve in *Italië*, alwaar de Koning van *Sicilië*, wiens magt gestadig aanwies, voor hem zoo gevaarlijk was, dat hij bij den Keizer nadrukkelijk aanhield, om onderstand en hulp.

LOTHARIUS trekt andermaal naar Rome. Zijn dood. Dood van ANACLETUS.

LOTHARIUS kwam derhalve in het jaar 1136 voor de tweedemaal in *Italië*, maar thans verzeld van eene sterkere krijgsmagt, ook maakte hij zulke voortgangen, dat hij zelfs *Apulië* bemagtigde; doch in het volgende jaar 1137 stierf de Keizer, op zijnen terugtogt naar *Duitschland*, waar op Koning ROGER weder begon de overhand te krijgen, toen de dood van den Tegenpaus ANACLETUS II in het begin des jaars 1138 eene verandering maakte. Men beschuldigt dezen Paus van vele buitensporigheden en onkuische zeden, ook maakt de Heil. BERNHARDUS eene zoo schandelijke afbeelding van hem, als men van een tegenpartij alleen verwachten zou kunnen. Zijne aanhangers verkoren wel tot zijnen opvolger den Kardinaal GREGORIUS, onder den naam van VICTOR IV, maar deze werd door den ijver van den Abt BERNHARD, en door de geldsommen, welke INNOCENTIUS besteedde, spoedig van zijne voornaamste aanhangers verlaten, en genoodzaakt, zich na eene schaduwregering van twee maanden aan de voeten van zijnen mededinger neder te werpen.

INNOCENTIUS doet den Koning van Sicilie in den ban.

Thans hield INNOCENTIUS in het jaar 1139 eene algemeene Kerkvergadering, welke de *tweede Lateraansche* genoemd wordt, op welke hij den ban uitsprak tegen ROGER, Koning van *Sicilië*, die den Tegenpaus ANACLETUS beschermd had.

On-

Onder het Pausfchap van HONORIUS II, omtrent het jaar 1228, was zekere Priester en Kluizenaar, ARNOLF, te *Rome*, alwaar hij voorgaf, dat hem een Engel verfchenen was, die hem geboden had, in deze Hoofdftad de ondeugden der Geestelijkheid in den naam van God openlijk te beftraffen. Hij deed dit ook met alle koenheid, en verweet aan de Geestelijkheid, voornamelijk aan de Kardinalen, hunne hovaardij, weelde en geldgierigheid, hen vermanende, om het leven van CHRISTUS en de Apostelen na te volgen. Men verbood hem dit prediken, en als hij daar mede aanhield, werd hij heimelijk bij nacht gevat, en in den *Tiber* verdronken (*). PLATINA noemt hem, in het leven van HONORIUS II, eenen voortreffelijken Prediker van den Christelijken Godsdienst, die door de lagen der Geestelijken te *Rome* omgebragt is geworden, omdat hij te fcherp tegen hunne ongebondenheden was uitgevaren, en hun de armoede van CHRISTUS had aangeprezen. „Velen van den *Romeinfchen* Adel," vervolgt hij, „volgden hem, als een' waar leerling van CHRISTUS en de Profeten; verhieven hem tot den hemel; maar maakten even daar door haat en toorn tegen den welmeenenden man gaande, tot zijnen ondergang. Het is onzeker, of deze zeer heilige man Priester, Monnik of Kluizenaar geweest is. Sommigen fchrijven ook, dat HONORIUS zelve zijnen moord heeft afgekeurd; maar dat hij den aanlegger van eene zoo fchandelijke daad niet heeft kunnen ontdekken."

V BOEK IV Hoofdft. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

ARNULF, een Priester en Kluizenaar, predikt tegen de Geestelijken.

Thans

(*) TRITHEM. *Chron. Hirfaug. T.* I. *p.* 389.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

ARNOLD van Brescia insgelijks

Thans op de bovengemelde Kerkvergadering te *Rheims* kwam de zaak van eenen dergelijken man, ARNOLD VAN BRESCIA, een man, die zonder eenig vermogen, dan hetwelk zijne kundigheden, moed en ijver, en zijne welſprekendheid hem gaven, voor den Paus en de Geestelijkheid gevaarlijk begon te worden, te berde. Hij voerde den naam naar zijne geboorteſtad *Brescia* of *Brixia*, in *Opper-Italië.* Eenigen tijd het onderwijs van ABELARD in *Frankryk* genoten hebbende, werd hij Geestelijke en Voorlezer in de Kerk van zijne vaderſtad. De Bisſchop OTTO van *Freyſingen* (*) ſchrijft van hem, dat het hem niet ontbroken hebbe aan natuurlijke begaafdheden; maar dat hij meer woordenrijk dan nadrukkelijk ware in het ſpreken; een liefhebber van zeldzaamheden en jeukerig naar nieuwigheden; hoedanig ſoort van lieden geneigd is, om Ketterijen voort te brengen, en Kerkelijke ſcheuringen te veroorzaken. „ Hij trok het Geestelijke kleed alleen aan," vervolgt de Bisſchop, „ om meer te kunnen bedriegen, hij ſchimpte op alles, knaagde aan alles, zonder iemand te verſchoonen. Hij zocht de Geestelijken en Bisſchoppen te benadeelen, vervolgde de Monniken en vleijde alleen de Leeken. Want hij zeide, dat geene Geestelijken, die iet in eigendom, noch Bisſchoppen, die de Regalien, noch Monniken, die geld of goed bezaten, op eenigerlei wijze zalig konden worden. Bovendien zal hij ook van het Sacrament des Altaars en van den Kinderdoop niet

(*) *De Gest. Imp. Trider.* I. *L.* II. *C.* 20.

niet behoorlijk gedacht hebben. Als hij op deze en andere wijze de Kerk van *Brescia* ontrustte, en den Leeken dier plaats, wier ooren kittelachtig waren omtrent de Geestelijken, de Kerkelijke Schriften boosfelijk verklaarde; werd hij op de groote Kerkvergadering te *Rome* door INNOCENTIUS gehouden, van den Bisfchop der bovengemelde ftad en van de Geestelijken befchuldigd, en de Paus gebood hem het ftilzwijgen, opdat eene zoo gevaarlijke leere niet verder verbreid mogt worden. Nu vlugtte ARNOLD over de *Alpen*, en verkondigde een' tijd lang zijne leer in de *Alemannifche* ftad *Turgum*, (het hedendaagsch *Zurich*.")

Indien ARNOLD ook van geloofsdwalingen befchuldigd geweest ware, zou de Paus hem zeker als een' Ketter harder behandeld hebben, maar zijne gevoelens omtrent den rijkdom der Geestelijkheid waren voor haar gevaarlijk genoeg. Geen wonder, dat de Abt BERNHARD van hem fchrijft (*): „ dat hij als een booze Scheurmaker bij den Paus aangeklaagd, en van denzelven genoodzaakt is geworden, om zijn vaderland te verlaten; hebbende hij moeten zweeren, zonder 's Paufen verlof niet derwaards te zullen keeren." Voor het overige toont deze beroemde Heil. Abt, dat hij even zoo bang zal geweest zijn voor de Kerkelijke goederen, als de bovengemelde *Duitfche* Bisfchop; daar hij van dezen ARNOLD verders zegt: „ dat het te wenfchen was, dat zijne leer zoo gezond

(*) *Epist.* 195.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

zond ware, als zijn leven ftreng was; hij was een mensch, die at noch dronk, en die, met den Duivel, alleen hongerde en dorstte naar het bloed der zielen; één van het getal der genen, welken de Apostolifche waakzaamheid kenmerkt, dat zij de gedaante van godzaligheid hebben, maar de kracht derzelve verloochenen. — Vervloekt van den Apostel PETRUS, had hij ABELARD aangehangen, en alle deszelfs door de Kerk veroordeelde dwalingen met hem, en nog meer dan hij, hardnekkig zoeken te verdedigen. Op eene andere plaats (*) noemt hij hem den wapendrager van dezen GOLIATH, met wien hij gemeenfchappelijk zich opgemaakt had tegen den Heere en tegen zijnen Gezalfden. PAGI echter heeft beweerd (†), dat zijne dwalingen in den XXIIIften *Canon* der tweede Kerkvergadering van *Lateranen* veroordeeld zouden zijn in de verachters der Sacramenten, van den Geestelijken ftand en van het huwelijk. Een vernuftig Schrijver uit den naastvolgenden tijd fchijnt het berigt van OTTO van *Freifingen* als Dichter omfchreven te hebben (§), aangaande ARNOLD, doch hij voegt 'er nog bij, dat ARNOLD veel waarheid gezegd hebbe, hoewel met onwaarheid gemengd, als zijne tijden maar geene getrouwe vermaningen verfmaad had-

(*) *Epist.* 198.

(†) *Critic. in Annall. Baronii ad a.* 1139. *n.* 9. *pag.* 1139.

(§) *Guntheri Ligurinus Libr.* III. *v.* 262. *fqq.*

hadden; ook had hij de fraaije kunst verstaan, om onder het beeld der waarheid te bedriegen:

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Veraque multa quidem, nisi tempora nostra fideles
Respuerent monitus, falsis admixta monebat.
Et fateor, pulchram fallendi noverat artem,
Veris falsa probans; quia tantum falsa loquendo
Fallere nemo potest; veri sub imagine falsum
Influit, et furtim deceptas occupat aures.

ARNOLD was eerst in het jaar 1140 naar *Frankryk* gevlugt, maar als hij zich hier met ABELARD, wien de Abt BERNHARD zoo hevig vervolgde, tegen dezen verbond, bragt de Abt het bij den Paus daar toe, dat deze bevel gaf, om hen elk bijzonder in een Klooster op te sluiten, en hunne Boeken te doen verbranden (*). Thans eerst begaf ARNOLD zich naar *Turegum*, alwaar hij zijne grondregelen, even als hij te *Brescia* gedaan had, voordroeg; maar ook hier liet hem de Abt geen rust, veel meer schreef hij aan den Bisschop van *Constans*, dat hij dezen vijand van CHRISTUS, dezen vervolger der Geestelijkheid, niet moest dulden in zijn Kerspel, of liever dat hij hem moest laten opsluiten (†). Zelfs als de Kardinaal GUIDO van *Castello*, Pausselijke Legaat in *Frankryk*, ARNOLD heimelijk in zijn huis nam, hield hem BERNHARD (§) de waarschuwing van den Apostel voor, om eenen Ketterschen mensch na herhaalde waarschuwing te verwerpen.

(*) *Innocent.* II. *Epist. in Act. Concil. Senon. a.* 1140. *ap.* HARD. *Tom.* VI, *P.* II. *pag.* 1224.

(†) *Epist.* 195. (§) *Epist.* 196.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

pen. Van dezen tijd af hoorde men van ARNOLD niets meer, zoo lang INNOCENTIUS leefde.

Oproer der Romeinen tegen INNOCENTIUS.

Misschien hebben zijne grondregelen invloed gehad op den opstand der *Romeinen* tegen den Paus, in het jaar 1143, hoewel 'er de Schrijvers van dien tijd niets van melden. De inwoners van *Tivoli*, (het oude *Tibur*,) waren van den Paus in den ban gedaan, en werden door de *Romeinen* bedwongen, die, nu verbitterd door derzelver wederstand, van den Paus begeerden, dat hij die stad zou ontmantelen, als de Paus dit weigerde, rotten zij te hoop, en willende de oude gedaante van regering invoeren, stelden zij eenen *Senaat* aan, en kondigden *Tivoli* op nieuw den oorlog aan, zonder dat INNOCENTIUS het een of ander kon verhinderen (*).

De Paus door Koning ROGIER gevangen.

Nog ongelukkiger was de Paus jegens den Koning ROGIER van *Sicilië* geweest. Dezen had hij op de Kerkvergadering van *Lateranen* in den ban gedaan, maar ROGIER kreunde zich hier zoo weinig aan, dat hij veel meer in het jaar 1139 zich bijna van geheel *Apulien*, na den dood van den Hertog RAINULF, meester maakte. Om hem te stuiten trok de Paus met 1000 ruiters en eene menigte voetvolk hem tegen bij *San Germano*, bij welke plaats, na eenige vruchtelooze onderhandelingen, den 22sten Julij 1139 een gevecht voorviel, in hetwelk het Pausselijke leger geslagen, en de Paus zelve gevangen werd. De Koning behandelde hem echter heel staatkundig, en liet den gevangenen Paus op het ne-

(*) OTTO FRISING. *Chron. L.* VII. *C.* 27.

nederigst verzoeken, om met hem vrede te sluiten, hetwelk de Paus zonder uitstel bewilligde, waar op ROGIER en zijne Zonen den Paus te voet vielen; hem om vergiffenis verzochten, en aan den Heiligen PETRUS, den Paus en zijne regtmatige opvolgers den eed van trouwe en leenroerigheid zwoeren, en ook de gewone jaarlijksche schatting beloofden; waar tegen de Paus INNOCENTIUS ROGIER als *Koning van Sicilië* erkende; te meer, omdat, gelijk hij zeide, zijn voorzaat HONORIUS II het Koningrijk van *Sicilië* gesticht had, hoewel men weet, dat hetzelve met toestemming van den Tegenpaus ANAKLETUS opgerigt was. Dus strekte zelfs de gevangenschap van den Paus tot bevestiging van zijne heerschappij over een nieuw Koningrijk, en hij wist, even gelijk zijne voorzaten, een voordeelig gebruik te maken van den naam des Apostels PETRUS. Volgens verhaal van nieuwer Schrijvers, hoewel zonder gezag der Ouden, begeerde ALFONSUS VII, Koning van *Kastilië*, van den Paus, als opvolger van PETRUS, dat hij den Graaf ALFONSUS van *Portugal*, die zich sedert het jaar 1139 Koning noemde, deswegens in den ban zou doen, doch als ALFONSUS van *Portugal* aan den Paus jaarlijks twee Mark gouds beloofde, verkreeg hij van denzelven in het jaar 1141 de bevestiging van zijne Koninklijke waardigheid.

Dood van INNOCENTIUS II.

Met meer zekerheid weet men, dat INNOCENTIUS het Rijk van *Frankryk* in het jaar 1140 onder een *Interdict* of verbod van Godsdienst bragt, omdat de Koning LODEWYK VII den Aartsbisschop van *Bourges* volstrekt niet wilde erkennen. Maar deze

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Paus, die de grootste Vorsten zoo heerschzuchtig behandelde, kon de inwoners van *Rome* niet beteugelen; zij bleven tegen hem oproerig, hetwelk zijnen dood verhaastte, die den 24sten September des jaars 1143 voorviel (*).

De Romeinen willen de oude regeringsvorm herstellen.

De *Romeinen* schreven verscheidene keeren aan den Keizer KOENRAAD III, die sedert het jaar 1138 op den troon zat, hem verzekerende van hunne getrouwheid en bijstand; als hij hun niet antwoordde, schreven zij hem nader (†); dat zij het *Romeinsche* Rijk wilden herstellen, zoo als het onder KONSTANTYN en JUSTINIAAN geweest was, dat zij daarom den *Senaat* weder hadden hersteld; zij verzochten hem spoedig over te komen, en te *Rome*, de Hoofdstad der wereld, zijn verblijf te vestigen, en sloten hunnen Brief met de volgende wenschen in dichtmaat:

Rex valeat, quidquid cupit obtineat, super hostes
Imperium teneat, Romæ sedeat, regat orbem;
Princeps terrarum, ceu fecit Justinianus,
Cæsaris accipiat Cæsar, quæ sunt sua, Præsul,
Ut Christus jussit Petro solvente tributum.

KOENRAAD verwierp deze voorstellen als een ijdel gezwets, maar ontving den Kardinaal GUIDO van *Pisa*, en andere aanzienelijke mannen, door de Roomsche Kerk aan hem gezonden, met alle eer. Hij was voorheen, toen hij de wapens tegen den Keizer LOTHA-

(*) OTTO *Frising. Chron. Libr.* VII. *Cap.* 27.

(†) Deze Brief is door OTTO *Frising.* bewaard, *de Gest. Fred.* I. *Imp. L.* I. *C.* 28.

THARIUS had opgevat, door Paus INNOCENTIUS II in den ban gedaan, maar thans had de Pausfelijke partij zelve in *Duitschland* hem tot de Keizerlijke waardigheid bevorderd. Maar zijne overhaaste verkiezing, tot welke men de aankomst van Hertog HENDRIK van *Beyeren* en *Sakfen* niet had afgewacht, had hem in twist gebragt met dit Opperhoofd van het *Welffche* Huis, welke wel door deszelfs dood in het jaar 1139 fcheen te eindigen, maar toch twee partijen te weeg bragt, die meer dan twee honderd jaren lang *Duitschland* en *Italië* hebben doen daveren; de *Welfifche* en de *Hohenftaufifche*, van welke de eerfte door eene nieuwe verandering de ijverige Pausfelijke geworden is. Ondertusfchen had toch KOENRAAD zijn gebruik kunnen maken van de voorftellen der Romeinen, te meer, daar deze onlusten verfcheidene jaren voortduurden.

COELESTINUS II wordt Paus.

Drie dagen na den dood van INNOCENTIUS werd op den 26ften September des jaars 1143 de Kardinaal GUIDO van *San Marco* uit de Familie *Castello* in *Toskane*, onlangs Pausfelijke Legaat in *Frankryk*, een leerling van ABELARD, en befchermer van ARNOLD van *Brescia*, onder den naam van COELESTINUS II., op den Pausfelijken troon verheven. Hij hief het *Interdict* of verbod van Godsdienst weder op, hetwelk zijn voorzaat op *Frankryk* gelegd had. Evenwel ftond hij op het punt, om in twist te geraken met den Koning van *Sicilien*, omdat hij het onder zijn voorzaat met denzelven gefloten verdrag weigerde te bevestigen. Maar hij overleed den 9den Maart 1144.

V BOEK IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Voorzeggingen van den Abt MALACHIAS.

COELESTINUS II is de eerſte onder de Pausſen, op welken de vermaarde voorzeggingen van den Aartsbisſchop MALACHIAS doelen. Deze *Ierſche* Aartsbisſchop, in zijne moedertaal MALMEDOIC O MORGAR genoemd, was door twee Bisſchoppen van zijn vaderland onderwezen, en tot eene Monniken-godzaligheid gevormd. Hij werd ſpoedig plaatsvervanger van eenen Bisſchop, en vervolgens Bisſchop van *Connereth;* hij bouwde Kloosters, en gaf aan dezelve Opzieners, tot hem in het jaar 1134 de Aartsbisſchop van *Armagh* op zijn doodbed tot zijn' opvolger, en dus tot *Primaat* van *Ierland* benoemde. In deze waardigheid werd hij door benijders en vijanden vervolgd. Een derzelven beroofde zijne Kerk van den zoogenoemden *Staf van* JEZUS, dien de Zaligmaker zelve gedragen en gemaakt zou hebben, met goud beſlagen, en met juweelen verſierd; met denzelven trok hij rond, en kreeg daar door vele aanhangers, tot hij genoodzaakt was, denzelven terug te geven. Na binnen drie jaren de rust en orde in zijn Aartsbisdom herſteld te hebben, gaf MALACHIAS hetzelve aan een ander over; maar nu bedenkende, dat aan den Metropolitaanzetel in het Aartsbisdom van *Armag* de hoogſte eer, het Pausſelijk *Pallium*, nog ontbrak, deed hij deswegens eens en andermaal eene reize naar *Rome;* op de laatſte dezer reizen ſtierf hij, zoo als hij gewenscht, en gelijk men verhaalt, ook voorzegd had, in het Klooster *Clariveaux.* De Abt BERNHARD, die bij zijn ſterven tegenwoordig was, heeft zijn leven, en daar in verſcheidene wonderen, die hij verrigt zou heb-

hebben, zelfs de opwekking van eenen dooden, omstandig beschreven (*). Deze heeft ook twee Predikatien op zijn overlijden gehouden (†). Deze werkzaamheden van den Heiligen BERNHARDUS, tot eerwaardige gedachtenis van zijnen vriend, hebben veel toegebragt, dat MALACHIAS naderhand onder de Heiligen van zijne Kerk geplaatst is geworden (§).

Aan dezen MALACHIAS dan worden *Voorzeggingen* toegeschreven *over de toekomende Pausſen*, (*Prophetia de futuris Pontificibus*,) die hij ten tijde van INNOCENTIUS II opgesteld, en van COELESTINUS II tot den laatsten van alle Pausen voortgezet zal hebben (**). Zij bestaan slechts uit weinige woorden, in welke het karaktermatige van elken Paus uitgedrukt zijn zal. Maar deze woorden zijn meestendeels zoo raadselachtig of zoo laf, dat men de gedwongenste uitleggingen te hulp heeft moeten roepen, om derzelver vervulling in elken Paus te vinden. Zoo is de Paus PIUS VI aangeduid met de woorden *Peregrinus religiosus*, (de Godsdienstige Pelgrim,) dit karakter kan men in denzelven niet ontdekken, ten ware men zijne reize naar *Weenen* of

(*) *Liber de Vita et Rebus Gestis S. Malachiæ, Hiberniæ Episcopi Opp. T.* II. *p.* 663-698.

(†) *Sermones duo in transitu S. Malachiæ Tom.* III. *Opp. p.* 326-332.

(§) *Bulla Canonisationis B. Malachiæ, in* BERNHARDI *Opp. Tom.* II. *p.* 697.

(**) Men zie van dezelven FABRICIUS *Bibl. med. et inf. Latinit. Tom.* V. *v. Malachias. p.* 9.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

of zijne vervoering naar *Frankryk* daar toe brengen wilde. De tegenwoordige Paus zal door de woorden *Aquila rapax*, (*de roofzuchtige arend*,) onderscheiden moeten zijn. Van de tijden van den allerlaatsten der Pausen, (daar zullen 'er na den tegenwoordigen nog XV zijn,) wordt voorzegd: ,, De ,, *Roomsche* Kerk zal in de uiterste vervolging zitten; de *Roomsche* PETRUS zal de Kerk onder vele jammeren weiden; na het einde derzelven zal ,, de stad van de zeven heuvelen verwoest worden, ,, en de ontzagchelijke Regter zal zijn volk oordeelen." Om al deze voorzeggingen te schrijven, behoefde men juist nog geen Profeet te zijn, en bovendien is het misschien nog niet zoo zeker, dat zij van den Heil. MALACHIAS oorspronkelijk zijn; dewijl de Heil. BERNHARD, schoon hij van zijne gave der voorzegging spreekt, evenwel geen het minste gewag van deze voorzeggingen maakt.

LUCIUS II door de Romeinen gestenigd.

Onder den opvolger van COELESTINUS, LUCIUS II, voorheen Kardinaal GERARDO CACCIANEMICI, rezen de onlusten te *Rome* ten hoogsten trap. In verre landen werd het gezag van den Paus hoog geëerbiedigd, voornamelijk, door Vorsten, die zijnen invloed noodig hadden. ALFONSUS, Koning van *Portugal*, bij voorbeeld, vervoegde zich in eenen Brief (*) aan dezen Paus, met aanbod van Vasal, (*proprius miles*,) van den Apostel PETRUS en den Paus te zullen zijn, met eene jaarlijksche schatting van twee oncen goud, mits dat hij de bescherming van

(*) *Ap.* BALUZ. *Miscell. L.* II. *p.* 220.

van den Apostolifchen Stoel genoot, en LUCIUS beloofde hem, in zijn antwoord, befcherming tegen Geestelijke en Ligchamelijke vijanden, en den ingang in het Koningrijk der Hemelen.

Maar zoo eerbiedig behandelde men den Paus niet in de nabuurfchap, waar de zwakheid zijner regering meer in het oog liep. Een Mondgefprek tusfchen den Paus en Koning ROGIER van *Sicilië*, te *Caperato*, in het jaar 1144 vruchteloos afgeloopen zijnde, liet de Koning het *Romeinfche Kampanië* door zijnen Zoon verwoesten, hoewel hij kort daar na met den Paus tot een vergelijk fchijnt gekomen te zijn. — Maar de Paus had zich nog meer over de *Romeinen* te beklagen. OTTO van *Freyfingen* (*) verhaalt, dat de *Romeinen*, behalve den door hen aangeftelden *Senaat*, ook eenen *Patricius* verkoren hebbende, voor denzelven van den Paus alle landsheerlijke regten vorderden, willende, dat de Paus, als Bisfchop, zich, gelijk de oude Priesters, met de tienden en vrijwillige giften zou vergenoegen; waar door de Paus kort daar op wegens zoo vele bekommeringen, van verdriet geftorven zal zijn. Maar volgens den Kardinaal van *Arragonië* (†) zal hij de *Senatoren* gewapenderhand genoodzaakt hebben, het *Kapitolium* te verlaten, en hunne waardigheden af te zweeren. Doch, GOTTFRIED van *Viterbo*, die in dezen tijd leefde, verhaalt, dat de Paus in deze onderneming op het Ka-

(*) *Chron. Libr.* VII. *Cap.* 31.

(†) *In Vita Lucii* II. *pag.* 157.

V BOEK IV Hoofdft. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Kapitool zoo ongelukkig is geweest, dat hij in een oogenblik terug geflagen, en met groote fteenen zoo hevig getroffen is geworden, dat hij tot zijnen dood toe, die den 25ften Februarij 1145 volgde, niet weder op den Pausfelijken Stoel heeft kunnen zitten.

EUGENIUS III wordt uit Rome gedreven.

De Kardinalen haastten zich, opdat deze onlusten door het ledigftaan van den Pausfelijken Stoel niet gevaarlijker mogten worden, om denzelven te vervullen, en verkoren PETRUS BERNHARD uit *Pifa*, Abt van een *Cistercienfer* Klooster bij *Rome*, een leerling van den Heil. BERNHARD, tot Paus, onder den naam van EUGENIUS III. Maar toen hij in de Pieterskerk zich wilde laten wijden, vernam hij, dat de *Senatoren* voornemens waren, om hem te noodzaken, om hen in hunne waardigheid te bevestigen, waarom hij met de Kardinalen de vlugt nam in het Klooster *Farfa*, waar zijne inwijding voltrokken werd. Vervolgens begaf hij zich naar *Viterbo*, waar hij tijding kreeg van den treurigen toeftand der Christenen in het Heilige Land, hetwelk hem aanleiding gaf, om den Koning van *Frankryk*, LODEWYK VII, tot eenen nieuwen kruistogt aan te fporen. Middelerwijl hadden de Romeinen den Pausfelijken Bevelhebber in hunne ftad afgezet, en zich van de Pieterskerk en de geheele ftad meester gemaakt; waarom de Paus vooreerst hunnen *Patricius* in den ban deed, en hen vervolgens met hulp van die van *Tivoli* noodzaakte, den vrede te vragen, welken hij hun verleende, onder voorwaarde, dat zij het *Patriciaat* affchaffen, zijnen Bevelhebber herftellen, en de Senatoren alleen naar zijnen wil aannemen zouden.

Dus

Dus keerde EUGENIUS III tegen het einde des jaars 1145 naar *Rome* terug, maar alzoo de *Romeinen Tivoli* ten gronde toe wilden vernielen, en de Paus dit weigerde, moest hij in 1146 de ſtad andermaal verlaten. Kort na dat de Paus de regering aanvaard had, was ARNOLD van *Brescia* ook te *Rome* gekomen, alwaar hij dit vuur van oneenigheid merkelijk aanblies, door zijne voordragt, dat de Paus geen ander dan Kerkelijk gezag aldaar behoorde te oefenen (*).

EUGENIUS nam vervolgens de wijk naar *Frankryk*, terwijl zijn oude Leermeester, de Abt BERNHARD, zijne zaak zich met ernst aantrekkende, eenen nadrukkelijken Brief aan de *Romeinen* ſchreef, ten einde hen te vermanen, om, gelijk hij zich uitdrukt, weder te keeren tot den Herder en Bisſchop, (Opziener,) van hunne zielen; zich met God, en met hunne Prinſen, PETRUS en PAULUS, te verzoenen; als ook met zoo vele duizend Martelaren, die bij hen, maar nu tevens tegen hen waren; en eindelijk ook met de ganſche Kerk der Heiligen (†). Te gelijker tijd drong hij met eenen Brief (§) bij den Keizer aan, dat hij het zwaard behoorde aan te gorden, om aan den Keizer, het gene des Keizers was, en aan God, het gene Godes was, weder te bezorgen, en de *Romeinen* te ſtraffen. In het bijzonder deed hij den Paus eenen gewigtigen dienst,

(*) OTTO *Freyſing de Gest. Frid.* I. *Imp. L.* II. C. 20.
(†) *Epist.* 243. *Opp. Tom.* I. *pag.* 241.
(§) *Epist.* 244.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

dienst, toen hij in het jaar 1146 zelve naar *Duitschland* reisde, en den Keizer tot eenen kruistogt naar het Heilige Land overhaalde. — Ook hielp hij den Paus met raad en daad, om in het midden van deze omstandigheden zijn gezag te handhaven, gelijk hij deed in het jaar 1147 en 1148, door twee Kerkvergaderingen te houden, eene te *Parys*, en eene te *Rheims*, op welke de zoogenoemde Ketterijen veroordeeld, en verscheidene vastftellingen in Kerkelijke zaken gemaakt werden. Zoo ver ging deze invloed van den Abt op den Paus, dat deszelfs Kardinalen zich daar over ten uiterften misnoegd toonden, doch de Abt wist hen door zachte woorden en nederige verklaringen te bevredigen.

Ondertusschen werd de Paus door zijnen raad meermalen in netelige omftandigheden gebragt. In het jaar 1140 verkoos een gedeelte der Domheeren van *York* WILLEM, een' Zusterszoon van Koning STEVEN, maar een ander gedeelte den Abt MURDACH, een' *Cistercienser* Monnik en Leerling van den Heil. BERNHARD, tot Aartsbisschop. De eerfte, als de meeste ftemmen hebbende, werd door HENDRIK, Bisschop van *Winchester*, 's Konings Broeder, gewijd; maar MURDACH wendde zich tot den Paus, en werd door BERNHARD onderfteund. WILLEM bleef echter in het bezit van het Aartsbisdom tot in het jaar 1147, wanneer de Paus hem op de vergadering te *Parys* afzette. BARONIUS zelve erkent de onregtvaardigheid van dit vonnis, schoon hij tevens aanmerkt, dat dit de heiligheid van BERNHARD niet benadeelt, als dit niet ontkende, dat hij somtijds door valsche be-

beřigten misleid was geworden. WILLEM is naderhand onder de Heiligen der *Engelsche* Kerk geplaatst, ook heeft hij na 's Pausen dood het Aartsbisdom weder gekregen.

Voorschrift van BERNHARD aan Paus EUGENIUS.

BERNHARD beijverde zich nog, om een blijvend gedenkstuk van zijne verkleefdheid aan den Paus te geven, waarom hij, om dezen tijd, een werk opstelde, behelzende regelen en voorschriften voor eenen Paus (*); in het tweede Boek van dit werk onderrigt hij den Paus, waar hij zijne aandacht op behoore te vestigen, te weten, *op zich zelven*, *op het gene onder hem*, *om hem*, en *boven hem* is. In zich zelven moest hij overwegen: *wat*, *wie*, en *hoe hij gesteld was?* Op de *eerste vraag* is het antwoord: *een mensch*, gevolgelijk een redelijk en sterfelijk dier, waar uit zekere lessen volgen. De tweede vraag is ligt beantwoord: Hij is *Paus;* maar dit behandelt de Abt omstandiger; hij leert den Paus, dat hij deze grootheid niet gekregen heeft, om te heerschen, maar om anderen te dienen; hij zou meer werk vinden, dan hij afkon enz. „ Gij zijt," zegt hij verders, „ de groote Priester, de Prins der Bisschoppen, de erfgenaam der Apostelen, in Eerstgeboorte *Abel*, in regering *Noach*, in Patriarchaat *Abraham*, in orde *Melchizedek*, in waardigheid *Aäron*, in aanzien *Mozes*, in regterlijke magt *Samuel*, in vermogen *Petrus*, in zalving *Christus*. Aan u zijn de sleutelen gegeven, en de scha-

(*) *De Consideratione Libri* V. *ad Eugenium* III. *T.* II. *Opp. p.* 413-464.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G Jaar 1073. tot 1517.

fchapen toevertrouwd. Daar zijn nog wel andere Deurwachters van het Koningrijk der Hemelen, en Herders der Kudden, maar aan u is de geheele kudde overgelaten. Immers toen CHRISTUS aan PETRUS beval, zijne fchapen te weiden, zonderde hij 'er geene uit; en deze zelfde Apostel wandelde op de zee, welke de wereld beteekent, tot zijnen Meester." De derde vraag geeft hem gelegenheid, om den Paus verfcheidene deugden aan te prijzen.

In het *derde* Boek wordt den Paus voorgehouden, wat hij *onder* of *beneden zich* heeft op te merken. Aan hem, als erfgenaam der Apostelen, is de *geheele wereld* als erfenis toebedeeld, doch niet ter bezitting of ter beheerfching, — maar ter *bezorging* en *besturing*, (*dispenfatio.*) Hij moet de Ongeloovigen bekeeren, de Ketters en Scheurmakers tot het regte geloof en tot de eenheid terug brengen, ook in toom houden, dat zij geen nadeel aanrigten. Vervolgens klaagt hij, dat de geest van eerzucht, die alleen het zijne zocht, de geheele Katholijke Kerk en ook den Apostolifchen Stoel befmet heeft, dat 'er een misbruik gemaakt wordt van de beroepingen op den Apostolifchen Stoel, waar van het gevolg is, dat de Bisfchoppen trotfcher, en de Monniken liederlijker, ja zelfs armer worden; maar anderen ergeren zich, worden onwillig, en lasteren. Eindelijk brengt hij den Paus onder het oog, dat de wetten door hem zelven voor eenige jaren aan de Geestelijkheid, (*Clerus*,) voorgefchreven, geheel niet waargenomen werden.

In het *vierde Boek* overweegt hij het gene *om den Paus*

Paus is. De *Geestelijkheid* van *Rome* behoorde de gefchiktfte van allen te zijn, maar desniettemin klaagt hij over de flechte zeden der *Romeinen*, en der Prelaten van het Pausfelijke Hof, over de eerzucht, geldgierigheid en kleederpragt dezer laatften, over de hebzucht der Pausfelijke *Legaten*, en over den pligt van den Paus, die geen Heer der Bisfchoppen, maar één van hen behoort te zijn.

Eindelijk houdt hij zich in het *vijfde* Boek het langst op, om den Paus te leeren bedenken, *het gene boven hem* is, alwaar hij in vele fpitsvinnigheden zich breedvoerig uitlaat over de befchouwing van God en de Engelen enz., en veel *Mijftikerij* bijbrengt. Dit geheele werk is ondertusfchen daarom te merkwaardiger, dat in deze eeuw een Abt zich zoo veel vrijmoedigheid veroorlooft, terwijl uit het gene hij aanvoert natuurlijk dit gevolg voortvloeit, dat de Pausfen niet Vorsten behoorden te zijn, gelijk zij toenmaals waren, maar enkel Leeraren van den Godsdienst; hoewel BERNHARD juist ten dezen niet geheel met zich zelven beftaanbaar is.

Deze raadgevingen en voorfchriften van den ten dien tijde algemeen hooggeachten man, mogen met dankbaarheid van den Paus aangenomen en in zijne huisbibliotheek bewaard zijn geworden, het blijkt echter niet, dat zij in de uitoefening veel voordeel aangebragt hebben; het tegendeel blijkt veel meer uit de klagten van BERNHARD, over eenen Pausfelijken Legaat, in het jaar 1152 aan den Kardinaal-Bisfchop van *Ostia* (*): „Ulieder Legaat," zegt hij,

(*) *Ep.* 290.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

hij, „ is van het éóne Volk en Koningrijk tot het andere gegaan, en heeft overal fchandelijke en verfoeijelijke voetftappen bij ons achtergelaten. Van den voet der *Alpen* en van het *Duitfche* Rijk af, heeft deze Apostolifche man, terwijl hij bijkans alle Kerken van *Frankryk* en *Normandyë* is rondgereisd, die niet met het Euangelie maar met Kerkroof vervuld. Overal zal hij flechte dingen uitgevoerd, buit uit de Kerken gehaald, en fchoone jongens tot Kerkelijke bedieningen bevorderd hebben, of ten minften hebben willen bevorderen. Velen hebben zich vrijgekocht, opdat hij maar niet bij hen mogt komen; waar hij zelve niet komen kon, heeft hij door zijne Afgevaardigden geld afgeperst. Hij heeft zich in Scholen, aan Hoven, op de ftraten en wegen, openlijk ten fpot gemaakt. Wereldlijken en Geestelijken fpreken flecht van hem; armen, Monniken en Geestelijken beklagen zich over hem. Zelfs lieden van zijnen ftand betuigen den hoogften afkeer van zijn' naam en zijn leven. Laat onzen Heer dezen Brief lezen! Hij mag zelve toezien, wat met zulk een mensch te doen is; ik heb mijne ziel bevrijd. Doch dit zeg ik met mijne gewone vaardigheid: het is goed voor hem, als hij zelve zijn Hof zuivert, en op deze wijze zijn geweten ontlast."

Dood van EUGENIUS III.

Ondertusfchen duurde het lang, eer EUGENIUS gerust bezit van *Rome* kon nemen. Hij had wel in het jaar 1149 de *Romeinen* met hulp van Koning ROGIER tot onderwerping genoodzaakt, maar in het volgende jaar deze Hoofdftad weder moeten verlaten. Eindelijk floot hij in het jaar 1152 een vergelijk

lijk met de *Romeinen*, doch overleed den 7den Julij des volgenden jaars. Hij had zich door aalmoezen en andere weldaden gedurende dien tijd het grootste gedeelte der stad geheel onderdanig gemaakt, en zou waarschijnlijk het afschaffen der *Senatoren* uitgewerkt hebben, indien de dood hem niet weggerukt had.

Dood van Keizer KOENRAAD.

FREDERIK I wordt Keizer.

Reeds in Februarij des jaars 1152 was ook de Keizer KOENRAAD III overleden, aan wien EUGENIUS III zoo veel te danken had, en wiens afwezenheid van *Italië* de groote steden van *Lombardyë* gediend had, om zich onafhankelijk te maken. In Maart des gemelden jaars werd zijn Broeders Zoon FREDERIK, Hertog van *Zwaben*, een Vorst van veel grooter begaafdheden tot regeren en oorlogen, tot zijnen opvolger verkoren. Deze zal, naauwelijks zeventien dagen na zijne verkiezing, indien men een oud stuk, ten opschrift hebbende, *Cencius Camerals*, door BARONIUS (*) het eerst in het licht gebragt, geloof mag geven, te *Konstans* een verdrag met den Paus gesloten hebben. Doch, tegen de echtheid van dit stuk, is zeer veel ingebragt; ook openbaarde deze Keizer spoedig zoodanige gezindheden jegens den Paus, welke met den inhoud van dit verdrag niet wel te vereffenen zijn.

ANASTASIUS IV Paus.

Te *Maagdenburg* had een deel der Domheeren den Proost van hunne Kerk, GERHARD, en een ander deel den Deken tot hunnen Aartsbisschop verkoren. De partijen wendden zich beiden tot den Kei-

(*) *Ann. ad a.* 1152. *n.* 5.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Keizer, die den Deken en zijne partij bewoog, om WICHMAN, Bisschop van *Zeiz*, tot Aartsbisschop te verkiezen, aan wien de Keizer terstond de *Regalien* van het Stift schonk; maar GERHARD vervoegde zich tot den Paus, die in eenen scherpen Brief de Duitsche Aartsbisschoppen en Bisschoppen bestrafte, dat zij in deze zaak niet het beste van Gods Kerk in acht genomen, maar den aardschen Vorst hadden zoeken te behagen, hen gebiedende, den Keizer te vermanen, om zich niet tegen de Kerk van God te verzetten. Ondertusschen overleed EUGENIUS III in het jaar 1153, en de Kardinaal-Bisschop van *Sabina*, KOENRAAD, een geboren *Romein*, werd tot zijn opvolger benoemd, onder den naam van ANASTASIUS IV. Deze zond den Kardinaal GERHARD naar *Duitschland*, om dit verschil bij te leggen; maar deze moest onverrigter zake terug keeren, waar op de Keizer WICHMANN zelven met zijnen Gezant naar *Rome* liet reizen, alwaar de Paus zijne verkiezing bevestigde, en hem ook het *Pallium* schonk.

Dood van ANASTASIUS IV. ADRIAAN IV volgt hem op.

ANASTASIUS stierf in het jaar 1154. In zijne plaats werd NICOLAUS van BRAKESPEARE, een *Engelschman*, thans Kardinaal-Bisschop van *Albano*, verkoren, die zich ADRIAAN IV noemde. Deze was van een' Bedelaarsjongen in zijn Vaderland, naderhand Monnik geworden in een Klooster digt bij *Avignon*, in hetwelk hij in het jaar 1137 tot Abt opgeklommen was. Maar de Monniken hadden spoedig berouw, wegens de gestrengheid zijner zeden, en bragten tot tweemalen hunne bezwaren tegen hem

bij

bij den Paus EUGENIUS in; doch deze, zijne onschuld erkennende, hield hem te *Rome*, en verhief hem tot aanzienlijke waardigheden.

Uiteinde van ARNOLD van Brescia.

Bij de aanvaarding van zijne regering vond hij den voor de Pausen zoo gevaarlijken ARNOLD van *Brescia* nog in de Hoofdstad. Deze, door de *Senatoren* en andere aanzienlijke *Romeinen* beschermd, bleef in deze stad, niettegenstaande de bevelen der Pausen, die hem uit dezelve verdrijven wilden. Zelfs verdedigden zijne aanhangers hem met geweld, en wondden onder anderen eenen Kardinaal op straat doodelijk, hetwelk zekere *Vatikaansche* Acten bij BARONIUS (*) aangehaald, aan ARNOLD zelven toeschrijven; waar op de Paus alle Godsdienstoefening in *Rome* verbood; de eerste straf van die natuur voor deze stad; welke niet werd opgeheven, voordat ARNOLD met zijne aanhangers uit de stad verdreven werden; ARNOLD zworf eenigen tijd om, maar viel spoedig eenen Pausselijken Legaat in handen; uit welke hij wel door twee Graven van *Kampanië* verlost werd, maar die door Keizer FREDERIK eerlang genoodzaakt werden, hem over te leveren; hebbende de Keizer misschien den man, die algemeen voor een' Ketter verklaard werd, niet durven onthouden aan de magt der Geestelijkheid, uit hoofde zijner toenmalige omstandigheden, hoe zeer deze anders voor de Keizerlijke regten tegen de aanmatigingen der Pausen geijverd had. Hoe het zij, ARNOLD werd naar *Rome* gevoerd, alwaar de Stadhouder in het

(*) *ad a.* 1155. *n.* 1.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

het midden van het jaar 1155 hem openlijk liet ophangen, en zijn ligchaam, opdat het van het volk niet vereerd mogt worden, verbranden, en de asch in den *Tiber* werpen (*). — ARNOLD was bij de Geestelijkheid van zijnen tijd een oproermaker en ketter, en dewijl zijn ontwerp van eene geheele ſtaatsverandering in de Kerk, bij gebrek van onderſteuning der Vorsten, geheel mislukte, durfde niemand zijner tijdgenooten voor de vuist 's mans voorſtellen en gedrag onderzoeken; wat GUNTHER 'er van geſchreven heeft, hebben wij boven (†) gezien. Ook verdienen de woorden van GEROH of GERHO, Proost van *Reichersberg*, die toen leefde, opmerking (§): „ ARNOLDS booze leer," ſchrijft hij, „ is misſchien met goeden ijver, maar te gelijk met geringe kunde, voorgedragen. Doch even min keure ik zijne onregtmatige terdoodbrenging goed. Ik wilde, dat hij wegens zijne leerſtellingen, of door verbanning, of door gevangenis, of op eene andere wijze, maar niet door den dood, geſtraft was geworden, ten minſten dat men hem zoo omgebragt had, dat de *Roomſche Kerk* of het *Roomſche Hof* niet aanſprakelijk ware. Want is hij, zoo als men zegt, zonder haar vonnis en toeſtemming, door den Stadhouder aan zijne wacht ontnomen, en van deszelfs knechten om bijzondere redenen gedood, omdat dezelve namelijk, door aanleiding der leerſtellingen

(*) OTTO *Freiſing. de Gest. Fred.* I. *L.* II. *C.* 20. *p.* 461.
(†) *Bladz.* 112, 113.
(§) *De investigatione Antichristi Libr.* I.

gen van ARNOLD, zeer veel van de Romeinen geleden had, waarom hebben zij zich ten minsten niet ontzien, zijn lijk nog verder te mishandelen, opdat de bloedstraffe van het Priesterlijke Huis verwijderd bleef?" — De Protestanten hebben in het gemeen ARNOLD als een' moedigen voorstander der Christelijke vrijheid en Hervormer der Geestelijkheid beschouwd, en zeker is het, dat hij zich voor regtmatige grondregelen heeft opgeofferd, maar ten aanzien der wijze, waar op hij zulks deed, kan men uit gebrek van onpartijdige bescheiden naauwelijks oordeelen. Dat hij de regten en aanspraken van den Paus op het wereldlijk bezit van *Rome* bestreed, kan of mag op zich zelve geen oproer genoemd worden. Zijne aanhangers, *Arnoldisten* genoemd, hebben naderhand, doch altijd te vergeefs, soortgelijke ondernemingen beproefd.

FREDERIK I wordt te Rome gekroond.

De Keizer zelve toonde, door zijn gedrag, dat hij volstrekt de Wereldlijke Opperheer van *Rome* wilde zijn. Hij was reeds tegen het einde des jaars 1154 met eene talrijke krijgsmagt in *Italië* gerukt, niet alleen om zich plegtig te laten kronen, maar ook om het verloren Keizerlijk gezag bijzonder in de steden van *Lombardyë* te herstellen, gelijk hij dan ook het trotsche *Milanen*, waar men zijne bevelen met voeten getrapt had, gevoelig vernederde. Vervolgens trok hij in het midden des jaars 1155 zoo schielijk op *Rome* aan, dat Paus ADRIAAN met verhaasting in de vesting *Castellana* vlugtte, maar door den Keizer gerust gesteld zijnde, vervoegde hij zich bij denzelven te *Sutri*, in de nabuurschap van *Ro-*

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

me. Doch, toen de Keizer, wanneer de Paus van het paard steeg, hem niet, zoo als het gewoon was, den stijgbeugel hield, ontstelden de Kardinalen over dit verzuim zoo zeer, dat zij ten spoedigsten weder naar *Castellana* keerden. De Paus zelve zette zich ontsteld op eenen stoel; FREDERIK kustte hem knielend den voet; maar als hij den kus des vredes verwachtte, zeide de Paus tegen hem: „ Dewijl gij mij de gewone en schuldige eer onthouden hebt, die uwe voorzaten, de regtzinnige Keizers, uit eerbied voor de Apostelen PETRUS en PAULUS, aan onze voorgangers bewezen hebben, zal ik u ook niet eer tot den kus des vredes toelaten, voordat gij mij voldoening gegeven hebt." De Keizer beweerde, daar toe niet verbonden te zijn, en men twistte hier den geheelen volgenden dag over. Ten laatsten, nadat men de oude Vorsten, die bij de kroning van LOTHARIUS tegenwoordig waren geweest, geraadpleegd, en de oude gewoonte bij zoodanige gelegenheid onderzocht had, bewilligde het geheele Keizerlijke Hof daar in, dat FREDERIK, als de Paus te paard zou stijgen, den stijgbeugel zou houden, hetwelk dan ook geschiedde (*). — Maar HELMOLD, die niet lang na deze gebeurtenis geleefd heeft, verhaalt dezelve op deze wijze (†): De Keizer was den Paus, bij deszelfs komst, te gemoet gegaan, en had hem, toen hij van het paard steeg,

(*) Zoo verhaalt BARONIUS uit de *Vatikaansche Akten ad a.* 1155. *n.* 4.

(†) *Chron. Slavor. L.* I. *C.* 8.

ſteeg, den ſtijgbeugel gehouden. Daar op had de Bisſchop van *Bamberg*, in naam des Keizers en der Vorsten, aan den Paus gemeld, dat zij eenen Vorst hadden van de roemrijkſte hoedanigheden, en inzonderheid eenen ongemeenen vereerer van de *Roomſche* Kerk, zoo als de eerbied thans door hem bewezen, getuigde. Dus was nog overig, dat de Paus het zijne deed, en het gene nog aan de volle Keizerlijke Hoogheid ontbrak, door Gods genade vervulde. Hier op zou de Paus geantwoord hebben: „ Het zijn bloote woorden, Broeder, die gij ſpreekt. Gij zegt, dat uw Vorst den Heiligen PETRUS de ſchuldige eerbiedigheid bewijst; maar deze ſchijnt eer veracht te zijn: want daar hij den regter ſtijgbeugel had behooren te houden, heeft hij den linker gehouden." Toen men dit aan FREDERIK door eenen Tolk verklaarde, zeide hij heel nederig: „ Meld hem, dat het mij daar bij niet aan godsvrucht maar aan kunde ontbroken heeft; alzoo ik juist nooit veel werk gemaakt heb van den ſtijgbeugel te houden; hij is de eerſte, wien ik zoodanige gehoorzaamheid bewezen heb." Als eindelijk de Paus hernam: „ Indien hij het ligtſte uit onwetendheid verzuimd heeft, hoe gelooft gij wel, dat hij het groote zal waarnemen?" werd FREDERIK misnoegd, en vraagde: van waar deze gewoonte ontſtaan was? Na hevig twisten werd eindelijk een vergelijk tusſchen den Keizer en den Paus getroffen. Deze kibbeling over het houden van den ſtijgbeugel tusſchen den Keizer en den Paus is karakteristiek zeker voor dezen tijd en voor de geſchiedenis der Pauſen.

Schielijker werden de voorstellen der *Romeinen* door den Keizer van de hand gewezen, tegen welken de Paus den Keizer waarschuwde, op wiens raad de Keizer de Pieterskerk en dat gedeelte van *Rome*, hetwelk LEO's stad genoemd werd, met krijgsvolk deed bezetten, waar op hij den eersten Junij des jaars 1155 gekroond, maar ook terstond door de *Romeinen* aangevallen werd, die hij echter met groot verlies terug sloeg. Dus had hij nu de Keizerlijke kroon ontvangen, maar geenszins de heerschappij van *Rome* verkregen; integendeel, toen hij door eene ziekte, onder zijn leger ontstaan, kort daar na naar *Duitschland* moest keeren, bleef deze stad in den vorigen toestand (*).

Twist van den Paus met den Koning van Sicilie

Ondertusschen was de Paus in een onaangenaam verschil ingewikkeld met WILLEM, Koning van *Sicilië*, Zoon en Opvolger van Koning ROGIER, met wien hij in oorlog raakte, omdat hij denzelven in zijnen Brief in het jaar 1155 niet Koning maar Heer van *Sicilië* genoemd had. In dezen oorlog had WILLEM, niettegenstaande de Paus hem in den ban deed, ver de overhand, en belegerde den Paus in *Benevento*; maar als de Paus om vrede verzocht, schonk WILLEM hem niet alleen denzelven, maar viel hem zelfs te voet, en deed hem den Leeneed voor het Koningrijk *Sicilië* en zijne andere Landen in *Italië*.

Twist met Keizer FREDERIK

Dit vredesverdrag mishaagde den Keizer FREDERIK I, die om des Pausen wil mede deel in dezen oor-

(*) OTTO *Frising. de gest. Imp. Freder.* I. *L.* II. *C.* 21-23.

oorlog genomen had; nog meer werd de Keizer getergd door eenen Brief van den Paus aan hem, bij gelegenheid dat de Aartsbisschop van *Lunden* in *Schonen*, op zijne terugreis van *Rome* bij *Diedenhoven*, (*Thionville*,) van eenige roofzuchtige Edellieden gevangen was genomen, waar aan FREDERIK zich weinig had laten gelegen zijn, waar over de Paus hem bestrafte, met eenen Brief, aan welken niet alleen de Keizer, maar ook de Rijksvorsten zich zeer ergerden, omdat de Paus daar in zeide, dat hij den Keizer *de volkomenheid der waardigheid en eere door de Keizerlijke kroon had opgedragen*, en hem gaarne nog grooter *weldaden*, (*beneficia*,) zou bewezen hebben; welk laatste woord *beneficium* toenmaals de beteekenis had van *leen*, *leengoed*, even als of de Paus het *Roomsche* Rijk als een *Pausselijk leen* had willen beschouwen, eene verklaring, welke niet zoo vreemd was, sedert men, na de tijden van GREGORIUS VII, te *Rome* van de leenroerigheid van alle Christelijke Rijken van den Paus begonnen had te spreken. Men voegde hier bij, dat men de leenroerigheid der Keizeren te *Rome* zelfs door schilderijen op de Nakomelingschap wilde voortplanten, zoo vond men in het Paleis van *Lateranen* eene schilderij van den Keizer LOTHARIUS, met het onderschrift (*):

Rex venit ante fores, jurans prius urbis honores;
Post *homo* fit *Papæ*, sumit quo dante coronam.

Toen de Rijksvorsten over het een en ander hun mis-

(*) RADEVIC. *de gest. Fred.* I. *Imp. L.* I. *C.* 10.

misnoegen te kennen gaven, verstoutte zich de Kardinaal-Legaat, die den Brief had overgebragt, om te vragen, „ van wien heeft dan de Keizer het Rijk, indien hij het niet van den Heer Paus heeft?" Hier door werden de Vorsten zoo verbitterd, dat de Paltsgraaf OTTO VAN WITTELSBACH, die het bloote zwaard voor den Keizer droeg, bijna met hetzelve den Legaat zou nedergesabeld hebben, indien de Keizer het niet verhinderd had; maar deze beval de Pausselijke Gezanten, den volgenden morgen te vertrekken, en zonder in het gebied der Bisschoppen en Abten rond te reizen, regelregt naar *Rome* te keeren.

Vervolgens liet de Keizer rondgaande Brieven afgaan aan alle de Wereldlijke en Geestelijke Rijksstenden, waar in de Keizer klaagde over de verbazende trotsheid van den Pausselijken Legaat, (*de altitudine superbiæ, de fastu arrogantiæ, de execrabili cordis elatione,*) vervolgens over den inhoud van den Pausselijken Brief, die het Rijk als een Pausselijk leen scheen aan te merken, betuigende, zich eer aan doodsgevaar te zullen blootstellen, dan de eer des Rijks te laten verminderen.

Te *Rome* maakte het lot der Legaten verschillenden indruk; een deel der Geestelijkheid gaf den Keizer gelijk, geloovende, dat de Legaten zich te onachtzaam of te onvoegelijk gedragen hadden; een ander deel nam de partij van den Paus; maar de Rijksvorsten gaven in het jaar 1158 aan den Paus den raad, om zich bij den Keizer te ontschuldigen, uit vrees voor de verderfelijke gevolgen, welke uit deze zaak mogten voortvloeljen. De

De Paus, vernemende, dat de Keizer voornemens was, met een leger in *Italië* te komen, volgde dezen raad, doch schreef eerst aan de Duitsche Bisschoppen, bij welke hij de handelwijze des Keizers ten ergsten afschilderde, maar dezen schreven hem een antwoord, in hetwelk zij hem meldden, dat zij den Keizer over deze zaak onderhouden hebbende, van den Vorst het volgende bescheid hadden gekregen: „ Ons Rijk moet door twee dingen geregeerd wor- „ den; door de heilige wetten der Keizeren, en „ door de goede gewoonten onzer Voorvaderen. „ Wij willen en kunnen deze grenzen niet over- „ schreden; wij nemen niets aan, wat van dezelven „ afwijkt. Gaarn bewijzen wij aan onzen Vader „ de schuldige eerbiedigheid; de vrije kroon van „ ons Rijk schrijven wij enkel aan de Goddelijke „ weldaad, (*divino beneficio*,) toe; de eerste keur- „ stem kennen wij toe aan den Aartsbisschop van „ *Maintz*; het overige aandeel aan de verkiezing „ der Vorsten naar derzelver orde; het regt der „ Koninklijke Zalving aan den Aartsbisschop van „ *Keulen*, en der hoogste, welke de Keizerlijke is, „ aan den Paus. Wat hier boven is, is overtol- „ lig, is van den Boozen. De Kardinalen hebben „ wij, niet tot verachting van onzen geliefdsten en „ eerwaardigsten Vader en inwijder, (*consecrato-* „ *ris*,) genoodzaakt, ons Rijk te verlaten. Ook „ willen wij niet dulden, dat zij verder met ge- „ schriften, die tot schimp en ergernis van het Rijk „ strekken, te voorschijn komen; den in- en uit- „ gang van *Italië* hebben wij niet verboden; en

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

„ wil-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

„ willen denzelven ook voor Pelgrims, of voor de „ genen, die in hunne belangen met regt en met „ het getuigenis van hunne Bisschoppen naar den „ Roomschen Stoel reizen, niet sluiten; maar wel „ willen wij de misbruiken voorkomen, door welke „ al de Kerken van ons Rijk bezwaard en verzwakt „ zijn, en bijkans alle Kloostertucht gestorven en „ begraven is. God heeft de Kerk in het aange- „ zigt der wereld, (*in capite orbis*,) door het Rijk „ verhoogd; thans verstoort de Kerk, (maar wij „ gelooven niet, door God,) het Rijk in het aan- „ gezigt der Wereld. Met de schilderij is het be- „ gonnen; bij die schilderij is dit geschrift geko- „ men; het geschrift poogt een geldend gezag te „ verkrijgen. Wij zullen dit niet dulden of verdra- „ gen; wij willen eer de kroon nederleggen, dan „ dat wij de kroon des Rijks zoo met ons zouden „ laten vernederen. De schilderij moet vernietigd, „ het geschrift moet teruggenomen worden, opdat „ 'er geene eeuwige gedenkstukken van vijandschap „ tusschen het Rijk en het Priesterdom overblij- „ ven." Zij raadden daarom den Paus, om den Keizer door een' vriendelijker Brief te verzachten.

Ingevolge van dezen raad zond ADRIAAN twee Kardinalen aan den Keizer, die geheel anders ten Hove wisten te verkeeren dan de voorgaande. Deze gaven zelfs, het geen geheel ongewoon was, aan de Keizerlijke Gevolmagtigden, die in *Italië* gekomen waren, eerst een bezoek, om hun opening van hunnen last te geven. In het *Trentische* werden zij van twee roofzuchtige Graven geplunderd

en

en gevangen genomen, maar door Hertog HENDRIK van *Beyeren* en *Sakſen* met alle voldoening bevrijd. Zij ontmoetten den Keizer in het jaar 1158 in het leger bij *Augsburg*; begroetten hem van wege den Paus en al de Kardinalen als *Heer en Keizer der ſtad en der wereld*, beklaagden zich, dat de *Roomſche* Kerk tegen hare bedoeling zijn ongenoegen op zich geladen had; en gaven eenen Brief over van den Paus aan den Keizer, welken de Bisſchop OTTO van *Freyſingen* voorlas en vertolkte. De Paus beklaagde zich in denzelven, dat de Keizer, op aanſtoken van anderen, het woord *beneficium* in den zin van een *leen* had genomen, hetwelk hij betuigde verſtaan te hebben van *eene goede daad*; zoo was ook het woord *contulimus* door hem alleen gebruikt, om te beteekenen, dat hij hem de Keizerlijke kroon had opgezet; vervolgens geeft hij den Keizer eene zachte beſtraffing, dat hij zich niet bij hem beklaagd had, dewijl hij terſtond voor zijne eere zou gezorgd hebben; voorts vermaant hij hem, zich volkomen met de Kardinalen te verſtaan, die hij onder bemiddeling van den Hertog HENDRIK had afgezonden. Hier door werd de Keizer te vrede geſteld, te meer, dewijl de Kardinalen alles tot zijn genoegen beantwoordden. Of de ontſchuldiging van den Paus omtrent het woord *beneficium* opregt ware, kan men niet beſlisſen, te minder, omdat duidelijk in het onderſchrift op de bovengemelde ſchilderij gezegd werd, dat de Keizer een *Vaſal* of *Leenman van den Paus* is. Deze ſchilderij zal toen wel weggenomen en aan eene zijde geſchoven zijn, maar

niet

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

niet vernietigd, zoo als de Keizer begeerd had. Want nog in het jaar 1656 heeft de Kanunnik van de Kerk van *Lateranen*, CÆSAR RASPONI, dezelve als eene afbeelding of schilderij, in een vertrek van het Paleis tegen deze Kerk stootende, te vinden, in het koper laten brengen (*). Men ziet daar den Keizer met zijn gevolg voor eene poort van *Rome* te paard stilhouden, en den Paus, die in de poort staat, hem ontvangen. Het onderschrift is, zoo als wij het boven hebben aangehaald, alleen met dit onderscheid, dat hier de eerste woorden zijn: *Rex stetit ante fores.*

De Keizer trekt naar Rome. Nieuwe verschillen met den Paus.

Thans was, gelijk het zich liet aanzien, de goede verstandhouding tusschen den Keizer en den Paus hersteld, maar de zaken veranderden reeds weder in het volgende jaar. FREDERIK trok in het jaar 1158 met een ongemeen talrijk leger naar *Italië*, en noodzaakte *Milanen* tot onderwerping, ook hield hij eene groote *Italiaansche* Rijksvergadering in de *Roncalische* Velden, dat is bij *Roncaglia*, in het gebied van *Piacensa*, op welke de vermaardste Leeraars in het Romeinsche regt te *Bologna* met Afgevaardigden der steden van *Lombardyen* bewezen, hoe vele en groote *Regalien* den Keizer in *Italië* toekwamen, die hem tot de aanzienlijkste bezittingen, eischen en inkomsten regt gaven. Door deze uitgestrekte verklaring der Keizerlijke regten verloren alle Grooten en steden; maar ook was 'er de Paus kwalijk mede te

(*) *De Basilica et Patriarchio Lateranensi L.* IV. *p.* 291. *Rom. fol.*

te vrede. Niets kon hem onaangenamer zijn, dan deze vermeerdering van magt des Keizers in *Italië*; een bekommerlijke nijd, zegt een Schrijver van dezen tijd (*), werd in hem gaande, hij zag alles, wat de Keizer genomen had, aan, als of het hem ontgaan was. Daar bij kwam nog, dat de Keizerlijke ambtenaren even zoo wel in de Pauſelijke ſteden en landerijen, als in andere gewesten van *Italië*, de thans ingevoerde belastingen inzamelden. Ook verzekert een ander Schrijver (†), dat ADRIAAN, die zijne laatſte vernedering voor den Keizer nog niet vergeten kon, en wien het bijzonder verdroot, dat de Bisſchoppen en Abten aan dezen Vorst de *Regalien* moesten overlaten, ſpoedig een voorwendſel zocht, om met hem te breken. Hij bezwaarde zich bij den Keizer in eenen Brief, welken een ſlecht mensch overgaf, die zich terſtond wegſpoedde, eer hij nog gelezen was; hetwelk den Keizer niet weinig tergde. Bovendien weigerde de Paus de bevestiging van GUIDO, Zoon van den Graaf van *Blandrata*, en Onderdiaken der Roomſche Kerk, die in tegenwoordigheid van den Pausſelijken Legaat en de Keizerlijke Afgevaardigden tot Aartsbisſchop van *Ravenna* verkoren was; ook vond de Keizer zich door den Paus beleedigd, omdat deze hem door eenen Brief als het ware verbood, eenen twist tusſchen de ſteden *Brescia* en *Bergamo* door eene regterlijke uitſpraak te beſlisſen.

Door

(*) GUNTHERI *Ligurinus L.* IX. *C.* 101.
(†) RADEVIC. *l. c. L.* II. *C.* 15.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

De twist tusschen den Paus en den Keizer wordt heviger.

Door deze behandeling getergd, gebood de Keizer aan zijne Kanselarij, om in het vervolg in zijne Brieven aan den Paus zijnen naam voor dien van den Paus te zetten. Nu wilde men ook Brieven van den Paus onderschept hebben, in welke hij *Milanen* en andere steden van *Lombardyen* op nieuw tot oproer aanhitste. In eenen Brief aan den Keizer voer de Paus hevig uit tegen de nieuwigheid, (*insolentia*,) om het geene trotsheid, (*arrogantia*,) te noemen, dat de Keizer in zijnen Brief zijnen naam voor des Pausfen naam gezet had, met deze bedreiging: „ Bekeer u, bekeer u! wij raden het u, omdat wij anders voor u, (*nobilitati tuæ*,) bezorgd zijn, dat gij, nadat gij van ons de inwijding en de kroon ontvangen hebt, terwijl gij naar ongeoorloofde dingen streeft, ook het geoorloofde, (of het geschonkene, *concesſa*,) verliezen zult. — FREDERIK beantwoordde dezen Brief nadrukkelijk, met eenen Brief, welks hoofd enkel dus luidde: *Adriano*, *Ecclesiæ Pontifici*, met den bijgevoegden wensch, dat hij JEZUS in alles, wat deze gedaan en geleerd had, mogt navolgen, die voor zich zelven en PETRUS den schattingpenning betaalde, tevens bragt hij den Paus onder het oog, dat het Pausdom alle *Regalien*, welke het bezat, aan de mildheid der Vorsten te danken had, en steeds verpligt bleef, den Keizer te geven, wat des Keizers is, Gode, wat Godes is. Hij erkent, dat hij aan de *Legaten* van den Paus den ingang in steden en Kerken verboden had, omdat zij zich niet als Predikers, maar als vrijbuiters gedroegen, die onverzadelijk geld zamen-

menschraapten. Ten slotte beveelt hij den Paus nederigheid aan; het deed hem weinig eer aan, zulke verschillen, welke den Godsdienst weinig betroffen, aan wereldlijke personen voor te leggen; en het was te beklagen, dat het verfoeijelijk monster van hoogmoed tot den Stoel van PETRUS was opgekropen.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

De Paus scheen wel de hand te willen leenen tot een vergelijk, door twee Kardinalen aan den Keizer te zenden, maar derzelver eischen waren zoo aanstootelijk, dat zij den Keizer nog meer verbitterden; die echter aanbood, alle betwiste stukken door zes Kardinalen van 's Pausen zijde, en even zoo vele Bisschoppen van zijne zijde, te laten beoordeelen en beslissen. Daar is nog een Brief voorhanden van den Paus ADRIAAN, van Maart 1159, in welken deze met veel hevigheid den Keizer dreigt, hem het *Duitsche* Rijk te zullen ontnemen, en dat aan eenen anderen Vorst te schenken, doch de echtheid van dezen Brief wordt door sommigen in twijfel getrokken, hoewel de grondstelling, in denzelven vervat, dat de Paus magt had, dat Rijk te geven, aan wien hij wilde, als bekend verondersteld wordt in eenen Brief van dezen Paus aan HENDRIK II, Koning van *Engeland* (*). Deze Vorst had hem zijn voornemen gemeld, om *Ierland* te vermeesteren, maar tevens beloofd, van elk huis op dat eiland vervolgens eenen penning jaarlijks aan den Heil. PETRUS naar *Rome* te zullen zenden; dat is, met andere woorden, de Koning, die geen regt op dit eiland had, zocht

(*) *ap.* BARON. *ad a.* 1159. *n.* 21.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

zocht hier door een ſchijn van regt op hetzelve te bekomen, als hij het leenroerig maakte aan den *Roomſchen* Stoel. ADRIAAN verzuimde ook niet, aan zijne verwachting te voldoen, en ſchreef hem, dat in der daad alle eilanden, aan welke CHRISTUS geopenbaard was, aan den Heil. PETRUS en de *Roomſche* Kerk behoorden, en gaf op dezen grond den Koning vrijheid, om zich van dit eiland meester te maken, tot uitbreiding van de grenzen der Kerk en tot verbetering van de zeden der inwoneren. *Ierland* was ondertusſchen reeds ſedert verſcheidene eeuwen Christelijk, maar moest thans volkomen Pausſelijk worden.

Dood van ADRIAAN IV.

Midden onder zijne twisten met den Keizer, overleed ADRIAAN IV, den 1ſten September 1159, nadat hij zich met WILLEM, Koning van *Sicilië*, en de ſteden van *Lombardyen*, verbonden, en voor eene aanzienlijke geldſomme beloofd had, den Keizer in den ban te zullen doen. BARONIUS en die prijzen hem, als zoo geheel vrij van het *Nepotismus* of Neefſchap, dat hij veel meer zich geheel aan zijne namaagſchap niet liet gelegen zijn, maar het duldde, dat zelfs zijne Moeder in *Engeland* behoeftig en van aalmoezen leefde.

Merkwaardig geſprek van JOANNES van

Zij hebben deze bijzonderheid ontleend uit de ſchriften van JOANNES van *Salisbury*, maar tevens verzuimd het merkwaardig geſprek medetedeelen, hetwelk deze geleerde man verhaald gehad te hebben met den Paus (*).

Zij

(*) JOANN. *Sarisber. Policratic. ſive de Nugis Curiall. etc. L.* VI. C. 24.

Zij waren landslieden en bijzondere vrienden; als dus JOANNES zich eens te *Benevent* drie maanden bij den Paus onthield, vraagde deze hem, wat de wereld van hem en van de Kerk van *Rome* oordeelde? „ Velen zeggen, " antwoordde JOANNES rondborftig: „ dat deze Kerk, in plaats van de Moeder aller Kerken te zijn, veel meer zich als derzelver Stiefmoeder gedraagt. In dezelve zitten Schriftgeleerden en Farizeeën, die den menfchen ondragelijke lasten opleggen, welke zij zelven niet met den vinger aanraken. Zij heerfchen over de Geestelijkheid; maar zijn geene voorbeelden der kudde, die den regten weg ten besten behoorde te gaan; zij verzamelen kostbare gereedfchappen, en bezwaren hunne tafels met goud en zilver, terwijl zij tevens uit gierigheid al te fpaarzaam omtrent zich zelven zijn. Zeer zelden laten zij eenen armen tot zich toe: en ook dan voert niet CHRISTUS, maar ijdele roemzucht denzelven bij hen in. Zij doen de Kerken daveren; veroorzaken twisten; hitfen de Geestelijkheid en het Volk tegen malkanderen op; hebben geen medelijden met den arbeid en de ellenden der verdrukten; verblijden zich over den buit uit de Kerken, en houden elk gewin voor godzaligheid. Zij oefenen geene geregtigheid om der waarheid wille; maar voor zekeren prijs; want zonder dezen kan men volftrekt niets verkrijgen. Zij befchadigen meesttijds, en volgen daar in den Duivel na, dat zij dan fchijnen nut aan te brengen, wanneer zij ophouden te befchadigen; eenige weinigen uitgezonderd, die wezenlijke Herders zijn. Maar zelfs

V BOEK IV Hoofdft. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Salisbury met den Paus.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

de *Roomſche Paus* valt aan allen bezwaarlijk, en bijkans onverdragelijk. Allen werpen hem tegen, dat hij, terwijl de Kerken, welke de godsvrucht der Voorvaderen geſticht heeft, inſtorten, en de altaren een ſlecht voorkomen hebben, Paleizen bouwt, en niet ſlechts in purper, maar zelfs verguld, binnentreed. De Paleizen der Priesteren ſchitteren; maar de Kerk van CHRISTUS wordt in hunne handen verontreinigd. Zij plunderen geheele Provintien, als of zij de ſchatten van CHRISTUS wilden opeenſtapelen; maar de allerhoogſte behandelt hen ook regtvaardig, terwijl hij hen aan anderen, meermalen aan verachtelijke lieden, ten roof overgeeft." ADRIAAN vraagde hem, welk zijn eigen gevoelen hier omtrent was? Hier omtrent, antwoordde JOANNES, bevind ik mij in groote verlegenheid. Wanneer ik alleen al het volk tegenſpreek, moet ik vreezen, dat men mij van leugens of vleijerij zal beſchuldigen. Maar zeg ik hetzelfde, dan beleedige ik de Majeſteit, terwijl ik mijnen mond tegen den hemel verhef. Doch nademaal de Kardinaal GUIDO CLEMENS het volk gelijk heeft gegeven, waag ik het niet, hem te wederſpreken, alzoo hij beweert, dat 'er in de *Roomſche* Kerk een zekere wortel van valschheid, (*duplicitatis*,) en een voedſel van geldgierigheid plaats heeft, waar uit alle kwaad ontſtaat; en dit heeft hij op eene Kerkvergadering voor den Paus EUGENIUS gezegd. JOANNES van *Salisbury* erkent wel, dat hij nergens waardiger Geestelijken heeft aangetroffen, dan in de Kerk te *Rome* zelve; maar hij voegt 'er evenwel bij: men mag u in alle uwe werken niet navolgen. „ Waarom,"

om," vervolgt hij, „ onderzoekt gij het leven van anderen, en niet u zelven? Men noemt u den algemeenen Vader en Heer; maar als gij Vader en Heer zijt, waarom verwacht gij dan van uwe Zonen geschenken en belooningen? Zoo gij Heer zijt, waarom verwekt gij dan geene vrees bij uwe *Romeinen*, en noodzaakt hen tot getrouwheid? Gij wilt deze ſtad door geſchenken voor de Kerk bewaren; maar heeft SYLVESTER ze wel door geſchenken verkregen? Geef liever om niet, het gene gij om niet ontvangen hebt. De geregtigheid is de Koningin der deugden; zij ſchaamt zich, voor eenen prijs verruild te worden." Op dit geheele verwijt lachte de Paus, was over de vrijpostigheid van zijnen vriend voldaan, beval hem, als hij nadeelige geſprekken van hem zou hooren, hem dit terſtond te melden; en eindigde met de bekende Fabel van de zamenzweering der leden des ligchaams tegen de maag.

Scheuring in de RoomſcheKerk. Twee Pauſen verkoren. ALEXANDER III en VICTOR IV

Na den dood van ADRIAAN ontſtond 'er eene ſcheuring in de *Roomſche* Kerk, waaromtrent de verhalen der doorgaans partijdige Geſchiedſchrijvers zeer verſchillen. Volgens zeker verhaal bij BARONIUS (*) werd de Kardinaal ROLAND, uit *Siena* in het *Florentijnſche*, Kanſelier der *Roomſche* Kerk, door alle de Kardinalen, behalve drie, onder den naam van ALEXANDER III, tot Paus benoemd. Maar één van deze drie, de Kardinaal OCTAVIANUS, een geboren *Romein*, ſcheurde hem den mantel van het lijf, en wanneer een daar tegenwoordig zijnde *Senator* hem dien

(*) *Annal. ad a.* 1159. *n.* 28.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

dien terstond weder ontnam, eischte hij met een woest getier eenen anderen van zijnen Kapellaan, welken hij zich met zoo veel overhaasting deed omhangen, dat het bovenste gedeelte van achteren op den grond hing, hetwelk een algemeen gelach veroorzaakte. Als nu de deuren der Kerk geopend werden, drong eene menigte gewapenden, door OCTAVIANUS gehuurd, in de Kerk, waarom ALEXANDER met zijne Kardinalen de wijk nam in een' Toren, die tegen de Kerk stond. Hier werden zij negen dagen lang bewaard, en toen, dewijl het volk hunne partij koos, in eene veiliger plaats opgesloten, tot zij eindelijk werden vrijgelaten, omdat de geheele stad op de been kwam. ALEXANDER liet zich vervolgens te *Ninfe*, niet ver van *Rome*, wijden. OCTAVIANUS, die zich VICTOR II noemde, vond nog twee Bisschoppen, en een' derden Kardinaal, die hem erkenden. Ook steunde hij, gelijk deze Schrijver zegt, op des Keizers gunst, wiens Gezanten ALEXANDER niet erkennen wilden. Deze schreef wel ootmoedig aan den Keizer, die toen *Crema* in *Lombardyen* belegerde, maar FREDERIK verwaardigde zich niet hem te antwoorden, en zou zelfs zijne Gezanten hebben doen ophangen, als de Hertogen van *Beyeren* en *Saksen* dit niet verhinderd hadden. Het grootste gedeelte dezer berigten bevestigt ALEXANDER zelve in eenen Brief aan den Bisschop, Kanunniken en Leeraars aan de beroemde School te *Bologna* (*), met bijvoeging, dat hij den afvalli-

(*) *ap.* RADEVIC. *de gest. Freder.* I. *L.* II. *C.* 51.

ligen en ſcheurzieken OCTAVIANUS, die den *Antichrist* vertoonde, met zijne aanhangers openlijk in den ban gedaan, en met hunnen aanſtoker, den Duivel, verdoemd had.

VICTOR daartegen beweerde, dat hij de regtmatige Paus was. In eenen Brief aan de Prelaten en Wereldlijke Vorsten, die zich bij den Keizer bevonden (*), verhaalt hij, dat hij, na lange raadpleging, door de Kardinalen, op verzoek der Geestelijkheid, en met goedkeuring der *Romeinen*, *Kanoniek* verkoren en ook gewijd was; maar dat twaalf dagen daar na de aanhangers van WILLEM van *Sicilië*, door eene zamenzweering tegen de Kerk en het Rijk, den Kanſelier ROLAND, op eene ongehoorde wijze, met geweld ingeſchoven hadden. Op dezelfde wijze ſchrijven de voornaamſte aanhangers van VICTOR, vijf Kardinalen en een Abt, in eeneu Brief aan al de Prelaten van het Rijk (†), en andere Schrijvers gewagen insgelijks van eene zamenzweering der Kardinalen met den Koning van *Sicilië* tegen den Keizer; hoe het zij, dit is duidelijk, dat de *Sicilianen* en de ijverigſte Pausgezinde partij ALEXANDER, gelijk de Keizerlijke VICTOR gedragen hebben; evenwel wilde de Keizer zich niet terſtond verklaren, maar geloofde, dat de algemeene Kerk tusſchen de beide mededingers, die malkanderen in den ban gedaan hadden, uitſpraak behoorde te doen, waarom hij, volgens zijn regt, hetwelk hij oordeelde

(*) *ap.* RADEV. *l. c. Cap.* 50.
(†) *ap.* RADEV. *l. c. Cap.* 52.

de hem als Keizer toe te komen, eene algemeene Kerkvergadering in het begin van het jaar 1160 te *Pavia* bijeen riep, tot welke hij ook de beide mededingers uitnoodigde, ten einde zich aan derzelver oordeel te onderwerpen, hetwelk ALEXANDER, die reeds door Koning WILLEM als Paus erkend was, volstrekt weigerde. De vergadering kwam echter bijeen, en onderzocht de gedane verkiezing zeven dagen lang, waar na zij zich voor VICTOR, die hier tegenwoordig was, verklaarde, en te gelijk ROLAND, die ingedaagd zijnde niet was verschenen, veroordeelde. Als eene ophelderende oorkonde van deze uitspraak brengt RADEWICH (*) bij eenen Brief van de Kanunniken der Pieterskerk te *Rome*, aan den Keizer en aan de Kerkvergadering, in welken zij met aanhaling van vele omstandigheden aantoonen, dat OCTAVIANUS alleen regtmatig verkoren Paus was, en dat eerst twaalf dagen na zijne verkiezing ROLAND van zijne partij met den Pauselijken mantel omhangen was; waar bij verders nog meer getuigen kwamen, die hetzelfde bevestigden.

De Keizer bekrachtigde terstond deze uitspraak der Kerkvergadering, en bewees aan VICTOR alle de gewone eerbewijzen, ook het houden van den stijgbeugel, tevens zond de vergadering in eenen rondgaanden Brief een berigt van haar besluit aan de Prelaten, met bijvoeging van hare redenen voor hetzelve, zijnde onderteekend door vele Duitsche en Italiaansche Prelaten, en eenige *Fransche*; ook meldde

(*) *l. c. Cap. 66.*

de zij, dat de Koningen van *Engeland*, *Hongaryen*, *Bohemen* en *Denemarken*, dit besluit hadden bekrachtigd; maar desniettemin haalde ALEXANDER het grootste gedeelte van *Europa* tot zijne zijde over, welke door de Koningen van *Frankryk* en *Sicilië*, als ook door de *Spaansche* Koningen omhelsd werd, gelijk hij dan ook al in het jaar 1160 niet alleen den Tegenpaus en zijne aanhangers, maar onder dezen bijzonder den Keizer in den ban deed. Dewijl hij zich echter in *Italië* niet veilig rekende, vertrok hij in het jaar 1162 naar *Frankryk*.

De dood van VICTOR, die in het jaar 1164 te *Lucca* voorviel, maakte echter geen einde aan de scheuring, alzoo de Kardinalen van zijne partij terstond den Bisschop GUIDO van *Crema* tot zijnen opvolger verkoren, die den naam PASCHALIS III aannam, en van den Keizer bevestigd werd. Ondertusschen was ALEXANDER door de *Romeinen* uit *Frankryk* terug geroepen, en met veel betoon van eerbied ontvangen.

VICTOR IV sterft, PASCHALIS III in zijne plaats verkoren.

Maar daartegen beriep de Keizer in het jaar 1166 eenen algemeenen Rijksdag te *Wurtsburg*, en ondernam in het jaar 1167 eenen krijgstogt naar *Italië*, en nadat de Aartsbisschop van *Keulen*, RAINALD, de Romeinen bij *Tuscoli* geslagen had, rukte de Keizer voort naar *Rome*, alwaar hij zich van de *Pieterskerk* en een gedeelte der stad meester maakte, en zich door PASCHALIS liet kronen. Nog handhaafde ALEXANDER zich in de stad met hulp van eenige *Italiaansche* troepen, hem door den jongen Koning van *Sicilië*, WILLEM II, toegezonden.

De Keizer trekt naar Rome en wordt door PASCHALIS gekroond

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Maar als de Keizer aan de Kardinalen voorstelde, om de zaak daar heen te brengen, dat de beide Pausen van hunne waardigheid afstand deden, opdat zij eenen wettigen Paus met volkomene vrije keuze konden verkiezen, en dit voorstel door de *Romeinen* algemeen werd toegejuicht, schoon de Kardinalen daar aan weigerden te voldoen, week de Paus verkleed uit *Rome* naar *Benevent*, waar op de Keizer met de *Romeinen* een verdrag sloot, waar bij zij zijn regtsgebied erkenden, terwijl hij hun verscheidene voorregten toestond. Doch in het midden van dezen voorspoed ontstond eene besmettelijke ziekte in 's Keizers leger, welke duizenden wegsleepte, en den Keizer noodzaakte, met het ellendig overschot van zijn leger naar *Duitschland* te keeren.

Dood van PASCHALIS III.

Door dit ongeluk des Keizers rees de moed van ALEXANDER III niet weinig. Hij had wel het voorstel van den *Griekschen* Keizer MANUEL, dat hij zijne Kerk met de *Roomsche* wilde vereenigen, indien de Paus het *Roomsche* Keizerrijk op hem wilde overbrengen, van de hand gewezen, maar echter reeds in het jaar 1167 FREDERIK in eene Kerkvergadering van *Lateraan* afgezet, en zijne onderdanen van den eed van trouwe ontslagen, ook sloten de steden van *Lombardyë* een verbond, om de burgers van *Milanen*, wier stad op 's Keizers bevel gesloopt was, bij te staan, om dezelve te herbouwen, hetwelk ook vervolgens ondernomen en voltooid werd, voorts bouwden zij eene nieuwe stad, welke zij, ter eere van den Paus, en tot spijt des Keizers, *Alexandria* noemden. Eindelijk werd het gezag van

ALEX-

ALEXANDER als het ware ten vollen bevestigd door den dood van PASCHALIS III, in het jaar 1168. Deszelfs aanhangers, onder welken echter geene Kardinalen meer waren, verkozen wel tot zijnen opvolger den Bisfchop van *Tuscoli* en Abt van *Struma*, die zich CALIXTUS III noemde, doch deze, hoewel hij van den Keizer bevestigd werd, kon tot geen groot aanzien geraken.

Keizer FREDERIK moet zich voor den Paus vernederen.

Onder deze omftandigheden oordeelde Keizer FREDERIK het dienftig, aan ALEXANDER in het jaar 1170 voorflagen van vrede te laten doen; welke onderhandeling echter vruchteloos afliep, doordien de Paus niet wilde handelen zonder de fteden van *Lombardyë* te kennen, met welke de Keizer als met muitelingen in geene onderhandeling komen wilde.

Dus zag de Keizer zich genoodzaakt tot eenen nieuwen veldtogt naar *Italië*, welken hij in het jaar 1174 ondernam, maar die zeer ongelukkig eindigde. Hij belegerde *Alexandrië* te vergeefs, en, doordien Hertog HENDRIK van *Sakfen* en *Beyeren* hem met zijn krijgsvolk verliet, verloor hij in het jaar 1176 den veldflag bij *Lignago*, tegen de *Lombardifche* Bondgenooten, waar door hij verpligt was, om bij den Paus om vrede aan te houden; waar toe de onderhandelingen te *Venetië* werden aangevangen, waar heen zich de Paus begaf met den Gezant van *Sicilië* en de Afgevaardigden van *Lombardyë*; doch de Paus dwong tevens den *Doge* en den Raad van *Venetië*, met eede te beloven, dat zij den Keizer zonder voorkennis van den Paus niet in hunne ftad zouden laten, voordat de vrede dadelijk gefloten was, alleen mog-

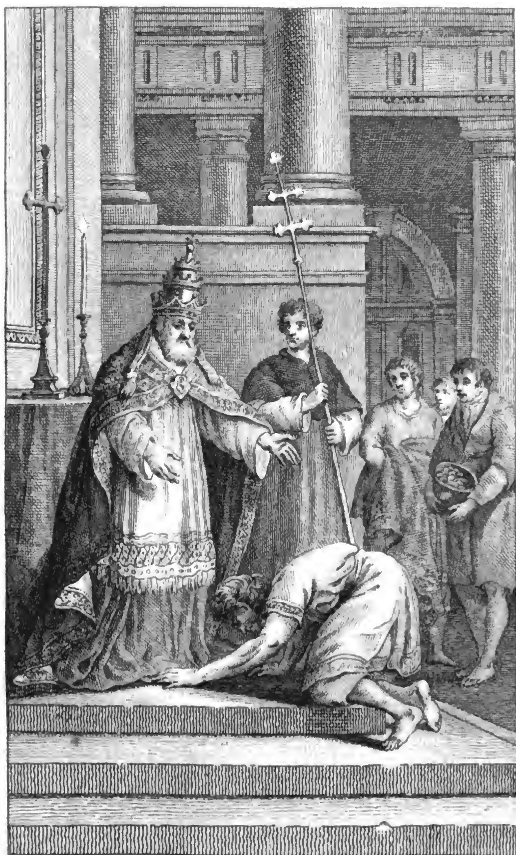
V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

mogten 's Keizers Gezanten in de ſtad komen. Eindelijk werd in Julij 1177 de vrede tot ſtand gebragt, waar bij de Keizer beloofde, ALEXANDER als den regtmatigen Paus te zullen erkennen; de voogdij der ſtad *Rome*, en al wat aan de Roomſche Kerk ontnomen was, terug te zullen geven; de goederen van MATHILDIS zou de Keizer nog vijftien jaren behouden, maar dan zou het regt op dezelve en alle nog overige verſchillen, door een geregtelijk onderzoek en vonnis, afgedaan worden. De Tegenpaus CALIXTUS zou eene Abdij bekomen; met den Koning van *Siciliё* werd een beſtand voor vijftien, en met de *Lombarden* voor zes jaren getroffen (*).

Zoo dra de vrede getroffen was, liet de Paus toe, dat de *Venetianen* den Keizer in hunne ſtad ontvingen, nadat hij, in een Klooster digt bij de ſtad, van eenige Kardinalen van den ban ontſlagen was. Toen de Keizer in de ſtad kwam, wachtte de Paus met de Kardinalen hem voor de deuren der Kerk van St. MARCUS, zittende op; de Keizer, den Keizerlijken mantel afgelegd hebbende, knielde voor den Paus neder, en kuste hem den voet. Den volgenden dag las de Paus, op verzoek des Keizers, in de gemelde Kerk de Mis; en na het eindigen van den dienst, knielde de Keizer andermaal voor hem neder, kuste hem de voeten, en offerde hem goud.

Ver-

(*) *Legis Pacis factæ inter Imperatorem et Papam, Statutæ in Anagnia a.* 1176. *in* GOLDASTI *Conſtitt. Imperiales T.* III. *p.* 360. *et Acta Pacis publicæ inter Freder.* I. *Imp. et Alex. Papam. ibid. p.* 353.

Knielde de Keizer andermaal voor hem neder, kuste hem de voeten, en offerde hem goud.

XVI, D. Bladz. 156.

Vervolgens leidde hij den Paus buiten de Kerk naar deszelfs paard, en hield den ſtijgbeugel, zelfs zou hij 's Pauſen paard bij den teugel geleid hebben, indien de Paus dit niet belet had, om den verren weg. De Geſchiedſchrijver ROMUALD, Aartsbisſchop van *Salerno*, die als Gezant van den Koning van *Sicilië* bij dit alles tegenwoordig was, verhaalt (*), dat de Keizer, als een Kerkelijke deurwachter, voor den Paus den weg naar het altaar baande, hebbende zijnen mantel afgelegd en een' ſtok in de hand, om het volk af te weeren. Eindelijk plaatſte zich de Paus op het groote plein voor het Paleis van den Patriarch, op zijnen troon, aan zijne regterhand zat de Keizer, aan zijne linker de gemelde Aartsbisſchop ROMUALD, terwijl de Kardinalen, Bisſchoppen, Rijksvorsten en vele andere toekijkers, in het rond ſtonden. Hier ſprak de Paus veel van de blijdſchap, welke men over de verbetering en bekeering des Keizers, dezen verlorenen Zoon, maar die weder gevonden was, die geſtorven en weder levende was geworden, dien God van zijne dwaling terug gebragt had, en die als een verdoold ſchaap in den ſchaapsſtal zijner Moeder, de Kerk, terug gekeerd was, en over het herſtel van den Kerkelijken vrede gevoelen moest. Hij verklaarde daarom, dat hij den Keizer, deszelfs Familie en Vorsten weder als Katholijke Vorsten aannam. Hier op zeide de Keizer in het Hoogduitsch, hetwelk zijn Kanſelier in het *Italiaansch* vertolkte: dat het hem zeer aangenaam was,

(*) *Chron. pag.* 231.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

was, dat God, die de zuiverheid van zijn geweten kende, zoo vele verstandige mannen uit verschillende oorden der wereld hier zamen had laten komen, opdat zij zijne dwaling en zijne bekeering uit zijn eigen berigt duidelijk verstaan; maar ook thans zijne verkleefdheid aan de Kerk van God in hun vaderland bekend maken konden; het was waar: de Keizerlijke Majesteit had hem niet van de menschelijke natuur bevrijd; op aanhitsen van booze menschen had hij de Kerke Gods, terwijl hij geloofde, haar te verdedigen, bijkans verstoord, en door ketterijen en scheuringen geschud, tot dat God hem eindelijk tot de waarheid en in den schoot der Kerk terug gebragt had, zoodat hij nu ALEXANDER als Katholijken Paus vereerde. Zoo diep moest zich deze magtige Vorst vernederen voor den Paus ALEXANDER, wien hij als ROLAND veracht en zeventien jaren lang moedig het hoofd geboden had!

Met deze vernederingen nog niet vergenoegd, hebben later *Italiaansche* Schrijvers van de XIV en XVde eeuw nog eene schandelijke bijzonderheid verhaald, welke FREDERIK van ALEXANDER zou ondergaan hebben. De Paus namelijk zal den Keizer voor de Kerk van *St. Marcus* geboden hebben, neder te vallen, en hem om vergeving te bidden; vervolgens zal hij hem den voet op den nek gezet, en daar bij deze woorden uit den XCIsten *Psalm* gesproken hebben: *Op den fellen leeuw en den adder zult gij treden. Gij zult den jongen leeuw en den draak vertreden*; de Keizer had hier op gezegd: Niet voor u, maar ter eere van PETRUS,

maar

maar de Paus zal des te trotscher geantwoord hebben: Niet slechts voor PETRUS, maar ook voor mij! Men beriep zich ter bevestiging van dit verhaal op eene Schilderij in het Hertoglijk Paleis te *Venetië*, welke kort na deze gebeurtenis zal geschilderd zijn. Doch bij nader onderzoek heeft men op dezelve wel de bovengemelde vernedering van den Keizer, maar geen bewijs voor dit laatste vertelsel gevonden, ook wordt hetzelve genoeg wederlegd uit het omstandig verhaal van den ooggetuigen ROMUALD, die daar van volstrekt zwijgt, gelijk ook de andere Geschiedschrijvers uit de XII en XIIIde eeuwen; zelfs zwijgt 'er Paus ALEXANDER zelve van in eenen Brief, in welken hij aan de Engelsche *Prelaten* berigt geeft van de verootmoediging des Keizers (*). Men gist, dat de vertelling haren oorsprong heeft, omdat de Paus, gelijk eene oude *Chronik* van *Avignon* meldt, terwijl de Keizer hem de voeten kuste, deze Bijbelplaats: *super aspidem et basiliscum ambulabis*, door de Geestelijkheid in het Koor hebbe laten zingen. — Hoe het zij, merkwaardig en zekerder is eene andere bijzonderheid, in eene Chroniek van *Petersberge* (†). Het was, volgens deze Chroniek, WICHMANN, Aartsbisschop van *Maagdenburg*, die den Keizer beweegde, om zich aan des Pausen voeten neder te werpen, en zijne dwaling openlijk te erkennen. Maar, als de Paus wat lang talmde, om den Keizer op te heffen, riep DIEDERIK, Markgraaf van

(*) *apud.* BARON. *ann. ad a.* 1177. *n.* 26.
(†) *Chron. Montis Sereni ad a.* 1177.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

van de *Nederlausnitz*, (*Orientalis Marchio*,) den Keizer gemelijk toe: waarom hij toch zijne waardigheid aan zulk eene beschimping blootstelde? De Paus vraagde, wat die *Duitsche* Vorst gezegd had, en dit verstaan hebbende, haastte hij zich, om den Keizer op te beuren, en hem den kus des vredes te geven.

Schikkingen van ALEXANDER III omtrent de verkiezing van eenen Paus in 't vervolg.

In het jaar 1178 wierp de Tegenpaus CALIXTUS zich insgelijks aan de voeten van ALEXANDER, en werd door dezen zoo wel ontvangen, dat hij hem aan zijn Hof en tafel hield. In het volgende jaar hield de Paus eene Kerkvergadering van bijna 300 Prelaten in de Kerk van *Lateranen*, welke de derde *algemeene* Kerkvergadering van *Lateranen* genoemd wordt; op dezelve verordende hij, ten einde voor het vervolg alle scheuringen voor te komen, dat die geen voor regtmatig verkoren Paus zou erkend worden, die twee derden had van de stemmen der Kardinalen; zullende een, die één derde der stemmen hebbende, zich den naam van Paus zou aanmatigen, terstond aangemerkt worden, als in den ban zijnde; deze schikking werd te noodiger verklaard, omdat, daar alle andere Kerken Opperften erkenden, door welke de ontstane twisten over verkiezingen beslist konden worden, de *Roomsche* Kerk geen' Overheer had. Te gelijk verklaarde hij alle inwijdingen door Tegenpausen, (*hæresiarchæ*,) gedaan, voor nietig; zoodat allen, die door hen Geestelijke ambten bekomen hadden, dezelve moesten nederleggen (*). Eenige aanhangers van den laat-

(*) *Concil. Lateran. ap.* HARD. *T.* VI. *P.* II. *p.* 1673.

haatsten Tegenpaus verkoren nog wel zekeren LANDUS SITINUS tot zijnen opvolger, die zich INNOCENTIUS III noemde. Maar de kleine vesting, die hem in de nabijheid van *Rome* ingeruimd was, aan den Paus verkocht zijnde, werd hij door dezen uit het land gebannen. Nog maakte deze Paus andere schikkingen omtrent de Pausselijke verkiezingen. Niettegenstaande de verordeningen van NICOLAUS II in het jaar 1059, dat de verkiezing van een' nieuwen Paus zou geschieden door de *Kardinaal-Bisschoppen* en *Kardinaal-Priesters*, hebbende de overige *Geestelijkheid* en het volk van *Rome* het regt om hunne bewilliging te geven, gaf deze blijvende invloed der Geestelijkheid en des volks gedurig aanleiding tot wanorden, om welke in het vervolg voor te komen ALEXANDER deze geheel uitsluitende, de verkiezing tot de Kardinalen alleen bepaalde; van eenig regt der Keizeren werd sedert de tijden van GREGORIUS VII niet meer gesproken. Evenwel nam ALEXANDER in het Kollegie der Kardinalen nog eenige der voornaamste uit de *Roomsche* Geestelijkheid aan, zoo als den *Prior* of Aartspriester der *Lateraansche* Kerk, de Aartspriesters van den Heil. PETRUS en *St. Maria Maggiore*, als ook de Abten der Heil. PAULUS en LAURENTIUS buiten de muren der stad; insgelijks de hooge Ambtenaren der *Roomsche* Kerk, (*Primicerius*, *Secundicerius*, *Protoscriniarius*, *Saccellarius*, *Arcarius*, *Adminiculator*, *Primicerius Defensionum*,) wier ambten afgeschaft werden, of andere namen kregen; op deze wijze was het gemakkelijk, de lagere Geestelijken en het volk van

alle deelneming aan de verkiezing van eenen nieuwen Paus uit te fluiten. Deze vermeerdering van Kardinalen leide den grond tot de *derde klasse* van het *Kollegie der Kardinalen*, welke de *Kardinaal-Diakenen* uitmaken, hoewel het onzeker is, wanneer hetzelve volkomen voltallig is gemaakt met de Opzieners der voornaamste Gods- en Gasthuizen te *Rome*.

Twist van den Paus met HENDRIK II, Koning van Engeland, over THOMAS BECKET.

Keizer FREDERIK was de eenige Vorst niet, die na dapperen wederstand voor de Pausselijke trotsheid moest bukken, maar ook HENDRIK II, sedert het jaar 1154 Koning van *Engeland*, een magtig en moedig Vorst, moest insgelijks vele vernederingen ondergaan, niet alleen van den Paus, maar ook van eenen heerschzuchtigen Prelaat in zijn eigen Rijk. Deze Prelaat was THOMAS BECKET, de Zoon van een aanzienlijk man te *Londen*. Deze te *Bologna* in het geestelijk en burgerlijk regt gestudeerd hebbende, werd vervolgens Aartsdiaken te *Canterbury*; de Koning, wien hij een' aanmerkelijken dienst gedaan had, trok hem aan het Hof, en schonk hem vervolgens de waardigheid van Kanselier, waar door BECKET zoo goed als eerste Staatsdienaar was, ook werd hem de opvoeding van 's Konings oudsten Zoon toevertrouwd. In dezen staat leefde hij volmaakt als een Hoveling, prachtig en kostbaar, hebbende zijn vermaak in jagen, spelen en tournooijen. Van zijne gemeenzaamheid met den Koning verhaalt men onder anderen de volgende bijzonderheid. Als zij eens te zamen door de straten van *Londen* reden, ontmoette hun een bedelaar, die van koude trilde. Zou het niet loffelijk zijn, zeide de Koning,

als

als wij deze armen man wat gaven? Als BECKET dit toeſtemde, vatte de Koning BECKETS mantel, om hem dien af te nemen; deze verweerde zich, en beide trokken zoo ſterk, dat zij bijna van het paard vielen. Eindelijk moest BECKET den mantel laten ſlippen, dien de Koning toen aan den bedelaar gaf.

HENDRIK zich verbeeldende, dat zulk een man als BECKET hem zou kunnen dienen, om de buitenſporige vrijheden, welke de *Engelſche* Geestelijkheid zich had aangematigd, te beperken, deed hem in het jaar 1162 tot Aartsbisſchop van *Canterbury* verkiezen; maar vond zich weldra in zijne verwachting bedrogen. BECKET zond terſtond aan den Koning, die zich in *Normandien* bevond, het groot zegel toe, en deed afſtand van de waardigheid van Kanſelier, verklarende, dat hij zijn geheele leven voortaan aan zijn geestelijk ambt wilde wijden. Ook ving hij eene ſtrenge levenswijze aan, en droeg een kleed van heel gemeen linnen op het bloote lijf, hetwelk hij niet afleide, voordat het geheel morſig en met ongedierte vervuld was; zijne gewone ſpijze was water en brood, hetwelk hij nog door zekere kruiden eenen walgelijken ſmaak gaf; hij geeſelde zich zelven dikwijls, en wiesch dagelijks aan bedelaars knielende de voeten, waar na hij hen met geſchenken gaan liet. Zijne mildheid aan Kloosters en Godsdienſtige Geſtichten, zijn aanhoudend bidden en lezen van godvruchtige boeken, zijne verkeering en gelaatstrekken zelve, alles vertoonde aan het volk eenen Hoveling, die plotſeling in eenen Heiligen veranderd was, alhoewel ſchrandere men-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

schenkenners door dit alles heen zijnen hoogmoed en heerschzucht zagen doorstralen; ja 's Konings ongenoegen openbaarde zich spoedig tegen hem bij verscheidene gelegenheden, alzoo de Vorst in hem den heerschzuchtigen Prelaat ontdekte, welke niet alleen de *Engelsche* Kerk maar het Rijk zelve beheerschen wilde.

Schielijk openbaarde BECKET zijne heerschzucht door daden. Hij eischte van eenen der aanzienlijkste Heeren des Rijks eene Baronij terug, die voor dezen tot zijn Aartsbisdom zou behoord hebben; tegen de *Engelsche* Staatsregeling aan deed hij eenen Vasal des Konings in den ban, en liet den Koning een trotsch antwoord geven, die hem gebood, den ban op te heffen. Een Geestelijke in het Graafschap *Worcester* had de Dochter van een' Edelman onteerd, en den Vader vermoord, om deszelfs wraak te ontgaan. BECKET liet dezen in de Aartsbisschoppelijke gevangenis brengen, en strafte hem alleen met de ontwijding van zijnen stand, volstrekt weigerende hem ter straffe aan den Koning en de Wereldlijke Overheid over te leveren. Op eene schandelijke wijze plunderde de Geestelijkheid de geheele Natie, daar zij de misdaden met geld liet boeten, terwijl zij zelve straffeloos alle schendaden bedreef, zoodat 'er sedert het begin van HENDRIKS regering meer dan honderd moorden gepleegd waren, zonder dat men hen als eigenlijke misdadigers behandelde.

De Koning wilde aan deze wanvoegelijkheden eens vooral een einde maken, en beriep ten dien einde de Prelaten van zijn Rijk bijeen in het jaar 1163, hun de vraag voorleggende: of zij zich aan de oude

de *Engelsche* wetten en gebruiken onderwerpen wilden? Zij namen dit aan, doch met bijvoeging, behoudens de regten van hunnen ſtand. De Koning verliet daar op de vergadering met ongenoegen, en liet den Aartsbisſchop aanzeggen, om de Kasteelen over te geven, welke hij nog bezat.

Vastſtellingen van Clarendon.

In het volgende jaar 1164 hield HENDRIK eene algemeene vergadering van zijne Geestelijke en Wereldlijke Standen te *Clarendon*, op welke de Bisſchop van *Oxford* de voorzitting had. Hier werden ter voorkoming van alle misverſtand in het vervolg tusſchen de Geestelijke en Koninklijke en Adelijke Gerigtshoven, de gewoonten en wetten, welke onder HENDRIKS Voorvaderen in gebruik waren, vernieuwd, en voor een gedeelte in *zestien* voorſchriften begrepen (*), deze vastſtellingen, hoe zeer geſchikt, om de Geestelijkheid te kortwieken, werden echter door alle de aanwezende Geestelijken met eede aangenomen. De Aartsbisſchop BECKET was de eenige, die dit weigerde. Maar als de Groot-Prior der Tempelheeren in *Engeland* hem te voet viel, en ſmeekte, om zich niet aan 's Konings toorn bloot te ſtellen, onderteekende hij met de overigen, drukte zijn zegel op de bovengemelde verordeningen, en deed 'er den eed op. Maar ſpoedig toonde hij berouw over deze inſchikkelijkheid, waar voor hij door ſlechte ſpijzen en harde kleederen boete deed; ja hij onthield zich zelfs van het lezen der Misſe, tot dat de Paus ALEXANDER III hem van zij-

(*) HARD. *Act. Concil. T.* VI. *P.* II. *p.* 1903.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

zijnen eed en van alle schuld ontsloeg. Want aan dezen had hij terstond alles gemeld, en ten antwoord gekregen, dat hij alleen dan strafbaar was, wanneer hij geheel vrijwillig, en niet door den nood gedwongen, eenen misslag begaan had.

HENDRIK wendde zich ook tot den Paus, maar deze beschouwde in BECKET een steunpilaar van de regten der Geestelijkheid, hij vergunde dus wel aan den Koning, op deszelfs verzoek, eenen Pausselijken Legaat in zijn Rijk, maar onder voorwaarde, dat hij niets ten nadeele van BECKET zou ondernemen, waarom de Koning deze vergunning ook terstond terug zond. Daartegen zocht de Koning zich op allerhande wijze aan BECKET te wreken, tegen wien verscheidene min of meer zware, ook somtijds opgeraapte beschuldigingen werden ingebragt. Maar BECKET, op den bijstand van den Paus steunende, bood aan dit alles onverschrokken het hoofd, en begaf zich eindelijk, na het houden der Mis, uit de Kerk naar het Koninglijk Paleis, latende het Kruis, als zijn noodweer, voor zich dragen, of als een teeken, dat hij de geestelijke wapenen tegen den Koning gebruiken wilde. Zijne verschijning ten Hove was des te onverwachter, dewijl de Koning hem als eenen meineedigen verrader had laten veroordeelen. Ook bragten de Prelaten, die toen juist ten Hove waren, hem zijn gedrag tegen de bezworene vaststellingen van *Clarendon* onder het oog; doch deze verklaarde hij voor nietig, dewijl ook de Paus dezelve, op eenige weinige na, verworpen had, terwijl hij hen op eenen gebiedenden toon ver-

maan-

maande, zich tegen de onderdrukking der Kerk te verzetten, zich te gelijk op den Paus beroepende. Over dit beroep was de Koning ten hoogſten verbitterd, maar BECKET ontging 's Vorsten toorn, door vermomd het Rijk te verlaten, en naar de *Nederlanden* over te ſteken.

Behalve den Paus kon BECKET ook ſtaat maken op den Koning van *Frankryk*, LODEWYK VII, die deze onlusten in het Rijk van HENDRIK met genoegen zag, en den Aartsbisſchop in zijn Rijk noodigde. HENDRIK, over het een en ander verbitterd, verdreef al de nabeſtaanden van BECKET uit zijn Rijk, en noodzaakte de vrienden der genen, die hem gevolgd waren, door eenen eed, om zich tot hem te begeven, van welken eed de Paus hen echter terſtond ontſloeg. Voorts liet de Koning de inkomſten van alle Geestelijken, die de partij van BECKET genomen hadden, en van deszelfs Aartsbisdom intrekken, hij ſtrafte allen, die bevelen van hem of van den Paus in handen hadden, tevens verbood hij alle Appellen naar *Rome*, op zware ſtraffen, onder welke waren voor Wereldlijke Geestelijken het uitſteken der oogen en ontmanning, en voor de Monniken het afhouwen der voeten. Ook verbood hij het betalen van den *Pieterspenning* aan den Paus.

Maar tegen dit alles werd BECKET te halſtarriger, naardien de Paus hem in alles gelijk gaf. Toen HENDRIK in het jaar 1166 in *Normandië* kwam, beklom deze Aartsbisſchop den Kanſel, en deed openlijk al de genen in den ban, die de zoogenoem-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

de oude gebruiken der *Engelschen* voorstonden. Aan den Koning zelven schreef hij, dat hij hem wel als zijnen Koning en Heer raad en eerbied schuldig was; maar dat hij tevens zijn Geestelijke Vader zijnde, de Koning van hem kastijding en vermaning moest aannemen, ook kondigde hij hem de Goddelijke straffe aan, indien hij niet ophield, de vrijheden der Kerk te onderdrukken. Vergeefs schreven hem de Bisschop van *Londen* en zijne overige *Suffraganen*, hem meldende, dat zij wegens zijne handelwijze op den Paus appelleerden, maar deze liet den Aartsbisschop niet varen, hoewel HENDRIK in eenen hevigen Brief aan den Aartsbisschop van *Keulen* en eenen anderen aan den Paus zelven in het jaar 1168 dreigde, alle gehoorzaamheid aan ALEXANDER te zullen opzeggen, omdat hij eenen verrader begunstigde. Ondertusschen was de Koning in der daad in verlegenheid, en moest het aanzien, dat BECKET den Bisschop van *Londen* en vele andere *Engelsche* Geestelijken in den ban deed, ja eindelijk tot een mondgesprek met BECKET besluiten, hetwelk in de jaren 1168 en 1169, in tegenwoordigheid des Konings van *Frankryk*, bij herhaling, doch vruchteloos gehouden werd. HENDRIK besloot ten laatsten, gedurende eene gevaarlijke ziekte, zich rust te bezorgen; ook kwam men in een nieuw mondgesprek, in het jaar 1170, over alle voorwaarden van bevrediging, overeen, doch toen de Aartsbisschop daar op zeide, dat hij den Koning den kus des vredes wilde geven *ter eere Gods*, weigerde de Koning dien aan te nemen, gelooven-

de,

de, dat 'er in deze uitdrukking iet nadeeligs voor hem verborgen lag. Evenwel bewilligde hij kort daar na in alles.

V BOEK IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Schijnbare verzoening des Konings met BECKET.

In der daad zegevierden bij deze bevrediging ALEXANDER en BECKET over den Koning. De hoogmoed des Aartsbisſchops wies door 's Konings toegevendheid ſteeds aan, en hij kwam, terwijl de Koning zich nog in *Normandië* onthield, zegevierend, onder de toejuichingen des volks, en voornamelijk der Geestelijkheid, in *Engeland* terug. Terſtond na zijne terugkomst zond hij aan den Aartsbisſchop van *Tork* eenen Brief van den Paus, waar bij aan denzelven de waarneming van zijn ambt verboden werd, omdat hij beſtaan had, den Koninklijke Prins HENDRIK tot Koning te kronen, hetwelk aan den Aartsbisſchop van *Kanterbury* toekwam. Een andere Brief van den Paus kondigde dezelfde ſtraf aan de Bisſchoppen van *Londen*, *Salisbury*, *Oxford*, *Chester*, *Rochester* en anderen aan, omdat zij deze kroning hadden bijgewoond. In den Kersnacht des jaars 1170, (met welken toen het jaar 1171 begon,) deed hij van den Kanſel te *Kanterbury* twee Edellieden in den ban, den eenen, omdat hij aan de Aartsbisſchoppelijke Kerk haar landgoed onthield; den anderen, omdat hij een paard van den Aartsbisſchop den ſtaart had afgehouwen.

Moord van THOMAS BECKET.

De bovengemelde Prelaten en meer anderen bragten hunne klagten over de handelwijze van BECKET bij den ouden Koning in *Normandië* in, die daar door in hevigen toorn ontſtoken, zich eenige woorden liet ontvallen, welke zijnen wensch te kennen

V BOEK IV Hoofdst. na C. G Jaar 1073. tot 1517.

gaven, dat hij van dezen rustverstoorder eens verlost mogt worden. Vier Edellieden van het Hof, door deze gezegden opgewekt, verbonden zich zamen, en naar *Engeland* overgestoken, overvielen zij den Aartsbisschop in de Kerk onder den Vesperdienst, en bragten hem, onder het roepen, waar is de verrader des Konings? voor het altaar om het leven op den 29sten December des jaars 1170. Men zegt, dat hij den dood bedaard ondergaan hebbe, noemende zich een' verdediger der Kerk, en biddende, dat men zijne Geestelijken sparen zoude.

Gevolgen van dezen moord.

Op de tijding van dezen moord was HENDRIK, de gevolgen van denzelven voorziende, ten hoogsten ontsteld, en toonde alle blijken van leedwezen; hij sloot zich zelven drie dagen lang, van allen afgezonderd, op, en weigerde zelfs spijs of drank te gebruiken, tot dat zijne vertrouwelingen hem als het ware noodzaakten, noodiger maatregelen te beramen. 'Er werd dan een Gezantschap, met den Aartsbisschop van *York* aan het hoofd, aan den Paus gezonden, maar deze wilde hetzelve niet ééns toelaten. Een ander Gezantschap vond naauwelijks gehoor bij eenige Kardinalen, en stuitte met moeite de afkondiging van een *Interdikt* van Godsdienst op den Koning en alle deszelfs landen, hetwelk de Paus voornemens was op Witten Donderdag uit te spreken. De Gezanten beloofden onder eede, dat de Koning de uitspraken van den Paus en de Kardinalen in alles gehoorzamen zouden, waar op de Paus den Banblikfem terug hield; maar daartegen deed hij in den ban de *moordenaars* van BEC-

KET

KET niet alleen, maar allen, *die tot deze daad geraden, geholpen, of ze goedgekeurd hadden*; ook allen, die hen in hunne landen opnemen en begunſtigen zouden, hoewel zij in der daad een jaar lang veiligheid genoten op een Koninklijk Kasteel.

V BOEK IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Twee Kardinalen begaven zich nu in het jaar 1172 naar *Normandië*, alwaar zij te *Savigny* met HENDRIK een geſprek hadden, maar zoo buitenſporig waren hunne eiſchen, dat HENDRIK hen met bedreigingen verliet, doch echter kort daar na een vergelijk met hen trof; volgens hetwelk de Koning zwoer, dat de bewuste moord zonder zijn weten en wil geſchied was. Dewijl hij echter, door onvoorzigtige woorden, tot denzelven aanleiding gegeven had, bad hij ootmoedig om *abſolutie* of aflaat, welke hij ook ontving; tevens beloofde hij, tweehonderd Ridders ter verdediging van het Heil. Land een jaar lang te zullen onderhouden; de appellen vrij toe te laten, en die geregtelijke gewoonten, die ten zijnen tijde tegen de vrijheden der Kerk ingevoerd waren, voor nietig te verklaren; aan de Kerk te *Kanterbury* hare goederen te zullen wedergeven enz.

HENDRIK doet boete.

Tot hier toe had HENDRIK zijne waardigheid nog ſtaande gehouden, maar binnen kort werd hij door de omſtandigheden genoodzaakt, zich voor de Geestelijkheid te verootmoedigen. Zijne drie Zonen ſtonden in het jaar 1173 tegen hem op, ook werd hij daar door in eenen oorlog met den Koning van *Frankryk*, die hen beſchermde, ingewikkeld; eindelijk viel ook de Koning van *Schotland* met een tal-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

talrijk leger in zijn land; tegen deze zamenspanning verweerde HENDRIK zich wel dapper en niet ongelukkig, maar geloofde echter, den bijstand der Geestelijkheid noodig te hebben. Hij verzocht dan den Paus ALEXANDER III, dat deze zijne vijanden in den ban zou doen, om daar door bijzonder zijne Zonen tot hunnen pligt terug te brengen; bij deze gelegenheid schreef hij aan den Paus, dat het Koningrijk *Engeland* onder deszelfs regtsgebied stond, en dat hij, ten aanzien van het Leenregt, alleen van hem afhankelijk was; maar alhoewel de Aartsbisschop van *Kanterbury* in naam van den Paus, al degenen in den ban deed, die den Koning ontrustten, waren de gevolgen daar van niet van veel aanbelang, terwijl de Geestelijkheid niet ophield, den tegenwoordigen Staat van Zaken voor te dragen, als eene Goddelijke straffe voor den moord van BECKET. De Koning besloot daarom, zich door eene openbare daad van boete van de genegenheid van zijn volk en ook van de Geestelijkheid te verzekeren. In het jaar 1174 uit zijne *Fransche* landen te *Southampton* gekeerd, vastte hij op water en brood, en deed eene bedevaart naar *Kanterbury*, en wel zoo dra hij in het gezigt dier stad kwam, met bloote voeten. Hij wierp zich in de Kerk bij het Graf van BECKET op den grond neder, en deed een lang gebed, terwijl hij door den Bisschop van *Londen* openlijk van den Predikstoel liet verklaren, dat hij aan den moord des Aartsbisschops niet het minste deel had. Evenwel tot eene boete voor de aanleiding, welke hij door zijne onbedachte woorden

tot

tot denzelven gegeven had, ontblootte hij, nadat hem door de aanwezende Bisfchoppen aflaat gegeven was, den rug, en liet zich door de Monniken, die in groot getal tegenwoordig waren, met roeden geefelen. Vervolgens deed hij aan de Kerk aanzienlijke gefchenken, en wees geld aan, tot het onderhoud van waschkaarfen bij het graf van BECKET; ook hield hij nog drie dagen in vasten en bidden aan. Hier door, zegt de Gefchiedfchrijver MATTHEUS PARIS, verwierf hij zich zoo zeer de gunst van dezen Martelaar, dat op dienzelfden tijd zijne Veldheeren eene volkomene overwinning op de *Schotten* behaalden, en hunnen Koning zelven gevangen maakten.

THOMAS BECKET voor eenen Heiligen verklaard

De Geestelijkheid, die BECKET aanmerkte, als eenen Martelaar voor haar gezag en aanzien, hetwelk men gemeenlijk *de vrijheid der Kerk* noemde, kondigde fpoedig eene menigte wonderen aan, welke bij zijn graf gebeurde, aan lammen, dooven, blinden; overledenen werden opgewekt, en zelfs doode vogels en andere beesten kregen het leven weder. De Koning van *Frankryk*, wiens Erfprins heel ziek was, deed, door eene openbaring daar toe vermaand zijnde, eene bedevaard naar dit graf, en de Prins herftelde. ALEXANDER III had hem reeds in het jaar 1173 plegtig voor eenen *Heiligen* en *Martelaar* verklaard, en zijne vereering fteeg in *Engeland* zoo hoog, dat hij de Maagd MARIA zelve den rang betwistte. Van alle gewesten kwamen vreemdelingen hunne aandacht bij zijn graf verrigten, zoodat men dikwijls in één jaar meer

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

meer dan 50,000 Pelgrims naar hetzelve telde. Ondertusschen moeten wij hier niet vergeten, dat zelfs reeds in die eeuwen niet altijd even voordeelig over dezen *Heiligen* THOMAS geoordeeld werd. Zijn tijdgenoot, de *Engelsche* Geschiedschrijver WILLEM van *Newbridge*, berispte zijne onstuimigheid, hoewel slechts huiverig; maar de Godgeleerden van *Parys* hebben kort na zijnen dood over zijne heiligheid en zelfs over zijne zaligheid getwist, dewijl één van hen beweerde, dat hij wegens zijne trotsheid den dood, hoewel niet juist zulken dood, verdiend had (*).

ALEXANDER III sterft.

Op deze wijze zegevierde ALEXANDER III over de magtigste Vorsten van *Europa*, den Keizer FREDERIK en den Koning HENDRIK; geen wonder, dat hij zijne overmagt ook aan andere Vorsten deed gevoelen. In het jaar 1180 dreigde hij Koning WILLEM van *Schotland* met den ban en een interdikt, omdat hij zekeren Bisschop niet tot het gerust bezit zijner waardigheid wilde laten komen; en deze bedreigingen werden terstond vervuld. Aan den Koning van *Portugal* bevestigde hij den Koninklijken titel, die hem reeds in het jaar 1142 door INNOCENTIUS II gegeven, maar door de Koningen van *Kastilië* tot hier toe betwist was. — Deze Paus, die de magt van zijnen Stoel zoo zeer gevestigd had, overleed in het jaar 1181.

LUCIUS III

Zijn opvolger LUCIUS III, te voren UBALDO, Kardinaal-Bisschop van *Ostia* en *Veletri*, geboortig van *Lucca*, kon uit hoofde van aanhoudend mis-

ver-

(*) BALÆUS *Hist. Universit. Paris. T.* II. *p.* 388.

verſtand met de *Romeinen* zijn verblijf in deze ſtad niet nemen; maar onthield zich te *Veletri*. De *Romeinen* hielden *Tuscoli* belegerd, en als de Aartsbisſchop van *Mentz*, CHRISTIAAN, door den Paus daar toe verzocht, de ſtad met eenig Duitsch volk te hulp kwam, wisten zij dien, gelijk men toen verhaalde, met vergift om te brengen. In het volgende jaar 1184 kregen zij eenige Geestelijken van 's Pauſen partij gevangen; dezen ſtaken zij de oogen uit, behalve een, die hen tot leidsman dienen moest, en dus zonden zij hen met Bisſchopsmijters op ezels aan den Paus.

In dit jaar reisde LUCIUS naar den Keizer te *Verona*. Deze had in het jaar 1183 te *Conſtans* den vrede geſloten met de ſteden van *Lombardyë*, waar bij aan dezelve vele voorregten werden vergund, maar echter de oppermagt des Keizers bewaard bleef; ook werd de naam van *Alexandrië* in *Cæſarea* veranderd, hoewel deze ſtad in het vervolg den eerſten naam weder aangenomen heeft. In het jaar 1186 was ook de Keizer zoo gelukkig, dat hij een der ſtevigſte zuilen van de Pauſelijke magt aan de andere zijde van *Italië* deed wankelen, door een huwelijk van zijnen oudſten Zoon HENDRIK, met KONSTANTIA, Vaderszuster van WILLEM, Koning van *Sicilië*, welke Vorst geene kinderen had, waar door de jonge Prins een goed uitzigt had om in tijd en wijle het Koningrijk van *Sicilië* te bekomen.

De bijeenkomst tusſchen den Keizer en den Paus te *Verona* liep ongunſtig af; de Paus weigerde 's Keizers voorſpraak toe te laten voor de Bisſchoppen,

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073 tot 1517.

pen, die den Tegenpaus waren toegedaan geweest; ook kon men het niet eens worden over de nalatenschap van de Vorstin MATHILDIS; waar bij nog kwam een hevige twist reeds in het jaar 1183 over de verkiezing van eenen Aartsbisschop te *Trier*, alwaar van de twee mededingers VOLKMAR door den Paus en RUDOLF door den Keizer beschermd werd; ook weigerde de Paus aan den Keizer de Keizerlijke kroon voor deszelfs Zoon, onder voorwendsel, dat 'er geene twee Keizers te gelijk regeren konden.

LUCIUS III sterft. URBANUS III. De twisten met den Keizer duren voort.

LUCIUS III overleed te *Verona* in het jaar 1185. Terstond bragt UBERTO CRIVELLI, Aartsbisschop van *Milanen*, de Kardinalen die zich bij hem bevonden, onder veilige bedekking te *Ravenna*, alwaar hij door hen tot Paus benoemd werd, en den naam URBANUS III aannam, maar te gelijk zijn Aartsbisdom behield. Hij zette de verschillen met den Keizer voort, en bragt die tot den hoogsten graad van verbittering. Hij drong aan op de teruggave der nalatenschap van MATHILDIS, en beschuldigde den Keizer, dat deze, bij het afsterven van Bisschoppen, derzelver losse nalatenschap, (*exuviæ*,) aansloeg, waar door, zeide de Paus, derzelver opvolgers de Kerken, (hij meende wel, hunne Paleizen,) ledig vonden, en genoodzaakt werden, roovers te worden, om ze weder in staat te brengen. Verders beschuldigde hij hem, verscheidene Nonnenkloosters te hebben verstoord; ook weigerde hij, even als LUCIUS, 's Keizers Zoon te kronen; daartegen wijdde hij VOLKMAR tot Kardinaal-Priester en Aartsbisschop van *Trier*, waar door de vijand-

andschap openlijk uitberstte. De Roomsch Koning HENDRIK, liet eenen Prelaat uit *Lombardyë*, die ijverig de zijde van den Paus voorstond, na hem herhaalde keeren gevraagd te hebben: Van wien hij de beleening als Bisschop ontvangen had? waar op deze telkens antwoordde: van den Paus, met vuisten slaan en in den slijk werpen; ook bezette hij het geheele *Roomsche Kampanië*, en plunderde de in de nabijheid gelegene Kloosters, terwijl de Keizer alle toegangen naar den Paus met soldaten sloot; waar tegen de Paus hem met den ban dreigde, steunende op verscheidene Duitsche Bisschoppen, die zijne zijde kozen, hoewel na veelvuldige gevechten en daden van vijandelijkheid RUDOLF in het Aartsbisdom *Trier* de overhand bekwam.

De Keizer, niet bezwijkende voor de anders zoo gevaarlijke zamenspanning der Bisschoppen, hield in het jaar 1186 eenen Rijksdag te *Worms*, op welken hij de Bisschoppen van hunne streeken tegen het Rijk beschuldigde. Zij verschoonden zich allen, door eenen eed, behalve de Aartsbisschop van *Mentz*, terwijl die van *Keulen*, die Plaatsbekleeder van den Paus in *Duitschland* was, zich openlijk voor den Paus verklaarde. Op eenen nieuwen Rijksdag te *Gelnhausen*, in het jaar 1186, stelde de Keizer aan de Rijksstenden de eischen van den Paus voor, verklarende, dat, als deze voortging hem onbetamelijk te behandelen, hij met raad en daad der Vorsten hem zou weten te antwoorden; waar op hij de Bisschoppen afvraagde, wat hij van hen te vreezen of te verwachten had. Op voorstel van den Aarts-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073 tot 1517.

bisschop van *Mentz* werd toen besloten, dat men, in naam der Bisschoppen, aan den Paus schrijven, en hem vermanen zou, de regtmatige begeerte des Keizers te voldoen. De Paus, schoon ontzet, dat de Bisschoppen hem dus verlieten, bleef nogtans bij zijn voornemen, om den Keizer in den ban te doen, wordende daar in echter door de ingezetenen van *Verona*, waar hij aanhoudend bleef wonen, en eindelijk door den dood in October des jaars 1187 verhinderd.

GREGORIUS VIII en CLEMENS III.

Zijn opvolger GREGORIUS VIII scheen den Keizer zeer aangenaam te zijn, maar stierf reeds in de maand December van hetzelfde jaar 1187. De ijver, dien hij betoonde, om eenen kruistogt te bevorderen, ten einde het verlies van *Jeruzalem* te herstellen, hetwelk den ongeloovigen in handen was gevallen, werd door den volgenden Paus CLEMENS III voortgezet, met dat gevolg, dat Keizer FREDERIK zelve in het jaar 1189 naar *Azië* trok, alwaar hij in het jaar 1191 zijnen dood vond; ook ondernamen de Koningen van *Frankryk* en *Engeland* eenen dergelijken togt, gelijk wij het een en ander in de Geschiedenis der Kruistogten gezien hebben. In *Duitschland* maakte CLEMENS een einde van de verschillen over het Aartsbisdom van *Trier*, door de verkiezing van VOLKMAR en RUDOLF te niet te doen, waar na de Domheeren eene nieuwe verkiezing deden. Ook trof hij in het jaar 1189 een vergelijk met de *Romeinen*, die zich, onder voordeelige voorwaarden, aan hem onderwierpen, waar bij aan de regten van den Keizer op deze Hoofdstad geheel niet gedacht werd.

Maar

Maar daartegen was de dood van WILLEM II, Koning van *Sicilië*, in het jaar 1189 voor het Keizerlijke Huis, naar het zich liet aanzien, des te voordeeliger. Hij had zijne Vaderszuster KONSTANTIA, die met den Roomsch Koning HENDRIK getrouwd was, tot zijne erfgename verklaard, en haar, met haren Gemaal, op eene algemeene Rijksvergadering laten huldigen. Maar de *Sicilianen* hadden geen zin aan eenen buitenlandſchen Vorst, en HENDRIK met zijne Gemalin bevonden zich in *Duitschland*, ook was de Paus misnoegd, dat deze ſchikkingen gemaakt waren, zonder hem als Leenheer te kennen. Als daarom TANKRED, onechte Zoon van ROGIER, Hertog van *Apulië*, oudſten Zoon van ROGIER, den eerſten Koning van *Sicilië*, de wapens opvatte, en zich in het begin van het jaar 1190 tot Koning liet kroonen, ſchonk CLEMENS hem terſtond de beleening van het Rijk, niettegenſtaande TANKRED zelve aan KONSTANTIA den eed van trouwe had afgelegd.

De Roomſche Koning HENDRIK word Koning van Sicilië.

Op CLEMENS III, die in het jaar 1191 overleden was, volgde INNOCENTIUS III, te voren Kardinaal-Diaken, HYACINTHUS genoemd. HENDRIK VI, die thans, na den dood van zijnen Vader FREDERIK, Keizer was, ſpoedde in het jaar 1192 naar *Italië*, om zich van dezen Paus te laten kronen, gelijk ook, na eenig verwijl van 's Pauſen zijde, geſchiedde. Indien men den Geſchiedſchrijver ROGER van *Hoveden* (*) zou gelooven, zal de Paus bij deze ge-

COELESTINUS III.

(*) *Annall. Angl. Part. post. ad a.* 1191. *p.* 689.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

gelegenheid den Keizer op eene verregaande wijze beschimpt hebben. Als hij namelijk den Vorst de kroon had opgezet, zal hij hem die met den voet weder van het hoofd geschopt hebben, daar de Keizer voor hem bukkende op de knieën lag, ten teeken, dat hij hem het Keizerrijk weder ontnemen kon; doch alhoewel deze Schrijver een tijdgenoot, en zijn verhaal van BARONIUS, PAGI en andere latere zoo Roomschgezinde als Protestantsche Schrijvers overgenomen is, is deze bijzonderheid in zich zelve zoo ongeloofelijk, daar zij beter op het tooneel dan in de Kerk zou gevoegd hebben, dat men ze met alle regt in twijfel mag trekken, te meer, dewijl andere gelijktijdige Schrijvers 'er niet alleen van zwijgen, maar ook verzekeren, dat HENDRIK met alle eer gekroond is geworden (*). Zekerder is het, dat HENDRIK, volgens een verdrag met de *Romeinen*, zijne bezetting uit de stad *Tuscoli* trok, en daar door die stad, op welke de *Romeinen* sedert langen tijd zeer gebeten waren, aan hunne woede overliet, gelijk zij dan ook dezelve bemagtigden en ten gronde sloopten, na de inwoners gedeeltelijk omgebragt, gedeeltelijk op het wreedst mishandeld te hebben.

De Keizer haastte zich, om naar *Apulië* voort te rukken, en het Rijk van *Sicilië* aan TANKRED te ontweldigen. Dit mislukte hem echter in den eersten veldtogt, veel eer geraakte zijne Gemalin KON-

STAN-

(*) Verg. CH. GOTTLIEB SCHWARZ *Diss. de Henrici* IV *Romana, eaque ignominiosa coronatione Altorf.* 1737.

STANTIA in TANKREDS handen, hoewel zij, ook door 's Paufen medewerking, fpoedig in vrijheid gefteld werd. Maar toen TANKRED in het jaar 1193 overleden was, drong HENDRIK zegevierend het Koningrijk in, en liet zich tot Koning van *Sicilië* kronen, zonder naar de toeftemming van den Paus te vragen.

Deze was intusfchen nog in eenen anderen twist met den Keizer geraakt. RICHARD, Koning van *Engeland*, was in het jaar 1192, als hij uit *Syrië* over land door *Duitschland*, als een bijzonder perfoon vermomd, naar huis keerde, in het gebied van den Hertog LEOPOLD van *Oostenryk* herkend en gevangen genomen, tot wraak van eenen hoón, welken de Hertog voorwendde, in *Palestina* van den Koning geleden te hebben. HENDRIK VI noodzaakte den Hertog, den Koning aan hem over te leveren, onder voorwendfel van bezwaren tegen denzelven te hebben, maar in der daad, om hem een groot losgeld af te perfen. Daar de kruisvaarders onder de bijzondere befcherming van den Paus ftonden, wendde zich RICHARDS Moeder, ELEONORA, Koningin weduwe van *Engeland*, herhaalde keeren fchriftelijk met ernftigen nadruk tot den Paus, maar deze kende den Keizer te wel, dan dat hij zich openlijk durfde te laten zien; RICHARD werd eindelijk in het jaar 1194 ontflagen tegen het betalen van 150,000 Mark zilver Keulsch gewigt; deze Vorst zond in het volgende jaar 1195 een gezantfchap naar *Rome*, om den Paus onder fcherpe verwijtingen te bewegen, om den Hertog van *Oostenryk* te

V BOEK IV Hoofdst. na C. G Jaar 1073 tot 1517

noodzaken, de *Engelsche* Gijzelaars, die hij in handen had, te ontslaan, het reeds ontvangen geld aan den Koning terug, en hem voorts behoorlijke voldoening te geven. De Paus zich nu niet langer kunnende onttrekken, deed den Hertog en allen, die deel hadden gehad aan het gevangennemen van Koning RICHARD, in den ban, en stelde deszelfs land onder *Interdict*. Doch nog in het jaar 1198 moest de Paus INNOCENTIUS III des Hertogs Zoon, op straffe van den ban bevelen, den Koning het afgeperste geld te herstellen.

Dood van Keizer HENDRIK VI en Paus COELESTINUS III.

Keizer HENDRIK VI stierf in het jaar 1197 te *Messina* in *Sicilië*; gelijk een en andere Schrijver verzekert, onder den Pauselijken ban, doch waar van de overige Schrijvers niets melden; hij was integendeel, voornamelijk dewijl hij ook het Rijk van *Sicilië* bezat, voor de Pausen geduchter, dan zijn Vader ooit geweest was; in het volgende jaar 1198 overleed ook de Paus COELESTINUS.

INNOCENTIUS III.

Op dezen grijsaard van negentig jaren volgde een man van niet meer dan zeven en dertig jaren, niet zonder tegenspraak van verscheidene Kardinalen. Hij was de Kardinaal-Diaken LOTHARIUS, uit *Anagni*, een stadje bij *Rome*, geboortig, Zoon van den Graaf van *Segni*, en nam den naam van INNOCENTIUS III aan. Hij had te *Rome*, *Parys* en *Bologna* zich in de Wijsbegeerte geoefend, bezat de tot zijne waardigheid noodige begaafdheden, en kwam in zeer gunstige tijden voor de Pauselijke hoogheid aan de regering. HENDRIK VI liet slechts eenen Zoon, een kind van pas vier jaren, na, FREDERIK, die wel

wel reeds in het jaar 1197 als Koning, en zijne Moeder KONSTANTIA als Regentesse des Rijks erkend was, gelijk zijn Vader hem ook reeds in het jaar 1196 van de Duitsche Rijksstenden als zijn' opvolger had laten benoemen, doch de heerschzucht der Pausen en de verdeeldheid der *Duitsche* Vorsten veroorzaakten, dat de Broeder van HENDRIK, FILIPS, Hertog van *Zwaben* en *Thuscia*, (*Toskanen*,) bezitter der Erfgoederen van MATHILDIS, zich buiten staat bevond, om de regten van zijnen Neef te handhaven.

Van deze voor hem gunstige omstandigheden verzuimde INNOCENTIUS niet gebruik te maken. Daags na zijne inwijding reeds noodzaakte hij den Stadhouder van *Rome* aan hem den eed van trouwe af te leggen, waar door zelfs de laatste schaduw der Keizerlijke Oppermagt over deze stad een einde nam. Vervolgens eischte INNOCENTIUS den eed van hulde van MARKWARD of MARCUALDUS, Rijkssenefchal Hertog van *Ravenna* en *Romandiola*, die door den vorigen Keizer ook met de *Mark Ancona* beleend was geweest. Deze bood wel den Paus alle voordeelen en eene jaarlijksche schatting aan, indien hij hem de *Mark* wilde laten behouden, maar kon echter niet beletten, dat de inwoners, uit afkeer tegen de *Duitschers*, die de *Italianen* te zeer gedrukt hadden, zich aan den Paus onderwierpen, zoodat *Ancona*, *Fermo*, *Osimo* en andere steden zich onder deszelfs gehoorzaamheid begaven. KOENRAAD van *Zwaben*, Hertog van *Spoleto*, en Graaf van *Assisso*, werd insgelijks genoodzaakt, zijne landen en steden

INNOCENTIUS wordt meester van Rome; van de Mark van Ancona en vestigt den Kerkelijken staat in Italië.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

aan den Paus af te ftaan, en zich naar *Duitschland* te begeven. Bij dit alles gebruikte de Paus het voorwendfel, dat hij aan de *Roomfche* Kerk flechts herftelde, het gene haar van ouds had toebehoord, en maakte zijn gebruik van den eerwaardigen naam van den Apostel PETRUS, maar in der daad bediende hij zich, gelijk MATTHEUS PARIS (*) uitdrukkelijk fchrijft, van den tegenwoordigen ftaat des Rijks, hetwelk zonder Keizer was, om hetzelve vele kasteelen en fteden te ontnemen. Dus was INNOCENTIUS eigenlijk de ftichter van het Paufelijk Wereldlijk gebied in *Rome* en *Midden-Italië*, hetwelk tot onzen tijd toe den naam van den *Kerkelijken Staat* gedragen heeft (†).

Gaarn had de Paus ook het voormalige *Exarchaat van Ravenna*, de Erflanden van MATHILDIS enz. onder zijne magt gebragt, maar hier zag hij zich genoodzaakt eene gunftiger gelegenheid af te wachten. In *Toskanen* gingen de voornaamfte fteden, als *Florence*, *Lucca*, *Pifa*, en *Siena* een verbond met elkanderen aan, hetwelk door den Paus onderfteund werd, die niet naliet aan allen in te prenten, dat 'er twee groote lichten aan den Kerkhemel waren, welke hunnen Zetel in *Italië* hadden, en van welken het kleinfte, de Keizerlijke magt, zijn licht had van het grootfte, de Paufelijke magt, even als de maan haar licht van de zon ontleent.

De

(*) *Hist. Major. ad. a* 1210.

(†) *Gesta Innocentii III Rom. Pontif. præmisfa ejusd. Epistt. ex edit.* BALUZII *Par.* 1682. *fol. Tom.* I.

De Paus bestuurt Sicilië als Voogd van den jongen FREDERIK.

De tegenwoordige gesteldheid van het Koningrijk *Sicilië* bood insgelijks aan den Paus eene voordeelige gelegenheid aan, om zijn gezag in dat Rijk te vestigen. De Keizerin Moeder KONSTANTIA was in het jaar 1198 overleden; de Grooten des Rijks waren onrustig, de Natie haatte de Duitschers, en de Geestelijkheid was geheel op de zijde van den Paus. De uiterste wil van Keizer HENDRIK VI gevonden onder de papieren van den Hertog MARKWARD in het jaar 1200, was insgelijks zeer gunstig voor den Paus, waarschijnlijk omdat deze Vorst geene betere veiligheid voor zijn onmondig kind wist uit te vinden, dan indien hij de gunst van den Paus voor hetzelve winnen kon. KONSTANTIA had reeds voor haar overlijden den Paus laten verzoeken, dat hij haren Zoon de gewone beleening van het Koningrijk *Sicilië*, het Hertogdom *Apulië*, het Vorstendom *Kapua* enz. wilde schenken; aan welk verzoek de Paus voldeed, onder voorwaarde, dat de Koningen van *Sicilië* zich verpligten zouden om de Kerkelijke Bisschopsverkiezingen te erkennen, eenen Pauselijken *Legaat* te ontvangen, aan de Geestelijken vrij *Appel* op den Stoel van *Rome* te vergunnen enz. — De bovengemelde Hertog MARKWARD verhinderde echter een' geruimen tijd den Paus, in het volvoeren van zijne oogmerken. Terstond na het overlijden van KONSTANTIA kwam hij in *Sicilië* over, onder voorwendsel, dat de overleden Keizer hem tot Voogd over zijnen nagelatenen Zoon had aangesteld; waar tegen de Keizerin KONSTANTIA deze Voogdijschap aan den Paus had opgedragen, die

V BOEK IV Hoofdst. na C. G Jaar 1073. tot 1517.

ook terstond eenen Kardinaal, als zijnen *Legaat*, naar *Sicilië* zond, om daar met de Grooten, aan welken de opvoeding van den jongen FREDERIK was aanbevolen, de regering op zich te nemen. — Ten zelfden tijde wendde zich nog een ander mededinger naar een gedeelte van het Rijk, WALTHER, (of GAUTIER,) Graaf van *Brienne*, tot den Paus; deze *Fransche* Heer was onlangs getrouwd met de oudste dochter van den Koning TANCRED, en eischte voor zich het Graafschap *Lecce* in *Terra d'Otranto*, en het Vorstendom *Tarento*. De Paus, zich hier door in verlegenheid bevindende, oordeelde raadzaam, hem zijnen eisch te bewilligen, maar deed hem tevens in een *open Konsistorie*, (eene vergadering van Kardinalen, gehouden in tegenwoordigheid van vele andere Toehoorders,) bij eede beloven, dat hij niets ten nadeele van FREDERIK ondernemen, maar dien hulde zweeren en tegen zijne vijanden verdedigen zou. Maar de Grooten des Rijks, inzonderheid de Bisschop van *Troja*, Kanselier van *Sicilië*, WALTER, (of GUALTERO,) DE LA PAGLIANA, een vijand van het Huis van TANCRED, namen dezen stap des Pausen zoo euvel op, dat de laatstgemelde de inwoners van *Messina* opriep, en voor hen aan den Paus de booste oogmerken toeschreef; hier op reisde BRIENNE naar *Frankryk*, om krijgsbenden te verzamelen, en zijne eischen met de wapenen aan te dringen.

Ondertusschen had MARKWARD zulke voortgangen gemaakt, dat hij in het jaar 1200 *Palermo* belegeren kon. De Paus zond een leger tegen hem onder zijnen

nen Neef en Veldheer JAKOB, betwelk op MARKWARD in eenen veldslag eene volkomene overwinning behaalde, hoewel deze kort daar na weder de overhand in *Sicilië* kreeg, doordien de bovengemelde Bisschop van *Troja*, PAGLIANA, zich met hem verbond. Deze had zich, na den dood des Aartsbisschops van *Palermo*, tot deszelfs opvolger laten verkiezen, (of *postuleren*,) en zonder den Paus te kennen of het *Pallium* ontvangen te hebben, de besturing van het Aartsbisdom aanvaard; de Paus wilde hem daartegen wel vergunnen het Bisdom *Troja* te behouden, maar alleen toestaan, om zich Voogd of Dienaar der Kerk van *Palermo* te noemen. De trotsche Prelaat verwierp deze schikking, als te vernederend, en sprak zoo wel van den Paus als van BRIENNE met verachting, terwijl hij zich alle magt in *Sicilië* aanmatigde, en eindelijk met MARKWARD verbond, alhoewel deze door den Paus in den ban gedaan was. Hier op deed de Paus hem in het jaar 1201 insgelijks in den ban, waar door hij, van ieder verlaten wordende, genoodzaakt was, zich voor den Paus te verootmoedigen, maar als deze hem gebood, dat hij zich niet verder tegen den Graaf van *Brienne* zou verzetten, gaf hij ten antwoord, dit niet te kunnen doen, al zou de Apostel PETRUS zelve van CHRISTUS gezonden worden, om hem zulks te bevelen, en al zou hij 'er om in de Hel komen. Ook vereenigde hij zich met eenen anderen *Duitschen* Veldheer, DIEPOLD, die al sedert eenige jaren in *Apulië* voortgangen gemaakt had;

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

had; maar zij werden door BRIENNE in het jaar 1201 geslagen.

Inmiddels had MARKWARD *Palermo* bemagtigd, en zich meester gemaakt van den jongen Koning FREDERIK, maar werd in zijne verdere oogmerken in het jaar 1202 door den dood gestuit.

Nu deed zich weder een ander *Duitsch* Veldheer op, welken de *Italianen* WILLEM CAPPARONE noemen, die in *Palerno* drong, zich van FREDERIK meester maakte, en zich Opperopziener des Konings en Stadhouder van *Sicilië* noemde. Thans verzocht de Kanselier PAGLIANA, van deze onrusten gebruik makende, den Paus andermaal om *absolutie*, welke hij ook, onder belofte van volkomene gehoorzaamheid, verkreeg. — Onderwijl bleven DIEPOLD en BRIENNE malkanderen beoorlogen, tot de laatstgemelde in het jaar 1205 het leven verloor, waar na de Paus DIEPOLD in het jaar 1206 van den ban onthief, en naar *Sicilië* zond, alwaar CAPPARONE en PAGLIANA om het Regentschap twistten, tot de Paus eindelijk zelve in het jaar 1208 in *Sicilië* kwam, en door zijn gezag en schikkingen op eenen Rijksdag te *San Germano* de rust en orde eenigermate herstelde.

De Paus doet uitspraak over de verkiezing van eenen Keizer.

Terwijl INNOCENTIUS zich beijverde, om zijn weeskind FREDERIK te handhaven, hoewel nog meer, om zijne eigene belangen te bevorderen, was hij tevens werkzaam, om denzelven uit te sluiten van het Keizerrijk, hoewel de jonge Vorst, gelijk wij gezegd hebben, reeds in het jaar 1196 door de verkiezing der *Duitsche* Vorsten een regt op hetzelve

ve verkregen had. De meeste Vorsten waren ongenegen, om een kind, hetwelk ver buiten *Duitschland* leefde, tegen den zin des Paufen, te erkennen, en boden daarom aan FREDERIKS Oom, FILIPS, Hertog van *Zwaben* en *Toskanen*, die tot hier toe alle moeite voor zijnen Neef gedaan had, zelven de kroon aan, welke deze in het jaar 1198 befloot aan te nemen, wordende door de *Sakfifche*, *Zwabifche*, *Beyerfche* en andere Grooten erkend, terwijl de meeste Geestelijken en de Vorsten aan den *Rhyn* tegen hem den Hertog OTTO verkozen, Zoon van HENDRIK *den Leeuw*, weleer Hertog van *Sakfen* en *Beyeren*, onder den naam van OTTO IV. Deze beide Mededingers deden terftond hun best, om den Paus tot hun belang over te halen. FILIPS, die uit een Huis afftamde, hetwelk bij de Paufen hatelijk was, en wien de Paus zelfs in den ban gedaan had, omdat hij als Hertog van *Toskane* in het Paufelijk gebied eenen inval gedaan had; alhoewel hem deze ban niet plegtig was aangekondigd, en daarom van FILIPS ontkend werd; verzocht evenwel van den Paus *abfolutie*, die dit aan zijnen Legaat overliet, indien FILIPS alle Paufelijke voorfchriften zou nakomen. De Legaat fchijnt zich daar mede overhaast te hebben, alzoo de Paus zijne vrijfpreking niet bevestigde. — OTTO daartegen, behoorde tot eene partij, welke den Paufen fteeds toegedaan geweest was. De Geestelijke en Wereldlijke Vorsten, die hem verkoren hadden, fchreven ook eerbiedig aan den Paus, met verzoek, om hunne keuze te bevestigen, onder belofte, dat OTTO al de regten

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073 tot 15 7.

ten der Kerk voorstaan, en haar alle gehoorzaamheid bewijzen zoude. Doch de aanhangers van FILIPS schreven op een' geheel anderen toon, zij verzochten wel, dat de Paus aan den door hen verkorenen Vorst zijne genegenheid wilde bewijzen, tevens berigtende, dat zij met denzelven spoedig te *Rome* zouden komen, ten einde hem de Keizerlijke kroon door den Paus te laten opzetten, maar geen woord van eenig verzoek om de bevestiging der verkiezing door den Paus, integendeel verzochten zij heel ernstig, dat deze de regten van het Rijk niet benadeelen, en den meermalen genoemden Hertog MARKWARD als Gevolmagtigden van hunnen Keizer erkennen zou.

Op deze stoute taal antwoordde INNOCENTIUS aan deze Duitsche Vorsten, dat hij wel wist, wie der beide Vorsten de genegenheid van den Apostolischen Stoel verdiende; dat 'er nog steeds schadelijke lieden waren, die geene eendragt wenschten tusschen de Kerk en het Rijk, dat het leugen was, als of hij tot vermindering van het Rijk werkzaam was; hij zou de Keizerlijke kroon aan den genen geven, die regtmatig verkoren was; MARKWARD was een meineedig verrader, die reeds genoegzaam te onder gebragt was.

Bovendien zond hij naar *Duitschland* een wijdloopig geschrift over, in hetwelk hij zijne gedachten over den toestand des Rijks, en de drie verkorene Mededingers, den jongen FREDERIK, FILIPS en OTTO ontvouwde, hetzelve besluitende met de Rijksvorsten te vermanen, dat zij zich over een bekwaam

per-

persoon vereenigen, of hem het oordeel daar over laten zouden; zoo zij geen van beiden deden, zoude hij, om hunne oneenigheid niet te voeden, en met PETRUS tot verloochening der waarheid gebragt te worden, den Hertog OTTO, die der Kerke zoo genegen was, tot Koning en Keizer verklaren.

De Paus doet FILIPS in den ban.

Doch geene der beide partijen schikte zich naar dit aanschrijven van den Paus, maar zij bestreden malkander sedert het jaar 1198 allerhevigst, in *Duitschland* in de eerste jaren met gelijk voordeel, maar in *Italië* was alles voor OTTO gestemd, en de Paus zelve zal verklaard hebben, dat hij FILIPS de kroon ontnemen zoude, of dat deze zulks aan hem zou doen (*). Eindelijk liet INNOCENTIUS in het jaar 1201 door eenen Kardinaal-Legaat in *Duitschland* bekend maken, dat OTTO Koning was, en dat hij FILIPS met zijne aanhangers op nieuw in den ban zou doen. Maar deze stap van den Paus werd door de aanhangers van FILIPS zeer euvel opgenomen, en verscheidene Aartsbisschoppen en Bisschoppen toonden hem in eenen nadrukkelijken Brief hunne verontwaardiging over denzelven. De Paus beantwoordde dezen Brief in eenen anderen, geschreven aan BERTHOLD, Hertog van *Zaringen*, die insgelijks van eenige Rijksvorsten verkoren, maar vervolgens op de zijde van FILIPS overgegaan was. In denzelven verklaarde hij, dat hij het regt der *Duitsche* Vorsten, om eenen Koning te verkiezen, volkomen erkende, maar dat het regt, om den door hen verko-

(*) *Chron. Ursperg. p.* 233, 234.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

korenen perſoon te onderzoeken, aan den Paus ſtond, van wien dezelve gezalfd, gewijd en gekroond moest worden. Of zou de Paus, indien de Vorsten eens eenparig eenen Kerkroover, eenen geexcommuniceerden, eenen dwingeland of krankzinnigen, eenen Ketter of Heiden tot Koning verkoren, dien zalven en kronen? Zijn Legaat had niet, gelijk de Vorsten hem hadden tegengeworpen, gehandeld als Verkiezer of als Rigter, maar ſlechts als *Aankondiger*, (*Denunciator*,) bekend gemaakt: dat FILIPS onwaardig, maar OTTO tot het Rijk bevoegd was.

FILIPS wordt vermoord

Maar ook deze Pauſelijke Brief deed geene uitwerking bij de partij van FILIPS, hoewel deze Vorst zelve in het jaar 1293 voordeelige aanbiedingen aan den Paus ter verzoening liet doen, welke thans wel niet aangenomen werden, maar als de magt van FILIPS toenam, en hij zelfs door den Aartsbisſchop van *Keulen* andermaal te *Aken* gekroond was, kwam men in onderhandeling, waar in FILIPS beloofde, zoo hij den Paus of de *Roomſche* Kerk mogt beleedigd hebben, het oordeel daar over aan de Kardinalen en aan zijne Vorsten te willen onderwerpen; maar zoo de Paus hem of het Rijk beleedigd had, zulks wilde hij, ter eere van CHRISTUS, wiens ſtadhouder de Paus was, en uit eerbied voor den Apostel PETRUS, en tot zijne eigene zaligheid, aan het geweten van den Paus overlaten; verders beloofde hij zijne Dochter ten huwelijk te zullen geven aan des Pauſen Neef, waar bij men hopen mogt, dat de Erfſtaten van MATHILDIS tot eene bruidſchat

zou-

zouden geschonken worden. Sommigen verzekeren, dat INNOCENTIUS op deze toezeggingen bewilligd zal hebben, dat FILIPS Keizer zou zijn; zoo veel is zeker, dat hij eischte, dat OTTO eenen stilstand van wapenen met FILIPS zou aangaan, welke ook in het jaar 1207 gesloten werd, ook liet hij FILIPS van den ban ontslaan, en zou zich misschien geheel met hem verzoend hebben, indien FILIPS niet in het jaar 1208 door den Paltsgraaf OTTO van *Wittelsbach* was vermoord geworden.

OTTO Keizer, wordt van den Paus gekroond.

Nu liet zich OTTO nogmaal in *Duitschland* eenparig verkiezen, en INNOCENTIUS zelve was geheel voor hem werkzaam. OTTO erkende, dat hij het Keizerrijk aan den Paus als eene weldaad verschuldigd was, en noemde zich in eenen Brief aan den Paus duidelijk genoeg: *door Gods en des Pausen genade Roomsch Koning*, (*Innocentio Dei Gratia S. Rom. sedis Summo Pontifici Otto eadem Gratia et sua Romanorum Rex.*) (*) Ondertusschen verwekten de pogingen, welke de Koning van *Sicilië*, FREDERIK, Neef van FILIPS, aanwendde, om het Keizerrijk voor zich te verkrijgen, aan OTTO bekommeringen, waarom hij zich haastte, om naar *Italië* te trekken, ten einde de kroon van *Italië*, en te *Rome* de Keizerlijke kroon te ontvangen. – Deze togt, die in het jaar 1209 ondernomen werd, slaagde in het eerst naar wensch. OTTO, als een afstammeling uit het *Welfische* Huis, werd in de steden van *Lombardyë* met blijdschap ontvangen, en te *Monza* als Koning van

(*) *In Registro Innoc.* III. *Epist.* 165. *p.* 754.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

van *Italië* gekroond. Maar de Keizerlijke kroon ontving hij uit handen van den Paus te *Rome* in den herfst van gemelde jaar, doch niet eer, voor dat hij eenen plegtigen eed in handen des Pausen had afgelegd, waar bij hij genoegzaam in alle de eischen van den Roomschen Stoel bewilligde.

Maar vervolgens in den ban gedaan.

Met deze plegtigheid nam echter de goede verstandhouding tusschen den Paus en den Keizer spoedig een einde. Vooreerst geraakten de *Romeinen*, gelijk zoo menigmaal gebeurd was, met een aantal soldaten van het Keizerlijk leger, hetwelk voor *Rome* gelegerd lag, in twist, waar bij de Duitschers niet weinige dooden en gewonden kregen; maar ook kreeg OTTO spoedig met den Paus zelven verschil; het was reeds voor hem beleedigend, dat de Paus van hem eischte, dat hij den dag na zijne kroning met zijn leger het Roomsche gebied zou verlaten, gelijk een Schrijver van deze tijden dit verhaalt; ook gebeurde zulks niet eer, voordat de Keizer gebrek aan levensmiddelen begon te krijgen, welke de *Romeinen* niet langer leveren wilden; waar bij spoedig nog andere bezwaren kwamen. Volgens MATTHEUS PARIS, herinnerde de Keizer zich, dat hij bij eede beloofd had, ook de waardigheid des Rijks te zullen handhaven, en deszelfs regten herstellen, waar over noodwendig verschil ontstaan moest, dewijl de Paus, gedurende het openstaan van den Keizerlijken troon, vele Kasteelen en andere bezittingen des Rijks ingenomen had, gelijk ook de Koning van *Sicilië* zich van verscheidene Rijksvestingen had meester gemaakt. Anderen verhalen, dat de twist ontstond

over

over de erfgoederen van MATHILDIS. — Hoe het zij, OTTO bezette verscheidene steden, welke de Paus voor eenige jaren aan zich onderworpen had, ook beoorloogde hij in het jaar 1210 den Koning van *Sicilië*, wien hij bijna geheel *Apulië* ontnam. De Paus liet hem herhaalde keeren vermanen, om de *Roomsche* Kerk en den Koning van *Sicilië* niet te vervolgen, maar OTTO beriep zich op zijne verpligting als Keizer, tot handhaving van de regten des Rijks; waar op de Paus nog in hetzelfde jaar den Keizer en deszelfs aanhangers in den ban deed, en alle Stenden van het Duitsche en Roomsche Rijk van den eed, aan hem gedaan, ontsloeg. OTTO stelde aan den Paus eene bijeenkomst te *Rome* voor, al zou hij zich ook met gevaar van zijn leven derwaarts begeven, maar de Paus schreef hem, dat dezelve om vele redenen onmogelijk was. Den ban achtte OTTO in het eerst zoo weinig, dat hij in het jaar 1211 zijnen veldtogt tegen Koning FREDERIK vervolgde, die bijna het geheele vaste land van zijn Rijk verloor; maar daartegen werkte de Paus in *Duitschland* des te sterker tegen hem, alwaar zijn Legaat, de Aartsbisschop van *Mentz*, SIGFRIED, het zelfs daar toe bragt, dat Koning FREDERIK op eene vergadering te *Bamberg* tot Keizer verkoren werd; en de Pauselijke partij versterkte zich onder de *Duitsche* Vorsten zoo aanmerkelijk, dat OTTO in het jaar 1212 genoodzaakt was naar *Duitschland* te keeren.

Dus werd INNOCENTIUS onverziens bewogen, om FREDERIK, die thans achttien jaren oud was, wien hij

INNOCENTIUS bewerkt de

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

verkiezing van FREDERIK II tot Keizer.

hij van zijne kindsheid af met allen ijver van de Keizerlijke waardigheid had zoeken uit te sluiten, thans daar toe te bevorderen. Dewijl vele Vorsten verlangden, dat hij in *Duitschland* zou komen, liet de Paus hem in het jaar 1212 naar *Genua* brengen, van waar hij, niet zonder moeite en gevaar, in *Zwaben* aankwam, maar zoo veel ondersteuning vond, en zich daar van zoo werkzaam bediende, dat hij nog in hetzelfde jaar te *Mentz* de hulde van vele Rijksvorsten ontvangen, en van den Aartsbisschop aldaar gezalfd kon worden. OTTO zelve maakte hem het beklimmen van den troon gemakkelijk, door zich in eenen oorlog met den Koning van *Frankryk* FILIPS AUGUSTUS in te wikkelen, tegen wien hij in het jaar 1214 eenen grooten veldslag verloor, die hem zoo van alle magt ontzette, dat hij sedert, in zijne *Brunswijksche* Erflanden opgesloten, alleen den naam van Keizer behouden kon. In den gemelden veldslag merkten de *Franschen* zich alleen als Christenen aan, omdat OTTO met zijn leger in des Pausen ban was.

FREDERIK II toont zich zeer eerbiedig jegens den Paus.

Dus hadden de *Duitschers* in FREDERIK II weder eenen Keizer uit handen van den Paus ontvangen, jegens wien FREDERIK zich ten uitersten dankbaar betoonde, noemende in eene Gouden Bulle in het jaar 1213 te *Eger* uitgegeven, INNOCENTIUS zijnen liefsten Heer en vereeringswaardigsten Vader, Beschermer en Weldoener, en doende tevens alle die beloften, welke OTTO IV in het begin zijner regeering aan den Paus gedaan had. Bij zijne kroning te *Aken*, in het jaar 1215, nam hij, om den Paus

te

te believen, met den Aartsbisschop van *Mentz*, het kruis aan, om *Palestina* te hulp te trekken. Evenwel moest hij nog een soort van geregtelijk onderzoek ondergaan voor het hoogste Geestelijk gerigt, hetwelk de Paus in het jaar 1215 hield in de algemeene Kerkvergadering in het *Lateraan*, eer de Paus zijne Keizerlijke waardigheid bevestigde. Op deze vergadering bevond zich als Gezant van FREDERIK de Aartsbisschop van *Palermo*, en als afgevaardigde van Keizer OTTO zekere *Milanees*; die uit naam van zijnen Meester alle gehoorzaamheid aan de Kerk aanbood, indien zij zijne Keizerlijke waardigheid wilde erkennen, maar de Markgraaf van *Montferrat*, een aanhanger van FREDERIK, bragt hier tegen verscheidene beschuldigingen tegen OTTO in, dat hij den eed verbroken had, welken hij aan de Kerk had gedaan, eenen geëxcommuniceerden Bisschop in bescherming genomen, eenen anderen, die Pauselijk *Legaat* was, in de gevangenis gezet, en tot schimp der Roomsche Kerk FREDERIK eenen *Papenkoning*, (*regem presbijterorum*,) genoemd had. Daar en boven beweerde de Markgraaf, dat de *Milanees* niet moest gehoord worden, dewijl alle *Milanezen* als vrienden van OTTO met hem in den ban waren. Hier over kwam men tot wederzijdsch schelden, zoodat de Paus de vergadering moest doen scheiden, hoewel hij kort daar na de verkiezing van FREDERIK goedkeurde, die ook reeds te voren in Junij des jaars 1215 een' der gewigtigste wenschen van den Paus voldaan had. Hij had namelijk in eene Gouden Bul te *Straatsburg* opgesteld,

 be-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

bepaald, dat zijn Zoon HENDRIK, die op zijn bevel tot Koning van *Sicilië* gekroond was, van zijne Vaderlijke magt ontheven zijn, en het Koningrijk *Sicilië* geheel alleen als een Pauselijk Leenrijk bezitten zou; hij wilde zelfs den titel van Koning van *Sicilië* niet voeren, maar dit Rijk, tot de meerderjarigheid van zijnen Zoon, door een' bekwaam man laten regeren, die van alles aan de *Roomsche* Kerk rekenschap zou geven; en dit, ten einde het Rijk van *Sicilië*, tot nadeel van den Paus en de erfgenamen van FREDERIK, niet zou mogen schijnen, met het Keizerrijk vereenigd te wezen.

INNOCENTIUS zet Koning JAN van Engeland af.

Op deze wijze waren *Duitschland* en *Italië*, gedurende de achttienjarige regering van Paus INNOCENTIUS III, van hem genoegzaam afhankelijk; maar *Engeland* werd dit op nog schandelijker wijze. In dit Rijk was in het jaar 1199 Koning JAN zijnen Broeder RICHARD opgevolgd. Hij was een Vorst van een laag, wreed, onstandvastig en laf karakter, die zijnen Neef ARTHUR met onmenschelijke wreedheid vermoordde, en zonder tegenweer zijne landen in *Frankryk* door FILIPS AUGUSTUS liet bemagtigen; door al hetwelk hij zich de verachting en haat zijner onderdanen op den hals haalde. Hij toonde zijnen lagen geest ook daar door, dat hij den Paus om deszelfs hulp verzocht tegen den Koning van *Frankryk*, maar daar voor moest hij in zijn eigen Rijk de overmagt van den Paus voelen.

Na het overlijden van HUBERT, Aartsbisschop van *Kanterbury*, in het jaar 1205, verkoren de jonge Monniken uit het Klooster van den Heiligen

AU-

AUGUSTINUS, den Apostel der *Angelsakſen*, of de Kanunniken der Christuskerk te *Kanterbury*, des nachts in de Kerk hunnen Onderprior REGINALD tot deszelfs opvolger. Nog dien zelfden nacht ging deze met eenige Monniken op reis naar *Rome*, om de bevestiging van den Paus te verzoeken, hebbende met een eed beloofd, niets van zijne verkiezing voor af te zullen openbaren, dewijl men eerst des Pauſen goedkeuring wilde weten, eer men den Koning van de verkiezing kennis gaf. Maar REGINALD verbreidde, zoo dra hij in *Vlaanderen* gekomen was, overal uit, dat hij tot Aartsbisſchop verkoren was. Zijne medebroeders in *Engeland* voor des Konings toorn vreezende, werden hier door zoo misnoegd, dat zij den Koning om verlof vraagden, ten einde eene nieuwe keuze te doen; hetwelk hun de Koning verleende, en daar bij JOAN VAN GRAY, Bisſchop van *Norwich*, aanprees, die onder al de Prelaten van zijn Rijk zijn grootſte vertrouwen bezat. Op 's Konings bevel werd JOAN dadelijk verkoren, en plegtig door de Monniken ingevoerd (*).

REGINALD kwam intusſchen te *Rome* aan, maar de Paus weigerde hem, zonder nadere kundſchap, te bevestigen, terwijl de *Suffraganen* of Bisſchoppen, die onder het Aartsbisdom *Kanterbury* behoorden, zich bezwaarden, dat men hun geen deel gegeven had in de verkiezing; ook bleef de Koning niet in gebreke, twaalf Monniken naar *Rome* te zenden, om de nieuwe verkiezing te verdedigen. Ein-

(*) MATTH. *Paris. Hist. Major. p.* 193, 212.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073 tot 1517.

Eindelijk deed de Paus in het jaar 1207 uitspraak, waar bij hij de beide verkiezingen te niet deed, en aan de veertien Monniken, die zich te *Rome* bevonden, op hunne belofte van gehoorzaamheid en straffe van den ban, gebood den Kardinaal STEVEN LANGTON, eenen den Paus geheel toegedanen *Engelschman*, die zich toen aan zijn Hof te *Viterbo* bevond, tot Aartsbisschop te verkiezen, het geen zij ongaarn en al morrend, een uitgezonderd, deden, waar na de Paus hem terstond wijdde.

Om echter den Koning wegens deze eigendunkelijke aanmatiging eenige voldoening te geven, schreef de Paus hem eenen Brief, verzeld met een geschenk van vier gouden met juweelen bezette ringen, van welke in den Brief eene zeldzame *allegorische* verklaring gegeven werd, welke beuzelarijen den Koning niet kwalijk behaagden; maar toen de tweede Brief hier op volgde, met een verzoek van den Paus, dat hij den *Kanoniek* verkorenen LANGTON, die als een zeer geleerd man door den Paus werd aangeprezen, gunstig zou onthalen, ontstak de Koning in woedenden toorn tegen de gemelde Monniken, die hij van verraad beschuldigde, en door gewapende magt uit hun Klooster verdreef, terwijl zij naar *Vlaanderen* vlugtten, waar na hij het Klooster met andere Monniken bezette, hoewel de landerijen van hetzelve, zoo wel als die van het Aartsbisdom, sedert onbebouwd bleven leggen. Vervolgens schreef de Koning eenen scherpen Brief aan den Paus, met klagten over het schenden van zijne regten, welke hij, als het noodig was, tot den dood toe wilde hand-

handhaven, dreigende tevens, dat, indien de Paus de verkiezing van den Bisschop van *Norwich* niet wilde goedkeuren, hij alle zijne onderdanen beletten zou, zich naar *Rome* te wenden, opdat zijn land niet van geld uitgeput, en hij daar door buiten staat gesteld mogt worden, om deszelfs vijanden terug te drijven. In het antwoord van den Paus op dezen Brief, zag men, onder een zachte wijze van voorstel, echter duidelijke blijken, dat alle tegenstand van den Koning vergeefs zou wezen, en dat de Paus volstrekt niet wilde toegeven. Evenwel was dezelve niet voldoende, om 's Konings gezindheden te veranderen. Waarom de Paus in het jaar 1208, met raad van zijne Kardinalen, aan de Bisschoppen van *Londen*, *Ely* en *Worcester* last gaf, om den Koning te vermanen, dat hij zich, in deze zaak, van God zou laten overwinnen, en daar door deszelfs genade verwerven, en zoo de Koning bleef wederstreeven, in 's Pausen naam over geheel *Engeland* een *Interdict* of verbod van Godsdienstoefening te brengen. De drie Bisschoppen baden den Koning met tranen, dat hij zich toch niet hier voor wilde blootstellen, maar deze werd bijna woedend, en berstte in grove scheldwoorden uit tegen den Paus en de Kardinalen, en zwoer, zoo als hij gewoon was, *bij Gods tanden*, indien zij, of wie het ware, zich durfden vermeten het *Interdict* tegen zijn Rijk uit te spreken, zou hij alle Prelaten en Geestelijken naar *Rome* zenden, en hunne goederen verbeurd verklaren; ja alle *Romeinen*, die zich in zijn land bevinden mogten, de oogen laten uitsteken, en den

V BOEK IV. Hoofdst. na C. G. Jaar 1073 tot 1517.

neus affnijden, en hen dus wegjagen, opdat zij voor alle volken kenbaar zouden wezen. Evenwel kondigden deze Bisfchoppen kort daar na het algemeen *Interdict* voor *Engeland* af, zoodat alle openbare Godsdienst aldaar ophield en ftilftond. Van de Sacramenten werden alleen de Biecht en het Avondmaal aan zieltoogenden, als ook de Doop aan de kinderen toegelaten. De lijken der overledenen werden, zonder van een' Priester verzeld te zijn, weggedragen, en gelijk PARIS zegt, als honden, op de wegen en in de gragten begraven. Behalve de gemelde drie Bisfchoppen, vlugtten nog twee anderen het land uit, om 's Konings toorn te ontgaan.

Dezelve berstte ook in der daad allerhevigst uit tegen de Geestelijkheid en Prelaten, welke hij het land uitbande, terwijl hij de Kerkelijke goederen in beflag nam, ook liet hij zich van alle zijne onderdanen den eed van hulde en trouw vernieuwen. Doch ondertusfchen ftond de Godsdienst ftil, en LANGTON vergunde flechts aan fommige Kerken, om eens in de week Godsdienst te houden. — In het jaar 1209 deed de Paus den Koning in den ban, waar op onder anderen de Aartsdiaken van *Norwich*, een van de Opzieners der Koninklijke Schatkamer, (*Exchequer*, bij MATTHEUS PARIS *Scaccarium*,) zijn ambt nederleide, verklarende, dat het voor iemand, die eene Geestelijke waardigheid bekleedde, gevaarlijk was, in dienst van een' Koning te blijven, die in den ban was, waar voor de Koning hem in boeijen liet kluisteren, en eenen looden Priestermantel omhangen, onder welks gewigt hij en

voorts

voorts van honger en gebrek binnen kort ſtierf.

Volgens MATTHEUS PARIS werd de Koning in zijn opzet geſtijfd door zekeren, zoo als hij hem noemt, valſchen Godgeleerden, ALEXANDER, bijgenaamd *Cæmentarius* of *den Metzelaar*, die met waarſchijnlijke gronden bewees, dat de Paus geene Koninklijke of wereldſche bezittingen behoorde te hebben, dewijl de Heere aan den Apostel PETRUS alleen magt over de Kerk en Kerkelijke zaken gegeven had; de Koning begunſtigde dezen Godgeleerden en ſchonk hem vele aan de Geestelijkheid onttrokkene Prebenden; maar naderhand, door het gezag van den Paus gevallen zijnde, had hij, zegt de Geſchiedſchrijver, zijn brood moeten bedelen.

Tot hier toe betoonde Koning JAN grooter moed, tegen de overmagt van den Paus, dan men anders in dezen tijd van de Vorsten gewoon was. Ook oorloogde hij ten dezen tijde voorſpoedig tegen de *Schotten*, in *Ierland*, en in *Walles*. Bovendien ſtond hij in verbond met Keizer OTTO IV, die insgelijks bij den Paus in den ban was. Doch toen deze zijne magt begon te verliezen, begon ook de moed van Koning JAN te verflaauwen, en men begon over een vergelijk te handelen, ten welken einde twee Pauſelijke Legaten in *Engeland* overeenkwamen; ook hield de Koning te *Dover* een mondgeſprek met LANGTON, hetwelk vruchteloos afliep, omdat LANGTON een volkomene ſchavergoeding voor de Geestelijkheid eischte.

De Paus zet den Koning af

Eindelijk kwam de Paus tot het uiterſte. De ban werd op nieuw herhaald, elk verboden, met den

Ko-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

en biedt zijn Rijk aan den Koning van Frankryk aan.

Koning aan tafel of anders eenige verkeering te onderhouden, en alle zijne onderdanen van den eed van trouwe aan hem ontſlagen. Hier op volgde in het jaar 1212 eene plegtige afzetting, waar bij de Paus den Koning van de regering vervallen verklaarde, de uitvoering van welk vonnis hij aan den Koning van *Frankryk*, FILIPS AUGUSTUS, opdroeg, en hem daar voor het erfelijk bezit van het Rijk van *Engeland* afſtond, en vergeving van al zijne zonden beloofde. Om den Koning van *Frankryk* daar toe te bewegen, zond de Paus zijnen Onderdiaken PANDOLF aan denzelven, echter, met heimelijken last, om, indien de Koning van *Engeland* voldoening wilde geven, en zich onderwerpen, denzelven weder in genade aan te nemen.

FILIPS AUGUSTUS, die reeds voor lang op gelegenheid geloerd had, tegen zijnen ouden vijand, verzamelde terſtond eene aanzienelijke krijgsmagt te *Rouen*, en bragt eene talrijke vloot in zee, waar tegen JOAN echter van zijne zijde 60,000 man en eene nog talrijker vloot gereed had, zoodat, indien alle Bevelhebbers en Soldaten hem getrouw geweest waren, hij niet veel van de *Franſchen* zou te vreezen gehad hebben.

Doch de Staatkunde van den Paus bedoelde, de beide Koningen te vernederen, maar geenszins om de magt van FILIPS geduchter te maken, dan hij reeds was; onverwachts kwamen in het jaar 1213 twee Tempelheeren uit *Frankryk* bij den Koning van *Engeland*, die hem, uit naam van PANDULF, een mondgeſprek met denzelven voorſloegen, waar in

in de Koning bewilligde, en hetwelk eerlang te *Dover* plaats had. De Pausſelijke Legaat ſtelde den Koning in hetzelve zijn dreigend gevaar voor oogen, en vermaande hem, nog in tijds aan de uitſpraak der Kerk gehoor te geven, in welk geval hij zijn Rijk terug ontvangen, en uit zijne verlegenheid gered zou kunnen worden.

Koning JAN onderwerpt zich aan den Paus.

Thans ontzonk den Koning den moed; het *interdict* en de ban, welke nu reeds vijf jaren hadden geduurd, maakten hem twijfelmoedig omtrent de zaligheid van zijne ziel; de geweldige toerustingen des Konings van *Frankryk* maakten hem bevreesd, te meer, omdat hij zijne Grooten en zijn Volk niet kon vertrouwen, bij al hetwelk kwam, volgens onzen Geſchiedſchrijver, de voorzegging van zekeren Kluizenaar uit het Graafſchap *Tork*, die door geheel *Engeland* verſpreid was, dat hij den volgenden Hemelvaartsdag niet meer Koning zou zijn. Door dit een en ander moedeloos gemaakt, zwoer de Koning in PANDOLFS tegenwoordigheid, dat hij de uitſpraak der Kerk gehoorzamen zou, en zestien van zijne voornaamſte Graven en Baronnen zwoeren in zijne ziele, dat zij hem, indien hij zijnen eed niet hield, met al hun vermogen tot voldoening aan denzelven verpligten zouden.

Ingevolge van deze belofte kwamen weinige dagen voor Hemelvaartsdag des jaars 1213 de Koning, PANDOLF, verſcheidene Grooten enz. te *Dover* bijeen, alwaar de Koning eene ſchriftelijke verzekering opſtelde, welke vier Baronnen in zijn' naam bezwoeren, dat hij aan de Prelaten en Geestelijkheid vrijheid

ver-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

vergunde, om in het Rijk terug te keeren, en hun schadeloosstelling bezorgen zou; willende anders zijn Patronaatregt aan den Paus verliezen, en het den Bisschoppen vrijlaten, de Kerk tegen hem te dienen.

Door deze belofte verwierf de Koning het opheffen van den ban en het interdict, maar om van zijne afzetting vrijgesproken te worden, moest Koning JAN nog schandelijker vernedering ondergaan. Twee dagen na de bovengemelde bijeenkomst verscheen hij andermaal met zijne Bisschoppen en Grooten voor PANDOLF, en gaf in handen van denzelven, als vertegenwoordiger van den Paus, zijne kroon, met de Koningrijken *Engeland* en *Ierland* over; zijne schande met eenen openen Brief aan alle Christenen zelve bekend makende; en daar in verklarende, de gemelde Rijken voortaan van den Paus en de *Roomsche* Kerk te leen te zullen houden, voor zich en zijne nakomelingen, en als Leenman, in plaats van alle diensten, welke hij als zoodanig schuldig was, jaarlijks aan de *Roomsche* Kerk te zullen betalen 1000 *mark* zilver, 700 voor *Engeland* en 300 voor *Ierland*, boven de betaling van den *Pieterspenning*, en onverminderd de Koninklijke Regten en Regalien.

Vervolgens deed Koning JAN den eed aan PANDOLF, dat hij God, den Heiligen PETRUS, de Roomsche Kerk en zijnen Heer den Paus INNOCENTIUS, en deszelfs regtzinnige opvolgers getrouw zijn zoude. Tevens liet hij terstond aan den Legaat het eerste jaar van het beloofde Leengeld betalen, die onbeschaamd genoeg was, om hetzelve met voeten te treden; waar over alleen de Aartsbisschop van

Du-

Dublin, die tegenwoordig was, openlijk zijn misnoegen betuigde. Zelfs verhaalt men, dat de Legaat de kroon en fchepter, welke hem de Koning ten teeken van zijne leenroerigheid aan den Paus overgaf, vijf dagen lang onder zich heeft gehouden, eer hij dezelve, als eene genadegift, aan den Koning terug gaf.

PANDOLF reisde met 's Konings handfchrift en het ontvangen geld naar *Frankryk*, alwaar hij de Engelfche Prelaten en Monniken last gaf, om naar *Engeland* over te fteken, tevens den Koning van *Frankryk* vermanende, om geene vijandelijkheden tegen *Engeland* aan te vangen. Deze, woedend van fpijt, deed den Legaat hevige verwijtingen, en zou werkelijk met den oorlog zijn voortgegaan, indien niet de Graaf van *Vlaanderen*, één zijner magtigfte Vafallen, geweigerd had, hem in denzelven bij te ftaan, ook werd de *Franfche* Vloot door de *Engelfchen* volkomen vernield.

Toen de *Engelfche* Geestelijken in Julij 1313 in het Rijk terug keerden, ging de Koning hun te gemoet, en zich voor de Prelaten nederwerpende, verzocht hij hen met tranen, dat zij zich over hem en zijn Rijk wilden ontfermen. Zij beurden hem, insgelijks weenende, op, leidden hem in het Kapittelhuis te *Winchester*, en ontfloegen hem van den ban, terwijl hij zwoer, de Kerk en Geestelijkheid te zullen befchermen, en de hun aangedane fchade binnen zekeren bepaalden tijd te zullen vergoeden.

Thans geloofde Koning JAN, dat hem niets kon verhinderen, om zich aan *Frankryk* te wreeken, maar

Oorlog der Baronnen.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

maar zijne Grooten weigerden hem hunnen dienst, waar op hij hen met geweld wilde noodzaken, doch de Aartsbisschop LANGTON noodzaakte hem, door gebeden en bedreigingen, dit voornemen te laten varen. Ook verzachtte deze het verbod van Godsdienst thans in zoo verre, dat hij toeliet, dat de *Kanonieke* uren met eene zachte stem gezongen werden; doch te gelijk ontwierp hij met eenige Grooten eene voor den Koning gevaarlijke verbindtenis. Hun eene geheel vergetene oorkonde van Koning HENDRIK II, waar bij aan zijne onderdanen vele vrijheden waren toegestaan, vertoond hebbende, zwoeren zij, in zijne tegenwoordigheid, dat zij ter wederkrijging van deze regten, ten bekwamen tijde, zoo het noodig ware, zich dood vechten zouden.

De Koning, waarschijnlijk onderrigt van deze verbindtenis, wendde zich thans tot den Paus, wiens magt hij ondervonden had, en riep hem als zijnen Leenheer te hulp tegen zijne Grooten en Baronnen. De Paus zond daar op eenen nieuwen Legaat, den Kardinaal-Bisschop van *Tuscoli*, in het jaar 1213, naar *Engeland*, om de schadeloosstelling der Geestelijkheid te bevorderen, en des Konings afzetting van het Rijk op te heffen. Ook toonde de Paus zich daar in inschikkelijk jegens den Koning, en terwijl de Geestelijkheid onmetelijke eischen deed, berustte de Legaat in het aanbod des Konings, om in eens 100,000 mark ter schavergoeding te betalen; waar tegen de Koning op nieuw zijne onderwerping aan den Paus betuigde, en ten teeken daar van, in eene groote vergadering in de Pauluskerk te *Londen*,

an-

andermaal zijne Kroon en Rijken overgaf. De Paus gaf ook aan zijnen Legaat volmagt, om de ledigstaande Bisdommen en Abdijen door eene Kanonieke verkiezing of *Postulatie*, doch naar zijnen raad en met Koninklijke bewilliging te doen vervullen, en geene tegenspraak of *Appellen* daaromtrent toe te laten. De Legaat ging hier in zoo willekeurig, geweldig, en partijdig te werk, dat 'er een algemeen misnoegen ontstond, en de Aartsbisschop LANGTON zelve in het jaar 1214 hem dit gedrag verbood, tevens zich op den Paus beroepende; maar deze was thans over den Koning zoo voldaan, dat de *Prelaten* niets konden uitrigten.

Eindelijk schreef de Paus aan zijnen Legaat, in het jaar 1214, dat hij het *Interdict* volkomen uit vaderlijke genegenheid had opgegeven, mits de Koning 40,000 mark aan de Geestelijkheid betaalde, welk geld echter de Prelaten alleen ontvingen, terwijl de lagere Geestelijkheid en de Monniken, hoewel zij zich tot den *Legaat* gewend hadden, niets ter schadeloosstelling verkregen.

Het groot Charter door den Koning getekend.

Nu scheen de Paus wel *Engeland* in rust gebragt en deszelfs Koning vernederd te hebben, maar de Grooten en Baronnen des Rijks, bij welken de Koning JAN reeds lang verachtelijk en gehaat was, eischten in het jaar 1315 van hem de herstelling der wetten van den Heiligen EDUARD, en andere in de bovengemelde oorkonde van HENDRIK I, aan hunne Voorvaderen toegestaan. De Koning nam tijd van beraad, liet zich in zijn Rijk op nieuw huldigen, en nam zelfs het kruis aan, om zich tegen de Baron-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

ronnen te verzekeren; maar toen zij eene krijgsmagt op de been bragten, *Londen* zich aan hun overgaf, en de Koning hun niet langer kon tegenstaan, onderteekende hij eindelijk in Julij des jaars 1215 den zoogenoemden *grooten Vrijheidsbrief*, (*the great Charter*,) welke de grondslag van de vrijheid der *Engelsche* Natie geworden is. Dezelve werd wederzijds door vele eeden bekrachtigd, ook zou men de Pausselijke bevestiging daar op verzoeken.

De Paus doet de Baronnen in den ban

Maar JAN was alleen op wraak tegen zijne Grooten bedacht. Terwijl hij een groot leger vreemde soldaten tegen hen verzamelde, beklaagde hij zich bij den Paus, dat zijne Baronnen hem onbehoorlijke vrijheden hadden afgeperst. De Paus, een uittreksel uit den *Vrijheidsbrief* gelezen hebbende, riep vol ongenoegen uit: ,, Willen dan de *Engelsche* Baronnen eenen met het kruis geteekenden en onder de bescherming van den Apostolischen Stoel staande Koning van den troon stooten, en de heerschappij der *Roomsche* Kerk aan een' ander overdragen? Bij den Heiligen PETRUS, deze beleediging kunnen wij niet ongestraft laten!" Hij verklaarde vervolgens bij eene Bulle den Vrijheidsbrief voor nietig, en veroordeelde hem, ook schreef hij aan de Baronnen niet zonder bedreigingen, dat zij zich aan den Koning zouden onderwerpen.

Maar deze gehoorzaamden aan deze aanschrijving te minder, omdat de Koning de vijandelijkheden reeds tegen hen begonnen had; en zeiden openlijk, dat de Paus zich eene kwade zaak aantrok; waar op de Paus in het jaar 1215 den ban tegen hen uit-

sprak,

ſprak, hunne landen onder verbod van den Godsdienst bragt, en van alle Vaſallen des Konings eischte, dat zij, tot vergeving van hunne zonden, hem tegen deze vijanden zouden bijſtaan. Doch zelfs de voornaamſte Prelaat van *Engeland*, de Kardinaal en Aartsbisſchop LANGTON, weigerde den Paus gehoorzaamheid. Het Domkapittel van *York* had zijnen Broeder SIMON LANGTON tegen 's Konings wil tot Aartsbisſchop verkoren, waar tegen de Koning zich aan den Paus vervoegde, die de verkiezing te niet deed, en het Domkapittel gebood, Afgevaardigden naar *Rome* te zenden, om daar met raad van den Paus een' ander bekwaam man te verkiezen. Geen wonder, dat LANGTON het vonnis tegen de Baronnen niet wilde laten afkondigen, voorwendende, dat het met list van den Paus verkregen was, en dat hij, die naar *Rome* ging op de algemeene Kerkvergadering, welke de Paus bijeengeroepen had, den Paus zelven zou ſpreken. Maar PANDOLF en de Bisſchop van *Winchester* lieten, als daar toe van den Paus gevolmagtigd, den ban openlijk afkondigen, aan welken de Grooten zich echter niet kreunden, omdat 'er niemand bij name in genoemd was; maar de Gevolmagtigden van den Paus verboden ook aan den Kardinaal-Aartsbisſchop LANGTON de waarneming van zijn ambt, en toen hij te *Rome* kwam, bevestigde de Paus hunne uitſpraak. De Kanunniken van *York*, die daar ook aangekomen waren, moesten nu den genen tot hunnen Aartsbisſchop verkiezen, dien de Paus hun voorſchreef, van wien echter de Paus 10.000 pond ſterlings voor de-

V. BOEK IV. Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

ze verkiezing afperste. Ook moesten al de Prelaten der nu afgeloopene Kerkvergadering hem groote geldsommen betalen, en die van de woekeraars te *Rome* opnemen.

Ten einde ook de *Engelsche* Baronnen tot onderwerping te noodzaken, deed de Paus een aantal derzelve bij name in den ban, en zelfs de Burgers van *Londen*, wier stad ook onder *verbod* van Godsdienst, (*Interdict*,) gelegd werd. Maar deze beletten de afkondiging van den ban, en deden den Godsdienst in hunne stad bij aanhoudendheid vieren. Zij zeiden eenparig, dat alle deze bevelen met list verkregen en nietig waren, dewijl wereldlijke zaken den Paus volstrekt niet aangingen, nademaal de Heer aan PETRUS en zijne opvolgers alleen Kerkelijke zaken overgelaten had. „ Waarom," riepen zij, „ strekt zich de onverzadelijke hebzucht der *Rômeinen* tot ons uit? Wat raakt onze twist de Apostolische Bisschoppen? Dat zijn dus opvolgers van „ KONSTANTYN, en niet van PETRUS! Nademaal „ zij dezen in verdienste en werken niet navolgen, „ kunnen zij ook dezelfde magt met hem niet hebben. O schande! deze magere schoften, (*marcidi ribaldi*,) die niets van wapenen of wellevendheid weten, willen thans door hunnen ban over „ de geheele wereld heerschen; zij, die slechts verachtelijke woekeraars en Simoniaci zijn! " Hoe gegrond ook deze aanmerkingen in den grond waren, dat de Paus en de Geestelijkheid in Staatszaken niets te zeggen hebben, zij werden gemaakt van lieden, die hunnen Koning zonder tegenspraak van den Paus hadden laten afzetten!

Mid-

Middelerwijl liet JAN door zijne vreemde ſoldaten de landen en goederen der Baronnen met zulke wreedheid verwoesten, dat zij tot eenen wanhopigen ſtap kwamen, en in het jaar 1215 de kroon van *Engeland* aan den Prins LODEWYK, Zoon van den *Franſchen* Koning FILIPS AUGUSTUS, aanboden. Deze, niettegenſtaande de pogingen van den Paus, om den Koning van *Frankryk* af te ſchrikken, landde in het jaar 1216 met eene groote Vloot in *Engeland*, alwaar hij in *Londen* en het zuidelijk gedeelte des Rijks ontvangen en erkend werd. Tevens zond hij Gezanten aan den Paus, van wien hij in den ban gedaan was, om zich te verdedigen, en deze bevond zich in geene geringe verlegenheid, toen de dood van Koning JAN in het jaar 1216 een einde van den twist maakte. Met zijn dood veranderde het misnoegen der *Engelſchen* tegen hem in medelijden met zijnen minderjarigen Zoon HENDRIK III, die in zijne plaats den troon beklom. LODEWYK verloor ſpoedig alle genegenheid, door zijne partijdigheid ten voordeele van de *Franſchen*; hij werd te land en ter zee geſlagen, en moest blijde zijn, dat hij in het jaar 1217 met een dragelijk vergelijk naar *Frankryk* kon keeren.

De Baronnen bieden LODEWYK Zoon van den Koning van Frankryk de kroon aan.

Engeland was dus geheel aan den Paus onderworpen, maar hij beproefde zijne magt ook aan andere Vorsten. FILIPS AUGUSTUS, Koning van *Frankryk*, was minder dan andere Vorsten geneigd, om hem iet toe te geven; immers, als des Pauſen Legaat hem in het jaar 1188 met een *Interdict* dreigde, indien hij met den toenmaligen Koning van

Twist met den Koning van Frankryk.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Engeland, HENDRIK II, niet tot een verdrag wilde komen, had hij fier geantwoord, dat het der *Roomsche* Kerk niet toekwam, eenen Koning, allerminst der *Franschen*, te oordeelen; evenwel moest ook deze Vorst voor den Paus onderdoen. Hij was in het jaar 1193 gehuwd met de *Deensche* Prinses INGEBURGIS, maar had terstond na de voltrekking van zijn huwelijk tegenzin in haar gekregen hebbende, zich, onder voorwendsel van te nabloedverwantschap, door zijne Bisschoppen van haar laten scheiden, en was in het jaar 1196 met MARIA, Dochter van den Hertog van *Meranië*, getrouwd. Zoo dra INNOCENTIUS den Pauselijken troon beklommen had, trok hij zich deze zaak aan. Zijn Kardinaal-Legaat dreigde in het jaar 1199 in eene algemeene Kerkvergadering der *Fransche* Geestelijkheid te *Dijon* geheel *Frankryk* met een verbod van Godsdienst, indien de Koning zijne wettige Gemalin niet weder aannam. Kort daar na werd, niettegenstaande de Koning aan den Paus appelleerde, deze bedreiging ook voltrokken. FILIPS hier over verbitterd, dat zijne eigene Bisschoppen daar in bewilligd hadden, dreef hen allen uit hunne posten; en joeg hunne *Kanunniken* weg, na hen te hebben laten plunderen, ook mishandelde hij de Priesters op gelijke wijze. Maar in het jaar 1201 kwamen twee andere Legaten in *Frankryk*, die ter beslissing dezer zaak eene Kerkvergadering beleiden te *Soissons*. Hier was de Koning zelve met zijne Grooten tegenwoordig, en 'er werd vijftien dagen lang over zijn huwelijk gehandeld. Uit vrees voor den Koning durfde niemand

mand zich de verstotene Koningin aantrekken, tot dat een arme Geestelijke, tot algemeene bewondering, voor haar sprak. Onverziens verliet FILIPS de vergadering; nam INGEBURGIS weder tot zich, en kondigde dit den Legaten en Bisschoppen aan. Hij ontging daar door de handen der *Romeinen*, zegt RIGORD, die reeds tot zijne echtscheiding gereed waren (*).

INNOCENTIUS oefent zijne magt ook over andere Koningen.

Op dezelfde wijze noodzaakte INNOCENTIUS in het jaar 1198 ALFONSUS X, Koning van *Gallicië*, en *Leon*, die met zijne Nicht, de Dochter des Konings van *Kastilië*, getrouwd was, om zich van dezelve te laten scheiden. — De Koningen van *Arragon* mogten, volgens een oud herkomen, de waardigheid en eerbewijzen van Koning niet genieten, voor dat zij of Ridder geslagen of getrouwd waren, maar als PIETER van *Arragon* in het jaar 1204 te *Rome* gekomen, zich van den Paus liet kronen, en tevens zijn Rijk leenroerig aan denzelven maakte, schonk de Paus hem en zijne opvolgers het regt, dat hun de kroon, als zij dit van den Paus verzochten, terstond door den Aartsbisschop van *Tarragona* mogt worden opgezet. — Hij noodzaakte SANCTIUS of SANCHEZ, Koning van *Portugal*, om de jaarlijksche cijns te betalen, waar toe zijn Vader zich verbonden had. — De Koning der *Bulgaren*, KALOJOANNES, over welk volk hevig getwist was tusschen de *Patriarchen* van *Oud* en *Nieuw Rome*, on-

(*) RIGORD *de Gest. Philippi Aug. p.* 36. *sq. bij* DUCHESNE *SS. Hist. Franc. T.* V.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

onderwierp zich in het jaar 1197 aan den Paus, en ontving van denzelven eenen *Patriarch* der *Bulgaren*, hij zelve werd van den Paus gekroond, en beschonken met eene tand, waar op een kruis en twee sleutels, als het Pauselijk wapen, waren afgebeeld, en verkreeg ook van hem vrijheid, om geld met zijn Beeldtenis te laten munten. — Tenzelfden tijde onderwierp zich ook de Koning van *Armenië* met zijnen Patriarch aan den Paus.

INNOCENTIUS sterft

Wanneer wij alles, wat wij van dezen Paus INNOCENTIUS III verhaald hebben, overwegen, en daar bij voegen, hoe veel deel hij gehad heeft in het veroveren van *Konstantinopolen* door de *Franken* in het jaar 1204, en hoe onder zijne regering de *Inquisitie*, de *Transsubstantiatie* en de *Oorbiecht* zijn ingevoerd, en de kruistogt tegen de *Albigenzen* gepredikt is, gelijk wij in het vervolg zien zullen, moet men erkennen: dat INNOCENTIUS het Pauselijk Rijk, door GREGORIUS VII gegrond, tot volkomenheid gebragt heeft, terwijl de Bedelmonniken, die om dezen tijd insgelijks opkwamen, gestrekt hebben als een krachtig middel, om hetzelve te schragen.

In dit hoog aanzien overleed INNOCENTIUS III in Julij des jaars 1216. Men begrijpt ligtelijk, dat zijne voorbeeldelooze heerschzucht en geweldige handelwijze hem bij velen van zijne tijdgenooten zeer gehaat hebben gemaakt, waar van waarschijnlijk het gevolg geweest is, dat men zijn zedelijk karakter na zijn dood zeer nadeelig heeft voorgesteld, waar toe onder anderen behoort een zonderling verhaal van eenen

eenen beroemden Monnik en Bisfchop uit het midden der XIIIde eeuw, uit den mond van eene Heilige (*). Kort na zijn' dood, fchrijft hij, verfcheen deze Paus, met een groote vlam omgeven, aan de Heil. LUTGARDIS. Hij maakte zich aan haar bekend, en als zij hem zuchtend vraagde, waarom toch de algemeene Vader der Christenen zoo vreesfelijk gemarteld werd? gaf hij haar ten antwoord: „ Om drie redenen; ik zou zelfs wegens dezelve „ met alle regt tot de eeuwige pijn verdoemd zijn „ geworden, indien ik 'er, door de voorbede der „ zaligfte Moeder Gods, tot wier eere ik een Kloos-„ ter gefticht heb, in mijn laatfte uur geen berouw „ over gehad had. Maar hoewel ik den eeuwigen „ dood ontgaan ben; zal ik toch tot den dag des „ oordeels met de wreedfte pijnen gepijnigd worden. „ Dat ik thans bij u mogt komen, daar toe heeft „ mij de Moeder der Barmhartigheid het verlof van „ haren Zoon bezorgd." Met deze woorden verdween INNOCENTIUS. „ LUTGARDIS, " zoo vervolgt de Schrijver, „ ontdekte zijnen noodlottigen toeftand aan hare Zusters, opdat zij hem te hulp zouden komen; maar zelve, vol medelijden jegens hem, leide zij zich tot zijn best eene wonderbare marteling op. Zij heeft mij die drie redenen geopenbaard; maar die ik, uit eerbied voor zoo grooten Paus, niet bekend wil maken." Een ander gezigt, of liever wellevende hekeling op dezen Paus, ver-

(*) THOMAS *Cantimpratens. in vita B.* LUTGARDIS *Virginis L.* II. *C.* 7. *ap.* RAINALD *ad a.* 1216. *n.* 11. *p.* 228.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

verhaalt een ongenoemde *Duitsche* Monnik, op het einde der XVde eeuw (*). Een slapende Abt, zegt hij, zag God op zijnen troon, en een mensch met eene Pausselijke kroon schielijk naar hem toeloopende en hem om barmhartigheid smeekende; maar hoe deze van eenen grooten Draak vervolgd werd, die God om geregtigheid tegen hem aanriep. Kort daar na vernam de Abt, dat INNOCENTIUS gestorven was. Aan den anderen kant prijst een ander Schrijver (†) dezen Paus, omdat hij ver af was van alle pracht, hij roemt zijne matigheid over tafel, en zijne milddadigheid.

INNOCENTIUS is Schrijver geweest van verscheidene werken, welke echter over het geheel het middelmatige niet te boven gaan. Zijne Brieven zijn belangrijk voor de geschiedenis van dezen tijd, en voor de kennis der gronden van de Pausselijke magt. Zij zijn voor een groot gedeelte uitgegeven door BALUZIUS te *Parys* 1682 in II Deelen in *Folio.* Andere, die sedert uitgegeven zijn, worden genoemd bij FABRICIUS (§). Nog een Brief van dezen Paus, door GEBAUER uitgegeven (**), in welken hij Keizer OTTO IV vermaant, het *Roomsche* gebied te ontzien, onder bedreiging van den ban, is te merkwaardiger wegens het korte en nadrukkelijke antwoord

(*) *Compilatio Chronolog. ap.* PISTOR. *Rer. German. Tom.* I. *pag.* 1098.

(†) *ap.* RAINALD *l. c. n.* 15.

(§) *Biblioth. Lat. Med. et inf. ætat. T.* III. *p.* 35.

(**) *Leven van Keizer* RICHARD *Bladz.* 611-613.

woord van den Keizer (*), waar in hij aan den Paus verklaart, dat dit geene Geestelijke zaak was, die voor hen behoorde; en dat hem de magt over wereldlijke zaken toekwam. (*In temporalibus vero plenam, ut ſcitis, habeo potestatem, de quibus vobis non convenit judicare.*) Voorts zijn verſcheidene werken van dezen Paus gedrukt, anderen liggen nog in Handſchriften. Onder allen heeft men veel werks gemaakt van zijn Boek *over de menſchelijke ellende; de contemtu mundi, ſeu miſeria hominis Libri tres,* ook genoemd *de miſeria humanæ conditionis.*

HONORIUS III.

Reeds op den derden dag na den dood van INNOCENTIUS werd te *Perugia* van de aanwezende Kardinalen de Kardinaal-Priester CENCIUS SAVELLI, een geboren Romein, tot zijnen opvolger verkoren, die den naam van HONORIUS III aannam. Het eerſte werk van dezen was, de kruistogt, reeds onder zijnen voorzaat beſloten, door te zetten. JOAN, Koning van *Engeland*, had voor zijnen dood, zijnen jongen Zoon HENDRIK III aan den Paus aanbevolen, en deze bezorgde ook, dat dezelve te *Glocester* gekroond, en op den troon bevestigd werd. Het eiland *Man*, hetwelk toen nog zijn eigen Koning of Vorst had, REGINALD genoemd, werd door denzelven in het jaar 1219 insgelijks als een leengoed aan den Paus onderworpen, ten einde beveiligd te zijn tegen alle ondernemingen der *Engelſchen*; over het algemeen trad de nieuwe Paus in de voetſtappen van zijnen voorzaat.

Al-

(*) Aldaar *Bladz.* 314.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G Jaar 1073 tot 1517.

Alleen de Keizer FREDERIK II, die in gaven van geest boven andere Vorsten van zijnen tijd uitmuntte, toonde zich minder infchikkelijk jegens den Paus. Niettegenftaande zijne belofte aan Paus INNOCENTIUS III, wegens de fcheiding van *Sicilië* en het *Duitfche* Rijk, werd zijn Zoon, HENDRIK, die reeds Koning van *Sicilië* was, in het jaar 1220, fchoon flechts zeven jaren oud, door de *Duitfche* Rijksvorsten tot Roomsch Koning verkoren, niet zonder den invloed des Keizers, gelijk men vermoeden mag, en hij zelve in eenen Brief aan den Paus bekende, fchoon hij tevens aan denzelven verzekerde, dat *Sicilië* van het *Duitfche* Rijk gefcheiden zou blijven.

HENDRIK, Zoon van FREDERIK II, wordt tot Roomsch Koning verkoren.

HONORIUS, deze verzekeringen niet vertrouwende, gaf aan zijne *Legaten* in *Duitschland* last, om naar 's Keizers oogmerken naauwkeurig onderzoek te doen, te meer, omdat FREDERIK den kruistogt, welken hij op zich genomen had, van tijd tot tijd uitftelde. Ondertusfchen ontving echter FREDERIK in het jaar 1220 de Keizerlijke kroon van den Paus, om welke plegtigheid te bevorderen FREDERIK, door den Abt van *Fulda*, als zijnen Gezant, den Paus van zijne genegenheid liet verzekeren, en tevens de *Romeinen* vermanen, om zich zoo jegens de Kerk en den Paus te gedragen, dat de Keizer bij zijne komst over hen voldaan kon zijn; hetwelk zag op de onrusten in die ftad, door welke de Paus in het jaar 1218 tweemalen genoodzaakt was geweest, die ftad te verlaten. De kroning werd met alle plegtigheid voltrokken, en in het jaar 1221 gaf FREDERIK bevel,

FREDERIK II door den Paus gekroond.

vel, om aan den Paus alles terug te geven, wat hem van de Landen der Markgravin MATHILDIS ontnomen was geworden.

Verschillen tusschen den Keizer en den Paus.

Maar zoo dra FREDERIK begon, in zijn Erfkoningrijk *Sicilië*, hetwelk gedurende zijne minderjarigheid aan alle verwarringen overhevig was, zijn Koninklijk gezag en de goede orde te herstellen, namen vele misnoegden, voornamelijk Geestelijken, hunnen toevlugt tot den Paus, die hunne zaak aantrok, en ten hunnen behoeve aan den Keizer schreef, niet zonder ingewikkelde bedreigingen, waar op deze vrij ernstig antwoordde; zelfs riep hij uit: „Hoe lang zal ik het verdragen, dat de Paus mijn geduld misbruikt? wanneer zal hij palen zetten aan zijne heerschzucht? — Thans begint hij het Keizerlijk gezag te verachten, hetwelk hij zelve heeft bevestigd. Gaat, en zegt HONORIUS, dat ik mij eer deze kroon zal laten ontnemen, dan zijne beleedigingen verdragen zal. De Paus zond wel bevel aan alle Koninklijke ambtenaren in het Rijk van *Sicilië*, om van de Geestelijken geene schattingen af te vorderen, maar hetzelve werd niet gehoorzaamd; evenwel werd het ingezamelde geld bestemd tot den kruistogt naar *Egypte*.

De belangen van den kruistogt vereenigde de beide Vorsten ook weder met malkanderen, die in het jaar 1222 eene bijeenkomst hielden te *Veroli*, in het Pausselijk gebied; ook trouwde de Keizer in het jaar 1225, met genoegen van den Paus, de dochter van den gewezenen Koning van *Jeruzalem*, JOANNES VAN BRIENNE; maar deze goede verstandhouding werd

werd telkens afgebroken. In het jaar 1223 ſtelde FREDERIK aan den Paus eenige Geestelijken voor tot de Bisdommen van *Kapua* en *Averſa*, en als de Paus zijne uitſpraak verſchoof tot de aankomst van eenige Kardinalen, liet de Keizer hem verklaren, dat hij, indien de Paus hen niet goedkeurde, geene anderen aannemen zou, waar tegen de Paus weder in eenen Brief hevig uitvoer, zonder dat ons de uitſlag dezer zaak bekend is. In het jaar 1225 vervulde de Paus vier Bisdommen en eene Abdij in het *Napolitaanſche*, zonder voorweten des Keizers, evenwel dien verzoekende, deze eerwaardige mannen aan te nemen, maar deze beklaagde zich over dit ſchenden van zijne regten als Koning, en liet geenen der benoemde Prelaten tot het bezit van hun ambt komen; evenwel ſchijnt hij in het volgende jaar hier in te hebben toegegeven, wanneer eene gewigtiger zaak hem bezig hield.

Ten einde zijn gezag in *Lombarbyë* te herſtellen, beleide hij eenen rijksdag in het jaar 1226 te *Cremona*, waar toe hij met een leger uit zijn Rijk optrok, terwijl zijn Zoon HENDRIK met een leger uit *Duitschland* in *Lombardyë* zou dringen. Maar de ſtad *Milanen* en eenige andere, als ook vele Grooten, ſloten een verbond tegen den Keizer, en beletten deszelfs Zoon met geweld, om zich met zijnen Vader te vereenigen, wiens Vaſallen in het Hertogdom *Spoleto* insgelijks weigerden, hem in dezen togt te volgen, en zich deswegens tot den Paus vervoegden; zoodat FREDERIK in zijn oogmerken tegen de *Lombarden* te leurgeſteld werd, en nu

zelfs

zelfs de bemiddeling van den Paus verzoeken moest tot een vergelijk met de *Lombarden*, hetwelk deze ook tot ſtand bragt, doch zoo, dat de verbondene ſteden het voor zich zelve niet voordeeliger hadden kunnen opſtellen. In een ander misverſtand toonde FREDERIK zich echter niet zoo buigzaam, daar hij aan zijnen Behuwdvader JAN VAN BRIENNE dat deel van zijn *Jeruzalemſche* Rijk weigerde in te ruimen, hetwelk de *Arabieren* den Christenen nog overig gelaten hadden, waarom de Paus aan denzelven in het jaar 1227 een gedeelte van zijn gebied tot zijn onderhoud gaf.

Dood van HONORIUS III.

Op den 18den Maart van het laatstgemelde jaar overleed Paus HONORIUS III. Behalven het gene wij hier van hem vermeld hebben, zullen wij in het vervolg nog gelegenheid vinden, om van andere zijner verrigtingen te gewagen, van het bevestigen van nieuwe Geestelijke Ordens en Genootſchappen, en het invoeren van Kerkelijke plegtigheden enz. Nog Kardinaal zijnde, ſchreef hij een groot Boek, waar in al de tollen en andere inkomſten der Roomſche Kerk, met de ſtukken daar toe behoorende, zijn opgeteekend: *Liber Cenſualis*, of *Liber Cenſuum Eccleſiæ Romanæ*, waar van de Jeſuiet PAPENBROCH en MURATORI ſtukken in het licht gegeven hebben; bij hetzelve heeft hij een dienstboek der *Roomſche* Kerk gevoegd, waar in bijzonder de dienſten, door den Paus op Feestdagen te verrigten, en de plegtigheden bij deszelfs verkiezing, en bij de krooning van eenen Keizer beſchreven worden. Dit dienstboek is on-

V BOEK IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

GREGORIUS IX doet Keizer FREDERIK II in den ban

onder den titel: *Ordo Romanus XII*, *Auctore Cencio*, uitgegeven door MABILLON (*), van zijne andere min belangrijke ſchriften heeft FABRICIUS (†) eene lijst gegeven.

Zoo dra de opvolger van HONORIUS, GREGORIUS IX, bezit had genomen van den Pauſelijken troon, drong hij bij den Keizer FREDERIK II aan, dat deze zijnen kruistogt naar *Palestina*, waar van hij zelve, toen nog Kardinaal-Biſschop van *Ostia*, den Keizer de gelofte had afgenomen, thans eindelijk na veel uitſtellens zou voltrekken; de Keizer maakte werkelijk toerustingen tot den togt, maar werd door eene ziekte aangetast, juist toen hij ſcheep meende te gaan. Zoo zeer was de Paus hier over misnoegd, dat hij verklaarde, dat de Keizer thans werkelijk in den ban vervallen was, die hem reeds voor twee jaren bedreigd was, en dat hij deszelfs ziekte enkel voor een gezocht voorwendſel en uitvlugt hield. FREDERIK ontſchuldigde zich vergeefs door zijne Gezanten, met den verzwakten ſtaat zijner gezondheid, de Paus antwoordde, dat hij ſlechts het oordeel had uitgeſproken, waar aan de Keizer zelve zich onderworpen had, hem vermanende, in den ſchoot der Kerk terug te ſpoeden, en aan God de ſchuldige genoegdoening te geven, tevens hem beſchuldigende van vele andere onregtvaardigheden, inzonderheid tegen de Geestelijken, in een Rijk, hetwelk aan zijne Kerk toebehoorde, en welke hij dus niet langer dulden kon. De

(*) *In Mus. Ital. T.* II. *p.* 165-220.

(†) *Biblioth. Lat. Med. et inf. ætat. T.* III. *p.* 267.

De verootmoediging, welke hij van den Keizer verlangde, volgde niet, waarom de Paus in het jaar 1228, op Witten Donderdag, het Feest der plegtige Excommunicatien, op eene Sijnode van vele *Italiaansche* Bisschoppen, den ban met al de gewone plegtigheden openlijk tegen den Keizer uitsprak. In eenen Brief aan de Bisschoppen van *Apuliē* gaf hij hun daar van kennis, met vele beschuldigingen tegen den Keizer, en met bevel, om tegen denzelven, alhoewel hunnen Koning, het banvonnis elken Zon- en Feestdag openlijk aan te kondigen.

Doch, terwijl de Paus aan alle Vorsten en Prelaten in *Europa* van dezen ban en deszelfs redenen kennis gaf, schreef ook FREDERIK aan vele Christen Vorsten, zich over dit onregtvaardig vonnis beklagende, en God tot getuige nemende, dat in der daad eene zware ziekte hem in den kruistogt belet had, en belovende denzelven, zoo dra mogelijk, te zullen volbrengen. Onder anderen droeg hij den Koning van *Engeland* in eenen Brief voor: *hoe brandend de geldzucht* ware *van de Roomsche Kerk;* hij herinnerde denzelven het voorbeeld van deszelfs Vader, dat van den Graaf van *Toulouse* en andere Grooten. Van de menigvuldige soorten van *Simonie*, de ongehoorde geldafpersingen, openbaren en tot hier toe onbekenden woeker, met welken de Pausen de geheele wereld besmetten, wilde hij niet gewagen. Deze onverzadelijke bloedzuigers bedienden zich van honigzoete woorden, dat het Roomsche Hof de Kerk, onzer aller Moeder en Zoogevrouw is, maar dit Hof was de wortel en oorsprong

 van

V BOEK IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

van alle kwaad, wiens ſtiefmoederlijke gezindheden uit alle deszelfs vruchten duidelijk bleken. — De eerſte Kerk was op armoede en eenvoud gegrond, en was toen ook vruchtbaar in Heilige mannen, maar thans overladen met rijkdommen, was het te vreezen, dat met de bouwlieden ook het gebouw der Kerk zou inſtorten. Ten beſluite waarſchuwt hij alle Vorsten tegen de geldgierigheid en onregtvaardigheid van den Paus, met de plaats uit VIRGILIUS:

Tunc tua res agitur, paries cum proximus ardet.

De Paus door een oproer uit Rome verdreven

FREDERIK liet het niet enkel bij woorden, maar behalve dat hij aan de Kardinalen en aan de *Romeinen* ſchreef, aan de eerſten om den Paus van zulke onregtvaardige ondernemingen terug te houden, welke hij anders nadrukkelijk zou moeten ſtraffen, en aan de laatſten, om, volgens hunnen pligt, de regten des Keizers van *Rome*, hunnen weldoener te verdedigen, bragt hij, behalve andere Grooten te *Rome*, de FRANGIPANI op zijne zijde, die met den Paus reeds over *Viterbo* in twist waren. Dezen verklaarde hij voor hunne goederen tot Vaſallen van het Rijk, waar van het gevolg was, dat de *Romeinen* kort na Paſchen des jaars 1228 eenen opſtand tegen den Paus verwekten, nadat zij hem reeds te voren, terwijl hij de Mis las, met ſchelden en ſchreeuwen hadden ingevallen. Zij noodzaakten hem, de ſtad te verlaten, en vervolgden hem tot *Viterbo*, ja dwongen hem zelfs, naar *Perugia* te vlugten; waar voor hij hen in den ban deed.

In

In dezen verwarden toeſtand zocht GREGORIUS zijn aanzien tegen den Keizer te handhaven, door twee *Franciskanen* aan hem af te zenden met eenen eigenhandigen Brief, in eenen gezwollen ſtijl geſchreven, over de onderdrukking der Geestelijken, welke hij den Keizer vermaande te ſtaken, alzoo de Paus anders nog andere ſchikkingen tegen hem zou moeten maken. Doch deze poging van den Paus werkte niets uit, de Keizer had waarſchijnlijk eenige Geestelijken geſtraft, die hem als eenen in den ban gedanen Vorst behandeld hadden, tegen zijn Plakkaat, waar bij hij al die Geestelijken, die zich verſtouten zouden, het Pausſelijk bevel te volgen, terſtond van alle hunne wereldlijke inkomſten ontzette.

De Keizer onderneemt den kruistogt.

In de Geſchiedenis der Kruistogten, hebben wij gezien, dat Keizer FREDERIK II, in het jaar 1228, den kruistogt ondernomen hebbe, met dat gevolg, dat hij een verdrag voor tien jaren met den *Sultan* van *Egypte* ſloot, gedurende welke *Jeruzalem* den Christenen in handen zou geſteld worden. De Keizer volbragt dus zijne gelofte, maar op eene wijze, welke den Paus ten hoogſten verbitteren moest, omdat hij, een uit de Kerk uitgebannene, nu, zonder den Paus te kennen, en in ſpijt van denzelven, den Heiligen Oorlog ondernam. Geen wonder, dat de Paus hem bij denzelven allerhande verhinderingen in den weg leide, terwijl 'er tevens, gedurende 's Keizers afwezendheid, een vinnige oorlog ontſtond tusſchen den Paus en den Hertog van *Spoleto*, 's Keizers Stadhouder in *Sicilië*. In *Sicilië* waren verſcheidene Grooten tegen den Keizer opgeſtaan, die

Kruistogt van FREDERIK II. Oorlog met den Paus.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073 tot 1517.

vervolgens de wijk genomen hadden in de *Mark Ancona*, alwaar de Hertog hen vervolgde, geloovende, of vermoedende, en niet zonder waarschijnlijkheid, dat zij door den Paus waren opgestookt, alhoewel de Keizer naderhand zijnen Stadhouder bestrafte, dat hij zonder zijn bevel in het land van den Paus gevallen was. De Paus deed den Hertog hier op in den ban, en zond ook een leger tegen hem te veld, onder des Keizers Schoonvader JAN VAN BRIENNE, en den Kardinaal COLONNA, hetwelk in 1229 in *Apulië* drong, en verscheidene plaatsen bemagtigde.

Op de tijding van dezen oorlog spoedde FREDERIK in datzelfde jaar met zijn leger weder naar *Europa*, te meer, omdat de Geestelijkheid in *Palestina*, op aanstoken van den Paus, alle Kerkelijke gemeenschap met hem, omdat hij in den ban was, afgebroken had. Schielijk dreef hij de Pauselijke soldaten, die men *Sleuteldragers*, (*clave signati*,) noemde, omdat zij 's Pausen wapen, de Sleutelen des Hemelrijks, in hunne vaandels voerden, uit zijne landen; maar moeijelijker was het, zich met den Paus te verzoenen. Deze beschuldigde hem overal, dat hij zich, onder den ban zijnde, verstout had, eenen kruistogt, en dus eenen onregtvaardigen oorlog, te ondernemen. Dit niet alleen, de Paus verweet hem bovendien den stilstand met den *Muhammedaanschen* Vorst gesloten, als ook dat hij het zwaard van den altaar van *St. Pieter* genomen of daar gewijd aan denzelven overgegeven had; dat hij CHRISTUS uit zijnen Tempel te *Jeruzalem* verdreven,

ven, en de wacht van het Heilige Graf aan de *Saracenen* toevertrouwd, en het verbond met de Oosterfche Christenen geheel verloochend had. Dit en nog meer had de Patriarch van *Jeruzalem*, die geheel op zijde van den Paus was, overgefchreven, onder anderen ook nog, dat de Keizer de *Dominikanen* en *Franciskanen*, die in deze ftad hadden willen prediken, van den Kanfel had laten fleepen, op den grond werpen en openlijk afkloppen. Alleen vergat hij 'er bij te voegen, of ook deze Monniken, hetwelk zeer geloofelijk is, tegen den Keizer hebben willen prediken, den ban afkondigen, en hem even zoo beledigen, als de Patriarch en eene menigte andere Dienaars van den Paus deden. FREDERIK daartegen beroemde zich, dat hij met eene kleine magt meer gedaan had, dan de talrijke legers der Christenen te voren hadden kunnen uitvoeren.

Vrede tusfchen den Keizer en den Paus.

Ondertusfchen was FREDERIK echter bedacht, om den vrede met den Paus te herftellen, waar toe hij denzelven voordeelige voorwaarden liet doen; maar GREGORIUS deed aan alle kanten zijn best, om een leger tegen den Keizer op de been te brengen; ook was hij reeds bedacht, om Hertog OTTO, een' Kleinzoon van HENDRIK *den Leeuw*, tot *Duitsch* Koning te doen verkiezen. FREDERIK, voelende, hoe veel hem aan den vrede der zoogenoemde Kerk gelegen was, om in rust te regeren, deed uit *Duitschland* den Hertog van *Oostenryk* en eenige Bisfchoppen, als bemiddelaars van den vrede overkomen, waar op in het jaar 1230 een vergelijk met den Paus volgde, op voorwaarden, welken, gelijk ge-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

gewoonlijk, voor den Keizer niet gunstig waren. De Keizer zwoer eerst en voor alles aan den Pausselijken Legaat, dat hij, omtrent alles, waarom hij in den ban gedaan was, aan de bevelen der Kerk gehoorzamen zou, ook moest hij plegtig belooven, aan de Geestelijkheid alles te zullen herstellen, wat haar ontnomen was, behalven meer andere inwilligingen. Hier op hief eerst een *Dominikaner* het *Interdict* van Godsdienst op in die Kerken, over welke de Kardinaal PELAGIUS hetzelve uitgesproken had, en ten laatsten werd de Keizer door de Legaten van den ban ontslagen.

Dubbelzinnig gedrag van den Paus.

Nu liepen 'er eenige jaren in rust voorbij, en de beide Vorsten deden zelfs elkanderen wederkeerige diensten; evenwel bleef de Paus in den grond het Opperhoofd van het *Lombardisch* verbond, hetwelk in het jaar 1229, in tegenwoordigheid van eenen Pausselijken Gezant, vernieuwd werd; toen nogtans de Keizer in 1231 eenen Rijksdag te *Ravenna* uitschreef, belastte de Paus den Bisschoppen in *Lombardyë*, den met den Keizer geslotenen vrede ook daar bekend te maken, en te doen waarnemen. Hij deed den Keizer om dezen tijd wel een verwijt, dat hij wetten gegeven had, die hem bijkans als een vervolger der Kerk aankondigden, maar als de Keizer zich daar door beleedigd toonde, schreef hij hem, dat zijne vermaning enkel uit den geest van liefde was voortgevloeid. GREGORIUS was zelfs in het jaar 1232 genoodzaakt, de hulp van den Keizer in te roepen. De *Romeinen* hadden hem, in het jaar 1230 ontsteld zijnde door eene zware overstrooming van den

den *Tiber*, met eere weder in hunne ſtad ontvangen; maar in het jaar 1232 trokken zij, den Paus van partijdigheid voor *Viterbo* beſchuldigende, met een leger in het *Romeinſche Kampanië*; en de Paus moest hun eene aanzienelijke ſom betalen, om het van verwoesting te bevrijden. De Keizer kon aan den Paus den verzochten bijſtand niet verleenen, omdat hij tegen de muitelingen in *Sicilië* de handen volhad; zij behandelden echter over en weder elkander vriendelijk. De Keizer liet den Paus verzekeren, dat hij altijd bereid was, het zwaard tegen alle vijanden van het Geloof en de Kerk op te vatten; en de Paus verklaarde hem in eenen gezwollenen Brief, dat tusſchen de Moeder, de Kerk, en haren zoo beminden Zoon, niets anders dan volkomene eensgezindheid heerſchen kon.

Maar op hoe losſen voet deze eensgezindheid ſtond, bleek, toen vele ſteden van *Lombardyë* zich vijandelijk tegen den Keizer gedroegen, en de Keizer beklaagde zich in het jaar 1233 in eenen Brief aan eenen Kardinaal, dat de Paus bij deze gelegenheid op zijne eer en die des Duitſchen Rijks geen acht geſlagen had. Evenwel verhinderde dit den Keizer niet, den Paus in het jaar 1234 zijne hulp aan te bieden, toen de *Romeinen* hem op nieuw uit hunne ſtad verdreven hadden, willende niet alleen geene Kerkelijke ſtraffen meer van hem dulden, maar zelfs van hem eene jaarlijkſche ſomme gelds voor de verdediging der Kerk eiſchende; ook leiden zij in vele ſteden en kasteelen in hunne nabuurſchap bezettingen, en hechtten hunne wapens in dezelve

op, met het *Romeinsche* opschrift: S. P. Q. R.; zij oefenden het regt der munt, verwoestten sommige Pausselijke gebouwen te *Rome*, en betrokken de Geestelijkheid voor hunne regtbank. De Paus deed hen in den ban, en deze keer deden de Keizerlijke soldaten hem grooten dienst, die den *Romeinen* eene groote nederlaag toebragten, waar op zij zich weder aan den Paus onderwierpen. Een oude Levensbeschrijver van dezen Paus spreekt echter van 's Keizers trouweloosheid, waar tegen FREDERIK zelve in eenen rondgaanden Brief (*) naderhand verhaalt, dat de Paus heimelijk uitstrooide, dat de Keizer de *Romeinen* zonder zijn weten en begeerte uit haat tegen hen beoorloogd had. Zoo veel is zeker, dat de Paus aan de *Lombarden* de verzekering gaf, dat zijne verbindtenis met den Keizer tegen de *Romeinen* geheel niet tot hun nadeel zou strekken.

Dus schijnt het gedrag van den Paus tegen den Keizer dubbelzinnig genoeg geweest te zijn. In het jaar 1234 gedroeg hij zich als middelaar tusschen den Keizer en den *Lombardische* steden, doch met zeer weinig gevolg. Toen in datzelfde jaar de Roomsch Koning HENDRIK tegen zijnen Vader begon op te staan, deed de Paus den ontaarden Zoon op 's Vaders verzoek in den ban, door den Aartsbisschop van *Saltsburg*. Ondertusschen zijn 'er Schrijvers, die te kennen geven, dat de Paus reeds, toen de Keizer zich in *Palestina* bevond, op allerhande wijze gepoogd heeft, denzelven van den troon te

(*) *In* PETRI *de Vineis L.* II. *Ep.* 21. *p.* 148.

te bonzen, en zijnen Zoon HENDRIK op denzelven te plaatsen, en latere Schrijvers nemen het zelfs als bekend aan, dat de Paus den Roomsch Koning tot een verbond met de *Lombarden* verleid, en zich met hem tegen zijnen Vader verbonden zal hebben, hoewel men erkennen moet, dat het één en ander niet voldoende bewezen is.

Zekerder is het, dat FREDERIK, die thans een ontwerp gesmeed had, om de steden van *Lombardyë* tot onderwerping te dwingen, daar in door den Paus zoo veel mogelijk gedwarsboomd werd. In het jaar 1235 nam de Keizer wel de bemiddeling van den Paus aan, maar deze bleef zonder uitwerking, veel meer vermaande de Paus hem, om de geschillen met de *Lombarden* geheel aan zijne beslissing over te laten, en zelve op nieuw den kruistogt naar *Palestina* te ondernemen. Maar FREDERIK schreef aan den Paus op eenen rustigen toon, dat hij het voor onbezonnen hield, het Heilige Land te hulp te trekken, en valsche Christenen achter zijnen rug te laten, die veel erger waren, dan alle *Saracenen:* „ *Italië*, schreef hij, is mijn erfdeel; dat weet de geheele wereld. Naar vreemde landen dingen, en zijne eigene in den pekel laten, zou buitensporige eerzucht wezen, inzonderheid daar de *Italianen*, en vooral de *Milanezen*, mij grof beledigd en allen eerbied jegens mij verzaakt hebben."

GREGORIUS moest het dus aanzien, dat de Keizer in het jaar 1236 met een krijgsheer uit *Duitschland* in *Lombardyë* trok; alwaar hij in dit en het volgende jaar groote voortgangen maakte. Om de

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Romeinen voor zich te winnen, zond de Keizer hun in het jaar 1237 de overblijffelen van het *Carroccio* of Hoofdvaandel der *Milanezen*, die van hem geflagen waren, met het daar toe behoorende wapen; welke op eenige pilaren in het *Campidoglio*, (het oude *Capitolium*,) werden opgehangen; de *Romeinen* namelijk hadden kort te voren weder eenen opftand gemaakt, eenen *Senator* verkoren, die geheel voor den Keizer was, en den Paus genoodzaakt, om de ftad te verlaten. Maar de Keizer zelve ftremde den voortgang zijner eigene wapenen, door zijne al te groote geftrengheid tegen de vier nog overig zijnde fteden van het *Lombardisch* verbond, die zich reeds wilden overgeven, en die hij naderhand niet bedwingen kon. Ook bekuipte de Paus, wien de *Romeinen* weder met groote eerbewijzen ingehaald hadden, terwijl zijne Gezanten in het jaar 1238 bij FREDERIK als middelaars handelden, een nieuw verbond tegen hem, waar bij hij de *Venetianen* en *Genuezen* tevens in zijne befcherming nam.

De Paus vernieuwt den ban tegen FREDERIK

Onder deze voor den Keizer min gunftige omftandigheden, waagde de Paus het op Palmzondag van het jaar 1239 den ban op nieuw plegtig tegen hem uit te fpreken, op gronden van fchuldig te zijn aan onderdrukking der Kerk en der Geestelijken, doch, gelijk PARIS aanmerkt, de naaste oorzaak was wel, dat FREDERIK in het jaar 1238 zijne regten op *Sardinië* nadrukkelijk handhaafde, en zijnen natuurlijken Zoon HENDRIK, dien de *Italianen* ENZIO noemden, tot Koning van hetzelve maakte, niettegenftaande de Paufen aanfpraken op dit eiland had-

hadden. Eer nog de Paus dit vonnis afkondigde had de Keizer den Brief aan de Kardinalen geschreven, welken anderen vroeger plaatsen, gelijk wij boven (*) gezien hebben, als ook aan de *Romeinen*. Maar zoo weinig stoorde zich de Paus aan dit schrijven, dat hij op Witten Donderdag daaraanvolgende den openlijken ban herhaalde, en aan alle Bisschoppen in *Europa* gebood, denzelven plegtig bekend te maken, welken hij ook uitstrekte tot allen, die den Keizer, *wien hij aan den Satan tot verderf des vleeschs had overgegeven*, opdat zijn geest in den dag des Heeren mogt behouden worden, met raad of daad zouden bijstaan.

Het antwoord op de bezwaren en beschuldigingen van den Paus, hetwelk FREDERIK door de Bisschoppen van *Wurtsburg*, *Worms*, *Vercelli* en *Parma* had laten opstellen, was ongemeen zacht, en wederleide dezelve met alle bescheidenheid. Maar toen de afkondiging van den ban in vele landen echter voortgang had, verschoonde de Keizer den Paus veel minder. In eenen Brief aan den Graaf van *Cornwallis*, zijnen Zwager, en aan deszelfs Broeder den Koning van *Engeland*, en andere Vorsten (†), verdedigde hij zich niet alleen tegen des Pausen beschuldigingen, maar bragt zelve veel zwaardere tegen den Paus in, met alle hevigheid: ,, Slaat uwe oogen in het rond!" zoo spreekt hij de Vorsten aan,

(*) *Bladz.* 226.

(†) *ap.* MATTH. *Paris. pag.* 500. *et in Petr. de Vineis Libr.* I. *Epist.* 21.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073 tot 1517.

aan, „ merkt gij menfchen kinderen, op de ergernis der wereld, op de tweedragt der volken! beklaagt de algemeene verbanning der geregtigheid! De boosheid van *Babylon* begint van de oudften des volks, die het fchenen te regeren; maar die het gerigte in bitterheid, en de geregtigheid in alfem verkeeren!" Na deze en dergelijke voorbereidingen verhaalt hij aan de Vorsten: hoe die nieuwe voorvechter, die ongelukkig Paus geworden is, voor dezen zijn bijzondere vriend, alle weldaden, door het Duitfche Rijk aan de Kerk bewezen, vergeten hebbende, hetzelve onregtvaardig, fnood en trouweloos behandeld had; hij had den *Sultan* van *Egypte* gefchreven, dat hij hem *Palestina* niet moest overleveren; zijn Rijk, gedurende zijne afwezendheid, beoorloogd; hem dan opgehitst, om de Romeinen te beoorlogen, dan weder zich met hen tegen hem verbonden; maar bijzonder de oproerige *Lombarden* tegen hem geftadig onderfteund, en alle zijne regten en voordeelen tegengewerkt. Wat den ban betrof, welken de Paus, zonder naar zijne redenen te hooren, overhaast, op raad der *Lombardische* Kardinalen, tegen hem had uitgefproken, deze kon hem niet benadeelen, alzoo de Paus niet zijn regter, maar zijn fnoodfte vijand was. De Keizer verachtte de Paufelijke waardigheid niet, maar deze Paus was zijnen post geheel onwaardig; hij was bereid, om op eene algemeene Kerkvergadering alles, waar mede hij den Paus befchuldigd had, en nog meer, te bewijzen. Hij kon voorts, zijn geweten doorzoekende, niets anders vinden, hetwelk

den

den Paus zoo tegen hen verbitterd had, dan dat hij zijne toestemming geweigerd had tot een voorgeslagen huwelijk van zijnen natuurlijken Zoon HENDRIK met eene Nicht van den Paus. De Vorsten mogten de Kerk beklagen, die een zoo krank hoofd had; het was een brullende leeuw, een razend Profeet, een Priester, die het Heiligdom ontheiligde. Het was hunne zaak toe te zien, dewijl de beurt van vernedering ook aan hen komen zou, wanneer eerst de magt des Roomschen Keizers door den Paus vertreden was. Want de ware oorzaak, welke den Paus het hart geraakt had, was, dat de Keizer hem de zaken van *Lombardyë* niet had willen overlaten. Dezen grond bijzonder vonden vele Geestelijke en Wereldlijke Rijksstenden in *Duitschland* zeer waarschijnlijk. Alhoewel zij, gelijk zij aan den Paus schreven, het uit eerbied voor den Apostolischen Stoel niet gaarn wilden gelooven; evenwel was dit het algemeen gevoelen, dat hij den Keizer ten gevalle van de *Milanezen* en derzelver aanhangers in den ban gedaan had.

Weder-zijdsche hevige beschuldigingen van den Paus en den Keizer.

Van nu af aan steeg de wederzijdsche verbittering ten hoogsten toppunt. GREGORIUS beantwoordde des Keizers Brief door eenen anderen, welken hij aan alle Vorsten en Prelaten van *Europa* zond (*). Hevig vaart hij in denzelven tegen FREDERIK uit: „ *Hij is* het *beest*, (*bestia*,) *dat uit de zee is opgekomen*, (uit de *openbaring van* JOANNES,) *vol namen van Godslastering*; met de pooten van eenen Beer,

(*) MATTH. *Paris. ad ann.* 1239.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Beer, en met de kaken van eenen Leeuw woedende, maar voor het overige als een Luipaard, opent het zijnen mond tot lasteringen van den Goddelijken naam, en tast zijnen tabernakel aan, en de Heiligen die in den hemel wonen." Vervolgens wederlegt hij de beschuldigingen van den Keizer tegen hem, en herhaalt zijne beschuldigingen tegen den Keizer, van wien hij zegt, dat hij Gode gelogen en de Kerk bedrogen heeft, dat hij een vat is vol van de onreinste ondeugden, eene kronkelende slang, die in zijn persoon SIMON den Toveraar weder opgewekt heeft. Hij beweert, dat de Keizer zelve het voorstel tot het bovengewaagde huwelijk gedaan hebbe, en dewijl de Paus daar in niet bewilligd had, handelde de Keizer als de *Egyptische* Hoer met JOZEF; dewijl de Keizer beweerde, dat hij van hem den Paus niet in den ban gedaan kon worden, beschuldigt hij hem, dat hij aan de Kerk de magt ontzegt, om te binden en te ontbinden, en dus een Ketter zij. „Maar „ dewijl misschien velen niet ligt zullen gelooven," zegt de Paus ten laatsten, „ dat hij zich zelven „ in de woorden zijnes monds verstrikt heeft, zoo „ zijn de bewijzen tot overwinning des geloofs ge„ reed, dewijl *deze Koning der Pestilentie* openlijk „ beweert, dat *de geheele wereld door drie bedrie„ gers*, (*Baratatores*, een *Italiaansch* woord,) „ CHRISTUS JEZUS, MOZES en MUHAMMED, *be„ drogen is geworden*, van welken 'er twee in eere „ gestorven zijn, maar JEZUS aan een hout is op„ gehangen. Bovendien heeft hij onderstaan, dui„ delijk te verzekeren, of liever te liegen, dat allen

„ dwa-

„ dwazen zijn, die gelooven, dat God, die de Na-
„ tuur geschapen heeft, en alles vermag, van eene
„ Maagd geboren zal zijn. Deze Ketterij bevestig-
„ de hij door de dwaling, dat niemand heeft kun-
„ nen geboren worden, voor wiens ontvangenis de
„ vereeniging van man en vrouw niet voorafgegaan
„ is; en dat een mensch niets anders gelooven moet,
„ dan het gene hij door krachten en gronden der
„ Natuur bewijzen kan."

Merkwaardig zijn hier de bedenkingen van MATTHEUS PARIS, den eerlijken Benedictijner Monnik, die ten dezen tijde aan het Hof van HENDRIK III, Koning van *Engeland*, leefde, en die vrijmoedigheid genoeg bezat, om zelfs de Pausen te beoordeelen: „ Toen deze Brief des Pausen in de wereld
„ rondgezonden was, werd de Brief des Keizers,
„ hoe veel waarschijnlijkheids die ook bevatten mogt,
„ daar door verdacht: *En had niet de Roomsche*
„ *geldgierigheid de vereering der volken van den*
„ *Heer Paus meer, dan nuttig was, afgetrokken,*
„ zoo zou de geheele wereld door dezen Brief ver-
„ bitterd, tegen den Keizer, als tegen eenen open-
„ baren tegenstander der Kerk, en eenen vijand van
„ CHRISTUS, hevig en eenparig opgestaan zijn.
„ Maar helaas! vele Zonen werden van hunnen
„ Vader, den Paus, losgescheurd, en beweerden,
„ als aanhangers van den Keizer, dat de onverzoe-
„ nelijke, tusschen hen reeds verharde haat, de
„ voorgemelde scheldwoorden en uitgedachte be-
„ schuldigingen had voortgebragt. De Heer Paus,
„ zeiden zij, beroept zich ten onregte daar op,

V BOEK IV Hoofdst na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

„ dat hij FREDERIK bemind, en het eerst tot het „ Keizerdom bevorderd heeft. Want dit geschiedde „ enkel uit haat tegen OTTO, wien de Kerk met „ FREDERIKS hulp tot zijnen dood toe vervolgd „ heeft, omdat hij begonnen had, de verstrooide „ bezittingen van het Rijk, overeenkomstig zijnen „ eed, mannelijk te verzamelen; zoo als ook de „ tegenwoordige Keizer voorgenomen heeft te doen. „ FREDERIK heeft dus daar door aan de Kerk dienst „ gedaan; en de *Roomsche* Kerk is meer aan hem „ verschuldigd, dan hij aan haar redelijker wijze „ verbonden is. De Westersche Kerk, voorname„ lijk van de zijde der Monniken, en boven allen „ de aan God meest gehoorzame *Engelsche* Kerk, „ voelt de dagelijksche verdrukkingen der *Romei*„ *nen;* maar Keizerlijke verdrukkingen heeft zij nooit „ ondervonden. Het volk voegde 'er nog bij; wat „ zou dit beduiden? Voor dezen heeft de Paus „ den Keizer verweten, dat hij aan MUHAMMED en „ de *Saraceensche* wet meer genegenheid bewees, „ dan aan CHRISTUS en de *Christelijke* wet; maar „ thans beschuldigt hij denzelven in zijnen hevigen „ Brief, dat hij zoo wel MUHAMMED, als JEZUS „ en MOZES, hetwelk verfoeijelijk is om te zeggen, „ eenen bedrieger, (*Baratazes*,) noemt. De Kei„ zer schrijft in zijne Brieven nederig en Katholijk „ van God; alleen in dezen laatsten stelt hij den „ Paus, maar niet deszelfs ambt, ten toon; hij „ leert ook niets Ketterschs openlijk, of beweert het „ stout, zoo veel wij weten; hij heeft ons geene „ woekeraars, noch roovers van onze inkomsten

„ toe-

„ toegezonden. En dus is 'er eene geduchte fcheu-
„ ring onder de Volken ontftaan."

FREDERIK, die zich tot hier toe van de kundigheden en pen van zijnen Kanfelier PETRUS DE VINEIS bediend had, liet dezen Brief van den Paus door denzelven beantwoorden (*). In de inleiding van dit antwoord wordt gezegd: dat, gelijk 'er aan den hemel twee groote lichten zijn, de Zon en de Maan, de Voorzienigheid dus ook op aarde twee regeringen gefteld heeft, het Priesterdom en Keizerdom, het eerfte tot vermaning, (*ad cautelam*,) het andere tot befcherming, beide tot behoud des vredes op de wereld. Maar, vervolgt de Keizer, hij die op den Stoel der verkeerde leere zit, die *met den olie der fchelmerij boven zijne medegenooten gezalfde Farizeër*, *de tegenwoordige Paus*, zoekt krachteloos te maken, het gene uit eene navolging der hemelfche orde ontftaan is, hij wil den glans onzer Majefteit verdonkeren door ons geloof met een leugenachtig fchrijven te befchuldigen. Hij, die enkel in naam Paus is, heeft ons het beest genoemd, dat uit de zee opkomt, en dat vol namen van Godslastering is. Maar wij beweeren, dat *hij het monfter*, (*bellua*,) is, daar men van leest: *Een ander rood paärd kwam uit de zee op*, *en die op hetzelve zat*, *nam den vrede van de aarde weg*, *opdat de genen*, *die op dezelve wonen*, *malkanderen dooden zouden*. Want, van den tijd zijner verheffing af, heeft deze Vader, niet der barmhartigheden, maar

(*) PETR. DE VINEIS *L.* I. *Ep.* 31. *p.* 102-206.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073 tot 1517.

maar der oneenigheden, deze zorgvuldige bevorderaar der verwoesting, niet der vertroosting, de geheele wereld tot ergernis verwekt. En, om zijne woorden in den regten zin uit te leggen, hij is *de groote Draak*, die de geheele wereld verleid heeft; de *Antichrist*, van wien hij ons den voorlooper genoemd heeft; een *andere* BILEAM, door geld gehuurd, om ons te vervloeken; een Vorst door de Vorsten der Duisternis, die de voorzeggingen misbruikt hebben. De beschuldiging, dat hij die ergerlijke woorden van *drie Bedriegers* zou gesproken hebben, ontkent de Keizer niet alleen ronduit, maar legt ook eene regtzinnige Geloofsbelijdenis af van CHRISTUS; omtrent MUHAMMED verklaart hij zich, geleerd te hebben, dat deszelfs ligchaam, van Duivelen bezeten, in de lucht hangt; maar van MOZES voegt hij 'er bij, dat hij een vriend en gunsteling van God, en een wonderwerker geweest is. — Bij slot verzekert hij, dat het geluk des Keizers altijd door den Pauselijken nijd bestreden is geworden; en dreigt, zoo men zijnen brullenden wederpartijder niet beteugelt, met het zwaard geduchte straf te zullen oefenen.

Aanmerkingen over de beschuldiging aangaande de drie Bedriegers.

Men zal het in den eersten opslag zeker ongeloofelijk vinden, dat de Keizer, in die eeuwen, zou hebben durven onderstaan, zoodanige gezegden zich te laten ontvallen, omtrent den Godsdienst, toen zelfs eene vrije verklaring omtrent de Kerkelijken en omtrent de Kerkelijke gebruiken niet straffeloos geduld werd; de openbare volksmeening, gelijk wij uit PARIS gezien hebben, wilde dit ook van den Kei-

Keizer niet gelooven, en toen de Paus den Graaf ROBERT, Broeder van LODEWYK *den Heiligen*, Koning van *Frankryk*, in plaats van FREDERIK op den Keizerlijken troon wilde zetten, wezen de *Fransche* Stenden dit voorstel met verontwaardiging van de hand, en verklaarden, dat 's Keizers hoofdvijand niet tegen hem getuigen kon. Veel meer lieten zij, door Gezanten, den Keizer naar zijn geloof vragen, aan welken deze zoo nadrukkelijk betuigde, dat hij een ijverig Christen was, dat men in *Frankryk* daar volkomen over voldaan was (*). In der daad, dat deze beschuldiging door den Paus in de uitbersting van den hevigsten haat tegen den Keizer bekend gemaakt is, maakt dezelve hoogst verdacht; en de getuige, op welken de Paus zich beriep, zet ook niet veel kracht aan derzelver geloofwaardigheid bij. HENDRIK, Landgraaf van *Thuringen*, zal dit den Keizer op eene Rijksvergadering te *Frankfort aan den Mein* in het jaar 1242 openlijk hebben hooren zeggen, en geoordeeld hebben, dit als een waar lid der Kerk aan den Paus te moeten melden (†). Maar deze Landgraaf heeft zich naderhand als eenen der ijverigste aanhangers van den Paus en partijen des Keizers geopenbaard.

Evenwel kan men aan den anderen kant niet denken, dat eene zoo stellig voortgebragte beschuldiging zonder eenige aanleiding geheel zou verdicht zijn

(*) MATTH. *Paris. pag.* 517, 518.

(†) *Hist. de Landgrav. Thuringiæ in* PISTORII *SS. rer. German. Tom.* I. *pag.* 327.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

zijn geworden door den Paus; en in der daad vindt men verscheidene blijken van vrije of zelfs ergerlijke gevoelens van Keizer FREDERIK, omtrent den Godsdienst en Godsdienstplegtigheden. Van het Heilige Avondmaal zal hij eenige booze en ongeloofelijk buitensporige lasteringen gesproken hebben, zegt PARIS (*). Dit verhaalt een ander van zijne Tijdgenooten duidelijker (†). Volgens dezen zag de Keizer ééns eenen Priester de gewijde *hostie* naar eenen zieken dragen, en zeide tegen eenen zijner Geestelijken: „ O wee! hoe lang zal dit bedrog, (hij noemde het in het Italiaansch *truffa*,) duren!" — Ter opheldering van dit berigt kunnen nog andere overleveringen of vertellingen dienen, die men van dezen Keizer uitgestrooid, en welke JOAN VAN WINTERTHUR, een *Zwitzersche* Franciskaan, in de XIVde eeuw verzameld heeft (§). Eens woonde FREDERIK met zijn Hof in *Palestina* de Mis bij. Een *Muhammedaansch* Vorst vraagde hem, wat toch dat gene was, hetwelk de Priester om hoog hief, en hetwelk van hem en alle Christenen zoo diep vereerd werd? Hier op gaf FREDERIK ten antwoord: „ Onze Priesters vertellen, dat, het gene zij zoo hoog verheffen, onze God is;" waar op deze Vorst hernam: „ Deze God moet dan van uwe Pries-

(*) *Pag.* 484.

(†) ALBERIC. *Chron. pag.* 568. *in* LEIBNIT. *Accesf. Hist. Tom.* II.

(§) *Chron. pag.* 1739. *in* ECCARD. *Corp. Hist. Med. ævi T.* I. *et ap.* LEIBNIT. *l. c. T.* I. *p.* 11. *sq.*

Priesters, die hem dagelijks in de Mis eten, al lang verteerd zijn, al was hij zoo groot als de grootſte berg!" Eene andere keer, met zijn leger voorbij een korenveld trekkende, zal hij uitgeroepen hebben: „ O hoe vele Goden zullen 'er uit dit graan op zijn' tijd vervaardigd worden!" Waarſchijnlijk heeft dus FREDERIK met de *Transſubſtantiatie* geſpot, en bovendien zich vele losheden omtrent den Godsdienst veroorloofd, daar hij, een ſchrander en geleerd Vorst, de Geestelijkheid niet als plaatsvervangers der Godheid beſchouwde, gelijk men in zijn' tijd gewoon was, en ook met Griekſche en Arabiſche Wijsgeeren en *Muhammedaanſche* Vorsten gemeenzaam verkeerde en verbindtenisſen had; en in der daad hoe vele aanleiding had deze Vorst niet, tot zoodanige losheid, wanneer hij het hoofd der Leeraren onder de Christenen beſchouwde, in het Westen, die zich de heerſchappij over alles aanmatigde, Vorsten aan zich onderwierp, Vorsten afzette, Rijken uitdeelde, onderdanen van den eed van trouwe aan hunne Landsheeren ontſloeg, en zelfs over het verſtand, geweten en leven der Christenen beſliste, terwijl duizenden zoogenoemde Leeraars en Dienaars van den Godsdienst in der daad zijne dienaars waren, met de heetſte geestdrift bezield, om zijnen wil in alles te volbrengen; met één woord, het was voor eenen Vorst als FREDERIK zeer wel in te ſchikken, dat hij de toenmalige geſteldheid van den Godsdienst en de Kerk als een zamenweefſel van Priesterlijke heerschzucht en ſtaatkunde beſchouwde, maar daar uit volgt nog niet,

 dat

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

dat hij zoodanigen toestand van den Godsdienst op rekening van deszelfs eerbiedwaardigen Stichter zou gesteld hebben, schoon ieder een gemakkelijk begrijpen kan, dat de Pausen en de Geestelijkheid zijn oordeel over hunne bedriegelijke en heerschzuchtige handelwijze hebben kunnen uitgeven voor een verachten van den Godsdienst in het gemeen, en voor loutere godslastering. Merkwaardig is het, dat naar het verhaal van een' Schrijver van deze tijden (*), de vermaarde *Parysche* Wijsgeer, SIMON van *Tournay*, of *Doornik*, juist zoo, als FREDERIK, van de drie stichters van Godsdiensten zal gesproken hebben; maar dat daar op zijne spraak veranderd zij in een brullen, en dat hij, zijn overige leven lang, als een beest zal doorgebragt hebben. Of de Keizer misschien het gezegde van dezen Wijsgeer herhaald hebbe, zonder duidelijke afkeuring, dan of men hem dit gevoelen hebbe toegedicht, uit hoofde van zijne genegenheid voor de Wijsgeeren, zijn vragen, welke moeijelijk zijn te beantwoorden.

Boek over de drie Hoofdbedriegers, *de tribus impostoribus.*

Ondertusschen zocht FREDERIK vergeefs zich tegen deze beschuldigingen te verdedigen. De meeste menschen in zijnen tijd, en ook nog in het vervolg, gaven zijnen vijand den Paus meer geloof dan hem; zelfs heeft 'er zich een gerucht verbreid, dat hij, of op zijn bevel zijn Kanselier PETRUS DE VINEIS, een Boek *van de drie Hoofdbedriegers*, (*de tribus impostoribus*,) zou geschreven hebben, om zijne gezeg-

(*) THOMAS *Cantimprat. in* BULÆI *Hist. Universit. Paris. T.* III. *p.* 9.

zegden te ftaven. Van dit gerucht, hetwelk geenen grond heeft, bediende zich in later tijd een winzuchtig mensch, zoo niet meer dan één, om werkelijk een Boek onder dezen Tijtel op te ftellen, en als het werk van FREDERIK uit te geven. Men zegt, dat van hetzelve reeds in de XVde eeuw een druk in *Italië* voorhanden geweest zij; anderen melden, dat het eerst in het jaar 1704 verdicht zal zijn.

V BOEK IV Hoofdft. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Hevige oorlog tusfchen den Keizer en den Paus.

Deze hevigheden tusfchen den Keizer en den Paus bleven echter niet lang bij enkele woorden en gefchriften. Als men eenen ouden Pausfelijken Schrijver geloof mag geven (*), zal FREDERIK den Paus gedreigd hebben, dat hij hem tot zulke armoede zou brengen, dat hij in plaats van eene kroon asfche op zijn hoofd ftrooijen, in plaats van brood aren plukken, en voor zijn uitmuntend wit paard naar een ezel zou moeten omzien. Ook kwam het dra tot eenen hevigen oorlog, zijnde de bemiddeling tot vrede door den Koning van *Frankryk* aangeboden, door den Paus van de hand gewezen. De Paus namelijk verliet zich op de fteden van *Lombardyë*, onder welke *Milanen* zelfs de Priesters en Monniken gewapend had; ook floot hij in 1239 een verbond met de *Venetianen*, gelijk ook de magtige Markgraaf van *Este* de Pausfelijke partij koos. Voorts verzamelde hij uit alle landen verbazende geldfommen van de Geestelijkheid; hier tegen bande FREDERIK alle *Dominikanen* en *Franciskanen*, die geboren *Lombardijers* waren, uit *Sicilië*, en leide zijne

(*) *ap.* RAINALD. *ad a.* 1239.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517

ne Geestelijkheid eene algemeene oorlogsbelasting op; gebiedende tevens allen op te hangen, die bevelen van den Paus in zijne landen zouden invoeren. Ook kon hij zich, bij den aanvang des oorlogs, gelukkiger dan zijne voorzaten, op zijne Duitsche Rijksstenden verlaten; zelfs de Bisschoppen weigerde de afkondiging van den ban te doen, en sommige Rijksstenden schreven aan den Paus: *dat hem volstrekt geen regt toekwam, om hun eenen Keizer op te dringen; maar enkel den genen te kronen, dien zij verkoren hadden.*

In het jaar 1239 rukte 's Keizers Zoon, Koning HENDRIK, met een leger in de Mark *Ancona.* De Paus deed ook dezen terstond in den ban, maar HENDRIK liet desniettemin te *Pisa* den Godsdienst, in zijne tegenwoordigheid, statelijk vieren. De Paus dreigde de Duitsche Ridders, die den Keizer getrouw bleven, vergeefs met het verlies van hunne voorregten; terwijl FREDERIK eenen *Franciskaan*, die waarschijnlijk onrust stichtte, ten behoeve van den Paus, liet verbranden. Zelfs nam een Opperhoofd van deze Orde, een vermaard Prediker, Broeder ELIAS genoemd, de partij des Keizers, en verweet den Paus openlijk vele buitensporigheden, ook ontsloeg hij die genen van den ban, die wegens hunne gehechtheid aan den Keizer daar in vervallen waren.

In het jaar 1239 was de kans des oorlogs wisselvallig, maar in het volgende jaar drong FREDERIK zelve met een leger in het Hertogdom *Spoleto*, en naderde, na het bemagtigen van vele steden, *Rome* zelve. In dezen nood droeg GREGORIUS, verzeld

van

van Kardinalen en Prelaten, de gewaande hoofden van PETRUS en PAULUS, en het gewaande kruis van CHRISTUS, in eenen plegtigen omgang, rond. Ook vermaande hij het volk tot eenen kruistogt tegen den Keizer, welken velen uit het gemeen op zich namen; doch, zoo men eenen Pausſelijken Levensbeſchrijver mag gelooven, liet FREDERIK alle deze kruisſoldaten, als zij hem in handen vielen, met een gloeijend ijzer een kruis op het voorhoofd branden, of het hoofd in vier deelen klieven, of aan houten kruiſen genageld, in het vuur werpen; en in het jaar 1240 joeg hij alle *Franciskanen* en *Dominikanen* het land uit, enkel twee landskinderen in elk Klooster uitgezonderd, om hetzelve te bewaren.

GREGORIUS wil eene Kerkvergadering houden, om den Keizer af te zetten.

GREGORIUS IX, hoewel reeds XC jaren bereikt hebbende, toonde nog ſteeds goeden moed te houden. Om den Keizer den laatſten ſlag toe te brengen, wilde hij in 1241 eene algemeene Kerkvergadering beleggen, onder het ſchijnbaar voorwendſel, dat FREDERIK zelve zich meermalen op het oordeel van zoodanige vergadering beroepen had, maar deze Keizer wel wetende, dat in deze eeuwen op de Kerkvergaderingen de invloed van den Paus meer gold, dan alle redenen en vertoogen, weigerde in dezelve te bewilligen, en wees zelfs eenen ſtilſtand van wapenen af, omdat die van *Lombardyen* daar in mede begrepen zouden wezen, die hij voor oproerige onderdanen hield. De Paus echter bij zijn voornemen blijvende, vermaande alle Bisſchoppen en Prelaten, om zich naar *Rome* te vervoegen, ook werd 'er te *Genua* eene vloot galeijen uitgerust, om

de Pauſelijke Legaten, en de Gezanten der ſteden van *Lombardyen* en vele Prelaten en Bisſchoppen ter zee naar *Rome* over te voeren, maar deze vloot werd in het jaar 1241 door de *Siciliaanſche*, over welke 's Keizers Zoon HENDRIK het bevel had, geſlagen, en de Pauſelijke Legaten, de Lombardiſche Gezanten en vele Prelaten gevangen genomen, en naar het *Napelſche* gevoerd, terwijl de Keizer te land *Rome* met zijn leger meer en meer naderde. Op dezen tijd was RICHARD, Graaf van *Cornwal*, Broeder des Keizers, van eene bedevaart uit *Palestina* terug gekomen, dezen zond de Keizer met eene volmagt naar *Rome*, om over vrede te handelen; maar hij werd van de *Romeinen* openlijk beſchimpt, en de Paus wilde van genen vrede hooren, ten zij de Keizer zich volſtrekt aan zijnen wil en aan de bevelen der Kerk onderwierp. Dit gaf den Keizer gelegenheid, om tegen zijnen Behuwdbroeder te zeggen: dat het hem regt aangenaam was, dat deze nu ook bij ondervinding geleerd had, het gene hij hem te vooren had voorſpeld.

Dood van GREGORIUS IX.

Midden onder deze benarde omſtandigheden ſtierf GREGORIUS IX. Volgens MATTHEUS PARIS ſmartte het hem voor zijn' dood nog, dat de Keizer een vast Kasteel, hetwelk de Paus in het Romeinsch *Kampanië* aangelegd had, tot beſcherming zijner nabeſtaanden, innam, en allen, die hij daar in vond, liet ophangen. De ondernemende geest van GREGORIUS openbaarde zich niet alleen in zijne handelingen met FREDERIK II, maar ook met andere Vorsten, en zelfs met de Geestelijkheid, welke hij in af-

afhankelijkheid wist te houden, in zijne pogingen, om de kruistogten te bevorderen, de *Grieken* met zijne Kerk te vereenigen, groote geldſommen te vergaderen, nieuwe wetten te maken, heiligen te verklaren, in het gebruiken van den ban, het vastſtellen van plegtigheden, het doen verzamelen van vijf *Boeken van Decretalia*, of beſluiten en wetten van zijne voorzaten enz. Zijne ſchriften zijn door GERH. VOSSIUS in het jaar 1586 te *Rome* in 4to uitgegeven, en van geene bijzondere waarde.

COELESTINUS IV.

De Keizer gaf terſtond na 's Pauſen dood aan de Kardinalen, ook aan die, welke hij gevangen had, verlof, tot het verkiezen van eenen nieuwen Paus, en de keuze viel op den Kardinaal-Bisſchop van *Ostia*, GALFRIED of GOFFRIED, een' *Milanees*, die den naam van COELESTINUS IV aannam, een oud zwak man, die reeds op den achttienden dag na het aanvaarden van zijne regering overleed.

INNOCENTIUS IV.

Na zijnen dood verliepen 'er bijkans twee jaren, eer de Kardinalen tot eene nieuwe verkiezing zich bepaalden, waar van ſommigen vergeefs den Keizer de ſchuld hebben willen geven, daar het integendeel uit zijne Brieven blijkt, dat hij zijn misnoegen over dit dralen op het nadrukkelijkst aan de Kardinalen deed blijken, hoewel intusſchen de oorlog tusſchen hem en de Pausſelijke partij, waar toe de *Genuezen*, die van *Milanen* en anderen behoorden, met kracht werd voortgezet.

Eindelijk werd, in Junij des jaars 1243, te *Anagni*, de Kardinaal-Priester SINIBALD, uit het Grafelijk Huis *Fieſchi* te *Genua*, tot Paus verkoren, on-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

onder den naam van INNOCENTIUS IV. Deze keuze was zelfs aan den Keizer niet onaangenaam, wiens vriend de thans verkoren Paus tot hier toe geweest was, zoo dat hij voor deze verkiezing God openlijk liet danken; doch te gelijk zal de doorzigtige Vorst zijne bekommering aan zijne Hofgrooten al spoedig te kennen hebben gegeven: „ dat hij door deze keuze eenen vriend had verloren, die weldra zijn hevigste vijand zou worden." FREDERIK liet den Paus door eenen Brief en een Gezantschap geluk wenschen, en tevens zijnen wensch te kennen geven, dat de behandeling der Kerk jegens hem, die stiefmoederlijk geweest was, in eene vaderlijke mogt veranderen. De Paus betuigde insgelijks door een Gezantschap zijne zucht tot vrede, maar begeerde tevens, dat de Keizer alle gevangene Bisschoppen in vrijheid stellen, en zich verklaren zou, welke genoegdoening hij wilde geven op de redenen, welke hem den ban veroorzaakt hadden, eindelijk vorderde hij zijne bewilliging tot eene algemeene Kerkvergadering.

De twisten tusschen den Paus en den Keizer vernieuwd.

Te midden van deze onderhandelingen, overvielen de Pausselijke troepen de stad *Viterbo* onverziens, waar over de Keizer zich ten hoogsten vertoornde, te meer, omdat men de oude beschuldigingen tegen hem te gelijk weder opzocht en vernieuwde; vergeefs kwamen aanzienlijke lieden tusschen beiden, om eene verzoening te bewerken; alzoo de Keizer volstrekt weigerde, gelijk de eisch van den Paus was, om zich voor de Kerkelijke straffen te verootmoedigen, en aan de Kerk alles te-

rug

rug geven; gelijk aan den anderen kant de Paus ongezind was, 's Keizers eisch, dat hij zijne Legaten uit *Lombardyen* terug zou ontbieden, in te willigen, en dus zijne getrouwe bondgenooten op te offeren.

De Paus vlugt naar Lyons.

Evenwel kwam het in het jaar 1244 zoo ver, dat FREDERIK door Gezanten onder eede liet belooven, voor alles voldoening te zullen geven, wat hem den ban veroorzaakt had, en 'er werden voorafgaande vredespunten ontworpen, zulke zelfs, welke een Vasal omtrent zijnen Leenheer zich niet zou hebben laten gevallen, toen onverwachts de heimelijke vlugt van den Paus naar *Lyons* eensklaps alle hoop van verzoening deed verdwijnen. Terwijl de Keizer te *Terni* en de Paus te *Sutri* gekomen waren, waar op men een mondgesprek tusschen hen verwachtte, besloot de Paus tot eene heimelijke vlugt, voorwendende, dat men hem berigt had, dat de Keizer eenen aanslag voorhad, om hem gevangen te nemen, doch, gelijk uit alle omstandigheden blijkt, met voorbedacht overleg, omdat hij in *Italië* te veel bezet was, en te *Rome* zich zelve niet veilig vond, alwaar de *Frangipani* zich voor den Keizer verklaard hadden, terwijl hij te *Lyons*, onder de bescherming van den Koning van *Frankryk*, in staat zou zijn, om in plaats van met den Keizer te onderhandelen, bevelen te kunnen geven. Hoe het zij, in het holste van den nacht ontvlugtte hij uit *Sutri*, en begaf zich naar *Civita Vecchia*, alwaar, hetwelk de boven opgegevene gedachte versterkt, eene *Genueesche* welbemande vloot van 23 galeijen gereed lag, met

wel-

welke hij naar *Genua* zeilde, en zich van daar naar *Lyons* begaf. De *Fransche* Grooten raadden hunnen Koning, om, gelijk reeds de Koning van *Arragon* gedaan had, en ook in *Engeland* geschied was, den Paus het verblijf in zijn Rijk te weigeren, maar de *Cistercienser* Monniken haalden den bijgeloovig Godvruchtigen Koning LODEWYK over, om den Paus tegen den Keizer in zijne bescherming te nemen, hetwelk hij hun in hunne vergadering knielende beloofde, waar voor zij hem aandeel in hunne goede werken toezeiden.

FREDERIK zond wel terstond, op de tijding van des Pausen vlugt, hem den Graaf van *Toulouse* achter na, om hem zijne bevreemding over dezen stap, en zijne bereidwilligheid tot vrede te betuigen, maar de Paus zich nu in staat ziende, om met den Keizer als Regter te handelen, beriep in het jaar 1245 eene algemeene Kerkvergadering te *Lyons*, alwaar hij vooraf den ban tegen den Keizer op nieuw herhaalde, en denzelven indaagde, om in persoon of door zijne Gezanten op de bezwaren tegen hem te antwoorden, en voor alles voldoening te geven (*). Ook zond de Keizer, hoe weinig hij zich ook van deze vergadering beloven kon, evenwel den Aartsbisschop van *Palermo*, benevens THADDEUS DE SUESSA, met anderen naar *Lyons*, alwaar 145 Prelaten, meestendeels Fransche, Spaansche en Italiaansche, de vergadering uitmaakten, aan welke echter de naam van al-

(*) *Concil. Lugdunens.* I. *ap.* HARDUIN. *Tom.* VII. *pag.* 375. *sqq.*

algemeene Kerkvergadering gegeven werd, en welke in het jaar 1245 eenen aanvang nam.

De Paus zet den Keizer af

Daar waren vijf treurige onderwerpen, welke de Paus, heel fierlijk, zegt PARIS, met de vijf wonden van CHRISTUS vergeleek, om welke hij de vergadering beleid had: de verwoestende invallen der *Mogollen* en *Tartaren* in *Europa*; de nieuwe ketterijen, bijzonder in *Lombardyen*; het verlies van het Heilige Land; en de vervolgingen, welke de Kerk van den Keizer lijden moest. Hij las tegen den Keizer verfcheidene befchuldigingen voor, ook van ketterij, meineed en Kerkroof. Meer dan één Bisfchop voer hevig tegen den Keizer uit, als den hevigften vijand der Kerk, en bijzonder wekten de Spaanfche Bisfchoppen den Paus op, om denzelven daar voor te ftraffen.

THADDEUS van *Suesfa* bood, in FREDERIKS naam, aan den Paus alle verlangde voldoening aan, ook hulp tegen de *Mogollen* en *Saracenen*, enz. Maar de Paus antwoordde, dat men op 's Keizers woorden geen ftaat kon maken; ook weigerde hij de Koningen van *Frankryk* en *Engeland* als Borgen toe te laten, gelijk des Keizers Gezant dit voorftel gedaan had; deze verdedigde ondertusfchen zijnen Heer mannelijk tegen alle befchuldigingen; onder anderen zeide hij tegen de leden der vergadering, ten aanzien der befchuldiging van Ketterij: ,, Mijne Heeren, omtrent dit gewigtig punt kan men eerst volkomene zekerheid hebben, wanneer mijn Heer zelve tegenwoordig was, en over het binnenfte van zijn hart eene belijdenis afleide. Evenwel, dat hij geen

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

geen Ketter is, wordt daar door waarschijnlijk, omdat hij geene woekeraars in zijn Rijk duldt." Eene schampere toespeling, zegt PARIS, op de menigte van zulk volkje in het Pausselijk gebied. Niet echter, dan met vele moeite, verkreeg hij een uitstel ten dien einde van veertien dagen.

FREDERIK, die reeds te *Turin* gekomen was, met oogmerk, naar het scheen, om naar *Lyons* voort te reizen, hoorende, wat 'er was voorgevallen, verklaarde, dat hij wel zag, dat de Paus enkel uit wraakzucht eene Sijnode tegen hem hield; en dat het onvoegzaam was, zich voor zoodanige vergadering te stellen. Deze verklaring des Keizers voldeed aan velen niet, en THADDEUS zijn afgezant vond voor zijne vertoogen geen' ingang; waarom hij eindelijk zich op eene andere Kerkvergadering beriep, die talrijker en vollediger zou zijn. De Paus antwoordde hier op: dat deze vergadering talrijk genoeg was; had de Keizer de Bisschoppen van zijne Koningrijken belet, om op dezelve te verschijnen, die snoodheid kon en moest hem niet te stade komen.

Nu kwam de Paus tot het uiterste. Niet zonder verbazing en ontsteltenis der geheele vergadering, zegt MATTHEUS PARIS, sprak hij den 16den Julij 1246 het door hem besloten vonnis over den Keizer uit: Na eene breedvoerige optelling van des Keizers misdaden, meineedigheid, vredebreuk, kerkroof en ketterij, waar bij de Paus echter, hetwelk opmerkelijk is, niets gewaagde, van het voorheen den Keizer te last gelegde gevoelen omtrent *drie Hoofdbedrie-*

drie-

R. Vinkeles inv. del. et sculp.

„Nog heb ik mijue kroon niet verloren, enz.

XVI. D. Bladz. 257.

driegers in den Godsdienst, misschien, omdat hij de waarheid dier beschuldiging niet zag te bewijzen; verders van verachting der Kerkelijke magt, vriendschap met de *Saracenen*, houden van *Saraceensche* bijwijven, die door gesnedenen werden opgepast, enz., verklaarde hij den Keizer het Rijk onwaardig en van God verworpen te zijn, ontsloeg alle zijne onderdanen van den eed van trouw, verbood elk en een ieder, hem als Keizer of Koning te gehoorzamen, op straffe van den ban, en beval de Vorsten, die het regt van verkiezing hadden, eenen nieuwen Keizer te verkiezen, terwijl hij zelve schikkingen zou maken omtrent het Rijk van *Sicilië*.

THADDEUS zelve was door dezen onverwachten slag ontsteld, en verliet met zijne medegezanten, onder de aandoenlijkste weeklagen, terstond de vergadering; maar de geest van FREDERIK was door dit geval niet ter neder geslagen. Zoo dra men hem meldde, dat de Paus hem afgezet had, ontstak hij in den hevigsten toorn, en al de omstanders met een grimmig gelaat aanziende, brak hij met eene donderende stem in deze woorden los: ,, Dus heeft mij deze Paus op zijne Kerkvergadering verworpen, en van mijne kroon beroofd? Waar heeft hij toch die stoutheid en roekeloosheid vandaan? Waar zijn mijne koffers met kleinodien?" Deze hem gebragt zijnde, floot hij die open. ,, Wij willen eens zien," zeide hij, ,, of mijne kronen verloren zijn!" Vervolgens zette hij eene van dezelve op, en zeide met dreigende oogen en ontzagbarende stem: ,, Nog heb ik mijne kroon niet verloren, en zal ze ook,

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

zonder bloedigen kamp, noch door den Pausselijken aanval, noch door eene Kerkvergadering, verliezen! Zou deze lage guit zich zoo hoog verheffen, dat hij mij, den grootsten van alle Vorsten, van de Keizerlijke hoogheid zou afstooten? Neen, mijne omstandigheden zijn veel meer hier door verbeterd. Tot hier toe was ik verpligt, hem in het een of ander te gehoorzamen, ten minsten hem te vereeren; maar thans ben ik volstrekt niet meer verbonden, hem lief te hebben, of te vereeren; ja zelfs niet, om in goede verstandhouding met hem te staan." Ook behandelde hij in der daad de goederen, nabestaanden en vrienden van den Paus sedert met veel meer strengheid.

Vervolgens liet hij Brieven afgaan aan de Koningen van *Frankryk* en *Engeland*, welke zoo vele harde waarheden voor den Paus en de Geestelijkheid in het algemeen bevatten, dat de goede Monnik PARIS zelve, die anders veel van deze natuur verdragen kon, zich daar over beklaagt. Deze Brief sloot met eene verklaring, dat de Keizer de Geestelijken, en vooral de grootsten onder hen, zoo ver zou brengen, dat zij bij slot blijven zouden, zoo als zij in de eerste Kerk waren. „ Die Geestelijken," zegt hij, „ plagten Engelen te zien, door wonderwer- „ ken te schitteren, zieken te genezen, en Konin- „ gen en Vorsten, door heiligheid, maar niet door „ wapenen, aan zich te onderwerpen. Maar de „ tegenwoordigen, die aan de wereld overgegeven en „ door weelde bedwelmd zijn, achten den Heere ge- „ ring; alle Godsdienst wordt door hunne verba-

„ zen-

„ zende rijkdommen verstikt. Het is dus een liefdewerk, aan zulke lieden de schandelijke rijkdommen te onttrekken, met welke zij tot hunne verdoemenis bezwaard zijn. Daar voor moet gijlieden, en alle Vorsten, daar voor moeten wij zorg dragen, opdat zij het overvloedige afleggen, en, met weinig te vrede, God dienen mogen."

De beide Koningen zagen wel, op het ontvangen van dezen Brief, dat FREDERIK de magt der Kerk met alle vermogen zocht te vernietigen, doch zij zwegen, hoewel de zaken van den Paus sedert verbeterden; alleen waren de Vorsten beducht, dat, indien de Paus den Keizer kon afzetten, de Roomsche Kerk zoo trotsch zou worden, dat zij zich zou vermeten, met andere Vorsten naar willekeur te handelen.

LODEWYK IX van *Frankryk*, die eenen kruistogt in den zin en daar toe den vrijen doortogt door 's Keizers landen noodig had, wendde alle pogingen bij den Paus aan, om hem met den Keizer te verzoenen, maar de Paus wilde nergens naar luisteren, waarom de Koning hem misnoegd verliet, omdat hij, zegt PARIS, bij den knecht der knechten Gods geene nederigheid gevonden had.

HENDRIK, Landgraaf van Thuringen, tot Keizer verkoren. Sterft.

Terwijl FREDERIK de aanhangers van den Paus uit alle steden verdreef, in welke hij meester was, en zelfs sommigen van dezelven liet ophangen, gelukte het den Paus in het jaar 1246, de meeste Geestelijke Vorsten van *Duitschland* te winnen, aan welken hij HENDRIK, Landgraaf van *Thuringen*, aanbeval, als die gereed was, ter eere van God en be-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

bescherming der Kerk de hoogste waardigheid aan te nemen, en leide hun, tot vergeving van hunne zonden, en in vertrouwen op de genade van den Heiligen Geest op, om denzelven tot Keizer te verkiezen (*). Dewijl HENDRIK meestendeels van Bisschoppen op den troon geplaatst werd, noemde men hem den *Papenkoning*, (*Rex Clericorum*,) evenwel moet men hier bij aanmerken, dat de naam *Paap*, uit *Papa* ontstaan, in die tijden niets verachtelijks bevatte, maar aan alle Geestelijken als een eernaam gegeven werd. De Paus zond aan HENDRIK 25,000 mark zilvers en liet het kruis tegen FREDERIK in *Duitschland* prediken, waar door HENDRIK in staat gesteld werd, om 's Keizers Zoon, den Roomsch Koning KOENRAAD bij *Frankfort aan den Main* uit het veld te slaan, hebbende de *Zwabische* soldaten, door den Paus omgekocht, gelijk men verhaalde, de vlugt genomen, en hunnen Vorst verlaten. Ook gaf de Paus zijnen Legaat in *Duitschland* volmagt, om uit te roeijen en neder te werpen, te verstooren, en te vernietigen, te bouwen, en te planten, zoo als het hem naast God goed zou dunken. Maar HENDRIK stierf reeds in het jaar 1247, na van den Roomsch Koning eene zware nederlaag geleden te hebben, en gaf, zegt PARIS, zijn verwijfden geest, zonder van iemand beklaagd te worden.

De Paus verwekt onrusten

Terwijl FREDERIK nog in het jaar 1246 aan de Geestelijke en Wereldlijke Grooten in *Engeland* eenen

(*) INNOCENT. *Epist. ap.* RAYNALD. *ad a.* 1246.

eenen Brief ſchreef ter zijner verdediging tegen den Paus, deed deze zijn best, om des Keizers onderdanen in *Sicilië* tot oproer aan te hitſen, door Brieven, in welken hij hen bad, om Gods barmhartigheids wille, en het hun beval, tot vergeving hunner zonden, zich aan de heerſchappij van eenen verdoemden mensch, dien hij een' tweeden NERO noemde, te onttrekken, en tot den ſchoot van hunne Moeder, de Kerk, weder te keeren. Ook maakten eenige voorname *Siciliaanſche* Grooten eene zamenzweering tegen 's Keizers leven, maar werden ontdekt en grootendeels ter dood gebragt. De Keizer ſchreef dit aan den Koning van *Engeland*, met bijvoeging, dat deze verraders van eenige *Franciskaner* Monniken met het kruis geteekend waren, en vrijwillig tot hunnen dood toe beleden hadden, dat de Paus de ſtichter van dezen moorddadigen aanſlag was, betuigende de Keizer, nooit aan eenige voorſtellen tegen het leven van zijnen vijand gehoor te hebben willen geven, hoe onregtvaardig deze hem ook behandeld had. Het is waar, dat PARIS tevens verhaalt, dat men te *Rome* twee booswichten gevat en geſtraft hebbe, gezonden van FREDERIK, om den Paus te vermoorden, doch hij voegt 'er bij, dat ſommigen gezegd hadden, dat men dit alleen verzonnen had, om FREDERIK, die zich over den Paus beklaagd had, met dezelfde misdaad te bezwaren. Zoo gewaagt deze Schrijver ook van eenen voormaligen krijgsbediende des Keizers, en van meer dan veertig ſoldaten, die zich bij eede onderling verbonden hadden, dat zij, al ware het ook, dat

V BOEK IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

in het Rijk van Sicilië.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

de Keizer ftierf, den Paus in ftukken zouden houwen, meenende God en menfchen daar mede dienst te zullen doen, dat zij zulken verftoorder der openbare rust uit den weg ruimden; evenwel vindt men geen bewijs, dat FREDERIK de aanftoker van deze voornemens zou geweest zijn. Alleen zijn merkwaardig de aanmerkingen van den bovengemelden Schrijver, als hij van den angst des Paufen fpreekt, die zich van vijftig foldaten in zijn vertrek liet bewaken, waar bij hij de oude fpreuk aanvoert: Wien velen vreezen, moet ook voor velen vreezen; en 'er bijvoegt: De verftoorder van velen wordt ook veelvuldig verftoord. Ook fpreekt hij bij deze gelegenheid van eenen vrij algemeenen haat en vervloekingen tegen den Paus, van wien men overal kwaad fprak enz.

De Keizer legt eene Geloofsbelijdenis af.

Dewijl onder de befchuldigingen tegen den Keizer eene der voornaamfte die van Ketterij was, liet de Keizer zich door den Aartsbisfchop van *Palermo*, den Bisfchop van *Pavia*, en eenige Abten en Dominikaner Monniken in den Godsdienst onderzoeken, en leide voor hun op nieuw zijne Geloofsbelijdenis af. Maar hun getuigenis van 's Keizers regtzinnigheid werd door den Paus gewraakt, onder voorwendfel, dat dezelve eene kunstgreep was, van 's Keizers onderdanen, evenwel wilde hij zelve den Keizer niet in perfoon hooren, ten zij die ongewapend, en flechts met een klein gevolg bij hen kwam.

WILLEM Graaf van Holland tot

Door deze handelwijze van den Paus nam de verbittering des Keizers meer en meer toe; hoorende, dat de Paus *Legaten* gezonden had, om hem allerwe-

wege nieuwe vijanden te verwekken, gebood hij zijnen Zoon HENDRIK, Koning van *Sardinië*, de Pausfelijke nabeftaanden en vrienden van *Genua*, die hij in zijne magt zou krijgen, ter dood te laten brengen. Zelve liet hij in het jaar 1247 den geliefdften bloedverwant van den Paus, dien hij in een gevecht gevangen genomen had, ophangen. Waar op de Paus hem op nieuw op eene zoo vreesfelijke wijze bande, dat, gelijk PARIS zegt, alle aanwezenden daar over ontftelden. Maar FREDERIK, toen hij dit hoorde, zeide alleenlijk: dat de Joden dus ook den geftorvenen Heiland nog na zijnen dood doorftoken hadden. Doch van den anderen kant bragt de Paus, die reeds aan verfcheidene Vorsten de Keizerlijke kroon vergeefs had aangeboden, te weeg, dat WILLEM, Graaf van *Holland*, door een aantal Geestelijke en Wereldlijke Stenden tot *Roomsch Koning* verkoren werd, ook zond hij eenen Kardinaal met eenig krijgsvolk, en 14,000 Mark zilver voor derzelver betaling, naar *Lombardyë*, maar deze werd door den Graaf van *Savoye* zoo lang opgehouden, tot het geld verteerd was, waar op deze foldaten verliepen.

Roomsch Koning verkoren.

FREDERIK ftond nu in het jaar 1247 op het punt om met een groot leger den Paus in *Lions* te overvallen, toen de opftand der ftad *Parma* hem naar *Lombardyë* riep, welke ftad hij niet kon bemagtigen, maar in het jaar 1248 met groot verlies verlaten moest, terwijl de *Bolognezen* ook in het volgende jaar zijn' Zoon ENZIO of HENDRIK, Koning van *Sardinië*, gevangen kregen. — FREDERIK deed

Dood van FREDERIK II.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

thans nogmaals eene vruchtelooze poging, om zich, door bemiddeling des *Franschen* Konings, met den Paus te verzoenen; ook zeiden 's Keizers vrienden, dat de Paus den kundigen Staatsdienaar des Keizers PETRUS DE VINEIS, die zijnen Meester zoo voortreffelijk met zijne pen gediend had, had weten over te halen, om voor zijnen meester door eenen Geneesheer een' vergiftigen drank te laten bereiden; de Keizer, dit ontdekt hebbende, zal den Paus openlijk van een' aanslag tegen zijn leven beschuldigd hebben. Hier door, zegt PARIS, geraakte de Paus in een' kwaden naam; maar God alleen weet de waarheid!

Eindelijk scheen 's Keizers dood in het jaar 1250 van dezen langdurigen strijd een einde te zullen maken. Hij overleed, als men PARIS mag gelooven, met berouw over zijn gedrag, en in de kap van een' *Cistercienser* Monnik, hebbende de Aartsbisschop van *Palermo* hem, doch zonder den Paus, van den ban ontheven. In de hoofdzaak komen ook andere Schrijvers hier mede overeen, en een Levensbeschrijver van INNOCENTIUS IV, wiens partijdigheid tegen den Keizer overal doorschijnt, verdient geen geloof, als hij den Vorst wanhopig den geest laat geven.

Terstond na 's Keizers dood keerde de Paus naar *Rome* terug in het jaar 1251, na vooraf uit *Lions* aan de Stenden van *Sicilië* geschreven te hebben, dat hemel en aarde zich moesten verblijden, dat die geen niet meer was, die hen en de Kerk zoo lang vervolgd had; zij konden nu in den schoot hun-

hunner Moeder terug keeren, waar zij dezelfde rust en vrijheid zouden genieten, als andere Zonen der Kerk.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Doch, behalve dat vele Bisschoppen in dat Rijk, inzonderheid de Aartsbisschop van *Palermo*, niet van zins waren, om zich aan den Paus te onderwerpen, leefde ook de geest van FREDERIK nog in zijnen Zoon KOENRAAD IV, die thans Keizer was, en MANFRED, wien FREDERIK buiten den echt geteeld had. Tegen Keizer KOENRAAD had INNOCENTIUS reeds sedert het jaar 1248, even als tegen zijn' Vader, het kruis laten prediken, thans bevestigde hij in 1251 WILLEM als Koning van *Duitschland*, terwijl hij KOENRAAD in den ban deed; ook zocht hij allerwegen de Stenden tegen hem op te stoken, waar aan echter de Keurvorst van *Mentz* gehoor weigerde, zeggende: dat aan eenen Priester alleen het zwaard des geestes toekwam; maar hier voor bezorgde de Paus ook, dat hij afgezet werd.

KOENRAAD IV, Roomsch Koning, handhaaft zijn regt tegen den Paus.

KOENRAAD, besloten hebbende, zijne regten te handhaven, spoedde zich in het jaar 1251 naar *Apulië*, alwaar hij de afgevallene steden schielijk tot onderwerping dwong. Intusschen had de Paus een ontwerp gesmeed, om een zijner Nichten met KOENRAADS Stiefbroeder, den Prins HENDRIK, te doen trouwen, en aan dezen het Rijk van *Sicilië* te schenken, maar de Grooten van dit Rijk keurden dit huwelijk als onwelvoegelijk af.

Daar op bood de Paus dit Rijk in het jaar 1252 aan RICHARD, Graaf van *Cornwal*, den Broeder van HENDRIK III, Koning van *Engeland*, aan.

Maar RICHARD eischte borgtogt voor de trouw en goede gezindheid der *Sicilianen;* anders, zeide hij tegen den Pausfelijken Gezant, is het even zoo veel, of iemand tegen mij zeide: Ik verkoop of fchenk u de maan, ga heen, en haal die!

Gemakkelijker haalde hij den Koning van *Engeland* zelven over, om zijnen jongeren Zoon EDMUND van *Lankaster* daar toe te leenen, in het jaar 1254. De Koning nam 's Paufen voorftel met blijdfchap aan, en zond hem, volgens PARIS, niet alleen al het geld, hetwelk hij bijeen kon krijgen, ten einde een leger op de been te brengen, maar zond hem ook opene verzegelde aanwijzingen, op welke hij van de *Italiaanfche* Kooplieden geld kon opnemen, zoo veel hij noodig had, en goed zou vinden. Eenigen tijd te voren had de Paus vergeefs hetzelfde aanbod gedaan aan KAREL van *Anjou* en *Provence*, Broeder des Konings van *Frankryk*, wien echter zijne nabeftaanden het aannemen van hetzelve ontrieden.

KOENRAAD had zich ondertusfchen dadelijk in het Rijk van *Sicilië* gevestigd. Ook was hij in geheel *Italië* gezien en bemind, toen hem in het jaar 1252 vergift werd ingegeven, zoodat zijne Geneesheeren hem naauwelijks het leven redden. Mogt dit maar niet gefchied zijn, zegt PARIS, door fchuld van het Roomfche Hof! KOENRAAD ten minften heeft naderhand den Paus zelven befchuldigd, dat hij hem, zoo als te voren zijnen Vader, had willen vergeven. De vijandelijkheden tusfchen de beide partijen werden intusfchen langs hoe heviger. KOENRAADS

RAADS aanhangers bezetten alle wegen naar *Rome*, en verwoestten alle naburige gewesten om die ſtad. De Paus daartegen zond een ſterk leger onder zijnen Neef, den Kardinaal WILLEM, om *Sicilië* te veroveren, hetwelk echter in 1254 door KOENRAAD geſlagen werd, waar bij de Kardinaal zelve het leven verloor. Dus PARIS, ten zij deze een later gevecht in deze hoofdnederlaag veranderd hebbe.

Kort hier na overleed KOENRAAD in Mei van hetzelfde jaar; over welk ſterfgeval INNOCENTIUS zoo verblijd was, dat hij uitriep, dat thans twee van zijne grootſte vijanden, een Wereldlijke en een Geestelijke, (hij bedoelde den *Engelſchen* Bisſchop ROBERT van *Lincoln*, van wien ſtraks nader,) uit den weg geruimd waren. Ook maakte hij terſtond ſchikkingen, om zich van het Koningrijk *Sicilië* meester te maken, en het Zoontje van KOENRAAD, een wees van twee jaren, ook KOENRAAD genoemd, en onder zijnen *Italiaanſchen* naam CONRADINO, (of de *kleine* KOENRAAD,) naderhand tot zijn ongeluk bekend, daar van te ontzetten. Hij begaf zich zelven met eene krijgsmagt verzeld in perſoon naar dit Koningrijk, alwaar allen, ook de Markgraaf BERTHOLD VAN HOCHBERG, Stadhouder des Rijks, en Voogd van den jongen KOENRAAD, als ook MANFRED, Vorst van *Tarento*, onechte Broeder van Keizer KOENRAAD, zich aan hem onderwierpen, hoewel de laatstgenoemde hem de hulde weigerde, en kort daar na de wapenen tegen den Paus opvatte, wiens ſoldaten hij in het begin van December 1254 op de vlugt ſloeg, kort voor den dood

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Dood van INNOCENTIUS IV.

dood van Paus INNOCENTIUS, die te *Napels* krank lag.

Uit de bovenstaande Geschiedenis van dezen Paus, blijkt overduidelijk, dat hij de Pausselijke magt niet alleen heeft weten te handhaven, maar zelfs uit te breiden. Na den moed van FREDERIK II, en het aanzien van het Zwabisch-Keizerlijk Huis gefnuikt te hebben, was geen ander Vorst of Groote koen genoeg, om hem het hoofd te bieden. Hij zeide ook zelve, volgens MATTHEUS PARIS, dat hij eerst dien *grooten draak* moest vellen, dan zouden de Koningen van *Frankryk*, *Engeland*, en andere in de Christenheid, die hij *koninkjes* en *slangetjes* noemde, gemakkelijk vertreden, en even als hunne Prelaten, van hun goed en geld kunnen beroofd worden. De Koning van *Frankryk* was tot bijgeloof toe godvruchtig, en die van *Engeland*, HENDRIK III, geheel onbekwaam om te regeren. In *Portugal* droeg hij, op voorstel der Stenden van dat Rijk, de regering op aan den Broeder van den Koning SANCTIUS of SANCHEZ, dien hij alleen den titel van Koning liet behouden. Op de Kerkvergadering te *Lions* schonk hij aan de Kardinalen den rooden hoed, dien zij sedert gedragen hebben, ten kenmerk, dat zij steeds gereed zouden zijn, om hun bloed voor het Christelijk Geloof te storten.

In *Engeland* dreef hij zijne heerschzucht en geldafpersingen ten hoogsten top, waar van wij bij MATTHEUS PARIS een wijdloopig verhaal lezen, welk verhaal deze eerlijke Monnik met deze woorden besluit: Het *Roomsche* Hof was als de afgrond,

grond, (*barathrum*,) welke de inkomsten van alle Standen, maar bijzonder bijna al de bezittingen der Bisschoppen en Abten verslond.

ROBERT GROSHEAD verzet zich in Engeland tegen den Paus.

Deze aanmatigingen en knevelarijen van den Paus vonden wel van dezen en genen tegenstand, doch alleen schroomvallig, uitgezonderd van ROBERT GROSTHEAD, (in het Latijn CAPITO, of *Groothoofd*,) Bisschop van *Lincoln* in *Engeland*, die in een Dorp in het Graafschap *Suffolk* geboren, in het jaar 1235 tot Bisschop van *Lincoln* verkoren was, en voor éénen der geleerdste en scherpzinnigste mannen van zijnen tijd gehouden werd. MATTHEUS PARIS noemt hem: „ eenen openlijken berisper van den Heer „ Paus, een' bestraffer der Prelaten, een' hervor„ mer der Monniken, een' leidsman der Priesteren, „ een' leermeester der Kerkelijken, een' onderhou„ der der studerenden, een' vervolger der onmati„ gen, een' vlijtig naarspoorder in menigerlei schrif„ ten, een' hamer en verachter der Romeinen." Aan zijne tafel, voegt de Monnik 'er bij, waar hij zich ligchaamsverkwikking bezorgde, heerschte overvloed, wellevendheid, vrolijkheid en bevalligheid; maar aan zijne geestelijke tafel was hij aandachtig, rijk in tranen en vol berouw; eindelijk, in zijn Bisschoppelijk ambt vlijtig, eerwaardig en onvermoeid. Hij heeft verscheidene schriften nagelaten, van welken OUDIN de lijst heeft opgegeven (*). Hij schijnt een heethoofdig man geweest te zijn, die in vele twisten gewikkeld was. Hij deed in het jaar 1243 den

(*) *In Comm. de SS. Eccl. Antiq. T.* III. *p.* 136-153.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

den Abt van *Bardenay* in den ban en zette hem af, waar op omtrent 50 Monniken van dat Klooster, die tevens Priesters waren, den Bisschop zelven in den ban deden, maar hij trapte hun aanschrijven deswegens met voeten, liet den Priester, die het overgebragt had, met schande ten huize uitjagen, en zeide openlijk, dat de Monniken voor zijne ziel in eeuwigheid niet bidden zouden. Deze twist kwam te *Rome*, alwaar de Bisschop de overhand behield. Andere twisten had hij met zijn Domkapittel, met den Abt van *Westmunster*, en met den Koning zelven. In het jaar 1250 moest hij in persoon naar *Rome* reizen, omdat vele Geestelijken, Tempelheeren en Hospitaal-Ridders tegen zijne bevelen zich op den Paus beroepen hadden. Hier verspilde hij veel geld, maar het geld van zijne partijen had de overhand, waar over hij zich bij den Paus beklaagde, dat deze zijn woord niet gehouden, maar hen vrijgesproken teruggezonden had. Hier op antwoordde hem de Paus: „ Broeder! wat gaat „ dat u aan? gij hebt uwe ziel gered, en wij heb„ ben hun genade verleend; is daarom uw oog „ boos, omdat ik goed ben?" Maar, als de Bisschop zuchtend en zacht, evenwel voor den Paus verstaanbaar, zeide: „ O geld! geld! hoe veel „ vermoogt gij? bijzonder aan het *Roomsche* Hof!" verweet hem de Paus scherp genoeg zijne heerschzucht, gelijk aan de *Engelschen* in het gemeen hunne twistzucht, door welke zij malkanderen arm maakten.

Maar eindelijk geraakte Bisschop ROBERT in eenen ern-

ernstigen twist met den Paus, die hem aanschreef, dat hij een jongen, maar die een neef van den Paus was, een openvallend kanonikaat met eene Prebende in de Kerk te *Lincoln* zou bezorgen; waar op hij aan den Paus terug schreef, dat hij aan zulke personen geen zielenzorg konde of wilde betrouwen, die niet in staat waren, om zich zelven te regeren. De Bisschop had ook vruchtelooze voorstellen aan den Paus gedaan, tegen het overdoen van alle voordeelige Geestelijke bedieningen in *Engeland* aan *Italianen* voor aanzienlijke geldsommen, waar op hij ten laatsten aan den Paus eenen allernadrukkelijksten Brief schreef (*). In denzelven schreef hij hem, dat hij de Apostolische bevelen met kinderlijken eerbied gehoorzaamde, overeenkomstig den wille Gods, dewijl Apostolische bevelen niet anders konden zijn dan de leere der Apostelen en van CHRISTUS zelven. Doch nu stemde de inhoud van den laatsten Pausselijken Brief niet overeen met de Apostolische Heiligheid; vooreerst, dewijl uit het in denzelven zoo menigvuldig voorkomende *Non obstante*, hetwelk ook naar de natuurlijke wet niet verbindend kon zijn, een zondvloed van onbestendigheid, roekeloosheid en stoutheid, onbeschaamde leugens, bedrog en wantrouwen, en ontelbare andere daar uit ontstaande ondeugden voortvloeijen, welke de zuiverheid van het Christendom en de rust der menschelijke zamenleving vernielen. Bovendien kan 'er na de zonde van LUCIFER, welke ook de *An-*

(*) *ap. M. Paris. p.* 870.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Antichrist op het einde der wereld begaan zal, geene zijn, zoo ſtrijdig met de Apostoliſche en Euangeliſche leer, en bij CHRISTUS zelven zoo gehaat, dan wanneer de zielen, doordien men ze van de Priesterlijke bediening berooft, gedood en in het verderf geſtort worden. Ja, die genen, die zulke verderfelijke menſchen voor de ſchapen in de Kerk van CHRISTUS invoeren, zijn erger dan LUCIFER en de *Antichrist*. — Dus kan de Heilige Apostoliſche Stoel onmogelijk iets bevelen, hetwelk zulke zonde voortbrengt; en geen Geloovige kan ſoortgelijke bevelen gehoorzamen. Uit alles beſluit de Bisſchop, dat hij den inhoud van des Pauſen Brief moest tegenſpreken.

De Paus, dezen Brief van ROBERT gelezen hebbende, was van toorn bijkans buiten zich zelven. „ Wie is dan deze krankzinnige oude, riep hij uit, die zich vermeet, over onze handelingen te oordeelen? Bij PIETER en PAULUS! als onze aangeborene edele denkwijze ons niet terughield, wij zouden hem in zulke ſchande ſtorten, dat hij voor de geheele wereld tot een ſprookje, tot verbazing, tot een voorbeeld en wonderteeken ſtrekken zou. Is de Koning van *Engeland* onze Vaſal niet, en, om nog meer te zeggen, is hij onze Lijfeigene niet, die hem op onzen wenk in hechtenis nemen, en tot ſchande veroordeelen kan?" Maar de Kardinalen, in wier tegenwoordigheid de Paus dus onbezuisd uitvoer, hielden hem voor, dat het geheel niet raadzaam was, een hard beſluit tegen den Bisſchop te nemen: „ Wij moeten bekennen, zeiden zij, dat het gene

hij zegt, waar is; wij kunnen hem niet veroordeelen. Hij is regtzinnig; ja een zeer heilig man, godvruchtiger en heiliger dan wij, veel voortreffelijker van leven, dan wij; zoodat men gelooft, dat 'er onder al de Prelaten niemand grooter is dan hij, ja niemand, die hem gelijk is. De geheele Geestelijkheid van *Frankryk* en *Engeland* weet dit, en onze tegenſpraak zou daar niets tegen uitregten. De waarheden van zijnen misſchien reeds aan velen bekenden Brief kunnen velen tegen ons in het harnas jagen. Want men houdt hem voor een' groot Wijsgeer, voor een' in het Latijn en Grieksch volmaakt geoefend man, voor een' ijveraar voor de geregtigheid, een' geleerd Leeraar der Godgeleerdheid, een' volksprediker, een' vriend van kuischheid, en een' vervolger der ſchuldigen aan *Simonie.*" Zij raadden dus den Paus voor dit alles de oogen te fluiten, opdat 'er geene onrusten door ontſtaan mogten; voornamelijk dewijl men wist, dat het gevolg daar van eene ſcheuring zijn kon.

Niet lang daar na, in het jaar 1253, werd Bisſchop ROBERT ziek. Op zijn ziekbed liet hij den Dominikaner Monnik JOANNES *de Sancto Ægidio*, (in het Engelsch *van St. Gilles*,) een' bekwaam Geneesheer en Leeraar der Godgeleerdheid, bij zich komen; in één geſprek met denzelven, beſchuldigde hij hem en de Monniken van zijne en der Franciskanen Orde van Ketterij, omdat zij de zonden der Grooten niet vrijmoedig beſtraften; maar bijzonder bewees hij hun, dat de *Roomſche Prelaten* en de *Paus zelve Ketters* waren, wanneer zij de zorg der

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073 tot 1517

zielen aan jongens toebetrouwden. Tegen sommigen van zijne Geestelijken, die hem door hunne gesprekken de lange nachten moesten korten, beklaagde hij zich *over de geldgierigheid van den Paus*, welke het verlies van vele zielen veroorzaakte, en hem dus als den *Antichrist* kenbaar maakte. Hij versoeide, zegt PARIS, nog andere uitsporigheden; alle soorten van hebzucht, woeker, Simonie en roof; alle soorten van dartelheid, wellusten, zwelgerijen en pracht, welke aan het *Roomsche* Hof heerschten, zoo als juist van hem geoordeeld werd in de twee volgende regelen:

Ejus avaritiæ totus non sufficit orbis,
Ejus luxuriæ meretrix non sufficit omnis.

(„Voor deszelfs gierigheid is de geheele wereld niet genoegzaam, en alle hoeren zijn niet genoeg voor deszelfs dartelheid.") Hij wilde nog meer zeggen, en sprak, dat men binnen drie jaren nog erger dingen te wachten had, wanneer hem eensslags de spraak begaf, en hij stierf, in het jaar 1253. INNOCENTIUS zal willens geweest zijn, om de beenderen van dezen zijnen verklaarden vijand uit de Kerk te *Lincoln* te laten werpen, maar toen hij daar over aan den Koning wilde schrijven, zal hem de Bisschop bij nacht verschenen zijn, en hem onder de hardste verwijtingen zoo gevoelig met de punt van zijn' staf in de zijde gestoken hebben, dat hij van zijn voornemen werd afgeschrikt.

Hoe groot de zedeloosheid van het *Roomsche* Hof ten dezen tijde geweest zij, wijst PARIS nog in een voor-

voorbeeld aan, in de belijdenis, welke de Kardinaal HUGO openlijk afleide, toen hij in het jaar 1251 met den Paus van *Lions* naar *Rome* keerde. In deszelfs naam eene afscheidspreek houdende aan de inwoners dier stad, zeide hij onder anderen: „ Mijne vrienden! sedert wij in deze stad gekomen zijn, hebben wij veel nuts en aalmoezen aangebragt. Toen wij kwamen, vonden wij twee of drie hoerhuizen; thans, bij ons vertrek, laten wij 'er maar één enkel na; doch dit strekt zich uit van de Oost- tot de Westerpoort." Indien men dezen zelfden Schrijver gelooft, hadden de ontzagchelijke verschijning van Bisschop ROBERT, en het verdriet over de nederlaag van zijne soldaten, aan INNOCENTIUS de ziekte veroorzaakt, aan welke hij den 7den December 1254 overleed. Als zijne nabestaanden in zijne laatste oogenblikken bij hem stonden te huilen, en zich de haren uittrokken, hief hij zijne reeds halfgebrokene oogen nog eens op, en zeide tot hen deze veelbeteekenende woorden: „ Wat klaagt gij ellendigen toch? Laat ik u niet allen rijk na? Wat wilt gij dan meer? " Nog verhaalt men van een nachtgezicht, hetwelk een Kardinaal, eenige dagen na 's Pausen dood, gehad zal hebben. De Kerk, in de gedaante van eene eerwaardige Matrone, beschuldigde hem voor den troon van God, dat hij haar, die met zoo vele vrijheden gesticht was geweest, tot de laagste dienstmaagd vernederd had; dat hij, in plaats van in haar volgens hare bestemming het heil der zondaren te bezorgen, haar in eene wisselaars bank had veranderd; eindelijk, dat hij ge-

loof, geregtigheid en waarheid, hare hoofdpilaren, had doen wankelen. Zij verzocht daarom om een regtvaardig oordeel; en de Paus werd heengeleid, om zijn' verdienden loon te ontvangen. Waarschijnlijk weder één van die schimpgedichten, met welke men zich ten minsten aan de nagedachtenis van eenen Paus zocht te wreeken, omdat men hem bij zijn leven had moeten dulden.

INNOCENTIUS IV was verder bijzonder in de Regten zoo ervaren, dat men hem deswegens den eernaam gaf van *Pater et organum veritatis.* Zijne Uitleggingen *over de vijf Boeken met Decreten van* GREGORIUS IX zijn meermalen gedrukt. Nog heeft hij 190 Brieven nagelaten, en *Decreten* of *verordeningen*, die grootendeels het zesde Boek der *Dekretalen* van BONIFACIUS VIII beslaan, behalve eenige andere schriften, maar die niet gedrukt zijn geworden.

ALEXANDER IV.

Nog in December des jaars 1254 werd ALEXANDER IV door de Kardinalen, die te *Napels* tegenwoordig waren, verkoren; een goed vroom man, maar wiens eenvoudigheid spoedig door de Kardinalen van zijn Hof verleid werd, zegt MATTHEUS *Parisiensis.* Deze Paus vond het *Duitsche*, *Italiaansche* en *Siciliaansche* Rijk in groote verwarring. WILLEM, Graaf van *Holland*, had zich niet kunnen laten kronen door den Paus, omdat hij in *Italië* geen gezag had, en zelfs in *Duitschland* zijne zaken den kreeftengang gingen. In *Opper-Italië* was ECCELINO DE ROMANO, die langen tijd de lieveling van FREDERIK II en het hoofd der *Gibellinsche* partij geweest was, door zijne magt en wreedheid steeds

voor

voor den Paus en de *Lombardiers* geducht; nog gevaarlijker was voor den Paus in *Sicilië* MANFRED, Vorst van *Tarento*, Vaders Broeder van den jongen Koning KOENRAAD, gemeenlijk KONRADYN genoemd; hoewel MANFRED meer voor zich zelven, dan voor dezen regtmatigen erfgenaam des Rijks, de wapenen voerde.

MANFRED wordt Koning van Sicilië.

Vergeefs eischte de nieuwe Paus, dat MANFRED hem door Gezanten zijne onderdanigheid zou betoonen, noch minder verscheen hij in het jaar 1255, op des Pausen indaging, in persoon, en schoon 'er in *Duitschland*, op naam van KONRADYN, een wapenstilstand met den Paus getroffen werd, verbrak de Kardinaal-Legaat OCTAVIANUS denzelven spoedig, door met zijn leger MANFRED van de stad *Nocera* af te snijden, welke door Keizer FREDERIK II met *Arabieren* bezet, en daarom bij den Paus gehaat was, maar het gelukte MANFRED, het Pauselijk leger uit te hongeren, en den Kardinaal-Legaat tot een verdrag te noodzaken, en als de Paus dit weigerde te bekrachtigen, dwong hij den Paus zelven het Rijk geheel te verlaten, en liet zich in het jaar 1258, een valsch gerucht van KONRADYNS dood hebbende laten uitstrooijen, in spijt van den Paus te *Palermo* tot Koning van *Sicilië* kronen.

Nu handelde de Paus weder met den Koning van *Engeland*, ten behoeve van wiens Zoon EDMUND hij het Rijk van *Sicilië* had aangeboden, en zond RUSTAND als zijnen Legaat in het jaar 1255 in *Engeland*, die wel door allerlei afpersingen groote sommen gelds vergaderde, maar met weinig gevolg

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

eenen kruistogt tegen MANFRED predikte, ook vonden zijne geldafpersſingen bij velen tegenſtand, de Bisſchop van *Londen* verklaarde, dat hij zich liever den kop zou laten afhouwen, dan iet daar toe betalen, en ik, zeide de Bisſchop van *Worcester*, wilde mij liever laten ophangen, hoewel zij, ziende dat de Paus zich met den Koning naauwer verbonden had, ſpoedig het hoofd in den ſchoot leiden.

Handelwijze over de verkiezing van een Keizer.

In het jaar 1256 verloor de Roomsch Koning WILLEM in eenen oorlog tegen de *Friezen* het leven; dus ſtond de Keizerlijke troon geheel ledig, zonder dat eenig Vorst aanſpraak op denzelven maakte, uit hoofde van den invloed, welken de Pauſen zich op de voorgaande Keizers hadden aangematigd, waar uit zoo vele wanordens en bloedige oorlogen ontſtaan waren, terwijl ALEXANDER IV thans de Aartsbisſchoppen van *Mentz*, *Trier* en *Keulen* bijzonder waarſchuwde, dat zij toch niet zouden toelaten, dat de jonge KONRADYN tot Roomsch Koning mogt verkoren worden.

Twee Roomsch Koningen verkoren. RICHARD en ALFONSUS.

Eindelijk verkoren de Vorsten van *Duitschland*, die in twee partijen verdeeld waren, in het jaar 1257 de ééne partij, aan wier hoofd zich de Keurvorst van *Mentz* bevond, RICHARD, Graaf van *Cornwall*, Broeder van HENDRIK III, Koning van *Engeland*, en de andere onder aanvoering van den Keurvorst van *Trier*, ALFONSUS, Koning van *Kastilië*, *den Wijzen* bijgenaamd. De Paus, geen' van beiden misnoegen willende geven, verklaarde zich voor geen' van beiden, willende eerst afwachten, wie zich het eerst op den troon zou plaatſen,

en

en van denzelven bezit nemen, dit was RICHARD, wien nu ALEXANDER eindelijk in het jaar 1259 als Roomsch Koning erkende.

Maar in *Sicilië* gingen de zaken niet naar 's Pausen zin. Hij deed wel MANFRED in het jaar 1259 in den ban, maar rigtte daar mede weinig uit; dewijl deze Vorst zich in het Rijk bemind had weten te maken, en het in eenen staat van rust gebragt, dien men in 60 jaren niet gekend had, zoodat niemand in *Sicilië* zich aan 's Pausen ban kreunde.

De Paus moet Sicilië aan MANFRED overlaten

Ook waren de wereldlijke wapenen van den Paus in *Lombardyë* niet gelukkig, alwaar zijn leger in het jaar 1258 door ECCELINO, het hoofd der *Gibellinen*, geslagen, en 's Pausen Legaat zelve gevangen werd. ECCELINO stierf in het volgende jaar, doch desniettemin kon de Pauselijke partij de overhand niet bekomen. Zelfs werden door MANFREDS vrienden te *Rome* onrusten gesticht. De *Romeinen*, de onderdrukking van hunnen Adel moede, haalden hunnen voormaligen *Senator* BRANCALEONE uit de gevangenis, en herstelden hem in zijne waardigheid; ook noodzaakten zij den Paus met de Kardinalen naar *Viterbo* te vlugten, alwaar hij tot zijnen dood toe blijven moest, die in het jaar 1261 volgde. Hij was niet min werkzaam dan zijne voorzaten, om de Pausselijke magt te handhaven, en zijne Kerkelijke heerschappij onder de ongeloovigen uit te breiden; der Geestelijkheid, inzonderheid den Bedelmonniken te begunstigen; den hemel met Heiligen te bevolken, en de zoogenoemde Ketters te vervolgen. —

De Paus uit Rome verdreven.

Dood van ALEXANDER IV.

URBANUS IV wordt Paus.

Drie maanden verliepen, eer de Kardinalen, die slechts ten getale van acht voorhanden waren, den Patriarch JAKOB van *Jeruzalem*, die juist ten dezen tijde te *Viterbo* om zaken zijner Kerk tegenwoordig was, tot zijnen opvolger verkoren, onder den naam van URBANUS IV. Hij was de Zoon van een' schoenlapper te *Troyes* in *Frankryk*. Terstond besloot hij zich als Rigter te gedragen tusschen de beide mededingers naar de Keizerlijke kroon, RICHARD en ALFONSUS, en terwijl zijn voorzaat ALEXANDER den eerstgemelden als verkoren Roomsch Koning erkend had, verklaarde hij in eenen Brief aan de Kardinalen, dat hij dezen titel ook aan ALFONSUS wilde schenken; wanneer RICHARD zich deswegens beleedigd hield, poogde hij hem in eenen Brief te verzachten, door hem te verklaren, dat hij hier mede niets beslist wilde hebben ten aanzien van zijne aanspraak op het Keizerrijk. Vervolgens daagde hij de beide Vorsten tegen den tweeden Mei des jaars 1264 voor zich, ten einde over hunne eischen uitspraak te doen, doch RICHARD verscheen noch in eigen' persoon, noch door gevolmagtigden, en ontschuldigde zich met de verwarringen in *Engeland*, die hem daar op hielden, dewijl hij in dezelve deel genomen had. URBANUS bepaalde daarom de beide Koningen nader tegen het jaar 1265, hetwelk hij echter zelve niet beleefde.

Zijne ondernemingen tegen MANFRED

Ook mislukten hem zijne pogingen, om MANFRED van het Koningrijk *Sicilië* te berooven. Deze Vorst had zijne Dochter KONSTANTIA uitgehuwelijkt aan den oudsten Zoon van JAKOB, Koning

van

van *Arragon*, die vervolgens zijne bevrediging met den Paus zocht te bemiddelen, maar te vergeefs, ook verbrak LODEWYK IX, Koning van *Frankryk*, eene huwelijksonderhandeling van zijnen Zoon met eene *Arragonische* Prinses, alleen omdat haar Vader zich vermaagdschapt had met eenen vijand der Kerk.

Koning van Sicilië.

De Paus daagde vervolgens op Witten Donderdag des jaars 1263 MANFRED openlijk in, om zich voor den eersten Augustus van dat jaar in persoon of door afgevaardigden te komen verantwoorden, en 's Pausen vonnis te ontvangen. MANFRED zond ook in der daad Gezanten, om zich te ontschuldigen, maar de Paus verschoof het onderzoek eenige maanden; waar op de Koning aan den Paus te kennen gaf, dat hij zelve wilde komen, hetwelk de Paus, ten einde, gelijk hij zelve schrijft, in eene zaak, die het geloof betrof, zoo te handelen, dat niemand hem zou kunnen berispen, bewilligde, doch onder voorwaarde, dat MANFRED van niet meer dan 100 gewapenden verzeld zijn, en zich in het Kerkelijk gebied niet langer dan acht dagen ophouden zou.

De Paus biedt het Rijk van Sicilië aan KAREL van Anjou aan

Aan deze voorwaarden weigerde MANFRED zich te onderwerpen, en nog veel minder aan eenig oordeel van den Paus, die ook niet opregt met hem handelde; immers, dewijl de Koning van *Engeland*, wien de Pausen *Sicilië* reeds voor lang hadden aangeboden, van alle ondernemingen op hetzelve scheen af te zien, bood de Paus dit Rijk op nieuw in het jaar 1262 aan KAREL van *Anjou*, Graaf van *Provence*, Broeder van den *Franschen* Koning LODEWYK IX, aan. Middelerwijl liet MANFRED zijne

troepen in het *Roomsche Kampanië* en de *Mark* van *Ancona* rukken, en de openbare oorlog tusschen de *Gibellinen*, van welken MANFRED het hoofd was, en de *Guelfen* of Pausselijken, nam na het jaar 1263 in het grootste gedeelte van *Italië* eenen aanvang, zoodat de Paus spoedig op zijne eigene veiligheid bedacht moest zijn.

Ondertusschen had KAREL van *Anjou*, met toestemming van den Koning, zijnen Broeder, het aanbod van het Rijk van *Sicilië* aangenomen. En nu kregen de *Romeinen* op eens in het hoofd, om eenen Vorst tot *Senator* te verkiezen, waar toe sommigen MANFRED, anderen den Prins PIETER van *Arragon*, anderen KAREL van *Anjou* bestemden. De Paus, wien deze geheele zaak mishaagde, maar wiens regering in zijne eigene hoofdstad zwak was, zoo dat hij zich buiten staat bevond, den wil der *Romeinen* te wederstaan, verklaarde zich voor KAREL, omdat hij van dien de meeste onderwerping verwachtte, doch schreef hem de volgende voorwaarden voor, dat hij deze waardigheid na vijf jaren weder zou nederleggen, of eer, indien hij binnen dien tijd meester werd van *Sicilië*, of wanneer de Paus uitspraak zou doen, dat hij dezelve niet langer zonder nadeel der Kerk behouden kon, ook zou hij niets tegen de regten en het welzijn der Kerk ondernemen. KAREL, deze voorwaarden toegestemd en plegtig bezworen hebbende, zond eenen Stadhouder met een' hoop soldaten, om in zijnen naam bezit van zijne waardigheid als *Senator* te nemen.

Meer

Meer moeite vond de Paus, om dezen Vorst te doen bewilligen in de voorwaarden, op welke hij hem het Koningrijk *Sicilië* wilde laten bezitten, welke aan KAREL mishaagden, en waaromtrent de Paus genoodzaakt was, zich inschikkelijk te toonen uit vrees voor MANFRED, wiens soldaten *Ostia* bemagtigd hadden, en zelfs *Rome* dreigden; de Paus, het kruis tegen MANFRED hebbende laten prediken, behaalde vervolgens wel eenige voordeelen op het krijgsvolk van MANFRED, maar zelfs te *Orvieto*, waar hij zich onthield, werden de inwoners tegen hem oproerig, zoodat hij naar *Perugia* moest wijken, alwaar hij den 2den October 1264 overleed.

Van URBANUS IV meldt men nog deze bijzonderheid, dat hij de strengheid van het *Interdict* of verbod van Godsdienst, hetwelk zijne voorgangers en hij zelve zóo vaak gebruikt hadden, om Vorsten en Volken zich te doen onderwerpen, hebbe gematigd, zoodat het altijd geoorloofd bleef, in de Kerken met geslotene deuren den Godsdienst te vieren, alschoon ook een land onder zulk een *Interdict* gebragt was.

URBANUS IV wordt opgevolgd door KLEMENS IV.

Eerst op den 9den Februarij 1265 werd KLEMENS IV tot opvolger van URBANUS IV verkoren. Te voren heette hij GUIDO of GUY, en was geboren te *St. Gilles* in *Languedok*, hij had een' tijd lang als een voorname Raad en Regtsgeleerde aan het Hof van zijnen Koning geleefd, en was getrouwd geweest, hebbende twee Dochters in dit huwelijk verwekt; vervolgens in den Geestelijken Staat getreden zijnde, was hij bevorderd tot Aartsbisschop van *Narbonne*, bij zijne verkiezing was hij Kardinaal-

Bis-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Bisschop van *Sabina.* Als een geboren onderdaan van KAREL van *Anjou*, was hij bedacht, om het ontwerp ten uitvoer te brengen, om denzelven het Koningrijk van *Sicilië* te bezorgen. Ook kwam KAREL in Mei 1265 te *Rome* aan, alwaar de voorwaarden werden vastgesteld, onder welken hij het Koningrijk *Sicilië* bekomen zou, waar van de voornaamste waren, dat hij nooit Roomsch Koning of Keizer zou zijn, noch *Lombardyen* of *Toskanen* met zijn Rijk zou vereenigen; hij zou den leeneed aan den Paus en de Kerk afleggen, jaarlijks 8,000 oncen goud aan den Paus betalen, en om de drie jaren een fraai wit paard of *Telle* aan den Paus schenken, tot dankbaarheid voor het ontvangen Rijk. Bij gebrek van erfgenamen zou het Rijk weder aan de *Roomsche* Kerk vervallen enz.

KAREL van Anjou wordt Koning van Sicilië.

Ondertusschen moest het Rijk met de wapenen veroverd worden, en het ontbrak KAREL zoo wel als den Paus aan geld. Evenwel drong KAREL in het Rijk, terwijl de Paus het kruis tegen MANFRED liet prediken. Ook werden eenige *Siciliaansche* Grooten hunnen Koning ontrouw, die den 26sten Februarij 1266 eenen veldslag tegen KAREL en in denzelven het leven verloor. Dewijl hij in den ban gestorven was, werd zijn lijk in een kuil bij de brug van *Benevent* geworpen, welke stad door de *Franschen* deerlijk geplunderd werd. Dus werd KAREL meester van het geheele Rijk.

Ongelukkige togt van KONRADYN.

Hij bezat echter hetzelve niet lang in rust. Dewijl hij zijne nieuwe onderdanen door zware belastingen drukte, en de *Franschen* in het gemeen alle bui-

buitenſporigheden pleegden, ontſtonden overal opſchuddingen, en de misnoegden verbonden zich met de *Gibellinen*, die in *Lombardyen* en *Toskanen* talrijk waren. Deze allen wierpen het oog op den eenigen overgeblevenen echten tak van het *Hohenſtaufiſche* Huis, KONRADYN, Zoon van Keizer KOENRAAD IV, die toen ſlechts XV jaren oud was, maar wiens moed zijne jaren ver te boven ging. Deze, door zoo vele *Italiaanſche* Vorsten en ſteden, en door de misnoegde *Sicilianen* uitgenoodigd, beſloot tot eenen togt, ter herwinning van het Rijk zijner Voorvaderen, hetwelk hem door MANFRED en nu door KAREL onthouden was. In September 1267 kwam hij, met eene talrijke ruiterij, in *Italië*, waar hij zoo veel onderſteuning kreeg, dat hij in het jaar 1268 tot *Rome* toe voort kon dringen.

KLEMENS IV, die zich te *Viterbo* onthield, beproefde alles, om des Prinſen voortgangen te ſtuiten, en ſprak tegen hem een vonnis, en herhaalde keeren den ban uit, ook benoemde hij KAREL van *Anjou* tot *Vredehouder*, (*Paciarius ſeu Pacis conſervator*,) van *Toskanen*, om de *Gibellinen* aldaar te beteugelen. Doch inmiddels verwekte een voornaam *Romein*, ANGELO CAPOCCIA, een oproer te *Rome*, alwaar HENDRIK, Broeder van den Koning van *Kastilië*, tot *Senator* verkoren werd, die volkomen de partij van KONRADYN omhelsde, welke Vorst, zijnen togt voortzettende, eindelijk in den zomer des jaars 1268 met eene ſoort van zegepraal zijne intrede in *Rome* deed. Hier werd zijn leger dermate verſterkt, dat zijne magt die van KAREL over-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

overtrof, zoodat hij in deszelfs Rijk indrong. KAREL trok hem te gemoet, en de beide legers kwamen tot eenen beslissenden veldslag, in welken de soldaten van KONRADYN reeds de overwinning bevochten hadden, toen zij te voorbarig aan het plunderen gevallen, door eenen Bevelhebber van KAREL overrompeld, en in verwarring gebragt werden, in welke KONRADYN zelve gevangen werd genomen, en den 29sten October des jaars 1268 op KARELS bevel openlijk te *Napels* onthoofd werd.

Verscheidene Schrijvers hebben verhaald, dat KAREL over zijnen gevangenen den Paus hebbe geraadpleegd, die hier op deze woorden zou geantwoord hebben: *Vita Conradini, mors Caroli! mors Conradini, vita Caroli*, te kennen gevende, dat het leven of de dood van KAREL afhing van het leven of den dood van KONRADYN, waar van dan het ter dood brengen van den laatsten het gevolg geweest zou zijn. Dit is, in later tijden, tegengesproken, doch, hoe het zij, dit is zeker, dat de Pausen en ten laatsten KLEMENS IV, met eenen onverzoenlijken haat, den ondergang van het *Zwabisch*-Keizerlijk Huis, en gevolgelijk ook van KONRADYN, bevorderd hebben.

Dood van KLEMENS IV.

Minder gelukten dezen Paus zijne oogmerken in *Duitschland*; alwaar eene vreeselijke verwarring heerschte. De Keizer RICHARD was, in de burgeroorlogen van *Engeland*, in het jaar 1264 door de Baronnen gevangen genomen, die hem veertien maanden lang gevangen hielden, eer hij zijne vrijheid wederkreeg. ALFONSUS, zijn mededinger, bleef

steeds

ſteeds in *Spanje*, hoewel hij bij den Paus bleef aanhouden, dat deze zijn regt erkennen zou. Toen RICHARD zijne vrijheid weder bekomen had, bepaalde de Paus tegen het begin des jaars 1266 eenen dag, dat de beide Vorsten voor hem verſchijnen, en zijne uitſpraak ontvangen zouden. De gevolmagtigden der beide Vorsten verſchenen, maar dewijl de *Spaanſche* geene bewijzen voor het regt zijns meesters aanvoerde, werd op nieuw een uitſtel verleend tot den zomer des jaars 1268, wanneer de gevolmagtigden weder verſchenen, doch wanneer de *Spaanſchen* weder reden gaven, waarom zij niet gereed waren, om hunne zaak te bepleiten, werd een nieuwe dag bepaald op den 1ſten Junij 1269, maar de Paus beleefde denzelven niet, alzoo hij den 29ſten November des jaars 1268 overleed. Men roemt hem, als een voortreffelijk Prediker, ook wordt hij geprezen, omdat hij zijne bloedverwandten, zelfs zijne dochter, niet heeft willen verrijken of verheffen. Maar zeer was hij gezet op de uitbreiding van zijn Pausſelijk gezag en magt. Meer dan 700 van zijne Brieven zijn gedrukt geworden, van welken FABRICIUS (*) verſlag doet.

GREGORIUS X wordt Paus.

Daar verliepen bijkans drie jaren, eer de Kardinalen, die zich te *Viterbo* bevonden, het eens waren, om hem eenen opvolger te verkiezen, zoodat zeker *Bisſchop* al ſchertzende zeide: men moest het dak van het Paleis afbreken, om den Heil. Geest eenen rui-

(*) *Biblioth. Med. et inf. Latin. Tom.* I. *v. Clem.* IV. *pag.* 394.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073 tot 1517.

ruimere toegang te verschaffen, ten einde hij de Kardinalen tot eenparigheid mogt brengen. Eindelijk gaven zij aan zes uit hun midden volmagt, om eenen nieuwen Paus te benoemen, die den 1sten September 1271 hunne stemmen gaven aan THEALDO, (of THEOBALDO,) VISCONTI, uit *Piacenza*, Aartsdiaken te *Luik*, die zich thans, bij gelegenheid van eenen kruistogt, te *Ptolemais* bevond, en in het jaar 1272 in *Italië* kwam; en onder den naam van GREGORIUS X het Pausschap aanvaardde.

Keizer RICHARD sterft.

Om dezen tijd overleed Keizer RICHARD, waar op ALFONSUS, Koning van *Kastilië*, den Paus verzocht, hem nu als regtmatigen Keizer te erkennen, hetwelk de Paus weigerde, onder voorwendsel, van de regten der Rijksvorsten niet te willen benadeelen. Het misnoegen tusschen ALFONSUS en den Paus vermeerderde nog, toen deze Koning krijgsvolk naar *Italië* overzond, om de *Gibellinen* bij te staan, en de Keizerlijke regten te handhaven, waar tegen de Paus zijnen Legaat in *Italië* beval, deze stoutheid door Kerkelijke straffen te beteugelen.

RUDOLF van Habsburg tot Keizer verkoren.

Ondertusschen schreef hij, gelijk een en ander oude Schrijver verhaalt, aan de Geestelijke Keurvorsten, op straffe van afzetting, en aan de Wereldlijke op straffe van den ban, dat zij aan de Kerk eenen beschermer, (*advocatus*,) zouden bezorgen, door de verkiezing van een' nieuwen Keizer, of dat hij met zijne Kardinalen zelve daar voor zorgen zou. Hoe het zij, de Vorsten verkoren den 30sten October 1273 RUDOLF van *Habsburg* tot hunnen Koning, waar op de Paus door verscheidene aanbiedin-

dingen ALFONSUS van *Kastilien* zocht te bewegen, om van zijne aanspraken op het Keizerrijk afstand te doen, die echter niet dan na verloop van tijd zich door bedreiging van den ban liet bewegen, om van den titel en het wapen van Keizer af te staan (*). In tegendeel werden RUDOLFS Gezanten te vriendelijker van den Paus in het jaar 1274 ontvangen, dewijl zij in naam van hunnen meester alles inwilligden, wat de Paus verlangde. OTTOKAR, Koning van *Bohemen*, een der magtigste Vorsten van *Duitschland*, had bij den Paus ook aangehouden, om hem het Keizerrijk te bezorgen, maar zijne voorstellen vonden geen' ingang. Alhoewel het nog eenige maanden duurde, eer de Paus zijne goedkeuring op de verkiezing van RUDOLF gaf, waarschijnlijk, ten einde dezen te doen gevoelen, dat hij aan hem zijne Keizerlijke waardigheid verschuldigd was, beloofde hij hem echter zijnen bijstand tegen OTTOKAR, waar over deze zoo vertoornd was, dat hij van zijne Bisschoppen en Geestelijken eischte, dat zij geene bevelen van den Paus, die tegen hem gerigt waren, erkennen zouden, en de genen, die dit weigerden, in hunne personen en goederen met hardheid vervolgde.

Kerkvergadering van Lions

Eene der hoofdwerkzaamheden van GREGORIUS X, was de Kerkvergadering te *Lions* in 1274, die voor de *tweede algemeene Kerkvergadering* aldaar, of als de XIVde *algemeene Kerkvergadering*, door de *Roomsche* Kerk erkend wordt, alhoewel niets zeker-

(*) MARIANA *de Reb. Hisp. L.* XIII. *C.* 22.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073 tot 1517.

kerder is, dan dat, ten dezen tijde, zoodanige Kerkvergaderingen geheel van den wil en invloed van den *Roomſchen* Paus afhankelijk waren. Op deze vergadering verſchenen, behalve de *Latijnſche* Patriarchen van *Konſtantinopolen* en *Antiochië*, 500 Bisſchoppen, 70 Abten, en omtrent 1,000 mindere Opzienders van Kerken en Kloosters; de Koningen van *Duitschland*, *Frankryk* en *Sicilië* hadden hunne Gezanten op dezelve. JAKOB, Koning van *Arragon*, was in perſoon tegenwoordig, maar begaf zich na de tweede zitting weder op reis, dewijl de Paus hem niet wilde kronen, voor dat hij beloofd zou hebben, aan hem de ſchatting te betalen, waar toe zijn Vader zich in het jaar 1204 aan INNOCENTIUS III verbonden had.

De voorname werkzaamheden dezer vergadering bepaalden zich tot het beramen van eenen kruistogt naar het Heilige Land, waar op deze Paus zeer gezet was; vervolgens op eene vereeniging met de *Griekſche* Kerk, dewijl het Latijnſche Keizerrijk te *Konſtantinopolen* weder te niet was gegaan; het invoeren van eene verbetering der zeden onder de Christenen, bijzonder onder de Geestelijkheid; eene onderhandeling met de Gezanten van den Keizer der *Mogollen*; van al hetwelk wij op zijne plaats geſproken hebben, of verder ſpreken zullen; allerbijzonderst was de Paus bedacht, om door deze vergadering eene ſchikking te doen vastſtellen omtrent de wijze der verkiezing van eenen Paus voor het toekomende, opdat die geene vertraging zou kunnen ontmoeten, waar toe de inrigting van

het

het *Conclave* ontworpen en vastgesteld werd. —— V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Op zijne terugreize naar *Italië* had de Paus een mondgesprek in het jaar 1275 te *Lausanne* met den Keizer RUDOLF, die nu bij eede alles zelve bevestigde, wat zijne Gezanten te voren den Paus hadden ingewilligd. Een gelijktijdig Schrijver verhaalt wel, dat de Keizer vervolgens door den Paus in den ban zij gedaan, omdat hij zich, gelijk afgesproken was, niet te *Milaan* op den bepaalden tijd had laten vinden, om van den Paus de Keizerlijke kroon te ontvangen, maar in de voorgaande eeuw is in een opzettelijk geschrift bewezen, dat dit verhaal geenen grond van geloofwaardigheid bezit.

Dood van GREGORIUS X.

Met andere Vorsten gebruikte GREGORIUS X meer strengheid. Den Koning van *Portugal*, SANCTIUS of SANCHEZ, noodzaakte hij, onder eede te beloven, dat hij de vrijheden der Kerk niet zou te na komen. Koning JAKOB van *Arragon*, gebood hij, zijne bijzit binnen acht dagen van zijn Hof te verwijderen, op straffe van den ban en een *Interdict*. *Milanen* en *Florence* bragt hij dadelijk onder zoodanig *Interdict*, hetwelk hij in het jaar 1276 in de laatste stad alleen voor eene poos ophief, toen hij door dezelve reisde. Doch weinige dagen daar na stierf hij te *Arezzo*, den 12den Januarij 1276. De inwoners en Geestelijken dezer stad, waar hij ook begraven werd, wisten veel te vertellen van de wonderwerken, die bij zijn graf zouden gebeurd zijn. Ook hebben zij van tijd tot tijd aangedrongen, dat de Pausen hem voor eenen *Heiligen* zouden verklaren, doch het niet verder kunnen brengen,

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

gen, dan dat de Auditeuren der *Rota* te *Rome* in de XVIIde eeuw eindelijk verklaard hebben, dat GREGORIUS X de *Canonisatie* waardig was.

INNOCENTIUS V.

Elf dagen na zijn overlijden werd door de Kardinalen, die in het *Conclave* te *Arezzo* opgesloten werden, volgens het voorschrift van GREGORIUS, tot deszelfs opvolger verkoren PETRUS van *Tarantaise*, een *Savoijaard*, die zich INNOCENTIUS V noemde. Doch deze overleed reeds den 22sten Junij 1276. Aanmerkelijk is het, dat 'er honderd stellingen in zijne schriften tegenspraak ondergaan hebben (*).

ADRIAAN V.

In zijn plaats werd OTTOBONI van *Fiesko*, een *Genuees*, op den Pauselijken troon verheven, onder den naam van ADRIAAN V, een oud en ziekelijk man, die reeds, eer hij gekroond en ingewijd was, den 18den Augustus van datzelfde jaar 1276 overleed. Hij had echter terstond na zijne verkiezing het voorschrift van GREGORIUS X omtrent de Pauselijke verkiezing, hetwelk aan de Kardinalen geweldig mishaagde, afgeschaft. De Kardinalen lieten dit door den Aartsbisschop van *Corinthe* te *Viterbo* bekend maken; maar het volk, hier aan geloof weigerende, mishandelde den Aartsbisschop, en sloot de Kardinalen nog naauwer op, dan te voren.

JOANNES XXI.

Dus kreeg de *Roomsche* Kerk nog in datzelfde jaar 1276 eenen vierden Paus JOANNES XXI, hetwelk eigenlijk de XXste moest zijn, waaromtrent men verscheidene gissingen te berde gebragt heeft. Deze is onder den naam van PETRUS HISPANUS beroem-

(*) TRITHEM. *de SS. Eccles.* C. 472.

roemder als Geleerde en Schrijver, dan als Paus onder den naam van JOANNES XXI. Hij was eigenlijk in 1226 te *Lisſabon* geboren, en heette naar zijnen Vader, die een Geneesheer was, PETRUS JULIANI. Hij had zich met zoo veel lof op de wetenſchappen toegelegd, dat hij den eernaam van *Magister* ontvangen had. Hij had kennis in de *Griekſche* en *Arabiſche* talen; en was geoefend in de Wijsbegeerte, Geneeskunde, en ook in de Starrenwigchelarij. Zijne *Summæ Logicales*, waar naar hij *Summulator* heette, bleven langen tijd het Handboek bij het onderwijzen der *Logica*, zoo als zijn *Theſaurus Pauperum*, of *Summa Experimentorum* een hoofdboek in een ander vak is. Men verkoos hem inzonderheid, omdat men van hem, als een Geneesheer, een langer leven hoopte, daar reeds drie Pauſen binnen zes maanden tijds overleden waren. Hij was geen vriend der Monniken, waarom ook deze zijn karakter met zwarte kleuren geteekend hebben. *Hij hield niet van de Monniken*, zegt een gelijktijdig Schrijver, die zelve een Monnik was, *en dit ſtrekte, gelijk men geloofde, tot zijn ongeluk, terwijl hij juist tegen hen zou losgedonderd hebben, toen hij het leven verloor.* Terſtond na het aanvaarden zijner regering bevestigde hij de affchaffing van het voorſchrift van GREGORIUS X omtrent de Pausſelijke verkiezing, welke zijn voorzaat beſloten had. Ook ontving hij van KAREL den leeneed voor het Koningrijk *Sicilië*, maar werd door den dood verhinderd, meer te ondernemen. In Mei des jaars 1277 werd hij door het inſtorten van de zoldering

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

van zijn vertrek te *Viterbo* zoo kwalijk toegesteld, dat hij zes dagen daar na den geest gaf; alhoewel hij zich, gelijk men verhaalt, volgens zijne Starrenkunde, een lang leven beloofd had.

NICOLAUS III.

Thans ondervond men weder de noodzakelijkheid van eene wet, zoo als GREGORIUS X gegeven had. 'Er waren toen maar acht Kardinalen, maar die zoo weinig overeenkwamen, dat de inwoners van *Viterbo* hen eindelijk in het Raadhuis moesten opsluiten; waar door zij gedwongen den 25sten November 1277 den Kardinaal-Diaken JOANNES CAJETANUS tot Paus verkoren, die den naam van NICOLAUS III aannam. Hij was uit het vermaarde Huis *Corsini* te *Rome* oorspronkelijk; zijn Vader, die tot de derde Orde van den Heiligen FRANCISCUS behoorde, had hem als een kind reeds aan dezen Heiligen overgegeven, en hij was steeds een ijverig beschermer der Bedelmonniken, voornamelijk der *Franciskanen*, waarom ook de Monniken hem hoogelijk geprezen hebben. Inzonderheid verheffen zij zijne wellevendheid en beschaafde levenswijze, waarom men hem den *wellevenden*, (*el Composto*,) noemde.

RUDOLF van Habsburg staat veel aan den Paus af.

Terwijl de Pausselijke Stoel nog ledig stond, scheen het, dat RUDOLF van *Habsburg* met een leger naar *Italië* zou komen, om de Keizerlijke kroon te ontvangen. Doch, men mag twijfelen, of het den Keizer ernst geweest zij, die gewoon was, aangaande zoodanigen togt naar *Italië*, de woorden van den Vos in de Fabel te gebruiken, dat de voetstappen zijner voorzaten hem afschrikten, die wel gelukkig derwaarts gereisd, maar zeer ongesteld terug ge-

gekeerd waren; zelfs vervulde hij liever in het jaar 1278 al de wenſchen van den Paus, door van de ſteden en landen afſtand te doen, op welke deze in *Italië* aanſpraak maakte, waar tegen deze den Koning van *Sicilië* noodzaakte, om de waardigheid van Rijkszaakwaarnemer in *Toskanen* neder te leggen; evenwel, gelijk ſommigen willen, niet zoo zeer uit genegenheid voor den Keizer, als wel, omdat KAREL geſpot had met eenen voorſlag, om zijne Nicht aan eenen Neef van den Paus uit te huwelijken. Ook moest KAREL zich ontſlaan van de waardigheid van *Senator* te *Rome*, omdat de tien jaren verloopen waren, welke KLEMENS IV bepaald had.

Voorts hielp de Paus in het jaar 1280 eenen ouden twist ten einde te brengen tusſchen RUDOLF en KAREL, over de Graafſchappen *Provence* en *Forcalquier*. Aan den Keizer zelven deed hij nog een zonderling voorſtel. Deszelfs geheele gebied zou in vier deelen gedeeld worden; van deze deelen zou *Duitschland* erfelijk blijven aan 's Keizers nakomelingen; het Koningrijk *Vienne* of het *Burgondiſche* Rijk zou tot een huwelijksgoed ſtrekken voor 's Keizers dochter, die met den Zoon van KAREL getrouwd was; en in *Italië* zouden *Lombardyë* en *Toskanen* twee nieuwe Koningrijken uitmaken, welke de Paus, zoo als men geloofde, voor zijn' Neef beſtemd had.

NICOLAUS III wist zich dus een magtig aanzien te bezorgen. Zijn tijdgenoot NANGIS (*) verhaalt, dat

(*) *Gest. Philipp.* III. *Francor. reg. ap.* DUCHESN. *T.* V. *p* 536.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

dat hij aan KAREL de waardigheid van *Senator* te *Rome* ontnomen had, om die voor zich, zijn leven lang, te behouden. Als hij, zegt deze Monnik, dien Koning in alles zoo geduldig en onderworpen vond, zou hij gezegd hebben: Anderen kunnen wij wel overwinnen, maar dezen niet. Van de beschuldiging, dat hij steeds werkzaam was, om zijne nabestaanden te verrijken, heeft men hem niet kunnen vrijspreken.

MARTYN IV.

Na de dood van dezen Paus in Augustus 1280, ontstonden 'er te *Rome* en te *Viterbo*, waar thans het Pausselijke Hof was, groote onlusten tusschen de familie der *Annibaldini*, wier opperhoofd RICHARD den Koning van *Sicilië* was toegedaan, en der *Orsini*, bloedverwanten van den overledenen Paus. Twee Kardinalen van de eerstgemelde familie werden te *Viterbo* door de inwoners gevangen genomen, terwijl de *Orsini* uit *Rome* verdreven werden. Eindelijk verkoren de overige Kardinalen den 22sten Februarij 1281 den Kardinaal-Priester der H. CÆCILIA, SIMON VAN BRIE, een' Franschman, tot Paus, die den naam van MARTINUS IV aannam, hoewel 'er slechts ééne MARTIN onder de Pausen, doch twee MARINUSSEN geweest waren, welken naam men met dien van MARTINUS verwisselde. Dewijl *Viterbo* onder *Interdict* lag, en te *Rome* niets dan verwarring heerschte, liet MARTINUS IV zich te *Orvieto* kronen.

Dewijl MARTYN door de partij van KAREL op den Pausselijken Stoel verheven was, begunstigde hij de belangen van dezen Vorst ten sterksten. Van de

Ro-

Romeinen verkregen hebbende, dat zij hem de waardigheid van *Senator* opdroegen, benoemde hij in het jaar 1281 KAREL in zijne plaats, en op deszelfs aanſporen deed hij den *Griekſchen* Keizer MICHAEL, met wien KAREL in oorlog was, in den ban, omdat hij zijne belofte van vereeniging met de *Roomſche* Kerk niet vervuld had, welke vereeniging, ſchoon vastgeſteld op de vergadering te *Lions*, geheel te niet liep. Evenwel zond de Keizer nog Gezanten aan den Paus, doch die koel ontvangen, met de tijding van den Pausſelijken ban terugkeerden, waar op MICHAEL 's Pauſen naam uit het openbaar gebed liet wegdoen.

Siciliaanſche Vesper.

's Pauſen partijdigheid voor den Koning van *Sicilië* kwam denzelven echter weinig te ſtade. De Bevelhebbers van KAREL en de *Franſchen* over het algemeen gedroegen zich zoo baldadig en buitenſporig in *Sicilië*, dat 'er op dit Eiland eene algemeene verbittering tegen de regering ontſtond. JOAN VAN PROCIDA, een *Siciliaansch* Edelman, gaf zich inzonderheid veel moeite, om eene zamenzweering tegen KAREL te berokkenen; hij haalde niet alleen Koning PETRUS van *Arragon*, die door zijn huwelijk met KONSTANTIA, Dochter van MANFRED, regt op *Sicilië* had, over, om deze zamenzweering te onderſteunen, maar ook den *Griekſchen* Keizer MICHAEL, en, wat nog meer is, de Paus NICOLAUS IV nam aan dezelve deel; zelfs zeggen ſommige Schrijvers, dat deze Paus PETRUS van *Arragon* met *Sicilië* beleend hebbe. Alſchoon nu Paus MARTIN IV een ander ſtelſel volgde, dan zijn voorzaat,

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

zaat, en Koning KAREL genegen was, had echter de zamenzweering voortgang, en berstte met het Paaschfeest 1282 uit, wanneer op het luiden van de klok tot de *Vesper* een algemeene moord der *Franſchen* in *Sicilië* een begin nam, die verſcheidene weken aanhield, en waar door vele duizenden *Franſchen* omkwamen.

In het eerst ſcheen deze omwenteling, welke met den naam van de *Siciliaanſche Vesper* bekend is, niet ten nadeele van den Paus te ſtrekken, alzoo de ingezetenen van *Palerno*, waar dezelve eenen aanvang genomen had, verklaarden, zich aan de Roomſche Kerk te onderwerpen, en den Paus voor hun Opperhoofd te willen aannemen. Maar de Paus, die waarſchijnlijk deze gebeurtenis als eene voorbijgaande woede aanzag, en zich niet kon verbeelden, dat eenig Vorst ſtout genoeg zou zijn, om een Rijk aan te tasten, hetwelk van den Paus leenroerig was, deed die van *Palermo* in den ban, en beval hun, zich terſtond weder aan hunnen Koning te onderwerpen. Die van *Palermo* gaven hier op tot beſcheid: dat zij de dienaren der ondeugd volgens den wil des Hemels geſtraft hebbende, de bannier van den Heiligen PETRUS hadden opgerigt; maar dewijl de Paus hen zijner en des Apostels genade onwaardig had verklaard, had God, in plaats van dezen hun eenen anderen PETRUS te hulp gezonden; en werkelijk landde PETRUS van *Arragon* in Augustus 1282 in *Sicilië* aan, welk Eiland hij weldra geheel bemagtigde. Vergeefs zond de Paus eenen Legaat derwaarts, die den Koning en de *Sicilianen* in den ban

ban deed, en het Eiland onder een *Interdict* leide, ook dreigde hij PETRUS van zijne Erfkoningrijken te zullen ontzetten, en liet in 1283 bekend maken, dat allen, die onder de vaandelen van KAREL zouden sneuvelen, zoo volkomen aflaat zouden genieten, als zulken, die hun leven ter verdeediging van het Land van Belofte hadden opgeofferd. De beide Koningen spraken intusschen af, hun verschil door een tweegevecht in het Engelsch gebied nabij *Bourdeaux* te zullen beslissen, waar tegen de Paus KAREL waarschuwde, dat de Koning van *Arragon* daar mede alleen ten oogmerk had, KAREL uit *Italië* te lokken. Ook kwam 'er niets van dit tweegevecht. In het jaar 1283 schonk de Paus het Koningrijk *Arragon* en het Vorstendom *Katalonië* aan KAREL van *Valois*, tweeden Zoon van den Koning van *Frankryk*, en het Koningrijk *Valentia* aan eenen anderen Zoon van dien Vorst. Maar de uitkomst beantwoordde niet aan zijne oogmerken. PETRUS bleef overwinnaar, dewijl zijne *Spaansche* onderdanen hem getrouw bleven, en de Kerkelijke straffen waren zonder uitwerking.

Dood van MARTINUS IV.

Ook deze Paus was, terwijl hij, gelijk zijne voorgangers, Rijken uitdeelde en Vorsten afzette, in zijn eigen gebied niet veilig tegen oproeren; in het jaar 1284 was hij genoodzaakt *Orvieto* te verlaten, en naar *Perugia* te vlugten, alwaar hij den 29sten Maart 1285 overleed, en evenwel zouden 'er na zijn dood bij zijn graf wonderen gebeurd zijn. Men heeft dezen Paus ten laste gelegd, dat hij de *Duitschers* meer dan eenig volk haatte, en meermalen gewenscht

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

wenscht zou hebben, dat geheel *Duitschland* een vijver, de *Duitschers* kikvorschen, en hij zelve een snoek ware, om hen allen op te slokken: of dat zij kikvorschen en hij een ooijevaar zijn mogt, om hen te verslinden.

HONORIUS IV.

HONORIUS IV, die den 2den April 1285 verkoren werd, stamde af uit het aanzienlijk Romeinsch geslacht *Savelli*, maar was van de jicht zoo mishandeld, dat hij gaan noch staan, noch de handen bewegen kon, zoo dat hij de Mis niet anders, dan met zekere werktuigen zittende bedienen kon. Maar des te vlugger was zijn geest. Reeds in Jannuarij 1285 was KAREL, Koning van *Sicilië*, overleden, en had het overschot van zijn gebied in te grooter verwarring nagelaten, dewijl zijn oudste Zoon en opvolger, Prins KAREL van *Salerno*, bij den Koning van *Arragon* gevangen was. Paus MARTINUS IV had terstond zijnen *Legaat*, den Kardinaal-Bisschop van *Sabina*, en den Graaf ROBERT van *Artois*, Zoon van den Koning van *Frankryk*, tot Rijksbestuurders aangesteld, gedurende de minderjarigheid van KAREL MARTEL, oudsten Zoon van den tegenwoordigen gevangenen Koning; ook had hij den Keizer RUDOLF aangezocht, om bijstand tegen den Koning van *Arragon*, doch alles te vergeefs, dewijl deze zich dapper en gelukkig tegen de *Franschen* bleef verweeren.

HONORIUS IV poogde zich, op eene andere wijze, bij het *Napelsche* gedeelte van het Rijk van *Sicilië* verdienstelijk te maken, door de wetten, welke hij in het jaar 1285 aan hetzelve gaf, die zeer

zeer ten voordeele der Paufen waren, en de magt der Koningen beperkten, doch alle kracht verloren, zoo dra Prins KAREL uit zijne gevangenis ontflagen en terug gekeerd was. Dit ontflag had HONORIUS op allerlei wijze pogen te bevorderen, door reeds in 1286 JAKOB, jongften Zoon van Koning PETRUS van *Arragon*, die zich tot Koning van *Sicilië* had laten kronen, met deszelfs Moeder KONSTANTIA, en de Bisfchoppen, die hem tot Koning gezalfd hadden, in den ban te doen, en het Eiland onder een *Interdict* te brengen; de oudfte Broeder, ALFONSUS, die over *Arragon* regeerde, wist den ban te ontgaan, door van tijd tot tijd te beloven, dat hij Gezanten aan den Paus zou zenden. Eindelijk kwam het in het jaar 1287 zoo ver, door bemiddeling van den Koning van *Engeland*, dat 'er een vergelijk getroffen werd, volgens hetwelk JAKOB, met goedkeuring van den Paus, *Sicilië* behouden, en ALFONSUS in zijn regt op *Arragon* herfteld, en vervolgens KAREL in vrijheid zou ontflagen worden. De Paus weigerde echter dit verdrag te bekrachtigen, maar eischte, dat de beide Koninklijke Broeders zich met hunne Moeder aan hem onderwerpen en nederig om genade zouden aanhouden, doch de dood nam hem den 3den April 1287 weg, zonder dat de *Arragonfche* Vorsten hem te wille waren.

NICOLAUS IV.

De volgende Paus NICOLAUS IV, die eerst den 22ften Februarij 1288 op den Stoel geplaatst werd, was even min in ftaat, om *Sicilië* weder aan het Huis van *Anjou* te brengen. Zonder zijn voorweten werd 'er een verdrag getroffen, weder onder

be-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

bemiddeling van den Koning van *Engeland*, tusschen ALFONSUS en KAREL, volgens hetwelk de laatste, onder vrij harde voorwaarden, zijne vrijheid wederkreeg. Het eenige, waar in men bij dit verdrag den Paus verschoonde, was, dat ALFONSUS op zich nam, zijnen Broeder in *Sicilië* niet te zullen bijstaan. De Paus echter wilde van dit verdrag niet weten, maar kroonde in 1289 den ontslagenen KAREL II als Koning van *Sicilië*, ontving van hem den leen-eed, en ontsloeg hem, als ook den Koning van *Engeland*, van den eed, aan ALFONSUS ter bevestiging van het verdrag gedaan. Doch alzoo KAREL dit laatste weigerde aan te nemen, maar zich vrijwillig weder als gevangene aan den Koning van *Arragon* aanbood, en de beide Broeders ALFONSUS en JAKOB Gezanten aan den Paus zonden, liet hij eindelijk in het jaar 1291 door zijnen Legaat den vrede met ALFONSUS sluiten, op voorwaarde, dat deze vergeving bij den Paus zou vragen, en zweeren, der Kerke gehoorzaam te zullen zijn, ook moest hij de gelofte van een' kruistogt afleggen, en zijnen Broeder JAKOB of den *Sicilianen* geenen bijstand bieden. Maar reeds in den zomer van dat jaar 1291 overleed ALFONSUS, en JAKOB nam terstond bezit van zijn Broeders Rijk, zonder zich aan den Paus te stooren; hij werd daarom op nieuw van den Paus in den ban gedaan, maar bleef met dit alles Koning van *Arragon*.

Dood van NICOLAUS IV.

Met meer geluk noodzaakte hij den Koning van *Portugal*, DIONYSIUS, over wien zich de Geestelijkheid van zijn Rijk beklaagd had, in het jaar 1289 met

met dezelve zich tot haar voordeel te verzoenen. In zijn' tijd verloren de Christenen hunne laatste bezittingen in het Heilige Land. Kort daar na overleed deze Paus in April 1292. Zijne Commentarien over den Bijbel en over LOMBARDUS, als ook zijne Predikatien, kent men alleen in den naam.

COELESTINUS IV.

Hij zal het voorschrift van GREGORIUS X omtrent de verkiezing der Pausen herroepen hebben, hoewel anderen dit ontkennen. Zoo veel is zeker, dat men thans weder ondervond, dat hetzelve niet werd waargenomen, alzoo het twee jaren en drie maanden duurde, eer men hem eenen opvolger gegeven had, door de verdeeldheid der Kardinalen. Eindelijk prees hun de Kardinaal-Bisschop van *Ostia*, LATINUS, eenen Kluizenaar aan, PETRUS van *Murrone*, dus naar den berg genoemd, op welken hij in het *Napelsche* niet verre van *Pulmone* leefde, wien zij ook den 5den Julij 1294 tot Paus verkoren. Hunne Afgevaardigden aan hem vonden een' haveloos en uitgemergeld oud man in hem, die hun te voet viel, zoo als zij zich voor hem nederwierpen, en die zijne verkiezing niet zou aangenomen hebben, zoo Koning KAREL van *Sicilië* en de Koning van *Hongaryë* hem niet door hun bidden en verzoeken daar toe hadden overgehaald en bewogen. De Kardinalen hadden hem naar *Perugia* genoodigd, maar op verzoek van KAREL, die hem gaarn in zijn Rijk in het *Napelsche* wilde houden, begeerde hij, dat zij bij hem te *Aquila* zouden komen. Hier deed hij zijne intrede, met alle blijken van nederigheid, zittende op een ezel, welks toom door de

bei-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

beide bovengemelde Koningen gehouden werd. Spoedig vertelde men ook wonderen, die bij deze gelegenheid zouden gebeurd zijn, onder anderen bragt zeker man zijnen lammen jongen, dien hij, toen de Paus van zijnen ezel afgeftegen was, op dien ezel zette, en die ook op ftaande voet genezen was. Deze Paus nam den naam aan van COELESTINUS V.

Spoedig mishaagde deze Paus aan de Kardinalen. Zonder hunne voorkennis vermeerderde hij hun gezelfchap op raad van Koning KAREL met twaalf nieuwe leden; ook vernieuwde hij de wet van GREGORIUS X, omtrent het opfluiten der Kardinalen, tot de verkiezing van eenen Paus. Hier kwam bij, dat hij zich niet naar *Rome* begaf, maar te *Napels* bleef.

Ten aanzien van de zaken van *Sicilië* eischte hij vergeefs van Koning JAKOB van *Arragon*, dat hij de *Sicilianen*, over welke zijn Broeder FREDERIK de regering aanvaard had, ten behoeve van Koning KAREL zou beoorlogen; terwijl hij aan den laatstgemelden de Geestelijke Tienden van *Frankryk* voor vier jaren en de Tienden van *Engeland* voor één jaar fchonk. Ook bevestigde hij de door hem gestichte en naar hem genoemde *Coelestiner-Orde*, hetwelk Paus GREGORIUS X reeds te voren op zijn verzoek gedaan had.

COELESTINUS legt zijne waardigheid neder.

Inmiddels nam het misnoegen der Kardinalen hand over hand toe. COELESTINUS, die in de wereld vreemd was, was in der daad onbekwaam om te regeren, en moest in alles den raad van anderen volgen; terwijl zijne Hovelingen hem bedrogen, zoo dat

dat hij meermalen één en hetzelfde ambt aan verscheidene personen begaf. Zelve ging hij voort als een Kluizenaar te leven, maar hij wilde ook de weelde der Kardinalen beteugelen. De slimste onder dezen, de Kardinaal BENEDICTUS CAJETANUS, was daarom, met eenige anderen, 'er op bedacht, om hem tot het nederleggen van zijne waardigheid te bewegen, naar welke hij zelve stond. Maar daar tegen zocht Koning KAREL de uitvoering daar van op allerlei wijze te verhinderen. Te *Napels* begaven zich eene menigte Bisschoppen, Monniken, en de geheele Geestelijkheid in eene statelijke Procesfie naar het Slot, hetwelk de Paus bewoonde, en één der Bisschoppen verzocht den Paus, toen hij zich aan het venster vertoonde, in naam des Konings, der Geestelijkheid, en der Natie, dat hij, die de eer van het Rijk was, zich toch niet mogt laten verleiden, om zijne waardigheid neder te leggen. De goedhartige Paus bewilligde in dit verzoek; maar werd kort daar na van de Kardinalen weder omgezet. Hier verhalen eenige latere Schrijvers, en ook PLATINA (*), dat de Kardinaal CAJETANUS, om den Paus volkomen over te halen, denzelven in zijn slaapvertrek eene stem, welke deze voor eene hemelsche stem hield, deed hooren, welke hem aankondigde, dat hij het Pausschap moest nederleggen, indien hij wilde zalig worden. Men heeft tegen dit verhaal wel eene en andere bedenking gemaakt, maar welke niet genoegzaam schijnen, om het geheel

(*) *De Vitt. Pontif. in Bonifac.* VIII. *p.* 188.

heel te verwerpen, vooral wanneer men het karakter van CAJETANUS in aanmerking neemt, hetwelk ons vervolgens nader kenbaar zal worden.

Op raad der Kardinalen ſtelde dan COELESTINUS bij een *decreet* vast, dat een Paus, als hij wilde, allezins zijne waardigheid kon nederleggen, en den volgenden dag, kort voor Kersmis des jaars 1294, las hij in eene vergadering der Kardinalen de redenen voor, waarom hij het Pausſchap vrijwillig nederleide, en hun veroorloofde, eenen anderen Paus te kiezen. Na het voorlezen van dit geſchrift, ontdeed COELESTINUS zich van de Pausſelijke kleeding en ging aan de voeten der Kardinalen zitten.

BONIFACIUS VIII. In het *Conclave*, hetwelk thans weder herſteld was, verkozen toen de Kardinalen den 24ſten December des jaars 1294 denzelfden Kardinaal CAJETANUS tot Paus, die zich den weg tot den Pausſelijken troon reeds zoo ver gebaand had. Hij was uit de ſtad *Anagni* oorſpronkelijk, uit het aanzienlijk geſlacht *Gaëtani*, en nam den naam BONIFACIUS VIII aan, hoewel BONIFACIUS VII eigenlijk een Tegenpaus geweest was. Hij was bekend als een zeer ervaren man; de geoefendſte in openbare zaken aan het Pausſelijke Hof, en een ijverig verdediger der Kerkelijke Regten; maar tevens komen de aanzienlijkſte Geſchiedſchrijvers van deze en de naastvolgende tijden daar in overeen, dat hij in gelijke mate trotsch en listig geweest is. Dewijl hij van de partij van Koning KAREL onder de Kardinalen tegenſtand vreesde tegen zijne verkiezing, vervoegde hij zich heimelijk 's nachts bij denzelven, en bood

bood hem den geheelen bijſtand der Kerk tot verovering van *Sicilië* aan, indien hij hem, door zijne vrienden onder de Kardinalen, de Pausſelijke waardigheid wilde bezorgen. De Koning bewilligde in zijn voorſtel, en nu ontmoette zijne verkiezing geene zwarigheid meer.

COELESTINUS V opgeſloten tot aan zijn dood.

De goede COELESTINUS V, of nu weder PIETER VAN MURRONE, had bij zijnen afſtand gehoopt, tot zijne Kluizenaarscel te zullen keeren, maar als hij daar toe den nieuwen Paus om verlof verzocht, werd hij van denzelven met ſtrenge woorden afgewezen, dewijl deze vreesde, dat deze bij het volk als een Heilige erkende man eens weder als Paus mogt aangenomen worden. PIETER ontvlugtte daar op in het begin des jaars 1295 van *Napels*, maar werd achterhaald, en op het Slot *Fumone*, niet ver van *Anagni*, in eene enge kamer opgeſloten, en ſcherp bewaakt, tot hij in het jaar 1296 aldaar overleed. Dit verhaalt zijn Levensbeſchrijver PETRUS DE ALLIACO, of PIETER D'AILLY, waar tegen wel de Kardinaal JAKOB breed opgeeft van de zachte behandeling hem door BONIFACIUS aangedaan, maar deze Kardinaal is bekend als een Lofredenaar van BONIFACIUS; hier in echter ſtemmen deze Schrijvers overeen, dat PIETER na zijn ontſlag van het Pausſchap nog meer wonderen verrigt heeft, gelijk hij dan ook in het jaar 1313 door Paus KLEMENS V onder de Heiligen geplaatst is; zijne ſchriften van Zedelijken, Godsdienſtigen en Liturgiſchen inhoud, met eenige Predikatien en Brieven, alles zoo als men van zulken Kluizenaar mag verwachten, zijn

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

met zijne eigene Levensbeschrijving in het jaar 1640 te *Napels* in *folio* uitgegeven.

FREDERIK handhaaft zich in het Rijk van Sicilië

De eerste onderneming van BONIFACIUS VIII, om *Sicilië* tot onderwerping te brengen, mislukte hem. De Gezanten van KAREL II, Koning van *Sicilië*, (of eigenlijk slechts van *Napels*,) en der Koningen van *Frankryk* en *Arragon*, sloten wel in het jaar 1295 aan het Hof van den Paus te *Anagni* eenen vrede, onder voorwaarde, dat *Sicilië* onder de magt der *Roomsche* Kerk terug zou keeren, of dat anders de Koning van *Arragon* krachtdadig daar toe zou medewerken, maar de *Sicilianen*, die liever alles wilden wagen, dan weder onder de heerschappij der Franschen te komen, riepen Prins FREDERIK, Broeder van JAKOB, Koning van *Arragon*, nog in datzelfde jaar tot hunnen Koning uit.

BONIFACIUS zocht wel in het jaar 1296 door vleijende Brieven FREDERIK en de *Sicilianen* tot andere gedachten te brengen, waar toe hij ook Legaten naar *Sicilië* zond, maar als men éénen derzelven te *Messina* den dood dreigde, zoo hij zich niet terstond wegbegaf, liep dit vruchteloos af. Even min bekreunde men het zich, toen hij FREDERIK indaagde, om zich te onderwerpen. Hij ontbood hier op Koning JAKOB te *Rome*, wien hij in het jaar 1297 de waardigheid van Vaandrager, (*Gonfaloniere*,) der H. Kerk en van Opperbevelhebber van hare Vlooten opdroeg; en ook *Sardinië* en *Korsika* schonk, als Leenen van den Heiligen Stoel, doch welke Eilanden de Koning eerst aan die van *Pisa* en *Genua* zou moeten ontnemen. Tevens beleende de Paus den

den grooten zeeheld ROGERIUS DE LORIA, die ten dezen tijde de zijde van FREDERIK verliet, en die van KAREL omhelsde, met twee Eilanden in de nabijheid van *Tunis*, te weten, *Gerbe* en *Carchim*, welke deze Vlootvoogd bemagtigd had.

Eindelijk werd de oorlog met *Sicilië* in het jaar 1299 met alle hevigheid vernieuwd, maar Koning FREDERIK bood aan de overmagt zijner vijanden zoo moedig het hoofd, dat hij in het jaar 1302 eenen voor hem niet oneerlijken vrede floot. Hij zou in het bezit van *Sicilië* blijven, onder den titel van Koning van *Trinakrië*, doch na zijnen dood zou hetzelve weder aan KAREL of deszelfs nakomelingen komen. BONIFACIUS wist echter bij deze gelegenheid zijn aanzien vrij wel te bewaren. Zonder hem Koning te noemen, of dezen vrede te bevestigen, verklaarde hij zich te zullen verheugen, indien FREDERIK aan de Kerk voldoening geven, en hij hem als een verloren schaap weder vinden zou, ook hief hij bij voorraad den Ban en het Interdict op, hetwelk over dezen Koning en over *Sicilië* was uitgesproken. In het volgende jaar voegde BONIFACIUS bij de vredesvoorwaarden, dat FREDERIK zich als een Leenman der Kerk voor *Sicilië* zou erkennen, en daar voor jaarlijks 3,000 oncen gouds betalen.

Twist van BONIFACIUS met de Kardinalen COLONNA.

De reden, welke BONIFACIUS tot deze inschikkelijkheid bragt, was inzonderheid gelegen in de verschillen, in welke hij was ingewikkeld, voor eerst met het magtige *Romeinsche* Huis COLONNA, twee Kardinalen uit welk geslacht, JAKOB en PIETER wel tot zijne verkiezing, maar niet tot zijne kroning als

 Paus

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Paus hunne toestemming hadden gegeven; ook verhaalt men, dat een nabestaande van deze Kardinalen, SCIARRA of STEVEN DE COLONNA, het huisraad en den schat van den Paus, welke in 80 lastingen aan goud, zilver en koper bestond, op den openbaren weg geroofd had; anderen meenen, dat zij bij BONIFACIUS in den haat waren, omdat zij hadden zoeken te verhinderen, dat COELESTINUS het Pausschap nederleide; ook waren zij *Gibellinen*, en daarom gehaat bij den Paus. BONEFACIUS zelve legt hun in de Bulle in het jaar 1297 tegen hem uitgegeven, te last, dat zij de Koningen JAKOB en FREDERIK ondersteund, en eenen hunner bloedverwanten belet hadden, in de hun toebehoorende plaatsen *Palestrina*, *Colonna* en *Zagaruolo*, Pausselijke bezetting te leggen. De Paus deed dan deze twee Kardinalen in den ban; ontzette hen van hunne waardigheid; ontnam hun hunne goederen; liet onder het aanbieden van aflaat het kruis tegen hen prediken; verwoestte hunne huizen te *Rome*, en ontnam hun vele steden en kasteelen, welke insgelijks ten gronde gesloopt werden.

Twist of een Paus zijne waardigheid mag nederleggen.

Deze dus met de hevigste verbittering van 's Pausen zijde voortgezette twist was merkwaardig, doordien dezelve aanleiding gaf tot de vraag: of het eenen Paus geoorloofd was, zijne waardigheid neder te leggen? De beide Kardinalen beweerden in het jaar 1297 in een geschrift, dat zulks ongeoorloofd, en dat BONIFACIUS dus geen opvolger was van COELESTINUS, maar nog steeds de Kardinaal CAJETANUS, wien zij van heerschzucht, geweld en bedrog bij

bij alle Vorsten en Volken beschuldigden, zich tevens op eene algemeene Kerkvergadering beroepende. De Kanonisten en Godgeleerden hebben vervolgens over deze vraag getwist. PIERRE LA PALU, of PETRUS PALUDANUS, een *Dominikaner* uit *Burgundië*, en Leeraar der Godgeleerdheid, die toen leefde, beweerde, dat de Paus nooit geregtigd was, zonder bewilliging der Kardinalen, afstand van zijn Pausschap te doen; maar JOANNES ANDREAS, een vermaard Regtsgeleerde te *Bologna*, wederleide de gronden der *Colonnen*, en zocht in een bijzonder geschrift, (*de Renuntiatione Papæ*,) te bewijzen, dat eenen Paus dit regt allezins toekwam; welk gevoelen ook naderhand het heerschende geworden is.

Bedriegelijke handel van BONIFACIUS VIII.

Allengs werden de COLONNA's door den Paus overweldigd. *Preneste*, of gelijk het thans heette, *Palestrina*, de eenige vesting, die hun nog overig was, weerde zich zoo dapper, dat de Paus de hoop opgaf, om ze te vermeesteren. Hier over toornig, bood hij aan den Graaf GUIDO van *Montefelbre*, een' ervaren krijgsman, maar die een *Franciskaner* Monnik geworden was, het beleid der belegering aan; toen deze zich met zijnen nieuwen stand ontschuldigde, verzocht de Paus hem, hij zou ten minsten een middel aan de hand geven, om de stad te dwingen. De Graaf antwoordde, dat hij daar toe wel een middel wist, maar vreesde zich te zullen bezondigen, als hij het bekend maakte. O! antwoordde de Paus, is het anders niet, dan neme ik die zonde op mij. GUIDO gaf dan het middel op, daar in bestaande, dat de Paus veel beloven, maar

weinig houden moest. Dit, het is zoo, is een berigt van den vermaarden Dichter DANTE, die in zijn beroemd Dichtstuk, *La divina Commedia*, aan dezen Paus BONIFACIUS, even als aan NICOLAUS III, eene plaats in de Hel heeft aangewezen; maar DANTE was een tijdgenoot van dezen Paus, en heeft vele geschiedkundige waarheden in zijn gedicht gebragt; en hoe het zij, de Geschiedschrijver VILLANI (*) verzekert, dat BONIFACIUS een ruim geweten had, als 'er iets voor hem te winnen was, en de handelwijze van den Paus in dit geval kwam volkomen overeen, met het opgegeven middel. Hij liet aan de Kardinalen genade en herstelling van hunne goederen aanbieden, als zij hem om vergeving bidden en *Palestrina* aan hem overleveren zouden. Zij onderwierpen zich in het jaar 1299 aan deze voorwaarden, maar de Paus herstelde hen niet in het bezit hunner goederen, en liet *Palestrina* geheel verwoesten, doch, opdat het getal der zes Kardinaal-Bisschoppen in de *Roomsche* Kerk blijven zoude, besloot hij eene nieuwe stad, onder den naam van *de Pausselijke*, (*Civitas Papalis*,) te stichten, wier Kathedrale Kerk de voormalige Kathedrale Kerk van *Preneste* of *Palestrina* zou zijn. Verders liet BONIFACIUS eenen bloedverwant der COLONNA's, JOANNES VAN CECCANO in de gevangenis werpen, en hem al zijne goederen ontnemen. Door deze behandeling verschrikt, keerden de COLONNA's terug tot hunne voorgaande gezindheden, en weken om hunne

(*) *Hist. Fiorentina L.* VIII. C. 6.

ne veiligheid naar *Sicilië* en *Frankryk*, in welk laatste Rijk één van hen, STEVEN, door Koning FILIPS zeer wel ontvangen werd. Deszelfs Broeder had het ongeluk, in handen van zeeroovers te vallen, die hem als een' galeislaaf gebruikten, maar herkend en door den *Franschen* Koning vrijgekocht zijnde, wist hij zich door denzelven des te nadrukkelijker op den Paus te wreeken.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Om dezen tijd gaf BONIFACIUS, misschien om niet bij alle Kardinalen in haat te raken, een Decreet uit, tegen allen, die zich aan eenen Kardinaal misgrijpen zouden. Maar zijn gedrag jegens deze Kardinalen, en in het gemeen jegens alle Prelaten, die niet volkomen tot zijne partij behoorden, was trotsch en geweldig. De vervolgde Kardinalen hadden zich naar *Genua* begeven, alwaar de Aartsbisschop hun niet ongunstig was. Als daarom deze Aartsbisschop eens op Aschwoensdag voor den Paus nederknielde, om den zegen te ontvangen, wierp de Paus hem de asch, welke anders op het hoofd en aan het voorhoofd gestrooid wordt, in de oogen, en daar anders de Priester deze woorden gebruikt: „Gedenk, ô mensch! dat gij asch zijt, en weder tot asch worden zult!" zeide de Paus: „Gedenk, ô mensch! dat gij een *Gibellin* zijt, en met de *Gibellinen* weder tot asch worden zult (*)!"

Twist van BONIFACIUS met Keizer ALBERT.

Op dezelfde heerschzuchtige wijze, als BONIFACIUS de COLONNA's behandelde, gedroeg hij zich ook tegen de magtigste Vorsten, waar van men de voor-

(*) PAGI *Brev. Pontiff. Rom. T.* II. *p.* 301.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

voorbeelden in *Hongaryen*, *Bohemen*, *Denemarken* en *Schotland* zag. De *Duitsche* Keizer of Roomsch Koning, ADOLF van *Nassau*, liet hem door Gezanten van zijnen eerbied verzekeren, maar de Paus gaf hem eene ernstige vermaning, om den Koning van *Frankryk* niet te beoorlogen, en bestrafte hem, dat hij, als een gemeen soldaat, soldij van *Engeland* trok, ja hij dreigde hem, zoo hij niet gehoorzaamde, dat hij nooit de Keizerlijke waardigheid bekomen zou. Verscheidene Rijksvorsten spraken van ADOLF af te zetten, en verkoren ALBERT van *Oostenryk* tot *Roomsch Koning*. ADOLF verloor in het jaar 1298 in eenen veldslag tegen ALBERT het leven; hier op riep BONIFACIUS dezen tot verantwoording, en terwijl de Vorst te gelijk door de Geestelijke Keurvorsten des Rijks gedreigd werd, zocht hij, op allerlei wijze, de gunst van den Paus te winnen, hetwelk hem echter bezwaarlijk zou gelukt zijn, indien de Paus niet in hevige twisten ware geraakt met FILIPS, den Koning van *Frankryk*. Nu besloot hij, zich van ALBERT tegen denzelven te bedienen, en bood denzelven in het jaar 1303 alles vrijwillig aan, wat hij op den Paus te voren vergeefs verzocht had.

Zelfs ging BONIFACIUS nog verder. Ten einde zich aan den Koning van *Frankryk* te wreeken, op wien hij ten hoogsten verbitterd was, verhief hij den Keizer zoo veel mogelijk boven denzelven. In eene Redevoering, welke hij in het jaar 1303 in een openlijk *Consistorie* ter bevestiging van ALBERT in de waardigheid van *Roomsch*-Koning hield, merkte hij

hij aan, dat men gemeenelijk de beide groote lichten, die God geschapen had, goed en wel verklaarde van de Kerkelijke en Wereldlijke Magt; maar dat hij thans door de zon den Keizer verstond, als den Monarch van alle Koningen en Vorsten. „ Hier mag," zeide hij, „ de *Fransche* trotschheid, die niemand boven zich erkent, zich niet verheffen. Zij liegen, want zij zijn van regtswege, en moeten onder den Roomsch-Koning en Keizer zijn. Wij weten ook niet, van waar zij dit hebben; of waar zij het gevonden hebben, nademaal het bekend is, dat de Christenen aan den Vorst der Kerk onderworpen geweest zijn en zijn moeten. Zij hebben het noch uit de oude noch nieuwe wet, van geen' Profeet, Euangelist of Apostel. Daarom zeggen wij, het gene de Apostel zegt: *Indien iemand een ander Euangelie predikt, dan wij, die is vervloekt!* En dat willen wij ook. Deze, die tot Roomsch-Koning verkoren is, bevond zich wel te voren in den damp van hoogmoed en onwetendheid: want hij was ons en onze Kerk niet gehoorzaam, zoo als het behoorde. Maar thans is hij dit, en ook gereed, om alles te doen, wat wij, onze Broeders en de Kerk willen. Daarom is thans ook de tijd gekomen, om genade te bewijzen; gelijk de Apostel zegt: *Wanneer de volheid des tijds gekomen is.*" Voorts sprak de Paus veel van zijne regten en van zijne genade; van de bescherming, welke hij aan den nieuwerkenden Koning bewijzen wilde, maar ook van de straffen, die deze te vrezen had, als hij flecht regeerde. Al zouden ook, zeide hij, alle Wereldlijke Vorsten te-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

tegen ons verbonden zijn, wij zouden hen nogtans, als wij de waarheid op onze zijde hadden, niet meer dan een ſtroohalm tellen. Ook gaf hij aan de *Duitſchers* te kennen, dat de Stadhouder van CHRISTUS, die het Keizerrijk van anderen op hen had overgedragen, hetzelve, wanneer hij wilde, weder aan anderen overdragen kon. — De Brief, welken de Keizer daartegen in het jaar 1303 aan den Paus ſchreef, was des te ootmoediger en nederiger.

Twist van BONIFACIUS met FILIPS den Schoonen Koning van Frankryk.

Maar zoo veel te ongelukkiger voor Paus BONIFACIUS eindigden zijne verſchillen met FILIPS *den Schoonen*, Koning van *Frankryk*. Deze Vorst ondervond reeds de heerschzucht van Paus BONIFACIUS in het jaar 1295, toen deze twee Kardinalen met volkomene volmagt naar *Frankryk* zond, om den vrede tusſchen FILIPS en EDUARD, Koning van *Engeland*, tot ſtand te brengen, zelfs door het bedreigen en uitvoeren van Kerkelijke ſtraffen tegen den onwilligen. De beide Vorsten verwierpen deze geweldige bemiddeling, en verklaarden aan den Paus, dat hij hun in eene zaak, welke den Godsdienst niet betrof, niets te bevelen had. Evenwel ſchreef hij hun bij herhaling, onder ſtraffe van den ban, in het jaar 1296 eenen wapenſtilſtand voor, en wist hen zoo te belezen, dat zij hem, niet als Paus, maar in zijn perſoon als BENEDICTUS CAJETANUS tot ſcheidsman verkoren, waar op hij als zoodanig in het jaar 1298 uitſpraak deed, dat de beide Koningen vrede ſluiten, en dien door huwelijksverbindtenisſen tusſchen hunne familien zouden bevestigen; dat zij elkanderen het veroverde terug zouden geven,

ven, hetwelk inmiddels in handen van den Paus gesteld zou worden; ook zou de Koning van *Frankryk* aan den Graaf van *Vlaanderen*, die zich, hoewel zijn Leenman zijnde, met Koning EDUARD verbonden had, omdat FILIPS hem zijne Dochter onthield, welke hij aan den Zoon van EDUARD had willen uithuwelijken, alle veroverde plaatsen benevens zijne Dochter terug geven. Deze uitspraak mishaagde den Koning, en nog veel meer, dat BONIFACIUS, het gene hij als bijzonder persoon hier verrigt had, in eene Pausselijke Bulle bragt, welke hij door den *Engelschen* Gezant aan FILIPS ter hand liet stellen. Toen derhalve deze Bulle in den Koninklijken Staatsraad werd voorgelezen, rukte de Graaf van *Artois* dezelve den Prelaat, die ze las, uit de handen, en ze met zijne handen verscheurd hebbende, wierp hij ze op het vuur, zweerende, niet te zullen dulden, dat de Paus den Koning en het Rijk zoo mishandelde, ook verklaarde FILIPS, dat hij de uitspraak, in zoo verre zij den Graaf van *Vlaanderen* betrof, niet kon aannemen (*).

Bij deze eerste onlusten kwamen spoedig andere verschillen van meer aanbelang. De Koning had eene belasting gelegd op de Geestelijkheid van zijn Rijk, die zich daar over bij den Paus bezwarende, denzelven in het jaar 1296 eene beruchte Bulle, naar de eerste woorden *Clericis Laicos* genoemd,

(*) *Historie des Démêlez du Pape Boniface* VIII, *avec Philippe le Bel*, *Roi de France*, *par* ADRIEN BAILLET *à Paris* 1718. 12*mo*.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

noemd (*), deed uitvaardigen, in welke aan alle Koningen, Vorsten, Heeren en Leeken verboden wordt, belastingen van de Geestelijken te nemen, en aan de Geestelijken, om ze aan hun te betalen, alles op ſtraffe van den ban.

FILIPS, ſchoon deze Bulle niet uitdrukkelijk tegen hem alleen gerigt was, was echter over dezelve gevoelig, en gaf nog in hetzelfde jaar 1296 twee Plakaten uit; het eene verbood, dat geen vreemdeling in zijn Rijk zou komen, om daar handel te doen; het ander verbood den uitvoer van geld, juweelen, paarden, levensmiddelen, wapenen en krijgsbehoeften, zonder zijn uitdrukkelijk verlof. BONIFACIUS, die in gevoeligheid den Koning niets toegaf, ontdekte dezelve terſtond in eenen langen en ſcherpen Brief aan den Koning, in welken hij onder anderen zeide, met betrekking tot deze verboden: „ Indien gij daar bij misſchien het oogmerk mogt gehad hebben, om ons, onze Broeders, de Prelaten en Geestelijken, benevens de Kerken en derzelver goederen, in uwe Rijken overal mede onder dit verbod te begrijpen: zoo zou dit niet alleen onvoorzigtig, maar ook zinneloos wezen, dat gij de roekelooze handen aan iets zoudt leggen, waar over gij of Wereldlijke Vorsten volſtrekt geene magt hebt; en gij zoudt daar door veel meer in den ban geraken."

Op dit ſchrijven antwoordde FILIPS met even zoo veel koenheid, dat de Koningen van *Frankryk* wetten ten beste van hun Rijk gegeven hadden, eer 'er

(*) *Sext. Decret. L.* III. *tit* 23. *C.* 3. *p*. 989.

'er nog Geestelijken in waren — dat de Kerk zoo wel uit Leeken als uit Geestelijken bestond, en dat de Leeken door CHRISTUS deel hadden aan dezelfde vrijheid als de Geestelijken; dat deze nog wel bijzondere vrijheden genoten, hun door de Pausfen, met bewilliging der Vorsten, geschonken, maar dat dezelve den Koning het regt niet konden benemen, om ter verdediging hunner landen middelen ter hand te vatten, tot welke alle onderdanen het hunne moesten bijdragen. Bij slot noemde hij het schandelijk voor den Stedehouder van CHRISTUS, dat hij aan de Geestelijken verbood, wat CHRISTUS en de Apostelen zelve gedaan hadden, namelijk, aan den Keizer schatting te geven.

Kort daar na zonden de Bisschoppen en Abten van het Kerspel van *Rheims*, opgewekt door hunnen Aartsbisschop PIETER BARBET, een verzoekschrift aan den Paus, waar in zij hem wel bedankten voor zijne zorgvuldigheid omtrent de vrijheden der Kerk, maar hem tevens meldden, dat zijn gebod door den Koning, maar ook door alle zijne onderdanen als zeer nadeelig voor het Rijk werd aangemerkt, ja dat men op het punt stond, om alle *Franschen*, en gevolgelijk ook de Prelaten, als Koninklijke Leenmannen op te roepen tot verdediging van het vaderland; zij verzochten daarom den Paus op hunne verpligting acht te geven, opdat de *Fransche* Kerk in eensgezindheid met den Koning en de Stenden rust mogt genieten.

De Koning schortste de voltrekking van zijne plakaten nog eene poos, maar toen de Paus bij zijn ge-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

gevoelen bleef, gaf hij aan dezelve hare volle kracht; de Paus, die aan de Geestelijken bij eenen Brief verlof gaf, om den Koning in dringende behoeften vrijwillig met geld te ondersteunen, waarschuwde echter den Koning andermaal, om zich geene Kerkelijke straffen op den hals te halen, en schreef aan zijne Legaten in *Frankryk*, dat zij den Koning, indien hij of zijne ambtenaren hen zouden willen verhinderen, de gelden, die voor het Heilige Land verzameld waren, naar *Italië* te zenden, zonder bedenken in den ban zouden doen.

Te gelijker tijd echter verzachtte BONIFACIUS in eenen Brief in Februarij 1297 aan den Koning zijn bovengemeld *Decreet*, verklarende dat hij der Geestelijkheid niet verboden had, vrijwillig en in geval van nood den Koning met geld te ondersteunen. Deze verzachting deed echter bij den Koning weinig af, omdat de Paus tevens bij hem aanhield, dat hij de gelden, die voor hem in zijn Rijk bijeengebragt waren, vrij zou laten uitgaan. Hoe het zij, in Julij van dat jaar gaf de Paus nog eene nadere verklaring uit, waar bij hij het aan 's Konings geweten overliet, om te bepalen, of eene heffing op de Geestelijkheid noodzakelijk ware.

LODEWYK IX tot Heiligen verklaard

Om den Koning te meer te believen, bewilligde hij hem de Tienden van zijne Geestelijkheid voor drie jaren; ook plaatste hij 's Konings Grootvader LODEWYK IX in het jaar 1297 onder de *Heiligen*, welke eer de Koningen van *Frankryk* reeds sedert 50 jaren van de Pausen verzocht hadden, en tot welk einde onder MARTYN IV reeds 63 wonderwerken

ken van LODEWYK, zoo men geloofde bewezen en meer dan 300 getuigen omtrent dezelve onder eede gehoord waren. Thans voltooide BONIFACIUS het Proces van Canonisatie door twee Redevoeringen, in de eerste van welke hij zeide, dat LODEWYKS Heiligheid zoo veel en zoo menigmaal onderzocht was, dat geen ezel alles zou kunnen dragen, wat daar over geschreven was (*). Behalve deze hemelsche waardigheid, beloofde BONIFACIUS ook de aardsche aan het Koninklijke Huis, door zijne hulp toe te zeggen, dat KAREL, Graaf van *Valois*, 's Konings Broeder, tot Roomsch Koning mogt verkoren worden.

De Koning van zijne zijde belette nu niet langer den uitvoer der gelden, die voor den Paus in *Frankryk* verzameld waren. Maar kort daar na geloofde hij door den Paus in meer dan één opzigt misleid te zijn. Deszelfs uitspraak tusschen hem en den Koning van *Engeland* kwam hem partijdig voor, en van de verkiezing van KAREL van *Valois* kwam niets. Om zich te wreken, nam de Koning de Kardinalen COLONNA in zijne bescherming, ook beoorloogde hij den Graaf van *Vlaanderen* op nieuw, dien hij gevangen kreeg. Alzoo de Paus aan twee *Fransche* Bisschoppen de waarneming van hun ambt verboden had, wilde FILIPS zich van het Koninklijk regt

(*) *Bonefacii* VIII. *Sermones duo de Canonizatione Regis Ludovici Sanctissimi, in* DUCHESNE *Hist. Fr. SS. T.* V. *p.* 481. *Ejusd. Bullæ Canoniz. B. Ludovici Reg. Franc. ibid. p.* 486.

V BOEK IV Hoofdst na C. G. Jaar 1073 tot 1517.

regt bedienen, (*la Regale*,) hetwelk gesteld werd in het ontvangen en besturen der inkomsten van ledigstaande Bisdommen, maar de Paus onderrigtte hem, in het jaar 1299, dat een Bisdom daar door niet openviel. Ook floot de Koning, in het jaar 1299, tot verdriet van den Paus, een naauw verbond met Keizer ALBERT; evenwel zond hij in 1300 een Gezantschap aan den Paus, in hetwelk WILLEM VAN NOGARET, een geoefend Staatsman, eene voorname plaats bekleedde.

Stout gedrag van den Bisschop van Pamiers.

Ondertusschen deed de Pausselijke Legaat, BERNHARD VAN SAISSET, Bisschop van *Pamiers*, die in het jaar 1301 in *Frankryk* kwam, het smeulend vuur van ongenoegen ligterlaije ontvlammen. BONIFACIUS had dit Bisdom in het jaar 1296 eerst opgerigt, en hem, zonder bewilliging des Konings, tot eersten Bisschop van hetzelve benoemd. Deze Bisschop sprak op eenen gebiedenden toon, en wendde voor, dat, schoon zijn Bisdom binnen de grenzen van *Frankryk* lag, hij echter enkel aan den Paus in het Wereldlijke en Geestelijke onderworpen en geen onderdaan des Konings van *Frankryk* was. Ook dreigde hij het Rijk onder verbod van Godsdienst te brengen, en den Koning zelven in den ban te zullen doen. FILIPS vergenoegde zich echter, met hem van zijn Hof te verwijderen en naar *Rome* terug te zenden; maar de Paus zond hem terstond weder naar zijn Kerspel terug, alwaar hij zich opzettelijk toeleide, om den Koning zwart te maken, ja zelfs trok hij de echte geboorte des Konings in twijfel, en poogde gevaarlijke onlusten te stichten,

met

met hulp van buitenlandſche Vorsten; eindelijk was de Koning genoodzaakt, hem voor den Koninklijken Staatsraad in het jaar 1301 ter verantwoording te roepen, alwaar hij van den Zegelbewaarder PIETER FLOTTE beſchuldigd, en de Aartsbisſchop van *Narbonne* als *Metropolitaan* verzocht werd, hem in bewaring te laten brengen. Toen deze zulks weigerde, liet de Koning zelve hem bewaken, tot dat de Aartsbisſchop hem een verblijf aanwees, hetwelk wel geene gevangenis was, maar van waar hij zich nogtans, zonder 's Konings bewilliging, niet weg kon begeven. Nu beſloot de Vorst zijn gedrag jegens dezen Bisſchop door een Gezantſchap bij den Paus te regtvaardigen, te meer, omdat 'er nog meer beſchuldigingen tegen den Bisſchop waren ingekomen, dat hij het Sacrament der boete voor eene menſchelijke uitvinding had uitgegeven, hoererij had hij voor de Geestelijken niet ongeoorloofd genoemd, en den Paus voor eenen gevleeschden Duivel geſcholden, die tegen God en het regt den Heiligen LODEWYK, die in de Hel was, gecanonizeerd had. Dus eischte de Koning van den Paus de afzetting en ſtraffe van dezen Bisſchop. FLOTTE zal volgens ſommigen den Paus bij deze gelegenheid hartige waarheden gezegd, en hem onder anderen, als de Paus beweerde, dat de Wereldlijke zoo wel als de Geestelijke magt hem toekwam, geantwoord hebben, dat de eerſte bij hem alleen in woorden, maar bij zijnen Koning in der daad beſtond. Anderen echter meenen, dat dit Gezantſchap niet dadelijk plaats hebbe gehad.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073 tot 1517.

Ook zou het toch geheel vruchteloos geweest zijn; nademaal de Paus ééns vooral besloten had, het gevangennemen van zijnen Legaat ten strengsten te straffen, gelijk hij dan ook den Koning den 4den December 1301 aankondigde, dat hij daar door in de Kerkelijke straffen vervallen was, en hem gebood, den Bisschop op staande voet te ontslaan. Tevens ontnam hij den Koning alle voorregten, welke hij voor zich en zijne nakomelingen van den Paus ontvangen mogt hebben, en verbood aan de Prelaten, om den Koning verder met de Tienden of andere hulpmiddelen te ondersteunen. Eindelijk ontbood hij alle Prelaten, Domkapittels, Doctoren in de Theologie, en in het Kerkelijk en Burgerlijk regt tegen den 1sten November 1302 te *Rome*, om met hem te raadplegen over de verbetering der gebreken in het Rijk, en het handhaven der Kerkelijke vrijheid. Openlijk met oogmerk, om zich met hen tegen den Koning te verbinden.

Schampere Brief van den Paus, en dergelijk antwoord des Konings.

Maar in het begin des jaars 1302 bragt een nieuwe Pausselijke Legaat eenen allerongestuimigsten en beledigendsten Brief van den Paus aan den Koning mede, dus luidende: „ BONIFACIUS, Bisschop, knecht „ der knechten Gods, aan FILIPS, Koning van „ *Frankryk!* Vrees God, en houd zijne geboden! „ Mits dezen zult gij weten, dat gij aan ons in „ het Geestelijke en Wereldlijke onderworpen zijt. „ De begeving van Geestelijke Ambten en Preben„ den komt u volstrekt niet toe; en als gij eenige, „ die ledig staan, in beslag neemt, moet gij der„ zelver inkomsten voor den volgenden bezitter be-

„ wa-

„ waren. Hebt gij eenige van dezelve begeven; „ dan verklaren wij zoodanige begeving voor nie- „ tig, en herroepen alles wat daar bij dadelijk is „ voorgevallen. Die anders denken, houden wij „ voor Ketters."

Verscheidene later Schrijvers, die genegen zijn, om den Paus te verschoonen, hebben de echtheid van dezen Brief zoeken in twijfel te trekken, en willen beweeren, dat PIETER FLOTTE denzelven opgesteld, ten minsten op eene hatelijke wijze hebbe verkort, om den Koning tegen den Paus te meer te verbitteren, bijzonder omdat de Paus in een *Consistorie* van het jaar 1302 zulks ook heeft voorgewend. Maar daartegen is deze Brief 300 jaren lang voor echt erkend, en staat in de oude oirkonden omtrent de vrijheden der Fransche Kerk, ja zelfs stond hij in de *Glosse* der *Decretalen* van BONIFACIUS, welke 40 jaren na hem door den Regtsgeleerden JOANNES ANDREAS te *Bologna* is opgesteld geworden.

FILIPS ten minsten twijfelde zoo weinig aan deszelfs echtheid, dat hij dezen Brief op denzelfden of nog beledigender toon beantwoordde, op deze wijze: „ FILIPS, van Gods genade, Koning van „ *Frankryk*, aan BONIFACIUS, die zich voor Paus „ uitgeeft, weinig of geheel geene groetenis! Mits „ dezen moogt gij, grootste zot, weten: (*sciat tua* „ *maxima fatuitas*,) dat wij in wereldlijke zaken „ aan niemand onderworpen zijn; dat de begeving „ van ledigstaande Kerken en Prebenden ons naar „ Koninklijk regt toekomt; dat derzelver inkomsten „ ons insgelijks toebehooren; dat alle onze gedane

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

„ en nog te doen zijnde begevingen van kracht „ zijn, en blijven zullen; en dat wij derzelver be- „ zitters mannelijk zullen beschermen. Die anders „ denken, houden wij voor zotten en krankzinni- „ gen." Ook deze Brief heeft men pogen verdacht te maken, maar vruchteloos.

Hoe het zij, aan een wijdloopiger schrijven van den Paus aan den Koning van den 4den December 1301, bekend onder den naam: *Ausculta fili!* heeft men nooit getwijfeld. In hetzelve eischt de Paus gehoorzaamheid aan de bevelen van eenen Vader, en aan de voorschriften van eenen Leeraar, die de plaats van den hoogsten Leeraar bekleedt; misbruikende daar toe *Jer.* I. 10. Verders verwijt hij den Koning vele wanordens in zijn Rijk, onderdrukking zijner onderdanen, en mishandeling der Geestelijkheid; hij had den Koning reeds dikwerf vermaand, maar dewijl deze zijne ooren, als een adder, voor die heilzame lessen gestopt had, maakte hij hem bekend, dat hij zijne Geestelijken naar *Rome* ontboden had, om over de verbetering van den Staat te raadplegen, terwijl de Koning in persoon of door gemagtigden daar bij tegenwoordig zou kunnen zijn, om Gods oordeel van den Paus aan te hooren.

FILIPS hier tegen maakte de krachtdadigste schikkingen, om den Paus te straffen, en aan deszelfs besluiten alle kracht te benemen. Hij verbood bij herhaling den uitvoer van geld uit zijn Rijk, en zond des Pausen *Nuncius* met schande uit zijn Rijk. Ook liet hij dezen grooteren Brief van den Paus in

Fe-

Februarij des jaars 1302 te *Parys* in het bijzijn van vele Grooten verbranden, en zulks des namiddags onder Trompettengefchal door de geheele ftad bekend maken. Tevens hield hij in dat jaar eene vergadering van de Grooten en Prelaten van zijn Rijk, tot welke ook voor het eerst Afgevaardigden der fteden, van Wereldlijke en Geestelijke Genootfchappen geroepen werden, en aan welke men den naam van *Parlament* gaf; aan deze vergadering deed de Koning de hoofdvraag voorftellen: *of zijn Rijk den Paus of hem tot Heer had?* De Adel en de Burgerftand, (*le Tiers Etat*,) antwoordden volkomen naar 's Konings genoegen, maar de Geestelijkheid, hoewel in de hoofdzaak met den Koning inftemmende, verzocht echter verlof, om, volgens 's Paufen oproeping, naar *Rome* te reizen, hetwelk de Koning weigerde. Eindelijk werd befloten, dat de Koning en de Geestelijkheid aan den Paus zelven en de Adel en Burgerftand aan de Kardinalen voorftellen zouden doen, over de regten van den Koning, en de onafhankelijkheid van zijn Rijk.

De Paus beantwoordde den Brief van de Geestelijkheid met bittere klagten over het gene in deze vergadering der Stenden tegen hem befloten was, en verklaarde *de ftelling, dat het Wereldlijke niet aan het Geestelijke onderworpen was, voor eene even groote Ketterij, als wanneer men twee grondbeginfels van alle dingen aannam.*

In het antwoord der Kardinalen aan den Adel en den Burgerftand, ontkennen dezen integendeel, dat de Paus ooit aan den Koning of aan iemand anders

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

geschreven had, dat de Vorst in het Wereldlijke aan hem onderworpen was; ook ontkende zijn teruggekeerde Nuncius, ooit iets dergelijks gezegd of schriftelijk overgeleverd te hebben. Men heeft dit met regt vreemd gevonden, dat de Kardinalen dit konden ontkennen, ten ware dat zij, even als de Paus zelve, als zij zagen, dat zij met deze stelling niet te regt konden komen, die dan niet meer voor de hunne erkenden, maar ze even onbeschaamd weder beweerden, als 'er geene tegenspraak te vreezen was.

In het *Konsistorie*, hetwelk de Paus met zijne Kardinalen in ditzelfde jaar 1302 hield, zag men dit duidelijk, in hetwelk de Kardinaal-Bisschop van *Porto* optredende, om den Paus te verdedigen, beweerde, dat hij zich geenszins de wereldlijke hoogheid boven den Koning had aangematigd, maar terstond daar op, zich zelven als het ware vergetende, zeide deze Kardinaal: *dat de magt van den Paus algemeen en onbeperkt was; dat hij Heer is van alle dingen, zoo wel Wereldlijke als Geestelijke*; en wie daar aan twijfelde, behoorde onder de Ketters; alhoewel *de Vorsten het Wereldlijk regtsgebied hebben, behoort dit eigenlijk van regtswege aan den Paus, als Stadhouder van* CHRISTUS *en* PETRUS; *en hij kan over alle wereldlijke zaken*, met betrekking tot de zonden, *oordeelen*, die daar in begaan worden; maar de uitoefening van het vonnis laat hij aan de Vorsten over, omdat zij het zwaard dragen. Na den Kardinaal sprak de Paus, zeggende, dat, *zoo groote dwaasheid*, namelijk, om te zeggen, *dat de Koning zijn Rijk van hem had*, hem nooit in

de

de gedachte was gekomen; maar dit kon nogtans de Koning niet ontkennen, *dat hij met betrekking tot de zonden aan den Paus onderworpen was.* Hij beklaagde zich, dat zijn Brief door FLOTTE vervalscht was. — Als de Koning zich niet bekeerde, zou hij denzelven, zoo als zijne Voorvaders drie *Fransche* Koningen gedaan hadden, *afzetten als een' kleinen jongen*, (*ſicut unum garcionem.*)

Vergeefs poogde de Hertog van *Burgondië*, door eenen Brief aan eenige Kardinalen, zachtheid en gematigdheid aan te raden; hun antwoord was, dat de Paus naauwelijks meer van deze zaak wilde hooren ſpreken, ten ware de Koning hem openlijk voldoening gaf. Ook ſteeg 's Konings verbittering hooger, toen hij vernam, dat de Paus de oproerige *Vlamingen* met geld onderſteunde; hij verbood dus op nieuw aan zijne Geestelijken, naar *Rome* te reizen, waar tegen de Paus al de genen in den ban deed, die hen in deze reize zouden verhinderen.

Ook begaven zich werkelijk vier Franſche Aartsbisſchoppen, dertig Bisſchoppen, en zes Abten naar des Pauſen Sijnode, in het jaar 1302, zoo weinig kon de Koning op de gehoorzaamheid en trouw van deze menſchen rekenen, wier belangen zoo naauw met die des Pauſen verknocht waren. Evenwel ſchijnt 'er niets beſlisſend op deze Sijnode voorgevallen te zijn; maar als een gevolg van dezelve ziet men de vermaarde Bulle *Unam Sanctam* aan, welke de Paus nog in November van dat jaar in het licht gaf, in welke hij de oppermagt van den Paus beweert, en onder anderen uitdrukkelijk zegt: „ Verders

V BOEK IV Hoofdst. na C. G Jaar 1073. tot 1517.

ders verklaren, zeggen en beslissen wij, dat *alle menschelijke Creature aan den Roomschen Paus onderworpen is, en dat men niet zalig kan worden, zonder dit te gelooven*, (*omnino esse de necessitate salutis.*")

Het gevolg hier van was, dat men nu voorts aan het Fransche Hof den Paus geheel niet meer verschoonde. Op den 12den Maart 1303, (of in *Frankryk* 1302, omdat men daar toen het jaar met Paschen begon,) hield WILLEM VAN NOGARET, thans Zegelbewaarder in plaats van PIETER FLOTTE, die overleden was, in tegenwoordigheid van vele Grooten en Prelaten, voor den Koning eene Redevoering, in welke hij beweerde, dat BONIFACIUS geen regtmatige Paus was, als hebbende den Pauselijken Stoel door list en bedrog bemagtigd. Hij beschuldigde hem van verscheidene misdaden, van berooving van Kerken, van schandelijken handel met de geloovigen, van geldzucht; hij verklaarde hem voor een' openbaren Ketter, openbaar schuldig aan *Simonie*, die gezegd had, dat hij geene *Simonie* begaan kon, met één woord, voor een' vervalscher van den Godsdienst, een' vijand van God en de Kerk, dien de Koning verpligt was te straffen. Waarom hij den Koning verzocht, ernstig bedacht te zijn op het beroepen eener algemeene Kerkvergadering, op welke de Paus geoordeeld en afgezet kon worden.

Onder deze omstandigheden kwam de Kardinaal LE MOINE, als Pausselijke Legaat, in het jaar 1303 in *Frankryk*, die een *Franschman*, en bij den Koning

ning zeer bemind was, en die in datzelfde jaar te *Parys* een' Kollegie liet bouwen voor Leeraren en Studenten, hetwelk nog tot in de jongste tijden toe zijnen naam gevoerd heeft. Hij kwam met den schijn, om over een vergelijk te handelen, maar in der daad met oogmerk om die *Fransche* Geestelijken, die den Koning getrouw gebleven waren, tot 's Pausen zijde over te halen. Deze Pausselijke Legaat drong bij den Koning aan, om den Paus genoegen te geven, alzoo hij anders te wachten had, dat de Paus Geestelijke en Wereldlijke wapenen tegen hem zou gebruiken.

Op deze voorstellen gaf de Koning een veel bescheidener antwoord, dan men had mogen verwachten; maar vruchteloos. De Paus verwachtte geene verklaringen, maar gehoorzaamheid, en sprak daarom in April des jaars 1303 den ban tegen den Koning uit, omdat hij de Geestelijken verhinderd had, volgens 's Pausen bevel naar *Rome* te reizen, ook bood hij het Koningrijk van *Frankryk* aan Keizer ALBERT aan, die hem antwoordde, dat het, na de verdeeling van het Frankische Rijk, onder de nakomelingen van KAREL *den Grooten*, eene afgedane zaak was, dat de *Oostfrankische* Koningen nooit naar het *Westfrankische* Rijk, noch de Koningen van dit laatste naar het eerste Rijk staan zouden.

In eene nieuwe vergadering der Rijksstenden in het jaar 1303 te *Parys*, traden LODEWYK, 's Konings Broeder, twee andere Grooten, en WILLEM VAN PLASIAN, (DU PLESSIS,) Heer van *Vezenobre*, als beschuldigers tegen den Paus op, om te bewijzen, dat hij een

een Ketter en aan vele euveldaden ſchuldig was. De Adel en Burgerſtand waren het terſtond met den Koning eens, om eene algemeene Kerkvergadering te bevorderen, en te zorgen, dat de Kerk eenen regtmatigen Paus mogt bekomen. Alleen de Geestelijkheid verzocht uitſtel tot den volgenden dag. Op denzelven verſcheen PLASIAN, en las eene beſchuldiging tegen den Paus voor, welke uit niet min dan 29 punten beſtond; onder welke de volgende de voornaamſte waren: BONIFACIUS loochent de *onſterfelijkheid der ziel* en het *eeuwig leven*; en heeft daarom zich niet geſchaamd, openlijk te zeggen: dat hij liever een hond of ezel wilde zijn, dan een *Franschman*; hetwelk hij niet gezegd zou hebben, als hij geloofde, dat een Franschman eene ziel had, vatbaar voor de eeuwige zaligheid. — Hij gelooft niet, dat de Priester in het *Avondmaal* door de woorden der inzetting het ware ligchaam van CHRISTUS voortbrengt, waarom hij hetzelve ook niet den minſten eerbied bewijst. — Hij zal gezegd hebben: *Hoererij* en dergelijke onkuischheid was geene zonde — hij heeft meermalen gezegd, dat hij, om den Koning en de Franſchen te vernederen, *zich zelven, de geheele wereld en de Kerk in het verderf wilde ſtorten* — een Kettersch, door hem zelven en door de Godgeleerden te *Parys* veroordeeld en verbrand Boek heeft hij naderhand weder goedgekeurd — hij heeft *zijn zilveren beeld in de Kerken laten plaatſen*, en daar door de menſchen tot afgoderij verleid — hij heeft eenen *Huisduivel*, (*dæmon privatus*,) wiens raad hij in alles volgt;

volgt; waarom hij met regt zeggen kon, wanneer alle menschen tegen hem waren, zouden zij hem toch niet kunnen bedriegen — hij is een *tooveraar*, die ook waarzeggers raadpleegt — hij heeft de Ketterſche ſtelling beweerd: *dat een Paus volſtrekt geene Simonie begaan kan* — hij ſticht niets dan *oneenigheid* en *oorlogen* onder de Christenen, en heeft gezegd, dat hij tot geen vergelijk zou verſtaan, al ware het ook, dat de Zoon van God en PETRUS zelve op de wereld kwamen, om het te bevelen — hij geeft den *Franſchen* den ketternaam van *Patarinen* — hij zal, volgens het algemeen gerucht, aan de *zonde van Sodom* overgegeven zijn — verſcheidene *Kerkelijken* heeft hij zoo laten *ſlaan*, dat zij 'er van geſtorven zijn — ſommige *Priesters* heeft hij genoodzaakt, om hem *de geheime biecht te openbaren*, welke hij bekend gemaakt heeft — hij *viert* geheel *geene vasten*, en laat die ook van zijne Hofbedienden overtreden. — De *Bedelmunniken* heeft hij voor *huichelaars* verklaard, door welken de wereld in den grond geholpen wordt. — Hij heeft ALBERT daarom als Keizer erkend, om, zoo als hij zeide, *den hoogmoed der Franſchen te beteugelen*, die aan *niemand ter wereld onderworpen* wilden zijn — hij heeft voornamelijk *het verlies van het Heilige Land veroorzaakt*, doordien hij de gelden, die ten beste van hetzelve beſtemd waren, anders beſteed heeft — hij is *de bron en grond der Simonie* in alle opzigten — ook heeft hij zijnen heiligen voorzaat COELESTINUS, waarſchijnlijk, omdat hij wist, dat deze op geene voldoende wijze had-

kun-

kunnen bedanken, *in eene gevangenis geworpen*, en zoo ſtreng behandeld, dat hij kort daar op geſtorven is; en vele geleerde Monniken, die daar over twisten, of COELESTINUS de regering had kunnen nederleggen, heeft hij insgelijks in den Kerker laten omkomen. — Alle deze Punten nam PLASIAN onder eede op zich voor eene algemeene Kerkvergadering, om welke hij den Koning verzocht, te zullen bewijzen. De Koning liet hier op zijn *appel* aan zoodanige Kerkvergadering, en aan den regtmatigen Paus, door dezelve in plaats van BONIFACIUS te verkiezen, voorlezen; zelfs de Geestelijkheid ſtemde in het beſluit tot eene algemeene Kerkvergadering, doch onder voorwaarden, opdat BONIFACIUS zijne onſchuld voor dezelve zou kunnen openleggen, en zonder dat zij als beſchuldigers tegen hem wilden optreden. Alleen de Aartsbisſchop van *Narbonne* onderſcheidde zich van zijne medebroederen daar in, dat hij tien punten van beſchuldigingen tegen den Paus inbragt, waar onder die van Simonie, moord, woeker, ketterij enz. Hier bij voegde hij nog, dat de Paus bij twee van zijne getrouwde Nichten kinderen verwekt had, waar bij de Prelaat uitriep: ô die vruchtbare Vader! Kort daar na volgde ook de toeſtemming van het Domkapittel, de Univerſiteit, en de *Dominikanen* te *Parys*, zelfs van negen Kardinalen, behalven eene menigte Bisſchoppen, Abten, Geestelijke Genootſchappen, Steden, Univerſiteiten en Adelijke Heeren. Deze allen onderwierpen zich wel in het Geestelijke aan de beſcherming der Kerk en aan de aanſtaande Kerkvergadering; maar be-

beweerden tevens, dat de Koning van God de magt ontvangen had, om het geloof te verdedigen en te verheffen, waar toe de Prelaten hem zouden bijstaan.

De Paus wordt gevangen

Kort daar na zond FILIPS Gezanten naar *Rome*, om ook de Kardinalen tot het beroepen eener algemeene Kerkvergadering over te halen. Zijn Staatsdienaar NOGARET, die zich reeds te *Rome* bevond, kreeg last, om dit besluit den Paus ter hand te stellen, en het in *Rome* bekend te maken; gelijk hij ook werkelijk deed. Maar BONIFACIUS zich te *Rome* niet veilig achtende, begaf zich met zijn Hof naar zijne geboorteſtad *Anagni*, alwaar hij verſcheidene Bullen, en onder anderen den 1ſten September 1303 een verweerſchrift uitgaf tegen de beſchuldiging van Ketterij, welke hij een liegen en lasteren tegen den Heiligen *Israels* noemde. Doch de voornaamſte ſlag, welken hij den Koning beoogde toe te brengen, zou den 8ſten September van dat jaar uitgevoerd worden, in eene Bulle, in welke hij alle zijne onderdanen van hunnen eed ontſloeg, en zelfs op ſtraffe van den ban verbood, hunnen Koning te gehoorzamen. — Doch NOGARET liet den Paus geen' tijd, om deze Bulle openlijk te laten aanplakken. Hij had, zoo als men meende, van zijnen Koning bevel, zich van den Paus meester te maken, en die naar *Lions* te voeren, waar hij op eene algemeene Kerkvergadering zou afgezet worden. Hij had, verbonden met SCIARRA COLONNA, den hoofdvijand van BONIFACIUS, die hem genoodzaakt had, uit *Italië* te vlugten, heimelijk in *Toskanen* vele

ſol-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

foldaten aangenomen, aan welke op een' bepaalden dag gelast was te *Anagni* te verzamelen. Met dezen drongen NOGARET en COLONNA den 7den September 1303 in de gemelde ftad, onder het geroep: Sterve de Paus BONIFACIUS! Leve de Koning van *Frankryk!* Alhoewel de voornaamfte inwoners door geld gewonnen waren, boden echter de overigen in het eerst eenigen wederftand, tot dat NOGARET hen, door vleijende redenen, dat alles ten beste der Kerk gefchiedde, zoo ver wist te brengen, dat zij zich met hem vereenigden. BONIFACIUS, thans bijna van elk eenen verlaten, moest, toen men op zijn Paleis aanrukte, COLONNA om een uitftel verzoeken, welk hem voor eenige uren vergund werd. Ondertusfchen poogde hij vergeefs, de inwoners van *Anagni* op zijne zijde te brengen; dus begeerde hij van COLONNA fchriftelijke opgave van deszelfs eifchen, en vond het hard, dat deze niet flechts in de herftelling dier familie, maar in eenen geheelen afftand van het Pausfchap beftonden. Na het verloop van het uitftel baanden zijne vijanden zich door het in brand fteken van eene Kerk den weg naar zijn Paleis, hetwelk door zijnen Neef verdedigd was, en namen hem gevangen. Zijn geld en kostbare huisraad werd, hoe zeer NOGARET dit poogde te beletten, van de foldaten geplunderd. Inmiddels vermande de Paus zich van zijne ontfteltenis. „ Dewijl ik," zeide hij, „ op eene verraderlijke wijze, even als voormaals de Zaligmaker, in de handen van mijne vijanden overgeleverd ben, wil ik ten minften als Paus fterven!" Daar op liet hij

zich

zich den Pausfelijken opfchik aantrekken, en plaatfte zich, met de kroon op het hoofd en het kruis in de hand, op den Pausfelijken troon. NOGARET gaf hem, vrij eerbiedig, kennis van het gene in *Frankryk* tegen hem befloten was, en begeerde, dat hij de Kerkvergadering bijeen roepen en voor dezelve verfchijnen zou, om zijn vonnis aan te hooren. De Paus antwoordde, dat hij zich gemakkelijk bedaard kon houden, dewijl hij van *Paterinen* veroordeeld werd; met een bits verwijt aan NOGARET, wiens Vader, als een aanklever van deze Ketterfche partij, verbrand was geworden. COLONNA ontzag den Paus veel minder; hij vraagde hem, of hij de kroon wilde nederleggen? en kreeg ten antwoord: Eer mijn leven, op den troon, op welken God mij geplaatst heeft! Maar, toen de Paus in bittere woorden tegen NOGARET, als ook in verwenfchingen tegen deszelfs Koning en 's Konings nakomelingen hevig uitvoer; overlaadde COLONNA hem met fcheldwoorden; en floeg hem met zijn' handfchoen in het gezigt; ja hij zou hem vermoord hebben, als NOGARET het niet verhinderd had. Deze vergenoegde zich, met tegen den Paus te zeggen: ,, Ondeugende Paus! bedenk de goedheid van mijnen Heer den Koning, die, hoe ver ook zijn Rijk van u afligt, u echter door mij bewaart, en tegen uwe vijanden befchermt, zoo als zijne Voorvaders altijd aan uwe voorzaten gedaan hebben!" Vervolgens gaf hij hem eene wacht, en zorgde voor zijn onderhoud; maar de Paus weigerde iets te gebruiken, uit vreeze, van vergeven te zullen worden,

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073 tot 1517

den, en zou bijkans van honger gestorven zijn, als eene oude vrouw hem niet eenige eijeren en brood gebragt had.

Een zoo treurige toestand bewoog eindelijk na drie dagen de ingezetenen van *Anagni* tot medelijden. De wapens opgevat hebbende, bragten zij een gedeelte der vijandelijke soldaten ter dood, en de overigen met hunne aanvoerders uit de stad gejaagd hebbende, stelden zij den Paus in vrijheid, die nu verklaarde, dat hij aan allen, die hem aangevallen hadden, vergiffenis schonk, en zelfs NOGARET en COLONNA van den ban onthief, maar toen de *Romeinen* hem in hunne stad inriepen en met veel vreugde onthaalden, veranderde hij van zin, en wilde eene Kerkvergadering houden, om een vonnis over den Koning van *Frankryk* uit te spreken.

Dood van BONIFACIUS VIII

Doch woedend hartzeer en schaamte over de ondergane mishandelingen veroorzaakten hem eene hevige ziekte, in welke hij zijn verstand verloor, en zich verbeeldde, dat elk, die bij hem kwam, hem gevangen wilde nemen; in dezen toestand gaf hij den elfden October 1303 den geest, in eenen meer dan tachtigjarigen ouderdom. Anderen voegen 'er bij, dat hij in zijne razernij zich zelven de handen afgeknaagd, en het hoofd tegen den muur aan stukken gestoten zal hebben. Nog algemeener werd kort daar na eene vertelling verspreid, dat zijn voorzaat COELESTINUS hem den ganschen loop van zijne regering en den uitgang van zijn leven voorzegd zou hebben; dat, gelijk hij zijne regering als een

Vos

Vos aanvaard had, hij die als een *Leeuw* zou uitoefenen, en dan als een *hond* ſterven. Welke gewaande voorzegging, die waarſchijnlijk eerst na zijnen dood uitgedacht is, op meer dan eene wijze in een versje gebragt is, het volgende ſtrekke tot eene proeve:

Vulpis intravit, tanquam leo pontificavit,
Exiit utque canis, de divite factus inanis.

Niet ligt is van eenen Paus, zoo wel bij zijn leven, als na zijnen dood, zoo veel kwaads gezegd en geſchreven, als van BONIFACIUS VIII. Men ſtaat hem geleerdheid, ervarenheid in ſtaatszaken en eenen onwankelbaren moed toe, maar alle Schrijvers, eenen enkelen meer Lofredenaar dan Levensbeſchrijver uitgezonderd, beſchuldigen hem eenparig van onlijdelijke trotschheid, gierigheid en heerschzucht, die alleen bedacht was, om de Kerkelijke magt te verheffen, en zijne nabeſtaanden met eereposten en ſchatten te overladen. Hij liet twee duurzame gedenkſtukken na; het *zesde Boek der Decretalen*, en *de Inſtelling van het Roomſche Jubeljaar*, waar van in het vervolg op zijne plaats. Onder zijne Levensbeſchrijvingen is 'er eene van een' Benedictijner en Procurator aan het Roomſche Hof, JOANNES RUBEUS, enkel een partijdig Lofredenaar. Deze maakt melding van eene oude vertelling, dat BONIFACIUS in het jaar 1300 bij het openen van het Jubeljaar den eerſten dag als Paus gekleed, den zegen hebbe uitgedeeld, maar dat hij zich den tweeden dag met de Keizerlijke kroon, met ſchepter en zwaard uitgedoscht

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

doscht aan het volk vertoonde, om aan het volk te beduiden, dat beide de Wereldlijke en Geestelijke magt hem toebehoorde. Ondertusschen zoekt hij dezelve als belagchelijk voor te stellen, hoe zeer de zaak zelve met het karakter van dezen Paus volkomen strookt. Ook vindt deze Schrijver daar een Goddelijk wonder in, door hetwelk de *zalige dood* van BONIFACIUS buiten twijfel gesteld wordt, dat zijn ligchaam in het jaar 1605 geheel onvergaan gevonden is, zonder op te merken, hoe vele lijken in later tijden ontdekt zijn geworden, die uit natuurlijke oorzaken de verderving ontgaan zijn.

BENEDICTUS XI wordt Paus.

Elf dagen na den dood van BONIFACIUS VIII, den 22sten October 1303, verkoren de Kardinalen, te *Rome* in een *Conclave* vergaderd, den Kardinaal-Bisschop van *Ostia*, NICCOLO BOCCASSINI, onder den naam van BENEDICTUS XI, tot Paus, schoon hij eigenlijk eerst de Xde van dien naam was. Hij was van *Trevigni* in het *Venetiaansche* geboortig; de Zoon van een' Schaapherder, of volgens anderen van eenen Notaris; hij had eerst zijn bestaan gevonden door het onderwijzen van kinderen, naderhand in de Orde der *Dominikanen* getreden, klom hij tot de waardigheid van Generaal dezer Orde, (*Magister Ordinis Generalis*,) en werd om zijne geleerdheid en godsvrucht door BONIFACIUS VIII tot Kardinaal benoemd, gelijk hij dan ook dezen Paus te *Anagni* in den uitersten nood getrouw bleef, hoewel hij zoo vreedzaam, als deze heerschzuchtig en hevig was.

Zijn ge-

FILIPS, Koning van *Frankryk*, had nog bij het le-

leven van BONIFACIUS, PIETER VAN PEREDA, *Prior* van *Chesa*, naar *Italië* gezonden, om zich bij de Roomsche Geestelijkheid en op andere plaatsen over den Paus te beklagen. Deze bleef ook niet in gebreke, bij den nieuwen Paus en de Kardinalen met nadruk aan te dringen op eene algemeene Kerkvergadering, en de veroordeeling van den overledenen Paus, met herhaling der beschuldigingen tegen denzelven. Zoo dra FILIPS de verkiezing van den nieuwen Paus vernomen had, zond hij een Gezantschap in het jaar 1304 aan denzelven, om van den Paus aflaat te ontvangen; inmiddels werd aan den Koning in naam der *Fransche* Natie een merkwaardig verzoekschrift ingeleverd, hetwelk zoo al niet van derzelver vrijere denkwijze, ten minsten van hare verkleefdheid aan den Koning, die haar deze gevoelens had weten in te boezemen, getuigt (*); in hetzelve de oppermagt des Konings in zijn Rijk erkennende, verzoekt zij den Vorst als erfelijk verdediger des geloofs, (*heritage defenseur de la Foy*,) en verstoorder der deugnieten, (*destruiseur des bougres*,) den meergemelden Paus na deszelfs dood openlijk voor eenen Ketter te laten verklaren.

V BOEK. IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

drag omtrent FILIPS, den Koning van Frankryk

De Paus, genegen tot eene verzoening met *Frankryk*, kwam den Koning zelfs voor, door hem in eene Bulle van April 1304 te melden, dat hij hem, op

(*) *La Supplication du Pueuble de France au Roy contre le Pape Boniface* VIII. *dans les Preuves des Libertez de l'Eglise Gallicane T.* I. *p.* 108-111.

BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

op eene ongewone wijze, om het heil zijner ziel en de eer van zijn Rijk, aflaat ſchonk. 's Konings bloed, zeide hij, mogt anders van zijne handen geëischt worden, en hij wilde gaarn negen en negentig ſchapen verlaten, om het afgedwaalde in de woeſtijn op te zoeken; alleen behoorde de Koning voortaan aan de Kerk gehoorzaam te zijn. Des Konings Gezanten namen de Bulle van aflaat aan, maar zochten het tevens bij de Kardinalen daar toe te brengen, dat zij de zamenroeping eener Kerkvergadering wilden bevorderen, hetwelk de Paus echter van tijd tot tijd uitſtelde, waar tegen hij de *Franſche* Kerk weder in hare voorregten herſtelde. Alleen behield hij zich den aflaat voor NOGARET nog voor; maar de *Colonna's* had hij vrijwillig van het tegen hem gevelde vonnis ontheven, alleen gaf hij den twee Kardinalen van dit Huis hunne waardigheid en goederen niet terug, welke zij eerst na zijn' dood van de *Romeinen* terug ontwingen; echter ſloot hij van den aflaat uit allen, die deel hadden gehad aan het gevangennemen van zijnen voorzaat, en aan het plunderen van deszelfs ſchatten te *Anagni*, en met name SCIARRA COLONNA en NOGARET.

Behalve de zaken van *Frankryk* had de Paus ook nog andere belangen in en buiten *Italië* te behartigen. Vergeefs poogde hij de verdeeldheden der *Guelfen* en *Gibellinen*, of gelijk zij thans ook genoemd werden, der *Witten* en *Zwarten*, die voornamelijk het gebied van *Florence* verwoesteden, te doen eindigen; maar gelukkiger ſlaagde hij met het handhaven van zijn aanzien als Leenheer bij FREDERIK,

RIK, Koning van *Sicilië*, en KAREL II, Koning van *Napels*. In *Duitschland* fchonk hij zijne voorfpraak, hoewel vergeefs, ten behoeve van den Keurvorst GERHARD van *Mentz*, bij den Keizer ALBERT I.

Dood van BENEDICTUS XI.

De dood verhinderde hem meer te verrigten. Hij ftierf nog in datzelfde jaar 1304, heel waarfchijnlijk aan vergift, zonder dat men heeft kunnen vermoeden, door wien of waarom dit bezorgd was. Zijne Tijdgenooten vereerden hem zoodanig wegens zijne Godsvrucht, dat, op de tijding van zijnen dood, velen zijne voeten kwamen kusfen, in den waan, dat God hun daar voor vergeving hunner zonden zou verleenen; ook fprak men van wonderdaden, die op zijne voorbidding zouden gefchied zijn; meer geloofwaardig echter is het verhaal, dat hij zijne arme moeder, die men hem in zijde gekleed had voorgefteld, niet wilde erkennen, voordat zij in hare geringe kleeding voor hem verfcheen.

KLEMENS V wordt Paus.

Na den dood van BENEDICTUS XI, in het jaar 1304, waren de Kardinalen in hun *Conclave* te *Perugia* in twee partijen verdeeld, de *Italiaanfche*, op welke de invloed der *Cajetani*, nabeftaanden van Paus BONIFACIUS VIII werkte, of die zijne *Creaturen* waren, gelijk men zegt; en de *Franfche*, die *Frankryk* en de COLONNA's begunftigde. Eindelijk kwam men, op den flimmen raad van den Kardinaal-Bisfchop van *Ostia*, NICOLAUS DA PRATO of DU PRAT, van de *Franfche* partij, overeen, dat de *Italianen* drie buitenlandfche Prelaten zouden benoemen, uit welke de *Franfchen* binnen 40 dagen

 eenen

V BOEK IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 1073 tot 1517.

eenen Paus zouden verkiezen. Op de benoeming der *Italianen* ſtond de Aartsbisſchop van *Bourdeaux* BERTRAND D'AGOUST of DE GOTH, zoo als de *Engelſchen* hem noemden, boven aan; hij was op de *Franſchen* verſtoord, die in den oorlog zijn Huis mishandeld hadden, bovendien had hij aan BONIFACIUS VIII veel te danken. De Kardinaal DA PRATO ſchreef het drietal ten ſpoedigſte over aan den Koning FILIPS, die den Aartsbisſchop bij zich ontbood, tot een geheim geſprek, in eene Abdij in het bosch van *St. Angely*, alwaar zij eerst de Mis hoorden, en voor het altaar aan malkanderen eenen eed van geheimhouding zwoeren. Vervolgens ontdekte de Koning aan den Aartsbisſchop, dat hij het in zijne hand had, hem Paus te maken, doch waar voor hij zes zaken voor zich wilde bedingen. De Aartsbisſchop, verrukt van blijdſchap, beloofde alles, waar op de Koning hem de volgende voorwaarden voorſtelde: I. De Koning zou van den ban en II. van alle Kerkelijke ſtraffen volkomen ontheven worden. III. Hem zouden, tot zijnen oorlog met de *Vlamingen*, de Tienden van zijn Rijk voor vijf jaren bewilligd worden. IV. Men zou de gedachtenis van BONIFACIUS VIII vernietigen. V. De beide Kardinalen COLONNA zouden ten vollen herſteld en eenigen van 's Konings vrienden tot Kardinalen bevorderd worden. Het zesde punt behield de Koning voor zich, om het hem, als tijd en plaats het zouden toelaten, bekend te maken. Sommigen hebben gegist, dat dit geheim de Orde der *Tempelieren* betroffen hebbe; anderen meenen met

meer

meer ſchijn, dat het beſtaan hebbe in de bevordering van 's Konings Broeder, KAREL van *Valois*, tot opvolger van ALBERT I. op den Keizerlijken troon. De Aartsbisſchop beloofde dit alles onder eenen eed op de gewijde *Hostie*. Dit ſchreef de Koning ten eerſten aan den Kardinaal DA PRATO, die met zijne partij zonder uitſtel op den 5den Junij 1305 den Aartsbisſchop van *Bourdeaux* tot Paus verkoor, tot groote vreugd der *Italianen*, die van dit geheim niets wisten (*).

Hij wordt te Lions gekroond

Hij nam den naam aan van KLEMENS V. De Kardinalen verzochten hem te *Rome* te komen, maar het zij uit liefde tot zijn Vaderland, of naar den wil des Konings, hoe het zij, hij beſloot zich te *Lions* te laten kronen, bij welke gelegenheid Koning FILIPS den teugel van 's Pauſen paard eenigen tijd hield, en dit vervolgens aan den Hertog van *Bretagne* overliet, die door eenen inſtortenden muur doodelijk gekwetst en de Paus zelve van het paard geworpen werd, waar uit kwade voorſpellingen voor de nieuwe regering werden opgemaakt.

Al vroeg ontdekte de nieuwe Paus zijne genegenheid voor zijne Neven en Bloedverwanten. Een derzelven, een ongebonden jongeling, loerde, met zijn gevolg, op de burgermeisjes te *Lions*, waar tegen de Aartsbisſchop van VILLARS, die tevens Wereldlijk Heer der ſtad was, den Paus te vergeefs verzocht te voorzien, waar op de VILLARS hem verklaarde, dat hij volgens zijnen pligt de veiligheid der

(*) VILBANI *Hist. Fiorent. L.* VIII. *C.* 80. *enz.*

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

der ſtad met kracht zou beſchermen. Eindelijk werd 's Pauſen Neef in eene ſchermutſeling met het volk van den Aartsbisſchop omgebragt, waar voor de Paus bij den Koning te vergeefs om voldoening aanhield, terwijl integendeel de Aartsbisſchop zoo veel onderſteuning bij zijne familie vond, dat de Paus raadzaam oordeelde, *Lions* te verlaten.

Hij begeeft zich naar Avignon, alwaar de Pauſen een' geruimen tijd hun verblijf houden.

Eenige jaren lang hield KLEMENS zich in verſcheidene Steden en Kloosters van *Frankryk* alomme in dat Rijk en ook in *Engeland* bezig met groote geldſommen door gierigheid en hebzucht bijeenteſchrapen. In het jaar 1309 begaf hij zich naar *Avignon*, eene ſtad behoorende aan den Graaf van *Provence*, en welke een gedeelte van het oude *Burgundiſche* of *Arelatenſiſche*, (*Arles*,) Koningrijk uitmaakte, hetwelk toen nog, hoewel wankelbaar, onder de hoogheid van den *Duitſchen* Keizer ſtond. Hier volgden hem de Kardinalen, en het Pausſelijke Hof had zeventig jaren lang zijnen Zetel in deze ſtad.

Geweldig varen de *Italiaanſche* Schrijvers tegen deze afwezenheid van den Paus van *Rome* uit, welke zij de *gevangenis van Babel* noemen, en waar aan zij het toenemend zedenbederf van het Roomſche Hof toeſchrijven, om hetwelk te beſchrijven PETRARCA geene woorden genoeg weet te vinden, alles, zegt hij, in eenen zijner Brieven, was daar te koop, ja de Hemel en CHRISTUS zelve. In eenen anderen Brief zegt hij, dat 'er bij dat Hof geene Godsvrucht, geene liefde, trouwe, eerbied voor God, geregtigheid of billijkheid te vinden was; integendeel, alles was vervuld met liegen

gen en bedriegen; als zijn vriend derwaards wilde komen, was het zoo goed, of hij levendig ter helle daalde. De *Franſche* Schrijvers, die dit zedenbederf niet loochenen, hebben daar tegen beweerd, dat hetzelve door het Pausſelijke Hof in *Frankryk* overgebragt en daar alom verſpreid was.

KLEMENS V begon terſtond na het aanvaarden zijner regering, zijne beloften aan den Koning van *Frankryk* gedaan, te vervullen. Hij verzoende den Koning geheel met de Kerk, en herſtelde de Kardinalen COLONNA in het genot van alle hunne voormalige regten en inkomſten, ook benoemde hij tien Kardinalen, onder welken zeven *Franſche* waren; en ſtond den Koning de Tienden in zijn geheele Rijk toe voor vijf jaren. In het jaar 1308 vernietigde hij eenigermate de twee Bullen van BONIFACIUS VIII, *Clericis Laicos* en *Unam Sanctam.* Maar, als FILIPS in eene bijeenkomst met den Paus te *Poitiers* in het jaar 1307 aandrong, op eene veroordeeling der nagedachtenis van BONIFACIUS VIII, als van eenen Ketter, wist de Paus, op raad van den loozen Kardinaal DA PRATO, den Koning op te houden, door de belofte van eene algemeene Kerkvergadering, om in dezelve het oordeel over BONIFACIUS over te laten aan den Paus en de *Roomſche* Kerk, waar tegen hij alles vernietigde, wat die Paus tegen *Frankryk* en den Koning ondernomen had, alleen zou NOGARET, wegens het gevangennemen van den Paus, na vijf jaren, gewapend tegen de *Saracenen* trekken, en niet dan met verlof der Kerk terug keeren, ook nooit een openbaar

baar ambt bekleeden, evenwel zoude deze boetdoening niet nadeelig zijn voor zijne eer (*).

HENDRIK VII van Luxemburg wordt Duitsch Keizer.

Niet alleen wist dus KLEMENS in dit opzigt den Koning op te houden, maar hij ſtelde hem in eene veel belangrijker zaak geheel te loor. Keizer ALBERT I werd in het jaar 1308 vermoord. Nu zocht FILIPS zijnen Broeder, KAREL VAN VALOIS, tot Keizer te verheffen, met behulp van den Paus, bij wien hij daar ten ſterkſten op aandrong, en om denzelven als te noodzaken, werd in 's Konings geheimen Raad beſloten, dat de Vorst met 6,000 Ruiters den Paus te *Avignon* een bezoek zou geven. Dit beſluit aan den Paus verraden zijnde, ſchreef hij, op aanſtoken van den meergemelden Kardinaal DA PRATO, in het geheim aan de Keurvorsten, om ten ſpoedigſten eenen Keizer te verkiezen, hun daar toe HENDRIK, Graaf van *Luxemburg*, aanprijzende, welke dan ook den 27ſten November 1308 onder den naam van HENDRIK VII verkoren werd; waar door zich Koning FILIPS geheel te leur zag geſteld, juist toen hij naar den Paus wilde reizen, die ook van nu af zijn vriend niet meer was. Ondertusſchen had de Paus hem nog geſchreven, dat hij zijne oogmerken zou bevorderen, en zelfs aan 's Konings Gezanten in *Duitschland* eenen Brief van aanbeveling aan den Aartsbisſchop van *Keulen* medegegeven.

Handelin-

De Koning over dit dubbelzinnig gedrag van den Paus

(*) *Breve Clement. ap.* RAYNALD. *ad a.* 1307. *n.* 10. *pag.* 17. *ſqq.*

Paus ten hoogsten misnoegd, hield te dringender aan op de veroordeeling van Paus BONIFACIUS VIII. KLEMENS had ten dien einde reeds eene Kerkvergadering te *Vienne* beschreven tegen den 1sten October 1310, maar was reeds in het jaar 1309 genoodzaakt, nadere schikkingen te maken. In eene bijzondere Bulle verklaarde hij, dat hij de beschuldigingen tegen BONIFACIUS VIII, en de bewijzen derzelven van zijne beschuldigers zou hooren, op het Feest der Reiniging van MARIA in het jaar 1310, doch te gelijk poogde hij den Koning door deszelfs Broeder daar toe te bewegen, dat hij de zaak liet steeken. Op den bepaalden tijd verschenen NOGARET, DU PLESSIS en anderen, in naam van den Koning, te *Avignon*, onder eene sterke bedekking, die des te noodzakelijker was, omdat de vrienden van BONIFACIUS RAYNALDI van *Suppino*, Bevelhebber der stad *Ferentino*, die wat vroeger afgereisd was, onder weg gewapend overvallen en verscheidenen van zijne reisgenooten omgebragt hadden. Het Proces over BONIFACIUS werd nu eenige maanden achter een voor het Pausselijk *Konsistorie* gevoerd, met de grootste bitterheid, tot dat Paus KLEMENS daar over verdrietig geworden, te meer, dewijl hij voor oproer vreesde, van de zijde der vrienden van BONIFACIUS, met behulp van KAREL van *Valois* en andere Grooten verkreeg, dat de Koning in het jaar 1311 de geheele zaak aan de beslissing van den Paus op eene Kerkvergadering overliet, waar op de Paus die Bulle uitvaardigde, waar van wij boven reeds melding maakten, alles ver-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

gen over de nagedachtenis van Paus BONIFACIUS VIII.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

vernietigende, wat BONIFACIUS tegen den Koning ondernomen had, ook vergiffenis fchenkende aan NOGARET, doch onder de voorwaarden boven gemeld, aan welke hij echter niet voldaan heeft, zijnde voor dat hij ze volbrengen wilde, overleden, nadat de Koning hem tot zijnen Kanfelier benoemd, en andere aanzienlijke belooningen gefchonken had.

Kerkvergadering te Vienne.

Middelerwijl werd de Kerkvergadering te *Vienne*, in het jaar 1311, in tegenwoordigheid van den Paus, geopend. Op dezelve verklaarde de Paus, zonder verder onderzoek, BONIFACIUS voor eenen regtmatigen Paus, tegen wien de befchuldiging van Ketterij niet bewezen was geworden. Deze uitfpraak maakte hij den Koning bekend, die het ook aan moest zien, dat twee Ridders uit *Katalonië* voor de vergadering verfchenen, en elk, die de eer van BONIFACIUS zou willen aantasten, tot een kampgevecht uitdaagden. Daartegen verklaarde de vergadering ook, dat den Koning of zijnen nakomelingen, wegens het geen BONIFACIUS tegen hem ondernomen had, geene moeite zou aangedaan worden. Dus eindigde deze tienjarige twist, in welken de Koning wel zijne regten gehandhaafd had, maar waar tegen door de Kerkelijken ook de eer van BONIFACIUS behouden was geworden, en zij hunne blijvende overmagt betoonden. De Koning wreekte zich eenigermate, door te verbieden, dat de verzameling van Pausfelijke Decreten door BONIFACIUS, (*Liber Sextus Decretalium*,) voor geene regtbank in zijn Rijk zou mogen aangehaald worden.

Voorts was deze Kerkvergadering bijeengeroepen, voor-

vooreerst om de zaak der *Tempelheeren* of *Tempelieren* te behandelen, waar van in het vervolg; ten tweeden, om eenen *algemeenen kruistogt* te bepalen, waar van reeds elders gesproken is; en eindelijk ook om te zorgen voor eene hervorming van Zeden en den toestand der Kerke (*).

Togt van Keizer HENDRIK VII naar Italië.

Terwijl KLEMENS V zijn gezag in *Frankryk* gelukkig handhaafde, moest hij tevens het oog houden op de zaken van *Rome* en *Italië*. In *Italië* duurden de twisten en verdeeldheden der *Gibellinen* en *Guelfen*, (eigenlijk *Waiblingers* en *Welfen*, naar twee aanzienlijke Familien,) thans ook *Witten* en *Zwarten* genoemd, steeds voort, zelfs na den ondergang van het Keizerlijke Huis van *Hohenstauffen*, de *Gibellinen* waren der Keizerlijke, de *Guelfen* der Pausselijke partij toegedaan. Nadien sedert meer dan 50 jaren geen Keizer in *Italië* geweest was, waren de *Gibellinen* wel verzwakt, maar boden steeds geweldigen tegenstand, terwijl de *Guelfen* door de Koningen van *Napels*, uit het Huis van *Anjou*, ondersteund werden. Koning ROBERT van *Napels*, die te gelijk Graaf van *Provence* was, in welk Graafschap *Avignon* lag, had eene naauwe betrekking op den Paus, die hem in het jaar 1309 te *Avignon* kroonde, en hem in het jaar 1310 het Stadhouderschap van *Romagna* en *Ferrara* opdroeg; Ook had de Paus hem niet alleen verkoren boven den Koning van *Hongaryë*, die een even goed regt had op het Rijk van *Napels*, maar hem ook beleend

(*) HARDUIN. *Act. Concill. T.* III. *p.* 1321-1362.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

leend met het Rijk van *Sicilië;* hetwelk de vermaarde Regtsgeleerde BALDUS ergens in zijne schriften berispt, maar het elders aan APOLLO ter beslissing overlaat, omdat, zegt hij, het belagchelijk ja bijna Kettersch zou zijn, over eene beslissende uitspraak van den Apostolischen Stoel te willen twisten.

Onder deze omstandigheden besloot Keizer HENDRIK VII in het jaar 1315 tot den togt naar *Italië*, om zich te *Rome* als Keizer te laten kronen, en tevens de regten van het Keizerrijk in dat land te herstellen; het zij dan op raad van den Paus zelven, die dus zal gehoopt hebben, gelegenheid te vinden, om naar *Rome* te keeren, en zich van zijne te groote afhankelijkheid van de *Franschen* te ontslaan, maar ten minsten met 's Pausen voorkennis en toestemming, hebbende HENDRIK hem vooraf door een Gezantschap zijn voornemen bekend gemaakt, en den Paus van zijne getrouwheid aan den *Roomschen* Stoel verzekerd. In het geheim nogtans wist de Paus den Keizer allerhande moeijelijkheden in den weg te leggen, opdat 's Keizers gezag in *Italië* niet mogt uitgebreid worden; in het jaar 1309 had hij zelfs aan Koning JAKOB van *Arragon Pisa* en het Eiland *Elba* aangeboden, om die te veroveren, en dan als een Pauselijk Leen te houden; eene gifte, welke MURATORI (*) zelve zich niet onthouden kan, regt schandelijk te noemen. Naauwelijks had ook Keizer HENDRIK zich te *Milanen* de ijzeren kroon, of de kroon van *Lombardyë* laten op-

(*) *Gesch. van Italië* VIII *Deel*, *Bladz.* 293.

opzetten, of al de steden van *Lombardyë* stonden tegen hem op, aangestookt door FILIPS *de Schoone* en ROBERT van *Napels*; te *Rome* zelve, waar hij in het jaar 1312 binnen trok, betwistten hem de *Guelfen*, door Koning ROBERT ondersteund, het bezit der stad, zoodat hij niet eens de *Pieterskerk* in zijne magt kon krijgen, in welke hij gekroond moest worden. De Paus had aan vijf Kardinalen volmagt gegeven, om in zijnen naam deze kroning te volbrengen, maar een Schrijver van deze eeuw verhaalt (*), dat men eenen Brief van den Paus onderschept hebbe, in welken hun verboden werd, den Keizer te kronen. Zij verrigtten echter deze plegtigheid den 27sten Junij 1312, in de Kerk van *Lateranen*, doch onder protest, dat zij daar toe gedwongen waren (†). De Keizer deed bij zijne kroning den gewonen eed aan den Paus, gaf eene schriftelijke Geloofsbelijdenis over, bevestigde alle Plakaten zijner voorzaten tegen de Ketters, en erkende den Paus als Opperhoofd der Kerk.

Ondertusschen was HENDRIK bedacht, om zijne regten als Keizer weder te herstellen. Hij had wel, dewijl zijn leger zeer gesmolten was, *Rome* verlaten, en zich naar *Tivoli* begeven, maar ROBERT, Koning van *Napels*, voor zijne regtbank ontboden hebbende, en deze niet verschijnende, deed hij hem in het jaar 1313 in den rijksacht of ban, en middelerwijl nieuwe versterkingen uit *Duitschland* gekregen

(*) *Albert. Argentin. in Chron. ad a.* 1312.

(†) MUSSATI *de Gest. Henrici* VII. *Cæs. L.* VIII. *C.* 7.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

gen hebbende, tastte hij de *Florentijnen* aan, en floot een verbond met FREDERIK, Koning van *Sicilië*, tegen den Koning van *Napels*. De Paus liet deze beide Vorsten, als beiden aan hem door eenen eed van trouwe verbonden zijnde, vermanen, om zich wederzijds van vijandelijkheden te onthouden, maar de Keizer antwoordde aan de Kardinalen, dat hij aan niemand eenen eed van trouwe had gezworen, en ook niet wist, dat ooit één zijner voorzaten zulks gedaan had. De Paus verzuimde niet den Keizer zijnen gedanen eed onder het oog te brengen, en fommigen hebben den Keizer ook als eenen eedbreker befchuldigd. Doch, de Keizer heeft ongetwijfeld een ander denkbeeld aan den eed gehecht, welken hij aan den Paus gedaan had, en ten minften geloofd, dat hij nooit zoodanigen eed had afgelegd, die ten nadeele kon ftrekken van zijne Keizerlijke Hoogheid en der regten van het Keizerrijk.

Dood van Keizer HENDRIK VII.

Hoe het zij, KLEMENS verbood, ten einde zijnen vriend ROBERT uit de verlegenheid te redden, omtrent het midden des jaars 1313, elk en een ieder, op ftraffe van den ban, het Koningrijk van ROBERT aan te vallen. Doch HENDRIK gaf geen acht op deze bedreigingen. Als één der Pausfelijke Afgevaardigden, die hem op zijne togten in *Italië* verzelden, NICOLAUS, Bisfchop van *Butrinto* in *Albanië*, of het oude *Epirus*, hem waarfchuwde, om de Roomfche Kerk niet te vertoornen, gaf hij hem ten antwoord: „ Wees maar gerust! wij hebben den raad van onze gezworene Raden, (*Clericorum Juratorum*,) gehoord, of wij God beleedigen, wan-

wanneer wij ons zelven verdedigen; en of wij verpligt zijn, geregtigheid te oefenen en misdadigers te ſtraffen; hier mede beleedigen wij God zoo weinig, dat wij zulks doen zouden, indien wij dit nalieten." Toen de Bisſchop hem het voorbeeld, onder anderen van Keizer FREDERIK II herinnerde, die eindelijk door de Kerk vernederd was, zeide HENDRIK: „ Als God voor ons is, zal ons noch de Heer Paus, noch de Kerk te grond helpen, omdat wij God niet beleedigd hebben (*)." Ook volgde in der daad de gevreesde inval in het Rijk van *Napels*, met goed gevolg, waar op de Paus dadelijk den ban tegen den Keizer en den Koning van *Sicilië* uitſprak. Doch hij en ROBERT werden eerlang uit alle gevaar gered door den dood des Keizers den 24ſten Augustus 1313 te *Bonconvento*, een dorp in het gebied van *Siena*. Wij hebben reeds in het vorige van deze Geſchiedenis gemeld, dat men dezen dood van ouds reeds aan vergift heeft toegeſchreven, den Keizer in het Avondmaal in eene gewijde Hostie door eenen *Dominikaner* Monnik toegedeeld. Dit verhaal vindt men niet alleen bij Schrijvers uit de XIVde eeuw, maar een tijdgenoot, die 's Keizers Broeder, BALDEWYN, Aartsbisſchop van *Trier*, zeer wel kende (†), heeft nog deze bijzondere omſtandigheid, dat

(*) *Nicolai, Episc. Betrontinens. Relatio de Henrici* VII. *itinere Italico ad Clementem* V. *in* BALUZII *Vitt. Papar. Avenionens. T.* II. *p.* 1228.

(†) *Auctor Gest. Veneral. Dom. Baldewini de Luczemb. Trever. Archiepiscopi ap.* REUBERUM *SS. Germ. p.* 974.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

dat de Keizer, als zijne Geneesheeren hem voorhielden, dat hij het vergift door een braakmiddel kon kwijtraken, geantwoord hebbe, dat hij liever wilde sterven, dan eene ergernis geven tegen het ligchaam van CHRISTUS, en tot nadeel der Christenen. Daar is dus geene reden, om de waarheid dezer vergiftiging volstrekt te ontkennen.

KLEMENS V verklaart de Venetianen voor oneerlijk.

Tegen geene Mogendheid gedroeg zich de Paus heerschzuchtiger dan tegen de Republiek *Venetië*. AZZO VIII, uit het magtige Huis *Este*, Markgraaf van *Ferrara*, had in het jaar 1308 deze stad en haar gebied bij uitersten wil nagelaten aan zijnen onechten Zoon FRESCO, wiens Oom FRANCISCO zijn regt op dezelve met geweld handhaafde. FRESCO gaf daar op de stad aan de *Venetianen* over, tegen een jaarlijksch inkomen van 1,000 gouden Dukaten. FRANCISCO, tegen deze vermogende Republiek niet bestand, begaf zich met de stad *Ferrara* onder de bescherming van den Paus, om ze van de *Roomsche* Kerk te leen te ontvangen. Terstond eischte de Paus van de *Venetianen*, deze stad aan hem over te geven, doch dezen, door hunnen *Doge* GRADENIGO aangespoord, weigerden zulks, waar op zij in het jaar 1308 door den Paus in den ban gedaan, en hun land onder verbod van Godsdienst gebragt werd; en toen zij volhardden, en de *Roomsche* troepen van *Ferrara* terug sloegen, liet hij in het jaar 1309 eene allerverschrikkelijkste en onregtvaardigste Bulle tegen hen uitgaan, waar bij hij alle *Venetianen* tot in het vierde geslacht eerloos verklaarde, en hunne Edelen onbekwaam voor eenige

Staats-

Staatsbedieningen en zelfs voor den Adeldom. Hij verbood allen koophandel en verkeering met hen; gebood de geheele Geestelijkheid hun land te verlaten, alleen zoo velen uit haar midden achterlatende, als noodig waren, om kinderen te doopen en stervenden te bedienen; en gaf ieder vrijheid, om zich van den *Doge* en alle *Venetianen* meester te maken, en hen tot slaven te maken; hij gaf hunne roerende goederen prijs en verklaarde de vaste goederen verbeurd ten behoeve van de Roomsche Kerk.

Vergeefs beproefde de regering, (*la Signoria*,) den Paus tot onderhandeling te bewegen. Deze schreef eenen kruistogt tegen hen uit; bijna in alle *Fransche* Havens werden hunne koopwaren geplunderd, op de zeekusten van *Genua*, *Toscane*, *Romagna* en *Kalabrien* werden de *Venetianen* tot slaven gemaakt en zelfs vermoord. De regering raadpleegde intusschen met de aanzienlijkste Leeraren van het Kerkelijke Regt en der Godgeleerdheid, en besloot *Ferrara* te verdedigen; maar de Kardinaal-Legaat PELAGRUO rukte met een verbazend leger kruisvaarders in het jaar 1309 voor *Ferrara*, hetwelk hem door verraad in handen viel, waar op hij de inwoners, die de *Venetianen* gunstig waren geweest, liet ophangen, den gevangenen *Venetianen* liet hij de oogen uitsteken, en zond hen dus naar hun vaderland. Ook werd de vloot der *Venetianen* op de *Po* en hun leger te land geslagen. Ook ontstonden 'er binnen 's lands oproeren, die met moeite gedempt werden. Middelerwijl had ook *Ferrara* veel te lijden; alwaar de Paus Koning ROBERT van

Napels tot Stadhouder benoemde, die 'er eenen Bevelhebber aanstelde met eene bezetting van *Cataloniers*, die de uitgezochtste booswichten waren. Een oproer in die stad ontstaan, werd met den dood van vele inwoners en de verwoesting der stad gedempt.

Toen Keizer HENDRIK in *Italië* gekomen was, zochten de *Venetianen* door zijne bemiddeling eene verzoening met den Paus te bewerken, maar vergeefs. Eindelijk gelukte hun dit in het jaar 1313, door hunnen Gezant FRANCISCO DANDOLO, (DANDULUS,) die van zijne Familie den bijnaam had van *Can* of *hond*; hetwelk aanleiding gaf, dat men hem aan het Pausselijke Hof spottenderwijze den *Venetiaanschen hond* noemde, welke spotternij hij met de woorden uit het Euangelie bejegende, dat de honden evenwel van de kruimels aten, die van de tafels van hunne heeren vallen. SABELLICUS (*) zegt, dat men verhaalt, dat DANDOLO, tot een wonderbaar voorbeeld van vaderlandsliefde, en onderwerping aan de Kerk, zoo lang met een' ijzeren keten om den hals, als een hond, voor 's Pausen disch gelegen hebbe, tot 's Pausen toorn bedaard was; en dat hij daarom eerst van vreemdelingen, doch naderhand ook in zijn vaderland, den bijnaam van *Can* of *hond* gekregen hebbe. Hoe het zij, de Paus ontsloeg de *Venetianen* van den ban. De volgende Paus echter verloor in het jaar 1317 *Ferrara* we-

(*) *Marci Anton. Sabellici Historiæ Rer. Venetar. Decad.* II. *L.* I. *p.* 253.

weder, alwaar de ingezetenen de Pausfelijke bezetting verdreven, en zich weder aan hunne oude Opperheeren, de Markgraven van *Este*, onderwierpen.

Dood van KLEMENS V.

KLEMENS in het jaar 1314 Koning ROBERT, na den dood van Keizer HENDRIK VII tot Rijksftedehouder in *Italië* hebbende aangefteld, overleed den 20ften April van datzelfde jaar, te *Roquemaure*, eene ftad in *Languedok*. Van zijne verzameling van Pausfelijke befluiten, (*Clementinarum Libri V.*) zullen wij op eene andere plaats fpreken. De *Italianen* befchrijven zijn karakter heel ongunftig. ,, Hij was," fchrijft VILLANI (*), ,, een zeer geldgierig en aan de *Simonie* overgegeven mensch, die alle Geestelijke waardigheden voor geld veil had; ook was hij wellustig, en de Gravin van *Palagorgo*, (*Perigord*,) eene heel fchoone vrouw, Dochter van den Graaf van *Fos*, (*Foix*,) zal zijne beminde geweest zijn. Aan zijne Neven en vrienden liet hij groote fchatten na. Men zegt ook, dat hij, als één van zijne Neven, die Kardinaal was, en daar hij veel van hield, overleden was, eenen grooten Zwartenkunftenaar, (*une grande maëftro di nigromanizia*,) genoodzaakt hebbe, hem te zeggen, waar deszelfs ziel gevaren was. Deze had daar op door zijne kunst eenen Hofkapellaan van den Paus bij de Duivelen in de Hel gevoerd, en hem aldaar een Paleis laten zien, waar deze ziel op een bed van brandend vuur, tot ftraf van de Simonie van den Kardinaal lag; ook had de Kapellaan te gelijk een

(*) *Hist. Fiorentina L.* IX. *C.* 58.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G Jaar 1073. tot 1517.

een ander Paleis gezien, hetwelk voor den Paus zelven bestemd was; en na dat deze dit aan den Paus verhaald had, was dezelve nooit weder vrolijk geweest, maar was kort daar na gestorven. Als men voor zijn lijk bij nacht in eene Kerk vele kaarsen had aangestoken, ontstond daar door brand, zoodat de kist en het onderlijf van den Paus verbrandde." Welke bijzonderheid, schoon onder eenigzins andere omstandigheden, ook door anderen verhaald wordt. Eén zijner Neven, die alleen 300,000 Dukaten, welke tot eenen kruistogt bestemd waren, zich had toegeëigend, rigtte hem *een praalgraf op*, hetwelk naderhand van zekeren Graaf van *Armagnac* geplunderd, gelijk ook zijn graf, in de Burgeroorlogen van *Frankryk*, in het jaar 1577 door de Hervormden verwoest, en het overschot van zijn ligchaam verbrand is geworden.

JOANNES XXII.

Dewijl de *Italiaansche* Kardinalen zich zeer beklaagden over den Paus KLEMENS V, en volstrekt geenen Franschman, of gelijk men sprak, geenen *Gaskonjer* tot Paus wilden hebben (*), ontstond 'er onder de Kardinalen een tweespalt over de verkiezing van eenen nieuwen Paus, waar bij de *Fransche* Kardinalen met geweld van krijgsvolk in de stad *Carpentras* drongen, en velen van het gevolg der *Italianen* ombragten, ja zelfs onder het geroep: „ Sterven de *Italiaansche* Kardinalen! Wij willen eenen

(*) Brief van den Kardinaal NEAPOLEO van *Orsini*, (*de Ursinis*) *in* BALUZII *Vitt. Papar. Avenion. Tom.* II. *pag.* 289.

eenen Paus hebben!" op verscheidene plaatsen de stad in brand staken, zoodat de *Italianen* het gevaar van hun leven, door een gat in den muur van het achtergebouw te laten maken, ter naauwer nood ontkwamen. Onder goedkeuring van Koning FILIPS bepaalden de Kardinalen echter weder eene zamenkomst te *Lions*, maar deze Koning overleed in 1314, en eerst in het jaar 1316 kon zijn Zoon en Opvolger LODEWYK X hen in die stad bijeenkrijgen. Deze in datzelfde jaar overleden zijnde, liet zijn Broeder, de Graaf van *Poitiers*, als Rijksbestuurder, dewijl LODEWYK geene kinderen, maar eene zwangere Gemalin nagelaten had, de Kardinalen opsluiten, tot dat zij eenen Paus verkozen hadden, welk middel eindelijk gelukte, zoodat zij den 7den Augustus 1316 den Kardinaal-Bisschop van *Porto* verkoren, onder den naam van JOANNES XXII. Volgens een oud gezegde was deze de Zoon van een Schoenpoetser, volgens anderen van een Herbergier, hoewel anderen hem eene adelijke afkomst, (*militaris progenies*,) geven. Nog is 'er een oud gezegde, dat hij, als de Kardinalen met algemeene afspraak, (*Compromis*,) aan hem de benoeming van eenen nieuwen Paus hadden overgelaten, zich zelven benoemd zou hebben. Eén zijner Levensbeschrijveren verhaalt ook, dat hij bij zijne verkiezing onder eede beloofd zou hebben, nooit een paard of muilezel te zullen berijden, zoo hij niet naar *Rome* terugkeerde, en dit zou hij ook gehouden hebben, door zich te scheep naar *Avignon* te begeven, en te voet in zijn Paleis te gaan, hetwelk hij niet ver-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Hij staat naar het bestuur van het Duitsche Keizerrijk.

verliet, dan om de aan hetzelve gelegene Kerk te bezoeken.

Terstond na het aanvaarden zijner regering, nam hij deel in de zaken van het *Duitsche* Rijk, tot welks inlandsche beroerten hij twintig jaren lang zeer veel heeft toegebragt. Na den dood van Keizer HENDRIK VII had Paus KLEMENS V in het jaar 1314 beweerd, bij het ledigstaan van den troon, de heerschappij van het Duitsche Rijk te bezitten (*). In October des gemelden jaars verkoor een deel der Keurvorsten FREDERIK, Hertog van *Oostenryk*, en een ander deel LODEWYK, Hertog van *Beyeren* tot Keizer, waar door geheel *Duitschland* in twee partijen verdeeld werd, en dewijl 'er toen geen Paus was, werden de gewone berigten der verkiezing aan den toekomenden Paus gerigt. De nieuwverkozene JOANNES XXII schreef weinige weken na zijne verkiezing in het jaar 1316 aan de beide Vorsten, dat zij malkanderen in vrede en eendragt zouden verstaan, maar in Maart 1517 verklaarde hij zich geheel anders, en beweerde zijn gebied over het Rijk, gedurende het ledigstaan van den troon, en poogde, op die onderstelling het bewind van *Italië* aan den vriend en Vasal der Pausen, den Koning ROBERT, in zijnen naam te bezorgen, en zelfs in *Duitschland* eenen *Rijksvicarius* voor te stellen. In *Duitschland* durfden de beide mededingers zich niet openlijk tegen den Paus verklaren; maar in *Italië* ver-

(*) *Clementinar. L.* II. *tit.* XI. *de Sententia et re judicata Cap.* 2.

verzetten zich de *Gibellinen*, wier partij merkelijk sedert den togt van Keizer HENDRIK het hoofd had opgestoken, met geweld tegen den Paus. MATTHEUS VISCONTI, derzelver hoofd, leide wel in het jaar 1317 zijne waardigheid als Keizerlijke Stadhouder neder, maar door die van *Milanen* tot hunnen Opperheer verkoren zijnde, regeerde hij in *Lombardyë* met een Koninklijk gezag, en het gelukte hem, alle de ondernemingen van den Paus, zelfs eenen tegen hem gerigten kruistogt, te verijdelen.

Twist met LODEWYK van Beyeren.

Zoo lang FREDERIK en LODEWYK om het Rijk met malkanderen kampten, had de Paus zich voor geen' van beiden verklaard; maar toen FREDERIK in het jaar 1322 in den veldslag bij *Muldorf* overwonnen en gevangen was genomen, verdubbelde hij zijne pogingen, om *Lombardyen* aan zijnen vriend Koning ROBERT te bezorgen, waar toe na den dood van MATTHEUS VISCONTI, een kruistogt werd uitgeschreven, en *Milanen* zelve belegerd, hetwelk echter door den tijdigen onderstand van LODEWYK ontzet werd; na welken tijd de vijandschap van den Paus tegen dezen Keizer geene palen meer kende. Reeds in October 1323 gaf hij tegen denzelven eene Bulle uit, waar in hij hem vermaande, zich van het bewind des Keizerrijks zoo lang te onthouden, tot dat de Paus zijne verkiezing zou bevestigd hebben.

LODEWYK zond hier op Gezanten naar *Avignon*, om in onderhandeling met den Paus te komen, maar leverde tevens te *Neurenberg* in December 1323 een nadrukkelijk Protest tegen des Pausen gedrag

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

drag over en een beroep op eene algemeene Kerkvergadering. Inmiddels gaf JOANNES in het jaar 1324 aan 's Keizers Gezanten een uitstel van twee maanden, binnen welke LODEWYK, op straffe van den ban, afzien zou van het ondersteunen van den Ketterschen VISCONTI en het Huis van ESTE, en het regt van den Paus erkennen, om eenen Rijksstedehouder aan te stellen.

Deze pogingen van den Paus waren in *Duitschland* niet zonder gevolg, zoodat de *Oostenrykſche* partij zich op nieuw versterkte, aan welker hoofd zich LEOPOLD bevond, Broeder van den gevangenen FREDERIK. Ook ging JOAN, Koning van *Bohemen*, Zoon van den laatst overledenen Keizer, tot deze zijde over, zich verbindende met KAREL IV, Koning van *Frankryk*, welke beide Koningen met ROBERT, Koning van *Napels*, te *Avignon* kwamen, in het jaar 1324, om over een ontwerp te spreken, ten einde de Keizerlijke kroon op eenen Vorst uit het *Franſche* Huis over te brengen.

De Paus excommuniceert LODEWYK van Beyeren.

Dit gesprek schijnt den Paus, dewijl LODEWYK geen acht op zijne bedreigingen sloeg, aanleiding gegeven te hebben, om den 24sten Maart 1324 LODEWYK dadelijk te *excommuniceren*, of van de gemeenschap der Kerk uit te sluiten. Ondertusschen werd 's Keizers zaak door de Leeraren op de Universiteiten van *Bologna* en *Parys* geregtvaardigd, en 's Pausen gedrag voor onregtmatig verklaard. JOANNES van *Jandun*, een Leeraar der Godgeleerdheid en Wijsbegeerte te *Parys*, en 's Keizers Lijfarts, MARSILIUS van *Padua*, verdedigden den Keizer tegen

gen den Paus in hunne schriften; ook waren de *Minoriten* of *Franciskanen* op deszelfs zijde, om bijzondere redenen; volgens een oud verhaal, maar welks gezag zeer twijfelachtig is, had 's Keizers Kanselier ULRICH HANGÖR, een *Augsburger* Patricier, (gemeenlijk *Magister Ulricus de Augusta* genoemd,) als 's Keizers voornaamste Raadsman, de schuld van de hevige twisten tusschen dezen Vorst en den Paus.

LODEWYK protesteerde op nieuw in een Manifest tegen deze uitspraak van den Paus, en vernieuwde zijn Appel aan eene algemeene Kerkvergadering; in dit Manifest beschuldigde hij den Paus van vele euveldaden, maar bijzonder, dat hij gezegd zou hebben, dat *een Paus alsdan eerst waarlijk Paus zij, wanneer de Koningen en Vorsten met malkanderen oneens* zijn, en dat *de tweespalt van Duitschland en deszelfs Vorsten het heil en de vrede zij van den Roomschen Paus en de Kerk.* Dit Manifest deed zijne werking in *Duitschland*, alwaar die genen slecht onthaald werden, die 's Pausen ban tegen den Keizer verspreiden wilden, ook werd eene menigte schimpschriften tegen den Paus gestrooid, in welken de beschuldiging van Ketterij niet gespaard werd. Ook gehoorzaamde, behalve den Aartsbisschop van *Saltsburg*, geen één Prelaat van *Duitschland* den Paus. De *Dominicanen* sloten wel te *Regensburg* en *Landshut* hunne Kerken, maar als de Burgers hun hier op de aalmoezen weigerden, waren zij ras gedwongen, het voorbeeld der overige Geestelijken te volgen. De *Straatsburgers* wierpen een'

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

een' Priester, die de Bulle van den Paus aan de Kerk had aangeplakt, in den *Rhyn*, en vervolgden hem in booten met riemen en haken, toen hij met zwemmen zocht te ontkomen.

De Paus zet LODEWYK af.

Nog hield zich de *Oostenrykſche* partij echter ſtaande, en vatte zelfs nieuwen moed, toen de Paus in Julij 1324 den ban tegen LODEWYK verzwaarde, als tegen eenen hardnekkigen, (*contumax*,) en hem verbood, den Koninklijken Titel te voeren. Nu werd ook het ontwerp voortgezet, om aan *Duitschland* een' anderen Vorst te geven, ten welken einde Koning KAREL van *Frankryk* een verbond ſloot met LEOPOLD, waar bij hij beloofde, de vrijheid van deszelfs Broeder FREDERIK met kracht van wapenen te zullen uitwerken, mits dat FREDERIK verlost zijnde van alle aanſpraak op het Keizerrijk zou afzien. Doch dit geheele ontwerp mislukte, door den tegenſtand van BALDEWIN, Aartsbisſchop van *Trier*, ook koos de Koning van *Bohemen* de zijde van LODEWYK, en zelfs LEOPOLD zond de Rijkskleinodien, benevens de zoogenoemde Heilige Lans aan LODEWYK, op hope, van daar door zijns Broeders vrijheid te zullen verwerven. Maar LODEWYK vergenoegde zich met het beſluit van den Rijksdag te *Regensburg* in het jaar 1324, hetwelk geheel ten zijnen voordeele was. LEOPOLD, verbitterd, dat zijn gedane ſtap niets had uitgewerkt, greep weder naar de wapenen, en behaalde op den Keizer eene aanmerkelijke overwinning, welke nadeelige gevolgen aan denzelven dreigde, alzoo de Keurvorsten van *Mentz* en *Keulen* in het jaar 1325 te *Reuſe* niet

ver

ver van *Coblents* aan den *Rhyn* eene bijeenkomst hadden met Hertog LEOPOLD, en de Gezanten van den Paus en den Koning van *Frankryk*, in welken zij beraadflaagden, om dezen Koning tot Keizer te doen verkiezen; doch dit onweder werd door den Broeder van den Keurvorst van *Mentz* gelukkig afgewend, door de aanmerking, hoe fchandelijk het voor *Duitschland* zou zijn, eenen vreemden Heer te ontvangen. Inmiddels floot LODEWYK in dat jaar 1325 eene overeenkomst met zijnen gevangenen FREDERIK, die zijne vrijheid wederkreeg, onder voorwaarde, dat hij van zijne aanfpraak op het Keizerrijk zou afftaan, en met zijne vier Broeders LODEWYK zou helpen tegen alle vijanden, en met name *tegen den genen, die zich Paus noemt, en alle deszelfs medehelpers en begunftigers.* LEOPOLD nogtans bleef den Paus aankleven, die hem zelfs geheel van zijnen Broeder zocht af te trekken.

Groot was thans de verwarring in *Duitschland*, alzoo niemand wist waar aan hij zich te houden had, en deze verwarring werd door den Paus nog vermeerderd, doordien hij uitlandfche Vorsten ophitfte tot verwoestende invallen in het gebied van Keizer LODEWYK. Deze had het Keurvorstendom *Brandenburg*, hetwelk opengevallen was door den dood van WALDEMAR van *Anhalt*, in het jaar 1323 ter leen opgedragen aan zijnen oudften Zoon LODEWYK, maar thans verbood de Paus alle de ingezetenen der landen, die daar toe behoorden, denzelven als hunnen Heer te erkennen, en WLADISLAW, Koning van *Polen*, aan wien de Paus op deze voor-

waar-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

waarden den Koninklijken Titel zal bevestigd hebben, viel met een leger *Litthauers*, die grootendeels nog Heidenen waren, in het jaar 1325 in de *Mark Brandenburg*, alwaar zij de verschrikkelijkste verwoestingen aanrigtten, met welke onderneming de Paus nogtans dezen Koning geluk wenschte.

Eindelijk zag Keizer LODEWYK zich genoodzaakt tot een nader verdrag met FREDERIK van *Oostenryk*, aan wien hij in 1325 de volkomene gemeenschap in de regering van *Duitschland* toestond, waar in de Paus weigerde toe *te stemmen*; nog kwam 'er een andere voorslag in aanmerking, dat LODEWYK aan FREDERIK het Rijk van *Duitschland* overlaten, maar voor zich *Italië* behouden zoude. Doch de dood van LEOPOLD in het jaar 1326 bragt de zaken van FREDERIK spoedig in verval, zoodat LODEWYK zelfs in staat geraakte, om op eenen togt naar *Italië* bedacht te zijn. Ook trok hij werkelijk in het jaar 1327 naar *Italië*. Te *Trente* kwamen hem de voornaamste hoofden der *Gibellinen*, de Gezanten van Koning FREDERIK van *Sicilië*, en vele Bisschoppen en Monniken opwachten, welke zich allen tegen den Paus verklaarden. Met behulp van MARSILIUS van *Padua* en JOANNES *de Janduno*, werden zestien artikelen opgesteld van bezwaren tegen den Paus, wien men voor eenen Ketter verklaarde, en spotswijze *Paap* JAN noemde. Kort daar na liet LODEWYK zich te *Milanen* met de ijzeren kroon van het Rijk van *Lombardyë* kronen.

Middelerwijl sprak de Paus een nieuw vonnis tegen den Keizer uit, hetwelk men zijn *vijfde Proces* noemt,

noemt, den 3den April 1327 verklaarde hij alles verbeurd, wat LODEWYK ter leen bezat, ook het Hertogdom *Beyeren*, en ontsloeg alle zijne Vasallen van den eed van trouwe jegens hem, verbiedende alle Christenen, hem voortaan als Opperheer te gehoorzamen.

LODEWYK te Rome gekroond

Desniettegenstaande rukte de Keizer naar *Rome* voort; alwaar de Burgers vergeefs den Paus verzocht hebbende, om te *Rome* te komen, de *Guelfen* verjaagden, en de soldaten van Koning ROBERT en van de Pauselijke Legaten buiten de stad sloten; maar het Opperhoofd der *Gibellinen* tot Bevelhebber der stad aanstelden. Onder zoo gunstige omstandigheden deed Keizer LODEWYK in het begin des jaars 1328 zijne intrede te *Rome*; en liet zich den 16den Januarij van twee Bisschoppen tot Keizer wijden, terwijl COLONNA hem de kroon opzette, waarna hij eenige wetten afkondigde tegen de Ketters, tegen de schuldigen aan het kwetsen der Keizerlijke Majesteit, voor de Geestelijkheid enz.

De Paus, die dit niet had kunnen beletten, liet nieuwe vonnissen tegen den Keizer uitgaan, en verklaarde hem in dat jaar 1328 voor eenen Ketter, en MARSILIUS van *Padua* en JOANNES van *Janduno* (*) voor

(*) Wij hebben van deze beiden onder de Geleerden van dit Tijdperk gesproken. Hier verdient aangemerkt te worden, dat men den laatsten gemeenelijk JOANNES van *Gend* (*de Gandavo*) noemt; doch verkeerd. Zijne geboorteplaats was *Jandun*, een klein plaatsje in *Champagne*.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

voor Aartsketters, uit hoofde van zeker Boek door deze beide laatstgemelden uitgegeven in het jaar 1324, hetwelk onder den titel: *Defensor pacis* zeer vermaard, en in *Duitschland* verscheidenemalen gedrukt is geworden. Het oogmerk van hetzelve was vrede en rust onder de Volken en in het Rijk te bevorderen, waar toe als een middel bijzonder wordt voorgedragen, dat men de Geestelijke magt binnen hare behoorlijke palen moest terug brengen. In het tweede Deel van dit Boek komen onder anderen de volgende stellingen voor: dat naar de leer der Schrift, *noch de Roomsche, noch eenig ander Bisschop*, Priester of Geestelijke, *zich eenige heerschappij of regtsgebied over iemand mag aanmatigen*; dat PETRUS geene magt of gezag boven de andere Apostelen bezeten heeft; ook *kan van* PETRUS *uit de Heil. Schrift niet bewezen worden, dat hij Roomsch Bisschop, ja, wat meer is, dat hij ooit te Rome geweest is*; dat *men alleen aan de Schrift, of*, waar derzelver zin twijfelachtig mogt zijn, *aan de uitspraak eener algemeene Kerkvergadering, in geloofszaken een onherroepelijk gezag moet geven*, bij welke gelegenheid het bekende gezegde van AUGUSTINUS verklaard wordt: *Ego vero non crederem Euangelio, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoveret auctoritas*; de Paus *kan volstrekt niets voorschrijven, wat ter zaligheid noodig is te gelooven*. Verders wordt bewezen: *dat alleen de Wereldlijke Vorsten het regt hebben, om algemeene Kerkvergaderingen te beleggen* enz.

De Paus had echter ook zijne Schrijvers, en onder

der dezen den *Augustinianer* Kluizenaar, AUGUSTINUS TRIUMPHUS, geboortig van *Ancona*, die in het jaar 1328 in zijn 85ste jaar overleden is. Hij schreef een Boek: *Summa de potestate Ecclesiastica*, hetwelk door hem aan Paus JOANNES XXII werd opgedragen, en in hetwelk hij de Pausselijke magt ten hoogsten toppunt opvijzelt.

Doch deze geschriften van weêrskanten hadden eene magtiger ondersteuning noodig, zouden zij werking doen. De Paus, nog onbewust, dat de Keizer tot in *Rome* was doorgedrongen, gaf in het jaar 1328 bevel tot eenen kruistogt tegen denzelven. Toen hij vervolgens vernam, dat LODEWYK in het bezit der Hoofdstad was, doch dat de Geestelijkheid aldaar grootendeels den Godsdienst weigerde te vieren, vermaande hij dezelve tot standvastigheid; en zocht het ook zoo ver te brengen, dat de *Romeinen* zich meester mogten maken van MARSILIUS en JOANNES van *Jandun*, die insgelijks te *Rome* geweest waren, en van welken de eerste zelfs door den Keizer tot Pausselijken *Vicarius* benoemd was.

De Keizer zet den Paus af.

Maar van den anderen kant werden insgelijks de uiterste middelen ter hand genomen. Op den 18den April des jaars 1328 hield de Keizer op het groote plein voor de Pieterskerk, alwaar hij in zijnen Keizerlijken sieraad op den troon zat, eene aanzienlijke vergadering van *Roomsche* Grooten, van den Geestelijken en Wereldlijken stand. In dezelve trad de *Augustinianer* Kluizenaar NICOLAUS van *Fabriani* op, en riep driemalen de vraag uit: „ Is hier ook een Zaakwaarnemer, (*Procuratore*,) tegenwoordig,

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

die den Priester JAKOB van *Chaorsa*, (*Cahors*,) zich JOANNES XXII latende noemen, verdedigen wil?" Toen niemand hier op antwoordde, deed een Duitsche Abt eene Latijnsche Redevoering over de woorden 2 *Kon.* VII. 9. *Dit is een dag van blijde boodschap*, waar na een wijdloopig vonnis van den Keizer tegen den Paus werd voorgelezen; waar bij hij den Paus den *geheimzinnigen Antichrist*, ten minsten deszelfs voorlooper noemde, hem voor eenen Aartsketter en schuldig aan Simonie verklaarde, en hem afzette, met last aan zijne ambtenaren en leenmannen, waar zij hem konden vatten, hem als eenen Ketter ter straffe te leiden, en alle verbindtenis met hem verbiedende.

Stoute daad van JAKOB van COLONNA

Misschien was deze stap des Keizers te overhaast; doch onverstandig, onredelijk, buitensporig en verfoeijelijk, kan men denzelven met MURATORI niet noemen. Vier dagen na de bekendmaking van dit vonnis, bestond JAKOB van *Colonna*, uit dat Huis, hetwelk anders zoo Keizerlijk gezind was, op een openbaar plein te *Rome*, in tegenwoordigheid van meer dan 1000 *Romeinen*, eene Bulle van den Paus voor te lezen, 'er bij voegende, dat hij dezelve met den degen in de vuist wilde verdedigen, waar na hij ze aan de deur der naaste Kerk aanplakte, en zich wegmaakte, zonder dat iemand hem vastgehouden had, waar voor de Paus hem kort daar na met een Bisdom beloonde.

LODEWYK benoemt een' nieuwen Paus

Den volgenden dag na het uitgesproken vonnis, gaf de Keizer een gebod, dat een Paus voortaan bestendig zijn verblijf te *Rome* zou nemen, en met

zij-

zijne Kardinalen daar blijven zou; vervolgens benoemde hij den 12den Mei 1328 eenen nieuwen Paus, PIETER van *Corbario*, (een dorp in *Abruzzo* in het *Napelsche*,) eigenlijk heette hij PIETER RAINALLUCCI, hij was vijf jaren lang getrouwd geweest, en had zich van zijne vrouw tegen haren wil gescheiden. De Keizer vertoonde hem openlijk op het Plein van de Pieterskerk aan het volk, latende door den Bisschop van *Venetië* drièmaal de vraag herhalen: of zij dezen *Franciskaner* tot Paus begeerden, waar op de aanhangers van den Keizer een luid vreugdegeroep aanhieven, hetwelk de overigen volgen moesten. Nu liet de Keizer hem de akte van bevestiging voorlezen, stak hem den ring aan den vinger, hong hem den mantel om, deed hem aan zijne regterhand zitten, en ging met hem tot eene plegtige Mis in de Pieterskerk. Kort daar na benoemde de nieuwe Paus zeven Kardinalen, en alhoewel hij zelve te voren beweerd had, dat de Paus en alle Prelaten eene zoo volkomene armoede moesten waarnemen, als CHRISTUS zelve gedaan had, werd hij echter spoedig belust op een' prachtigen Hofstaat en eene kostbare tafel. De Keizer, die zelve niets minder dan rijk was, ondersteunde hem, zoo veel mogelijk, met geld, het overige moest de Paus zich bezorgen, door het verkoopen van ambten en prebenden, het verleenen van Privilegien en Dispensatien. Bij eene nieuwe plegtigheid in de Pieterskerk zette de Keizer den Paus den scharlaken muts op, terwijl deze hem op nieuw de Keizerlijke waardigheid bevestigde, en den zegen over hem sprak.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

LODEWYK en zijn Paus zijn genoodzaakt Rome te verlaten.

Het Rijk van NICOLAUS duurde echter niet lang. De Keizer begon gebrek te krijgen aan geld en levensmiddelen, de *Gibellinen* vertrouwden hem weinig wegens zijn onvoorzigtig gedrag, en de *Romeinen*, die geene vreemde overheersching dulden konden, werden oproerig, zoodat de Keizer op den 4den Augustus 1328 zich genoodzaakt zag *Rome* te verlaten, alwaar een volkomen opstand was uitgeborsten, wordende zijne soldaten met steenen geworpen, en sommigen doodgeslagen, onder het geschreeuw des volks: Sterven de Ketters! Leve de *Heilige Kerk!* De Keizer moest ook zijnen nieuwen Paus en deszelfs Kardinalen medenemen; doch dewijl deszelfs onderhoud hem te lastig werd, liet hij zijnen Paus te *Pisa* blijven, toen hij zelve in het jaar 1329 naar *Lombardyen* terug trok, en vervolgens naar *Duitschland* keerde. Zelfs wilden de *Pisaners* dezen Keizerlijken Paus niet lang openlijk in hunne stad dulden, en hij moest blijde zijn, dat zekere Graaf aldaar hem eene geheime schuilplaats in zijn huis vergunde, tot in den zomer des jaars 1330.

JOANNES XXII krijgt den Tegenpaus gevangen.

JOANNES de XXIIste, die te voren reeds gedurende des Keizers voorspoed den moed niet had laten zinken, maar reeds in Maart 1328 's Keizers kroning voor nietig en van onwaarde verklaard en zelfs gepoogd had, hoewel vergeefs, eene nieuwe verkiezing van eenen Keizer te bewerken, kreeg door LODEWYKS terugtogt uit *Italië* gelegenheid, om zijn gezag niet alleen te handhaven, maar ook zijnen mededinger, den Tegenpaus NICOLAUS, in zij-

zijne magt te krijgen. Zoo dra de Keizer *Pisa* in het jaar 1330 had verlaten, verklaarde hij den Tegenpaus bij eene hevige Bulle voor eenen Ketter en Scheurmaker, omdat hij het gevoelen had aangenomen, dat CHRISTUS en zijne Apostelen geen regt van eigendom op iets, maar alleen het vruchtgebruik hadden gehad, en verbood tevens alle gemeenschap met hem. *Rome* onderwierp zich weder aan hem, en deed hem den eed van trouwe; aan den Markgraaf van *Este* liet hij de regering van *Ferrara* over voor eene jaarlijksche schatting van 10,000 Dukaten. Ondertusschen deed hij alle moeite, om den verborgenen Tegenpaus te ontdekken. Eindelijk leverde de Graaf BONIFACIUS van *Donaratico* denzelven in het jaar 1330 aan hem over, onder voorwaarde, dat de Paus hem niet aan het leven straffen, en hem jaarlijks 3,000 Goudguldens tot zijn onderhoud betalen zou. Hier op kwam de Tegenpaus te *Pisa* voor den dag, en zwoer zijne dwalingen openlijk af. Dit deed hij nog eens in Augustus des gemelden jaars, in de vergadering van den Paus en de Kardinalen te *Avignon*, alwaar hij na eene boetrede gehouden te hebben, den Paus, met een' strop om den hals, en met tranen in de oogen, te voet viel; die hem terstond den strop afnam, hem ophief, en den kus des vredes gaf. De Paus gaf hem Absolutie, en nam hem weder in de gemeenschap der Kerk aan; zich echter voorbehoudende, om hem eene boetdoening op te leggen. Sedert heeft PIETER van *Corbario* in een vertrek onder de Pauselijke Schatkamer opgesloten geleefd; hij werd

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073 tot 1517.

van 's Paufen tafel gefpijsd; kreeg tot ftuderen en bidden verfcheidene Boeken; doch hij mogt geen bezoek ontvangen. In deze gevangenis is hij na verloop van drie jaren overleden.

De Paus weigert alle verzoening met Keizer LODEWYK.

In het begin des jaars 1330 was FREDERIK, Hertog van *Oostenryk*, overleden, juist toen LODEWYK naar *Duitschland* terug kwam. Zijn dood had de verzoening van LODEWYK met den Paus kunnen bevorderen, maar deze was al te zeer op LODEWYK verbitterd, zoodat hij op nieuw den ban tegen hem uitfchreef, en aan allen het ergfte dreigde, die hem als Keizer, of zijn' Zoon als Markgraaf van *Brandenburg* zouden erkennen. Ook had hij OTTO *den Stouten*, Hertog van *Oostenryk*, reeds overgehaald, om tot eene nieuwe Keizersverkiezing te komen. De meeste Priesters en Monniken waren den Paus in zoo ver insgelijks gehoorzaam, dat zij in de fteden, in welke de Keizer kwam, geen' Godsdienst hielden, maar de Keizer joeg hen weg, en vervulde hunne posten met anderen. Intusfchen bemiddelde JOAN, Koning van *Bohemen*, een verdrag tusfchen LODEWYK en het Huis van *Oostenryk*, en deed vervolgens met den Hertog van *Oostenryk* en den Keurvorst van *Trier* een voorftel aan den Paus ter verzoening, volgens hetwelk LODEWYK den Tegenpaus zou laten varen, belijdenis zou doen van zijne misflagen, en zich aan de genade van den Paus overlaten, mits dat hij in zijne Koninklijke en Keizerlijke waardigheid zou bevestigd worden. Maar de Paus, die thans den Tegenpaus reeds in zijne magt had, floeg ook dit voorftel bits af, en antwoordde,

dat

dat een Ketter en vervolger der Katholijke Kerk volstrekt buiten staat was, om een Christen volk te regeren, tevens den Koning van *Boheme* verzoekende, om eene nieuwe verkiezing te bevorderen.

Dubbelzinnig gedrag van den Koning van Bohemen.

Evenwel scheen Koning JAN de partij van LODEWYK ijverig te blijven aankleven, toen hij onverziens in het volgende jaar 1331 eene zoo dubbelzinnige houding aannam, dat geene der beide partijen hem volkomen vertrouwen kon. De Keizer, aan wien hij zoo gewigtige diensten gedaan had, benoemde hem tot Rijksstedehouder in *Italië*. Hier werd Koning JAN, toen hij met een leger aankwam, als een algemeen beschermer en vredestichter met opene armen ontvangen, even als voorheen zijn Vader, Keizer HENDRIK VII, zoodat binnen kort de helft van *Italië* zich, zonder geweld van wapenen, aan hem onderwierp. Hij deed zich namelijk bij de *Gibellinen* voor als Gevolmagtigde des Keizers tot den vrede, en bij de *Guelfen* als hun Beschermheer in naam van den Paus. Doch eene bijzondere bijeenkomst, welke hij met den Pausselijken Legaat hield, maakte hem van eene geheime verstandhouding met den Paus tot nadeel der twee partijen verdacht. Allermeest beklaagden zich de *Gibellinen* over hem bij den Keizer, die ook zijne zaken in zoo groote verwarring vond, dat hij in het jaar 1331 eenen Rijksdag te *Frankfort aan den Mein* uitschreef, om op denzelven deswegens te raadplegen. Thans kwam de Paus weder met eene nieuwe Banbulle te voorschijn, en bragt geheel *Duitschland* onder verbod van Godsdienst, aan welke de Geestelijkheid in ver-

scheidene steden gehoorzaamde, terwijl de Hertog van *Saksen*, de Bisschop van *Straatsburg* en andere Geestelijke Vorsten tot 's Pausen zijde overgingen. Doch daartegen verbond Keizer LODEWYK zich met den Hertog van *Oostenryk* en andere aanzienlijke Vorsten, en hield eenen Rijksdag in het jaar 1331 te *Neuremberg*, alwaar hij hevige klagten inbragt over des Pausen bitterheid en onverzoenlijkheid, waar door de vrede verhinderd werd; ook scheelde het weinig, of hij zou den Koning van *Bohemen* voor een vijand des Rijks verklaard hebben, *die hem echter wist te vrede te stellen*, met te betuigen, dat hij in alles, wat hij gedaan had, ten oogmerk had gehad, om 's Keizers verzoening met den Paus te bevorderen. Het blijft nog altijd onzeker, of deze Koning, die voor een' korten tijd zoo veel magt en aanzien in *Italië* verkreeg, meer tot de zijde van den Paus dan van den Koning van *Frankryk* overhelde; schoon het laatste het waarschijnlijkste is, dewijl hij kort daar na naar dezen Koning FILIP van *Valois* reisde, en zich naauwer met denzelven verbond. FILIPS schijnt zelfs naar het Keizerrijk gestaan te hebben; en terwijl hij zich voordeed, als wilde hij eenen kruistogt naar het Heilige Land ondernemen, eischte hij van den Paus, dien hij door de menigte *Fransche* Kardinalen, die hem omringde, geheel naar zijne hand stelde, onder andere voorwaarden, het Koningrijk van *Arles* of *Burgondië* voor zich en dat van *Italië* voor zijnen Broeder.

LODEWYK Niettegenstaande de voorslagen van LODEWYKS vrien-

vrienden aan den Paus met verachting van de hand waren gewezen, zond LODEWYK echter in het jaar 1331 andermaal Gezanten naar *Avignon*, met eene volmagt, in welke hij als voorwaarden van verzoening voorſtelde, dat de eere van het Keizerrijk bewaard zou blijven, en wat de *Franciskanen* en MARSILIUS betrof, deze zouden niet mede in het verdrag beſloten worden, dan voor zoo ver zij zich aan den Roomſchen Stoel gehoorzaam betoonden, als zij iets tegen het geloof ondernamen, wilde hij hetzelve tegen hen beſchermen. Als de Paus 'er op ſtond, dat hij van den ban niet zou worden vrijgeſproken zonder boetdoening, zou dezelve ſlechts voor korten tijd en niet moeijelijk moeten zijn. Met den twist der bovengemelde Monniken met den Paus over de *armoede van* CHRISTUS, (*der Parfusſenkrieg, den ſie von Gots armut habent*, ſtaat 'er in het oorſpronkelijke,) wilde hij zich niet bemoeijen. Hij bood aan, opdat de eer van den Roomſchen Stoel bewaard zou blijven, zich van den Titel van Roomsch-Koning te onthouden voor dien tijd, dat hij van den Paus of deszelfs Gevolmagtigden de kroning zou ontvangen, voorts zou hij of zijne Afgevaardigden den gewonen eed aan den Paus en den Roomſchen Stoel doen. In eenen bijzonderen Brief aan den Paus beloofde hij, zich als een getrouwen Zoon en Beſchermer der Kerk te zullen gedragen. Doch alzoo hij zich in het opſchrift van dezen Brief *Roomsch Keizer* genoemd had, behoeft men zich niet te verwonderen, dat de Paus ook deze aanbiedingen volſtrekt verwierp. Evenwel bragt JOANNES, Ko-

V BOEK IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

doet vergeefs voorſlagen tot verzoening met den Paus.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Koning van *Bohemen*, die zich dan bij zijnen Koninklijken vriend te *Parys*, dan bij den Paus te *Avignon*, dan eindelijk op den Rijksdag bevond, het daar toe, dat de Keizer nog eene dergelijke proeve tot verzoening waagde door Afgevaardigden aan den Paus in het jaar 1332, ter bevordering van welke JOANNES zich zelven weder tot den Paus begaf, ook voegden de Hertogen van *Oostenryk* hier hunne verzoeken ten behoeve des Keizers bij. Maar ook deze keer bleef de Paus onbewegelijk.

Keizer LODEWYK, vermoeid door 's Pausen mishandelingen *van zoo vele jaren, in Duitschland* door de Rijksvorsten niet behoorlijk onderfteund, en in *Italië* zonder eenig gezag, door den Koning van *Bohemen* misleid, en den Koning van *Frankryk* wantrouwende, befloot eindelijk in het jaar 1333, *van het Rijk afftand te doen, dewijl hij anders in* de gemeenfchap der Kerk niet herfteld kon worden, waar naar hij vurig verlangde. Hij ftelde ook werkelijk een gefchrift van afftand aan zijnen Neef, den Hertog HENDRIK van *Neder-Beyeren* ter hand, hetwelk evenwel geheim moest gehouden worden, tot dat de Paus hem van den ban ontflagen had, anders zou deze afftand nietig en van geene kracht zijn. De Paus betuigde in het jaar 1334 zijne blijdfchap hier over in eenen Brief aan den Keizer, en zond Gezanten naar *Duitschland*, om dit werk tot ftand te brengen. Maar de overhaasting van HENDRIK, die zich reeds als Keizer begon te gedragen, en zich op dezen afftand beriep, ftelde het geheel ontwerp te leur. De meeste Duitfchers verklaarden

'er

'er zich tegen, ook de *Italianen* en Koning ROBERT zelve, terwijl verscheidene Rijksstenden den Keizer voorhielden, hoe schandelijk zoodanige afstand zou zijn; waar op LODEWYK zijne belofte introk, tot welke men hem verleid had, en 's Pausen Gezanten keerden onverrigter zake uit *Duitschland* terug.

Dit ontwerp, het geen eene strekking scheen te hebben, om den Keizer het Rijk te doen verliezen, diende achter na veel meer, om hem in hetzelve te bevestigen. Hij had nu zijne vrienden en vijanden leeren kennen, bijzonder den Koning van *Frankryk*, die thans van den Paus voor zich de Tienden der geheele Kerk voor vijf jaren had afgeperst, als het ware, voor den Heiligen Oorlog. Ook gaf de Paus op zijnen aandrag een *Dekreet* uit, waar in hij, in vertrouwen op God en de Apostelen PETRUS en PAULUS, gebood, dat *Italië voortaan geheel van het Keizerrijk en van het Duitsche Rijk zou afgezonderd blijven* (*). Hier tegen verzette zich Keizer LODEYWK met goed gevolg. Hij verbood, dat niemand in *Duitschland*, volgens des Pausen bevel, de Tienden betalen zou. Hij vertoonde aan de Rijksstenden, hoe nutteloos zulke belasting zou zijn, welke toch niet tot het voorgewende oogmerk zou besteed worden. Als de Kerk eens in rust zou zijn, voegde hij 'er bij, zou hij zelve eenen krijgstogt naar *Jeruzalem* ondernemen, alzoo hij lang genoeg geleefd zou hebben, als hij eens eenen Paus zou

(*) Bij BALUZ. *Vitt. Papp. Avenien. T.* I. *p.* 704.

V BOEK IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 1073 tot 1517.

zou zien, die zich het heil der zielen aantrok. De tegenwoordige Paus zorgde geheel niet voor het Geestelijke; hij was geheel door het tijdelijke verſtikt, en handelde volſtrekt bedriegelijk; de gevangen Paus integendeel was in wetenſchappen en heiligheid des levens aan de Apostelen gelijk.

Dood van JOANNES XXII.

Niet alleen de Keizer ſchilderde den Paus op deze wijze af, maar de Geſchiedſchrijvers dier tijden beſchuldigen hem vrij eenparig van *Simonie*. Sedert het jaar 1319 had hij zich het vervullen van alle Kollegiale Stiften der Christenheid voorbehouden, waar door hij onmetelijke ſchatten bijeenſchraapte. Hij bevestigde geene verkiezing van eenen Prelaat, maar bevorderde eenen Bisſchop tot Aartsbisſchop, en in de daar door opengevallene plaats weder eenen geringeren Bisſchop, waar door verſcheidene bevorderingen te gelijk noodig werden, welke alle voor de Pausſelijke Kamer zeer voordeelig waren. Doch de Keizer liet dit misbruik niet doorgaan, maar wees velen af, die alleen uit kracht van eene Pausſelijke Bulle bezit van Duitſche Stiften wilden nemen. Hier door verpligtte hij de hooger Geestelijkheid aan zich; en de Aartsbisſchop van *Trier*, die thans aan het Pausſelijke Hof een Proces had verloren, beriep zich, ſteunende op 's Keizers beſcherming, op eene aanſtaande Kerkvergadering, gelijk de Keizer zelve voor eenige jaren gedaan had, en met welke het thans ernst ſcheen te worden, alzoo de *Italiaanſche* Kardinalen het verblijf van den Paus en hunne afhankelijkheid van *Frankryk* moede ſcheenen te worden, inzonderheid verbond zich de Kardinaal *Deken*

of

of oudfte van dit Kollegie, NEAPOLEO, zich ter bevordering eener Kerkvergadering nader met den Keizer, waar bij zich de *Franciskanen* voegden; een gevoelen, hetwelk de Paus had voorgedragen, namelijk, dat de Zaligen niet vóór den dag des laatften Oordeels God zullen *aanfchouwen*, en hetwelk als Kettersch werd aangemerkt, doch hetwelk men zegt, dat hij nog vóór het einde van zijn leven zal herroepen hebben, bragt hem ook in geene kleine verlegenheid. Men fprak feeds van niets minder, dan dat de Paus op de aanftaande Kerkvergadering behoorde afgezet te worden. Dan, de dood, die JOANNES XXII in het jaar 1334 in het 90fte jaar van zijnen ouderdom uit het leven riep, verloste hem uit alle gevaren.

Zijn karakter.

Zijne twisten met Keizer LODEWYK hebben hem, inzonderheid wegens zijne onverzoenelijkheid, tot oneer verftrekt; voornamelijk was hij berucht van geldgierigheid. VILLANI (*) verzekert, dat hij 18 millioenen goudguldens aan gemunt geld, en nog zeven millioenen aan huisfieraden, juweelen en kostbaarheden heeft nagelaten. Hij was de uitvinder der *Annaten*, of der inkomften van het eerfte jaar, welke hij zich van ieder liet betalen, die eene *Prebende* kreeg, voorts had hij ook zijne goede hoedanigheden. Hij was befcheiden in den omgang, matig in zijne levenswijze, ftond bijkans alle nachten op, om te bidden en te ftuderen, en vierde alle morgens de Misfe; hij gaf gaarn gehoor, en voerde

(*) *Hist. Fiorent. L.* XI. *C.* 20.

V Boek IV Hoofdst. na C. G Jaar 1073. tot 1517.

de zijne zaken vaardig uit; hij was klein van perſoon en driftig; maar geleerd, ſcherpzinnig en in zaken van gewigt grootmoedig. Zijne verordeningen, (*extravagantes*,) ſtaan in het Pausſelijk wetboek. De ſchriften, welke hij nagelaten heeft, eenige Kerkredenen, eene verhandeling over de verachting der wereld, en eene andere over de verandering der metalen, zijn van geen aanbelang.

Einde van het Zestiende Deel.

image
not
available